ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΟΝ · ΣΤΑΡΡ

ΤΥΠΟΣ XXII

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΟΛΩΝ

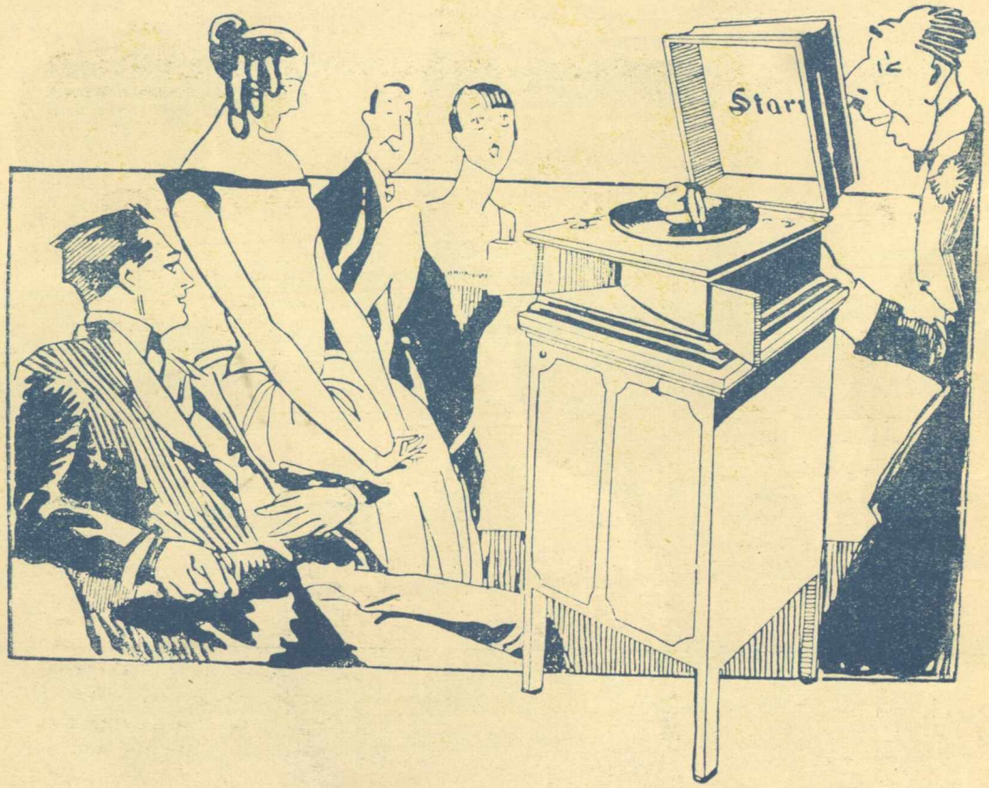

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΔΟΣΕΙΣ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΙΑΝΩΝ ΣΤΑΡΡ

ΑΘΗΝΑΙ: Στοὰ Ἀρσακείου 12
ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ: Ὁδὸς Φίλωνος 48

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 5

ΤΟΜΟΣ Γ'. — ΑΡΙΘ. 36 | 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1928 | ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΑΓΕΡ 29

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΝΙΡΒΑΝΑ: Η ΚΑΗΜΕΝΗ Η ΦΡΟΣΩ
Α. DAZERGUES: ΕΝΑ ΒΛΕΜΜΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΣΙΚΗ
Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑ: ΟΛΒΟΣ
Π. Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ
Γ. ΚΑ. ΖΕΡΒΟΥ: ΧΑΡΑ
Λ. ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ: ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΓΟΒΑΚΙΑ
Ε. HEURIOT: ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΙΛΕΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΨΕΝ
Β. ΧΑΝΙΩΤΗ: ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΠΑΘΟ
Α. ΝΤΕ. ΤΕΝΕΪΓ: ΕΝΑΣ ΕΡΩΣ
GR. DELEDDA: ΓΙΑΤΙ ΑΜΑΡΤΗΣΕ
Α. ΒΕΛΚΗ: ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ

Α. ΤΣΕΧΟΦ: Ο ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΒΟΛΟΝΤΙΑ
Ε. ΜΠΕΡΞΟΝ: Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΝΟΡΑΣΗ
Μ. BARING: ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ
F. CROISSET: ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΕΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Τὰ σωστὰ καὶ τὰ παράξενα—Λόγια καὶ Πράγματα—Γύρω ἀπ' τὰ βιβλία — Εἰκαστικὲς Τέχνες — Ξένη πνευματικὴ ζωὴ — Γράμματα πρὸς τὴ σύνταξη — Περιοδικὰ κι' ἐφημερίδες—Ἀλληλογραφία.

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Η ΚΑΗΜΕΝΗ Η ΦΡΟΣΩ

Ἡ μητέρα τῆς Φρόσως, ὅταν μιλοῦσε γι' αὐτὴν—εἶχεν ἄλλες τρεῖς κόρες ἀκόμα—ἔλεγε πάντα:

—Ἡ καημένη ἡ Φρόσω...

Οὔτε ἡ ἴδια καταλάβαινε γιατί ἔκανε τὴν διάκριση αὐτή, οὔτε ἡ Φρόσω πρόσεχε στὸ ἰδιαίτερο αὐτὸ ἐπίθετο, ποὺ τὸ εἶχε συνηθίσῃ ἀπὸ τὰ μικρά της χρόνια. Ἔτσι πάντα ἡ «καημένη» ἡ Φρόσω εἶχε βγῇ περίπατο, εἶχε κάνει καινούργιο φόρεμα, εἶχε τὴ γιορτή της ἢ τὰ γενέθλιά της ἢ καὶ ἁπλῶς, πονοκέφαλο.

Καὶ πάλι, ὅταν μιλοῦνε γιὰ τὶς χάρες καὶ τὶς ἀρετὲς τῶν ἄλλων κοριτσιῶν της, καὶ ἔπεφτε ὁ λόγος γιὰ τὴ Φρόσω, συνήθιζε νὰ λέῃ στερεότυπα.

— Ἡ καημένη ἡ Φρόσω μου! Δὲν ξέρω τί ἄλλο ἔχουνε τὰ ἄλλα μου κορίτσια. Ἀλλὰ τὴ νοικοκυροσύνη τῆς Φρόσως δὲν τὴν ἔχει καμμιά.

Δύο πράμματα εἴτανε, λοιπόν, ἡ Φρόσω: Καημένη καὶ νοικοκυρά. Εἴτανε καὶ ἄσχημη, ἡ ἀσχημότερη ἀπὸ τὶς ἀδελφές της, αὐτὸ ὅμως δὲν τῆς τὤλεγε κανεὶς καὶ φαίνεται, πὼς δὲν τὸ καταλάβαινε οὔτε ἡ ἴδια. Ὁ καθρέφτης δὲν τὴν ἐτρόμαζε καὶ εἴτανε κοκέττα σὰν ὅλα τὰ κορίτσια τῆς ἡλικίας της καὶ ἴσως περισσότερο κοκέττα ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀδερφές της, ποὺ θἄλεγε κανείς, πὼς πῆραν ὅλην τὴν ὠμορφιὰ τῆς οἰκογενείας, γιὰ νὰ μὴν ἀφίσουν τίποτε στὴν καημένη τὴ Φρόσω. Ὅ,τι ὅμως δὲν τῆς εἶχε πῇ κανένας στὸ σπίτι—τὴν ἀγαποῦσαν τόσο πολὺ ὅλοι—ἄρχισε νὰ τὸ καταλαβαίνῃ μοναχή της. Ὅταν, ἡ μιὰ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἄρχισαν νὰ παντρεύωνται οἱ μικρότερες ἀδερφές της—ἡ Φρόσω ἤτανε ἡ μεγαλύ-

Ο κ. ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

τερη—κατάλαβε πολλὰ θλιβερὰ πράμματα, ποὺ δὲν τὰ εἶχε μαντέψη ὥς τότε. Καὶ ἡ Φρόσω ἄρχισε νὰ γίνεται μελαγχολικὴ καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὸν καθρέφτη, νὰ τὸν βλέπῃ, σχεδόν, μὲ μῖσος. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῆς Φρόσως δὲν εἶχε ξεφύγη τὴν προσοχὴ τῆς

— ΔΕΝ ΦΡΟΝΤΙΖΕΙΣ ΚΑΘΟΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΣΟΥ

μητέρας της. Καὶ κάποτε ποὺ ἡ Φρόσω δὲν εἴτανε μπροστά, εἶπε στὸν ἄνδρα της:

— Εἶσαι ἀσυχώρητος, καημένε Μανώλη. Δὲ φροντίζεις καθόλου κι' ἐσὺ σὰν πατέρας γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν. σου.

— Δόξα τῷ Θεῷ—τῆς εἶπε ἐκεῖνος—τὶς δύο τὶς καλοπάντρεψα καὶ ἡ τρίτη, καθὼς ξέρεις, δὲ θ' ἀργήσῃ κι' αὐτή. Δὲν πιστεύω νἄχῃς παράπονα.

Ἐκείνη ἄναψε.

— Δὲν πιστεύω—τοῦ εἶπε—νὰ φαντάζεσαι, πὼς ἐσὺ πάντρεψες τὰ κορίτσια. Παντρεύτηκαν μὲ τὴν ὠμορφιά τους. Ἂν

περίμεναν ἀπὸ σένα, ἀλλοίμονό τους. Σὲ εἶχα καλὸν νὰ φροντίσῃς γιὰ τὴ καημένη τὴ Φρόσω. Τί περιμένουμε; Εἶναι εἰκοσιεφτὰ χρονῶν σήμερα καὶ τὸ κορίτσι ἀρχίζει νὰ μαραίνεται. Πότε περιμένεις νὰ τὴν παντρέψῃς; Ὅταν γηράσῃ; Ἂν ἤσουνα πατέρας, σὰν ὅλους, θὰ φρόντιζες, γιὰ τὸ κορίτσι σου.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ γυναίκα!... τῆς εἶπε θυμωμένος ἐκεῖνος. Κάνεις πὼς δὲν καταλαβαίνεις, τάχα; Ἢ θέλεις νὰ λέμε λόγια. Ξέρεις πολὺ καλά.

Χαμήλωσε τὴ φωνή του, θυμωμένος πάντα, καὶ ἐξακολούθησε:

— Ξέρεις, πολὺ καλά, γιατί δὲν παντρεύεται ἡ Φρόσω. Λοιπὸν τὰ λόγια περιττά.

Ἡ καλὴ μητέρα ὅμως δὲν ἀποστομώθηκε.

— Τὸ ξέρω πολὺ καλὰ—εἶπε—ὅτι τὸ κορίτσι εἶναι ἀδικημένο. Ἀλλὰ δὲ σοῦ εἶπα κι' ἐγὼ νὰ τῆς βρῇς κανένα ἀνόητο παληκαράκι. Νὰ τῆς βρῇς ἕνα σοβαρὸ ἄνθρωπο, ποὺ δὲν κυττάζει ὠμορφιὲς καὶ θέλει νὰ βάλῃ νοικοκυρὰ μέσα στὸ σπίτι του. Καὶ δὲν πιστεύω νὰ χάθηκαν οἱ σοβαροὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν κόσμο.

Ἐκεῖνος, ἐνωχλημένος ἀπὸ τὴν ἐπίθεση τῆς γυναίκας του, ἄφισε νὰ τοῦ ξεφύγουν ἄπρεπα καὶ σκληρὰ λόγια γιὰ ἕναν πατέρα.

— Ὡραία, λογική, μὰ τὸ Θεό, κι' αὐτή ...εἶπε. Νὰ τῆς βρῶ ἕνα σοβαρὸν ἄνθρωπο. Σὰν νὰ εἶχαν οἱ σοβαροὶ ἄνθρωποι τὴν ἀδυναμία νὰ παντρεύωνται τὶς ἀσχημομοῦρες.

— Ντροπή σου! τοῦ φώναξε ἡ πληγωμένη μητέρα. Ντροπή σου νὰ μιλᾷς ἔτσι γιὰ τὸ κορίτσι σου.

Καὶ τὴν πῆραν τὰ κλάματα.

Ἀπὸ τότε δὲν τοῦ ξαναμίλησε πιὰ γιὰ τὴν «καημένη» τὴ Φρόσω.

Ο ΣΟΒΑΡΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΒΡΕΘΗΚΕ ΜΟΝΑΧΟΣ

Ὡστόσο ὁ σοβαρὸς ἄνθρωπος, ποὺ ὠνειρευόταν ἡ μητέρα τῆς Φρόσως βρέθηκε μοναχός του.

Κάποιο ἀπόγεμα ἕνας μακρυνὸς συγγενής τους τοὺς ἔφερε κάποιον ἄγνωστο κύριο, ποὺ ἤθελε ν' ἀγοράσῃ τὸ σπίτι, ἀφοῦ ἔμαθε ἀπ' τὸν συγγενῆ του, πὼς, πουλιέται. Ἦτανε ἕνας μισοπατριώτης τους, ποὺ ἔλειπε χρόνια στὴν Ἀμερικὴ καὶ γύριζε, τώρα, ν' ἀποκατασταθῇ στὴν πατρίδα. Μεσόκοπος, ἀλλὰ καλοβαστηγμένος εἶχε χρυσᾶ δόντια, χρυσῆ καδένα, καὶ—ὅπως φαινότανε ἀπ' τοὺς τρόπους του—χρυσῆ καρδιά. Τὸν δεχτήκανε ἐγκάρδια, εἶδε τὸ σπίτι, ἄκουσε τὴν τιμή του, καί, φεύγοντας, τοὺς εἶπε, ὅτι θὰ σκεφθῇ καὶ

θὰ τοὺς δώσῃ ἀπάντηση μὲ τὸν συγγενῆ τους. Πράγματι τὸ ἄλλο πρωῒ ἦρθε καὶ ἡ ἀπάντηση. Ὁ συγγενής τους εἶπε στὴ μητέρα τῆς Φρόσως, ποὺ βγῆκε νὰ τὸν δεχτῇ.

— Σᾶς φέρνω καλὰ νέα. Τὸ σπίτι τοῦ ἄρεσε τοῦ Ἀμερικάνου. Θὰ τὸ πάρῃ. Τοῦ ἄρεσε, ὅμως, καὶ ἡ Φρόσω...

— Δόξα νἄχῃ τὸ ὄνομά σου, Θεέ μου!..εἶπε δακρύζοντας ἡ μητέρα τῆς Φρόσως.

— Θέλει νὰ πάρῃ λέει, ἕνα νοικοκυροκόριτσο. Καὶ ἦρθε, γυρεύοντάς το, στὴν πατρίδα. Ἂν εἶναι τυχερό...

Ὁ σοβαρὸς ἄνθρωπος, ποὺ ὠνειρευότανε ἡ μητέρα τῆς Φρόσως εἶχε βρεθῇ. Καί, νὰ μὴν τὰ πολυλογοῦμε, ἀφοῦ τὰ εἶπανε καὶ τὰ μιλήσανε, ὁ Ἀμερικάνος πῆρε καὶ τὸ σπίτι καὶ τὴ Φρόσω, μὲ τὴ δήλωση, πὼς θὰ κρατήσῃ καὶ τοὺς γέρους στὸ σπίτι του, ὅσο ζοῦνε. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα τῆς Φρόσως ἔπαυσαν νὰ μαλλώνουνε. Ὅμως ἡ μητέρα της, πάντοτε, ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὴν ἀγαπημένη της κόρη, ἔλεγε ὅπως καὶ πρῶτα:

— Ἡ καημένη ἡ Φρόσω..

Ἡ Φρόσω εἶχε ὅλες τὶς εὐτυχίες, κοντὰ στὸν ἄντρα της, μὲ τὰ χρυσᾶ δόντια, τὴ χρυσῆ καδένα καὶ τὴ χρυσῆ καρδιά. Μὲ μόνη τὴ διαφορά, ὅτι ὁ πατέρας της, ποὺ εἶχε πῆ, κάποτε, μαλλώνοντας μέ τὴ γυναίκα του: «Φαντάσθηκες, λοιπόν, πὼς οἱ σοβαροὶ ἄνθρωποι ἔχουν ἰδιαίτερη ἀδυναμία γιὰ τὶς ἀσχημομοῦρες;» βγῆκε δικαιωμένος. Ὁ Ἀμερικάνος, λίγους μῆνες ὕστερ' ἀπὸ τὸ γάμο του, ἄρχισε νὰ γλυκοκυττάζῃ τὶς ὥμορφες. Καὶ σιγὰ-σιγά, ἄρχισε νὰ μὴν τὶς γλυκοκυττάζῃ μονάχα. Οἱ κακὲς γλῶσσες ἔλεγαν, ὅτι εὗρισκε τὴν εὐτυχία του ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Αὐτὸ δὲν εἶτανε ἐντελῶς σωστό. Ὁ Ἀμερικάνος εὗρισκε τὴν εὐτυχία του καὶ μέσα στὸ σπίτι του, μὲ τὴν νοικοκυροσύνη τῆς Φρόσως, καὶ ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Καὶ ἔτσι, εἶχε μιὰ διπλῆ εὐτυχία, χωρὶς νὰ μετανοήσῃ ποτὲ γιὰ τὴν ἐκλογή του.

Η ΚΑΗΜΕΝΗ Η ΦΡΟΣΩ

Μὲ τὸν καιρό, ἡ Φρόσω, μάντεψε πὼς κάτι ἄρχισε νὰ τῆς λείπῃ ἀπὸ τὴν εὐτυχία της. Ἀλλά, ὑπομονητικὴ ὅπως ἦταν, τὸ πῆρε ἀπόφαση. Κρατοῦσε τὸν κρυφό της πόνο γιὰ τὸν ἑαυτό της καὶ τὶς φροντίδες της γιὰ τὸν ἄντρα της, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε τώρα, ἀκόμα περισσότερο. Παρηγοριότανε μὲ τὰ λόγια, ποὺ τῆς ἔλεγε ἡ μητέρα της, ὅταν τὴν ἔβλεπε νὰ κρυφοκλαίῃ κάποτε στὴν κάμαρή της.

— Μὴ συκλετίζεσαι, παιδί μου. Ἔτσι εἶναι ὅλοι οἱ ἄντρες. Ἐσὺ τὸν ἔχεις δικό σου. Τί σὲ μέλει γιὰ τὶς ἄλλες; Μὲ τὸν καιρὸ θὰ τὶς βαρεθῇ τὶς ἄλλες καί, τότε, θὰ τὸν ἔχῃς ὅλον δικό σου.

Κρυφά, ὅμως, ἔλεγε στὸν ἄντρα της.

— Εἶδες ἐκεῖ τὸν παλιάνθρωπο; Νἄχῃ τέτοια γυναικούλα στὸπλευρό του καὶ νὰ κυνηγάῃ τὶς ξένες. Ὡραῖο γαμπρὸ τὸν κάναμε! Ἀμ' αὐτὰ γίνονται, ὅταν ὁ πατέρας δὲ φροντίζει νὰ βρῇ ἕναν ἄξιο γαμπρὸ γιὰ τὰ κορίτσια του καὶ περιμένει νὰ τοῦ πέσῃ ἀπ' τὸν οὐρανό. Ὁρίστε τί μᾶς ἔπεσε.

Ἐκεῖνος θύμωνε, πάλι κι' ἔλεγε ἄπρεπα λόγια.

— Τὶ θέλεις νὰ σοῦ κάνῃ ὁ ἄνθρωπος; Μὲ τέτοια ἀσχημομούρα, ποὺ τοὔλαχε, θέλεις νὰ μὴν κυττάζῃ ἄλλες γυναῖκες. Ἐγὼ σοῦ τἄλεγα...

Αὐτά, ἐννοεῖται, ἀναμεταξὺ στὸ ἀντρόγυνο. Στὸν ξένο κόσμο ἡ μητέρα τῆς Φρόσως μιλοῦσε πάντοτε, γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ κοριτσιοῦ της.

— Μακάρι ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ κόσμου, σὰν τὴν καημένη τὴ Φρόσω μου.

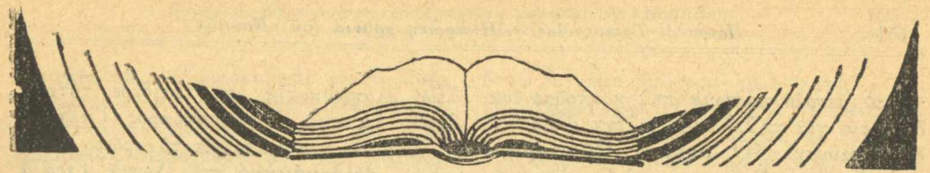

ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ,,

Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ

(1903 - ΦΥΛΛΑ 76)

Στὶς 2 τοῦ Γενναρη τοῦ 1903, ἡμέρα Πέμπτη, ἐκυκλοφόρησε τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ Νουμᾶ, τυπωμένο στὸ Τυπογραφεῖο Κωστῆ Χαιροπούλου, πλατεῖα Βουλῆς. Δυὸ παιδάκια, ποὺ σχεδὸν τὸ στόμα τους ἐμύριζε γάλα, ἐγὼ κι' ὁ ἀδερφός μου ὁ Γιῶργος, μόλις ἕξη πάνω κάτω χρονῶν, μαζὶ μὲ δυό-τρεῖς φίλους, ποὺ εἴχανε ῥυθεῖ νὰ μᾶς χαιρετίσουνε γιὰ τὰ γεννητούρια τοῦ τρίτου ἀδερφοῦ μας, τοῦ Γιαννάκη, ποὺ καθὼς τ' ἀνάφερε ὁ κ. Βουτιερίδης στὰ Εἰκοσάχρονα τοῦ «Νουμᾶ», γεννήθηκε σύγχρονα μὲ τὴν ἔκδοσή του καὶ σπαργανώθηκε, θἄλεγα, μέσα στὰ φρεσκοτυπωμένα φύλλα τοῦ δημοσιογραφικοῦ χαρτιοῦ, διπλώσαμε τὸ πρῶτο φύλλο, τὸ τσακίσαμε μὲ τὸ **κόκκαλο** στὰ τέσσερα καὶ στὰ ὀχτώ, περάσαμε τὶς ταινίες γιὰ τοὺς λιγοστοὺς συνδρομητὲς ποὺ εἶχε καὶ τὸ μεγαλείτερο μέρος τὸ στείλαμε νὰ πουληθῇ ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖο Τσαγγάρη στοὺς δρόμους, μιὰ δεκάρα τὸ φύλλο. Ἡ συνδρομή του δραχμὲς 10 γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ φράγκα χρυσὰ δέκα γιὰ τὸ Ἐξωτερικό.

Ο Κ. ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ (ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ) ΜΕ ΧΩΡΙΑΤΙΚΑ ΡΟΥΧΑ
(Παλιὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου Ροΐλοῦ)

Ὡς τὸν ἀριθμὸ 49 (22 Ἰουνίου) ὁ Νουμᾶς ἔβγαινε δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα, Πέμπτη καὶ Κυριακή, σὲ σχῆμα μεγάλο τρίστηλο, ὀχτασέλιδος στὴν ἀρχή, καὶ μετὰ τὸ 9 φύλλο τετρασέλιδος—ξεθέωμα πνευματικὸ καὶ ὑλικὸ γιὰ τὸν Ἱδρυτή του. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 50, (29 Ἰουνίου) ἔπιασε νὰ ἐκδίδεται μιὰ φορὰ τὴ βδομάδα, μονάχα τὴν Κυριακὴ στὸ ἴδιο μεγάλο σχῆμα καὶ μὲ σελίδες ὀχτώ. Δηλαδὴ ἄρχισε νὰ γίνεται ***περιοδικὸ*** φιλολογικό, ἂν καὶ στὴ μετώπη τοῦ φύλλου ἐξακολουθοῦσε νὰ γράφεται πὼς εἶναι «***ἐφημερὶς πολιτική, κοινωνικὴ καὶ φιλολογική***», ἀγωνιζομένη ὑπὲρ τῶν ἔργων καὶ κατὰ τῶν λόγων.

Τὰ Γραφεῖα τοῦ Νουμᾶ εἴτανεμέσα στὸ σπίτι μας—προῖκα τῆς μητέρας μου, ἡ μοναδική μας δὰ περιουσία, ποὺ σώθηκε ὡς τὰ σήμερα, γιατὶ ὁ «Νουμᾶς», καθὼς θὰ δοῦμε ἀργότερα, ἔφαγε κι' ἔφαγε ὅ,τι ἄλλο κι' ἂν εἴχαμε. ἀχόρταγος δράκοντας!

—στὸ μεσαῖο πάτωμα ποὺ κρατοῦσε ἕνα δωμάτιο γιὰ τὴ Σύνταξη κι' ἕνα ἄλλο γιὰ διεκπεραίωση. Ὁ ***δρόμος Οἰκονόμου***, ἀριθμὸς 4, ποὺ βρίσκονταν τὰ Γραφεῖα του, ἁρκετὰ χτυποῦσε στὰ νεῦρα τῶν Καθαρευουσιάνων, ἔτσι καθὼς φαρδιὰ-πλατειὰ φιγουράριζε στὸν τέταρτο χρόνο τυπωμένος στὸ περιοδικό, ἀκρότητα, μὰ τὴν ἀλήθεια, ψυχαρική, γεννημένη περισσότερο ἀπὸ φανατισμὸ κι' ὄχι ἀπὸ καθημερινὴ κοινὴ χρήση, τοὐλάχιστον γιὰ τὴν Ἀθήνα. Λίγο παραπάνω ἀπὸ τὰ Γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ», στὸν ἀριθμὸ 15, εἴτανε τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Καμπύση, ποὺ τὴν κηδεία του τήνε φέρνω ὁλοζώντανη μπροστὰ στὰ μάτια μου, λίγο καιρὸ πρωτήτερα, (ὁ Ποιητὴς τῶν ***Συντριμμιῶν*** πέθανε στὶς 11 τοῦ Νοέμβρη 1901), ἔτσι, καθὼς ἀφήνουνε μερικὰ θλιβερὰ γεγονότα βαθειὰ τὴ σφραγίδα τους στὴν παιδικὴ ψυχή. Σ' αὐτὸ ὅμως συντέλεσε πολὺ ἡ μακαρίτισσα ἡ μητέρα τοῦ Καμπύση, ἡ ἀγαθὴ κι' ἁπλοϊκὴ γυναικοῦλα, ἡ ***Κυράκα*** ἡ Καλλιόπη, καθὼς τήνε λέγαμε χαϊδευτικά, ποὺ ἔζησε καὶ πέθανε μ' αὐτὸ τὸν καημὸ γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ μονάκριβου γυιοῦ της, ποὺ τὸν ἀκολούθησε ὁ θάνατος τοῦ ζωγράφου ἄντρα της σὲ λιγάκι, τοῦ Ἀναστάση Καμπύση. Μᾶς νανούριζε μὲ στίχους τοῦ, Γιάννη της, φιλενάδα στενὴ τῆς μητέρας μου καὶ τοῦ σπιτιοῦ μας.

Ο ΕΡ. ΚΡΟΥΓΚΕΡ
Γερμανὸς Ἑλληνιστὴς

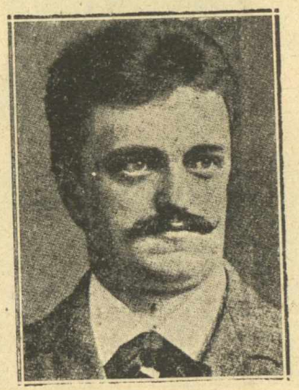

Ο ΚΑΡΟΛΟΣ ΝΤΙΝΤΡΙΧ
Γνωστὸς νεοελληνιστὴς καὶ δημοτικιστὴς

Ὁ δρόμος λοιπὸν Οἰκονόμου ποὺ ἔπιανε ἀπὸ τὴν πλατεία τῶν «Ἐξαρχείων» μὲ τὶς φουντωτὲς ἡσκιερὲς λεῦκες, κουτσουρεμένες, ἀλλοίμονο, τώρα, καὶ προχωροῦσε ὡς τὴν κατηφοριὰ ποὺ βγαίνει στὰ Πυθαράδικα, μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πὼς εἶχε χρῶμα δικό του καὶ χαραχτῆρα φιλολογικό, ἂν δὲν πρέπει νὰ ξεχάσουμε σ' αὐτὴ τὴν ἐξιστόρηση πὼς λίγο παραπάνω καθότανε κ' ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ ἀκόμα ὁ ποιητὴς Ναπολέων Λαπαθιώτης καὶ ταξίδευε τότε σ' ἐκεῖνα τὰ νερὰ ὁ γελοιογράφος Γαλάνης.

Ἀπὸ κεῖ σφεντονίστηκε τὸ πρῶτο φύλλο μὲ τὸ ***Δωδεκάμηνο*** τοῦ Λουκᾶ Γεραλῆ, στὴν πρώτη σελίδα (πληρωμένο δραχμὲς εἴκοσι πέντε, ὅπως δείχνει τὸ Ταμεῖο τοῦ Περιοδικοῦ, 31 Δεκεμβρίου 1902), μὲ τὸν ***Ἀραβῶνα τῆς Θαλάσσης***, μυθιστόρημα τοῦ κ. Ἀγγέλου Ταγάρα, σ' ἐπιφυλλίδα, ἀφιερωμένο στὸν Πρίγκηπα Νικόλαο, καὶ μὲ τὰ ***Φαινόμενα καὶ Πράγματα*** τοῦ Ταγκόπουλου, γεμάτα μπαρούτι κ' ἐπανάσταση ἀμέσως ἀμέσως ἀπὸ τότε, ποὺ χαιρετᾶνε τὴν πεντηκονταετηρίδα τοῦ κακόμοιρου τοῦ Βλάχου, «τοῦ ὁποίου πραγματικῶς τὸ ἔργον εἶναι μία τεραστία ἄρνησις, ἀνταξία πανηγυρισμοῦ καὶ ἑκατονταετηρίδος ἀκόμη!...» Στάσιμος στὴν ἐποχὴ τοῦ 60 ὁ μακαρίτης, μισονεϊστὴς καὶ καθυστερημένος τόσο ποὺ ν' ἀποκαλῇ τὸ συγγραφέα τῆς Ἐργασίας καὶ τοῦ Ζερμινὰλ «διεφθαρμένον Ζολᾶ», τὴμουσικὴ τοῦ Βάγνερ «νιαούρισμα γάτου», καὶ ***μιγάδα***, «τὴν γλῶσσαν τὴν ζωντανὴν καὶ ἀληθινὴν» δέχεται μαζὶ μὲ χαριτωμένες γελοιογραφίες, ποὺ τὶς μεταφέρω κι' ἐδῶ, τὰ πρῶτα πολεμικὰ σμπάρα τοῦ «Νουμᾶ». Καλὴ ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ, σὰ νὰ λέμε.

Τὰ κατοπινὰ φύλλα τοῦ «Νουμᾶ» ποὺ παίρνουνε γενικώτερο χαραχτῆρα καὶ τόνε παρουσιάζουνε πιὰ ὡς ***ὄργανο τῆς ἐλεύτερης σκέψης***, δὲν εἶναι λιγώτερο πολεμικά, καὶ δὲν καυτηριάζουνε λιγώτερο τὴν κοινωνική, τὴν πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ σαπίλα. Χτυπιέται μὲ λύσσα ὁ Ντελληγιαννισμὸς κι' ἡ Σανιδοκρατία, «οἱ φαναριῶτοι κι' οἱ Ἐθνοκάπηλοι», «οἱ Πολιτικοὶ καπεαντόρες», καὶ βγαίνουνε στὸ φῶς τὰ ***Παρασκήνια τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου***, ποὺ τ' ἀκολουθοῦνε τ' ***ἀποκαλυπτήρια τῶν Λογίων μας***, σὲ δέκα πυκνοτυπωμένες, μὲ στοιχεῖα τῶν 8, φιλολογικὲς ἐπιφυλλίδες, γραμμένα ἀπὸ τὸν ***Προκλῆ Ἠλιόπουλο,*** ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ φίλο μας Ἠλία Βουτιερίδη, πιστὸ συνεργάτη τοῦ «Νουμᾶ» ἀπὸ τὴν ἔκδοσή του ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ ποὺ κατέβηκε τὸ φέρετρο τοῦ δυστυχισμένου πατέρα μου στὸν τάφο.

Αὐτὲς οἱ ἐπιφυλλίδες, ξεγυμνώματα φιλολογικὰ πολλῶν μεγαλόσχημων τότε λογίων, τοῦ Ἐπισκόπουλου, τοῦ Ἄννινου, τοῦ Δημητρακόπουλου, τοῦ Μπεμ κτλ. κτλ., μὲ ντοκουμέντα καὶ ξένα κείμενα ποὺ τὰ παρουσιάζανε οἱ ἀθεόφοβοι γιὰ δικά τους, μαζὶ μὲ....τὸ Διπλωματικὸ Ἐπεισόδιο τῆς ***Νέας Σκηνῆς***, ποὺ δημιουργήθηκε, ποιός δηλαδὴ μετάφρασε τὴν ***Ἄλκιστη*** τοῦ Εὐριπίδη, ὁ Χρηστομάνος ἢ ὁ Βουτιερίδης, κινᾶνε τὴν προσοχὴ τῶν λογίων μας, πολλοὶ μπαίνουνε στὸ χορό, ἄλλοι γιὰ ν' ἀμυνθοῦνε κι' ἄλλοι γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦνε * κι' ὁ Νουμᾶς, ποὺ εἴτανε μονάχα γνωστὸς ὡς ψευδώνυμο τοῦ πατέρα μου ὅταν ἔγραφε στὴν «***Ἑστία***», ** γίνεται τώρα γνωστὸς στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἀθήνας κι' ὡς περιοδικό. Θέλουνε δὲ θέλουνε τὸν προσέχουνε. Τὸν διαβάζουνε, ἔστω κι' ἀπὸ δεύτερο χέρι, χωρὶς... νὰ τὸν ἀγοράζουνε. Ὁ ἕνας τόνε περνάει στὸν τὸν ἄλλονε, ρωμαΐϊκο σύστημα κι' αὐτό!

Καὶ νὰ δῆτε πόσο λογαριάζεται ἡ γνώμη του:

Παίζεται ἐκείνη τὴν ἐποχή, τὸ Θεριστὴ τοῦ 1903, ὁ «Τρίτος» τοῦ κ. Γρ. Ξενόπουλου.

Ὁ «Νουμᾶς» ἀντὶ γιὰ κάθε ἄλλη κρίση, δημοσιεύει στὸν ἀριθμὸ 54, 3 Αὐγούστου, τέταρτη σελίδα, τὸ παρακάτω λιγόλογο παραγραφάκι:

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἀπὸ τὴν πρώτη παράσταση τοῦ «Τρίτου» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου:

— Θὰ γράψῃς τίποτα γιὰ τὸν «Τρίτο»;

— Τί λές, ἀδερφέ; Αὐτὸ ἔλλειψε τώρα, ν' ἀρχίσουμε νὰ κρίνουμε καὶ τὸν Ἴψεν!....

Ὁ συγγραφέας τοῦ ἔργου γίνεται ἔξω φρενῶν! Κι' ὅταν τοῦ κατακρίνουνε καὶ «τὸ θάνατο τῆς Ἀργυρούλας», ἄ! δὲν ἀντέχει! καὶ στέλνει «τὸν κεραυνὸν εἰσφάκελλον εὐώδη κεκλεισμένον», ἕνα γράμμα στὸ Διευθυντὴ τοῦ «Νουμᾶ», ἡμερ. 27 Ὀκτωβρίου, ποὺ ἀρχίζει ἔτσι:

«Πῶς εἶπατε, φίλτατε Ταγκόπουλε; Νὰ τ' ἀκούσω ἄλλη μιὰ φορά... Δὲν σᾶς ἀρέσει δηλαδὴ «ὁ θάνατος τῆς Ἀργυρούλας;»...

—καὶ συνεχίζεται σὲ τέσσερις ὁλάκαιρες ψιλογραμμένες σελίδες, μὲ τὰ γνωστὰ μικροσκοπικὰ τσιγκουνεμένα γραμματάκια τοῦ ἀγαπητοῦ καθ' ὅλα καὶ σεβαστοῦ συγγραφέα, ποὺ ἄλλοῦ ξεσπάει σὲ ὕμνους γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὸν «Τρίτο» καὶ «μιὰ ***Στέλλα Βιολάντη*** ποὺ βγαίνει τώρα κι' ἔχει τρελλάνει κόσμο,—τὸ καταλαβαίνεις αὐτὸ ποὺ σοῦ λέγω; ἔχει τρελλάνει κόσμο, ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ ποὺ τῆς ἔκαμε ποίημα, ὡς τὸ Γαβριηλίδη ποὺ τῆς ἔγραψε ἄρθρο»... καὶ ἄλλοῦ ξεσπάει σ' ἕναν τρο-

* Ὁ Νιρβάνας δημοσιεύει ἀπάντηση στὸν ἀριθμὸ 41, 25 Μαΐου 1903, μὲ τὸν τίτλο ***Ἐξωμολόγηση τοῦ Α'. Φιλογικοῦ Λωποδύτου,*** κι' ἕνας ἀγαπητὸς φίλος τοῦ Ταγκόπουλου, γνωστὸς θεατρικὸς συγγραφέας καὶ ἱστοριογράφος, τοῦ στέλνει ἰδιαίτερη ἐπιστολὴ 3)10)1903 καὶ διαμαρτύρεται γιὰ τὰ σατανικὰ ὅσο καὶ... ψεύτικα ἀποκαλυπτήρια: «Τὸ ξέρεις, τοῦ γράφει, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος νὰ κλέψω τίποτε ἀπὸ ξένον συγγραφέα καὶ τὸ ἔργον μου μπορεῖ νὰ εἶναι ***σαχλὸν*** ἀλλὰ εἶναι ***ἰδικόν μου***... Σοῦ ὁμιλῶ εἰλικρινῶς, ὅπως δὲν σοῦ μιλοῦν ἄλλοι· οὐδέποτε ἐπερίμενα νὰ υἱοθετήσῃς ψευτιές...»

** Τίποτ' ἄλλο, παρακαλῶ. Καμμιὰ σχέση μὲ τὸ βασιλέα τῆς Ρώμης, καμμιὰ συγγένεια μὲ τὸν ἀρχιφαμφαρῶνο Νουμᾶ Ρουμεστάν, τύπο τοῦ Ντωντέ. Ἁπλούστατα ἕνα ψευδώνυμο περασμένο σὲ τίτλο ἐφημερίδας.

μερὸ καταιγισμὸ ὕβρεων ἐνάντια στὸν Ταγκόπουλο:

«... Τέλος πάντων, ἢ εἶσαι ὁλωσδιόλου ἄγριος ἀνθρωποπίθηκος, μὲ ὅσην αἰσθητικὴν ἀνάπτυξιν εἶχαν τὰ ἀνώτερα ὄντα τῆς λιθίνης ἐποχῆς, ἢ εἶσαι ἀνειλικρινής, μ' ἐλαστικὴ φιλολογικὴ συνείδηση καὶ μὲ προσωπικὰ πάθη φιλολογικοδημοσιογραφικά, ποὺ σὲ σκοτίζουν καὶ δὲν ξέρεις τὶ λές. Διάλεξε!...»

Ο κ. ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
(Γελοιογραφία τοῦ Νουμᾶ)

Τὸ γράμμα αὐτό, ποὺ τὸξεθάψαμε ἀπὸ σωρὸ τεράστιας ἀλληλογραφίας, δυόμισι ἀπάνω-κάτω χιλιάδες γράμματα, ποὺ ἀποτελοῦνε μαζὶ μὲ φωτογραφίες, αὐτόγραφα, ταμειακὰ βιβλία, συμφωνητικὰ καὶ συμβόλαια τὰ ***Ἀρχεῖα τοῦ «Νουμᾶ»***, φέρνει τὴ ρητὴ ἀπαγόρεψη τοῦ Ξενόπουλου «στὸ φίλο του Ταγκόπουλο» ποὺ ἐξακολουθεῖ ὡστόσο «***νὰ τὸν χαιρετᾶ στὸ δρόμο καὶ νὰ τὸν λογαριάζῃ στὸν Τύπο***». Καὶ τοῦ σημειώνει πὼς δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα «νὰ τὸ δημοσιεύσῃ, νὰ τὸ ἀναφέρῃ, νὰ τὸ ὑπαινιχθῇ, νὰ τὸ σχολιάσῃ, νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῇ, ὁπωσδήποτε...»

Ὁ Ταγκόπουλος συμμορφώνεται. Τὸ γράμμα δὲν δημοσιεύεται. Καὶ τὸ ἐπεισόδιο θεωρεῖται λῆξαν. Γιὰ ν' ἀκολουθήσουνε ἀμέσως κι' ἀργότερα ἄλλα κι' ἄλλα μὲ τὸν ἀξιόλογο λογοτέχνη, ποὺ δὲν ἐννοοῦσε, στὸ πεῖσμα τοῦ Νουμᾶ, νὰ βάλῃ τὸ καράβι του σ' ἕνα στρωτὸ δρόμο καὶ τόσα χρόνια τ' ἄφηνε κι' ἀρμένιζε πότε πρὸς τὴ μιχτὴ καὶ πότε-πότε πρὸς τὴν καθαρεύουσα, ἢ πρὸς τὴ δημοτική, ἂν φυσοῦσε κατὰ κεῖ ὁ ἀέρας.

Ὅλα τοῦτα, ποὺ, φυσικὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ κάνουνε τὸ «Νουμᾶ» νὰ προσέχεται, καὶ τὸ Διευθυντή του νὰ διαλαλῇ «***πὼς δὲν ἄνοιξε φαρμακεῖο γιὰ νὰ ζητήσῃ νὰ τὸ γιομίσῃ μὲ φιλολογικὲς ἐτικέττες, μὰ πὼς εἶνε οἱ στῆλες του παλαίστρες καὶ στὴν παλαίστρα μόνο παληκάρια κατεβαίνουν***»,* φέρνουνε μιὰν ἐπακόλουθη ἀντίδραση ποὺ κάνει νὰ ἐδραιωθῇ ὅτι γράφτηκε στὸ 9 φύλλο: πὼς« ***ὁ Νουμᾶς ἔχει τὴν μικροτέραν κυκλοφορίαν ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων***».

Κ' ἔτσι εἶναι! Τὰ φύλλα του δὲν περνᾶνε τὴ μισὴ δεσμίδα, τὰ διακόσια πενῆντα, δηλαδή. Ἀνάμεσα σὲ πειράγματα φιλικὰ καὶ φιλολογικὲς κουβέντες διπλώνονται μὲ σβελτάδα καὶ μὲ τέχνη ἀπὸ τοὺς φίλους—ποὺ τοὺς ἀναφέρει ὁ Δ. Ταγκόπουλος κι' ὁ Βουτιερίδης στὰ «Εἰκοσάχρονα τοῦ Νουμᾶ»,* κάθε Σαββατόβραδο, καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ πρωὶ στέλνονται μὲ τὸ Μαυρίκο, διεκπεραιωτὴ καὶ εἰσπράχτορα τοῦ περιοδικοῦ, στὸ Ταχυδρομεῖο πότε σὲ μικρὰ δεματάκια ἢ μέσα σ' ἕνα πανέρι μεγαλούτσικο, γιὰ περισσότερη εὐκολία στὴ μεταφορά.

Εἶνε φανερὸ πὼς ὁ «Νουμᾶς» μπαίνει στὴν περίοδο τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνα. Ἔχει πετάξει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ κύπελλο τῆς κολακείας καὶ τοῦ συμβατισμοῦ κατάχαμα, καλώντας τοὺς ξυπνημένους Ἕλληνες, ὅσους δὲν τράβηξε τὸ ρουσφέτι, ὁ ἀριβισμὸς κ' ἡ συναλλαγή, νὰρθοῦνε κοντά του. Τὸ δέκατο ἄρθρο του φέρνει τὸ στίχο τοῦ ποιητῆ:

* Ἄρθρο γιὰ Κεῖνον ποὺ ἔγραψε τ' ***ἀποκαλυπτήρια***, ἀριθ. φύλλου 56, σελ. 4.

* Γενναρης τοῦ 1923. σελίδες τοῦ σχετικοῦ βιβλίου 11—17 καὶ 52—58.

Ἀδέρφια μου, νὰ πλάσουμε
μιὰ νέα θρησκεία, ἐλᾶτε...

Κι' ἡ νέα θρησκεία πλάθεται σιγὰ-σιγά, χωρὶς νὰ τὸ νοιώσῃ κανένας πώς, μέσα στὸ ἡλιόχαρο καὶ φωτεινὸ γραφειάκι τῆς ὁδοῦ Οἰκονόμου.

Πολὺ πρὶν κατέβουνε οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Γλωσσικῆς καὶ Φιλολογικῆς Ἀναγέννησης στὴν κονίστρα τοῦ Νουμαδικοῦ Ἀγῶνα, τὸ φύλλο αὐτό, ποὺ παίρνει γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μιὰ στροφὴ πρὸς τ' ἀριστερὰ, (ὄχι μὲ τὴν ἐξήγηση ποὺ δίνουμε σήμερα στοὺς ταξικοὺς ἀγῶνες, μὰ πρὸς τ' ***ἀριστερά,*** σὲ κάθε τὶ ριζοσπαστικὸ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, χτυπώντας τὴ ρουτίνα καὶ τὰ καλοθρονιασμένα στὴν κοινὴ συνείδηση εἴδωλα), διακηρύττει ἀπὸ τὶς στῆλες του, τὴν πίστη του πρὸς τὴ νέα μας γλῶσσα, τὴ δημοτική, ποὺ αὐτὴ μονάχα μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπολυτρώσῃ καὶ νὰ ρήξῃ κάποια δροσιὰ στὴν ψυχή μας. Μὲ παραγραφάκι τοῦ Ταγκόπουλου καυτηριάζεται στὶς 13 Μαρτίου «κάποιος λόγος, πολύκροτος, πολύχρωμος, καὶ πολύφαιδρος τοῦ σεβαστοῦ καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων κ. Γ. Μιστριώτου, στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας», δημοσιεύεται πρωτοσέλιδο στὶς 9 Μαρτίου ἄρθρο τοῦ Καμπύση, παραχωρημένο ἀπὸ τὴ δυστυχισμένη μητέρα του, μὲ τὸν τίτλο «Ἑλλάδος Πεπρωμένον» καὶ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, γράφεται κατὰ παράκληση τοῦ Νουμᾶ, ἄρθρο ἐπαινετικὸ στὶς 6 Φεβρουαρίου γιὰ τὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» τοῦ Ψυχάρη.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ *(Μεταφρ. τοῦ Χάϊνε)*

Ὁ Ταγκόπουλος, εἶνε ἀλήθεια, πὼς φανερώνεται νὰ πῆρε μιὰν ἐξέλιξη στὶς γλωσσικές του ἀντιλήψεις ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς «***Ἀνθολογίας***» του κ' ἐδῶθε. Δὲν εἶνε πιὰ ὁ ***μετριοπαθὴς*** δημοσιογράφος μὲ τὰ γλωσσικὰ ἴξεις-ἀφίξεις τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Βλέπει κατακάθαρα μακρύτερα, πέρα πρὸς «τ' ὀλίγο φῶς καὶ μακρυνὸ» ποὺ πλανιέται μέσα «στὸ μέγα σκότος ἔρμο». Σ' αὐτὸ βοηθᾶνε πρῶτα-πρῶτα ἡ φιλία του μὲ τὸν Καμπύση, ἅμα γύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία, καὶ πολὺ περισσότερο τὰ ***διπλωματικὰ*** Σαββατόβραδα τοῦ Νουμᾶ, ὅπου σ' αὐτὰ, μαζὶ μὲ τὸ δίπλωμα τοῦ φύλλου, κουβεντιαζόντουσαν ζητήματα καὶ θέματα τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὴν πρώτη θέση, μετὰ τὰ ***Εὐαγγελιακὰ,*** κρατοῦσε τὸ γλωσσικό.

Στὸν ἀριθμὸ 52 ξεσπαθώνει μὲ τὴν ὑπογραφή του καὶ μ' ἕνα ἀρθράκι ποὺ φέρνει τὸν τίτλο: Οἱ ***ἥρωες,*** ὑπὲρ τῆς Δημοτικῆς. Ἀφορμὴ τοῦ ἄρθρου στέκεται ἕνας ἄνθρωπος ἄσημος καὶ ξεχασμένος σήμερα, ποὺ τονὲ γνώρισε στὸ σπίτι τοῦ Μαλακάση, ἐκεῖ ψηλὰ πρὸς τὸ Λυκαβηττό, κάποιο καλοκαιριάτικο πρωϊνὸ τοῦ 1903, καὶ τοῦ ἀνέπτυξε τὶς ἰδέες του γιὰ τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικό. Εἴτανε νὰ βγάλῃ ἕνα βιβλιαράκι, ἡ ***Γλῶσσα μας.*** Καὶ ὁ Ταγκόπουλος πείθεται μὲ τὴ συζήτηση κι' ἐνθουσιάζεται μὲ τὴ ριζοσπαστικὴ ἰδέα, νὰ χτυπηθεῖ ἐντονώτερα κι' ἀποτελεσματικὰ ὁ Κοντισμὸς κ' ἡ Λογιωτατοσύνη. Στὸ ἀρθράκι αὐτὸ ἀπαντάει μ' ἐπιστολή του ὁ Χαραλάμπης Ἀντρεάδης,—ὁ ἄσημος καὶ λησμονημένος ἀνθρωπᾶκος. Καὶ καθὼς εἴχανε ἀρχίσει νὰ δημοσιεύονται ἀπὸ πρὶν σὲ σειρὰ ἐπιφυλλίδες* ξετινάγματα τῶν ***Ρητορικῶν λόγων*** τοῦ Μιστριώτη ἀπὸ τὸ Σπύρο Ἀναστασιάδη, (ψευδώνυμο τοῦ Σπύρου Ἀλιμπέρτη), ὁ Νουμᾶς πιὰ, καὶ μαζὶ

* Μάης τοῦ 1903, ἀρ. 34, 35 καὶ 36.

μ' αὐτὸν ὁ Ταγκόπουλος, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἀπὸ κείνη τὴν ἐποχὴ μπαίνει στὸ δρόμο ποὺ ὁδηγάει πρὸς τὸν ὀρθόδοξο δημοτικισμό.

Ἴσως νάτανε ὅμως καὶ τὸ ριζικό του— νὰ τραβήξη αὐτὸ τὸ δρόμο, ἂν πιστέψουμε σ' αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Λαὸς ***γούρι*** καὶ ποὺ σ' αὐτὴ τὴν περίσταση ἀληθεύει τόσο. Εἶνε περίεργο, εἶνε ἀφάνταστο, μὰ εἶνε ὡς τὸ κόκκαλο ἀληθινό,—ξαίρετε ποιὸς εἴτανε ὁ πρῶτος συνδρομητὴς τοῦ Νουμᾶ, ποιὸς ἐπλήρωσε τὴν 1 τοῦ Γενάρη 1903 τὴ συντρομή του, δραχμὲς 15 ; Ὁ συγγραφέας τοῦ θρυλικοῦ «Ταξιδιοῦ», ὁ ΨΥΧΑΡΗΣ! Ἐλᾶτε λοιπὸν τώρα ἐσεῖς οἱ σοφοὶ νὰ ξεδιαλύνετε κάποιους ἀγραφους νόμους, ποὺ σπᾶνε τὸ μυαλὸ τοῦ κοσμάκη!

Ἡ παλληκαρίσια ταχτικὴ τοῦ Νουμᾶ, καὶ τὸ ἄπλωμα τῆς σημαίας του πρὸς τὸ δημοτικισμό, συγκεντρώνει ἀμέσως-ἀμέσως πολλοὺς ἀπὸ τοὺς παλιοὺς δημοτικιστάδες τῆς «Τέχνης», τοὺς μαλλιαροὺς, ἂν τὸ προτιμᾶτε. Κοντὰ στὸ φλογερὸ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο, ποὺ ἀρχίζει τὴν ἀρθρογραφία του ἀπὸ τὸ 4ο φύλλο δημοσιεύοντας κιόλας ἕνα τραγουδάκι μὲ τὸ ψευδώνυμο Ι. Ἄνεμος, τὸν ἐρευνητικὸ καὶ μαχητικὸ Βουτιερίδη, τὸν κριτικὸ καὶ ζυγιασμένο στὰ λόγια Σπύρο Ἀλιμπέρτη, τὸν τσαχπίνη καὶ παιγνιδιστὴ στὸ στίχο καὶ στὴν πρόζα γιατρὸ Ἀβάζο, ποὺ κρύβεται μὲ τὸ ψευδώνυμο Judas Errant, τὸν ἥρεμο τραγουδιστὴ τῆς Ἀκρογιαλιᾶς Γιάννη Περγιαλίτη, τὸ σεβάσμιο καὶ σοφὸ Κερκυραῖο Νικόλαο Κονεμένο, ἔρχεται τὸ βαρὺ πυροβολικὸ μὲ τὸν Πάλλη ἐπὶ κεφαλῆς ποὺ συγκεντρώνει γύρω στὸ «Νουμᾶ» ἀρκετοὺς προσωπικούς του φίλους τὸν Ἐφταλιώτη λ. χ. ποὺ δημοσιεύει στίχους μὲ τ' ἀρχικά του Α. Ε. καὶ τὰ πρῶτα ***Ἱστορικὰ Ξεγυμνώματα*** μὲ τ' ὄνομά του, τὸν ***Πάνο Καλοθέο*** ποὺ δὲ εἶνε ἄλλος ἀπὸ τὸ Γιάννη Βλαχογιάννη, τὸν Καρκαβίτσα μ' ἕνα του ἄρθρο: ***Τὰ Ρούσσικα ρούβλια,*** τὸ Μαλακάση μὲ ἀρκετὰ ποιήματα, τὸ Φιλήντα (Μενέλαο Φιλανθίδη) ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, μὲ γλωσσολογικὰ ἄρθρα καὶ ποιήματα σὰν τὴν Τριλογία τοῦ Χάρου καὶ τ' ἀξέχαστο «***Κατὰ δασκάλων δωρούμενος***», καὶ πολλοὺς νεώτερους ποὺ πρωτοφανερώνονται ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ «Νουμᾶ», ὅπως ὁ Ρῶμος Φιλλύρας, νεαρὸς ποιητής, ἡλικίας 16 χρονῶν, ὁ Παρορίτης δασκαλᾶκος ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἡ κυρία Εἰρήνη Δημητρακοπούλου μὲ τὸνομά της Εἰρήνη Μεγαπάνου. Ὁ Παλαμᾶς εἶνε ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς πρώτους συνεργάτες τοῦ Νουμᾶ κι ὁ μοναδικὸς ἴσως, μετὰ τὸν Κώστα Καιροφύλα ποὺ μετάφρασε τ' Ὄνειρο τῆς Φθινοπωρινῆς Ἑσπέρας τοῦ Ντ' Ἀννούντσιο καὶ πῆρε 40 δρχ., ποὺ γνώρισε τὴ γλύκα τοῦ ταμείου τοῦ Νουμᾶ.

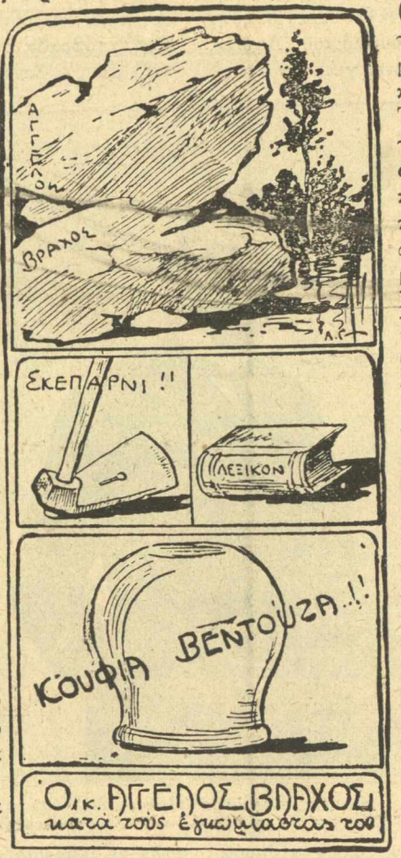

ΓΕΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Δυὸ φορὲς ἀναγράφεται στὴ μερίδα τῶν Ἐξόδων: «Εἰς Παλαμᾶν, ἀπέναντι συνεργασίας του, δρχ. 30 καὶ δρχ. 25», 55 δραχμὲς γιὰ ὅλη τὴν πολύτιμη ποὺ ἔδωσε τόσα χρόνια στὸ «Νουμᾶ» ἐργασία του. Πόσο θἄπρεπε νὰ πληρωθῇ στὴν τωρινὴ κερδοσκόπα ἐποχὴ ὁ πρῶτος λόγος ἀπὸ τὸ Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου :

Τ' ἀξεδιάλυτα σκοτάδια
Μιὰ λιγνὴ χαράζει ἀσπράδα
Νυχτοφέρνοντας καὶ αὐτὴ
*Καὶ εἴτανε τοῦ νοῦ μου ἡ πρώτη χαραυγή**

* Οἱ στίχοι αὐτοὶ παρουσιάζονται διορθωμένοι στὴν Α' καὶ στὴ Β' ἔκδοση τοῦ Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου (1921), δεῖγμα καταφάνερο πόσο κοντὰ στὸν ποιητὴ στέκεται ὁ Παλαμᾶς ὁ τεχνίτης.

Τ' ἀξεδιάλυτα σκοτάδια
τὰ χαράζει μιὰ λιγνὴ λευκότη
νυχτοφέρνοντας καὶ αὐτή.
καὶ εἴτανε τοῦ νοῦ μου ἡ πρώτη χαραυγή.

* Πρῶτο τεῦχος τῆς Τέχνης, Νοέμβριος 1898.

** Ὑποθέτω πὼς στὴν τελευταία παράγραφο θέλει νὰ πῇ ὁ Γιαννόπουλος μὲ τὸ δικό του χαραχτηριστικὸ τρόπο πὼς ἀρχίζει νὰ τὸν κυριεύῃ ἡ πλήξη καὶ τὸν καλεῖ νὰ πάρουνε καθαρὸ ἀέρα σὲ κανένα βράχο γύρω στὴν Ἀκρόπολη, ποὺ συνείθιζε νἀπηγαίνῃ.

ποὺ πρωτοφαίνεται στὸν ἀρ. 50, 29 Ἰουνίου; Μά, εἴπαμε, ἀπὸ τότε ἄρχιζε ἕνας ἀγώνας.

Ὁ «Νουμᾶς» ἐχάραζε ἕνα δρόμο, καθὼς τὸ ἔγραφε ὁ Διευθυντής του ἀπὸ τὸ πέμπτο φύλλο, «γεμάτον ἀγκάθια, μ' ἀπαγορεύσεις καὶ μὲ πέτρες σουβλερές, ποὺ τὸν περνοῦσε ἀτρόμητος, ***καρτερῶντας στὸ τέλος γιὰ ἔπαθλο ἕνα ποτήρι γεμᾶτο χολή***». Ἔπαιρνε τὸ πρόγραμμα τῆς «***Τέχνης***» καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ πλατύνῃ, «νὰ δώσῃ στὸ Ἔθνος ὄχι ὅτι τυχὸν τοῦ ἀρέσει μὰ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ τοῦ ἀρέσῃ, γιατὶ βγαίνει μεσ' ἀπὸ τὴ δική του ψυχή»*). Προσπαθοῦσε δηλαδὴ νὰ παρουσιάσῃ ζωντανὴ φιλολογία, νὰ ξυπνήσῃ τὴ ναρκωμένη φυλή, νὰ δημιουργήσῃ νέους ἀνθρώπους, ζωντανούς, μὲ χαραχτῆρα, ***πρὸ παντὸς μὲ χαραχτῆρα***, καὶ Ρωμιοὺς στὴν ψυχή. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθειά του βρῆκε ἀπὸ τὴν πρώτη καθὼς τόπε στιγμή, ἐνθουσιώδη λάτρη καὶ ὑποστηριχτὴ τὸν ἰδεολόγο Γιαννόπουλο. Οἱ ἐπιστολές του καὶ οἱ βραχεῖες του μὲ κεῖνα τὰ τεράστια ἁπλωτὰ γράμματα, ποὺ φανερώνουνε ὁρμητικὴ διάθεση, φωτιὰ καὶ νεῦρο, κατακλύζουνε τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Νουμᾶ.

Φ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ Συνεργάτης τοῦ «Νουμᾶ»

Ἀθῆναι, Κυριακή, (χωρὶς χρονολογία, ποὺ δὲν μπορεῖ ὅμως νἄναι παρὰ στοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1903).

Φίλτατε Νουμᾶ,

Θέλεις ἀρχὴν καὶ ἐπανάληψιν ἐργασίας ἀπὸ τὴν Κυριακήν; Θὰ σοῦ στείλω τότε ἕνα γράμμα, ποὺ θὰ σοῦ ἀρέσει πιστεύω, ἀλλ' ἐὰν ναί, ποίαν ἡμέραν καὶ ποῦ καὶ ποίαν ὥραν πρέπει νὰ δοθῇ. Ἀπάντησε πάντως μὲ ἕνα δελτάριον, 7 ὁδὸς Αγ. Μάρκου, ἀκόμη. Ἔλα διότι νομίζω ὅτι ἀρχίζει...ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ...καὶ ἔχω κέφια μελτεμιοῦ**

Φιλῶ
Περικλῆς

Καὶ στὸ «Νουμᾶ» ἀριθ. 18, 2 Μαρτίου 1903, γράφει σ' ἕνα του ἄρθρο ποὺ χτυπάει τὴν ξενομανία, ἀρρώστεια τῆς Φυλῆς, ποὺ εἶναι «***ξιππασιά, χωριατιὰ καὶ ἀμάθεια κι' ἐμποδίζει τὴ δημιουργία Ἑλληνικῆς ζωῆς***». «Μὲ ἐφωνάξατε καὶ ἰδού με εἰς τὰς διαταγάς σας. Εἶμαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τρέχουν μόλις τοὺς φωνάξουν. Μόνον ὅταν εἶναι διὰ θέσιν καὶ διὰ Σύλλογον δὲν τὸ κουνοῦν».

Τὴν ξενολατρεία, ποὺ καταντοῦσε πληγὴ ἀφόρητη καὶ γιὰ τά Γράμματα, κληροδοτημένη θαρρεῖς ἀπὸ τὸ ***Διόνυσο***, οἱ δημοτικιστάδες ἀρχίσανε νὰ τηνὲ χτυπᾶνε ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο. Εἶναι ἀριστουργηματικό, ***μνημειῶδες*** τὸ ἄρθρο τοῦ Παλαμᾶ: ***Μεταφράζετε τοὺς Ἀρχαίους***» (ἀρ. 66 καὶ 73) καὶ θ' ἄξιζε νὰ διαβαστῇ καὶ σήμερα, ποὺ τὸ γυρίσαμε τὸ μπαϊράκι μας πάλι πρὸς τὶς μοντέρνες καὶ ὑπερβόρειες φιλολογίες. Στὴν πρόσκληση τοῦ Παλαμᾶ, ἀπαντᾶνε ὁ Ἠλίας Βουτιερίδης, μεταφράζοντας ἀρχαίους λυρικοὺς καὶ ὁλάκαιρο τὸν ***Τίμωνα τὸ Μισάνθρωπο*** τοῦ Λουκιανοῦ, ποὺ δημοσιεύτηκε σὲ ὀχτὼ ἐπιφυλλίδες, καὶ βγῆκε ἀμέσως σὲ βιβλιαράκι, ὁ Ι. Σταμνόπουλος μὲ τὸν ***Κρίτωνα*** τοῦ Πλάτωνα, καὶ ὁ Πάλλης, ποὺ δημοσίευε σατυρικὰ ἐπιγράμματα μὲ τὸ ψευδώνυμο ***Κ. Τεφα-***

ρίκης, δίνοντας κομμάτια ἀπὸ τὸν **Κύκλωπα** τοῦ Εὐρυπίδη μὲ τ' ὄνομά του. Ὁ Ἐφταλιώτης ἔγραψε γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ Τίμωνα, ἀριθ. 50: «...Μᾶς διδάσκει αὐτὴ ἡ μετάφραση κι' ἕνα πολὺ σπουδαῖο, πὼς μποροῦμε νὰ κρατήσουμε τ' ἀρχαϊκὸ ὕφος τοῦ Λουκιανοῦ, μ' ὅλες τὶς χάρες του, κι' ὡστόσο νὰ γράφουμε σωστὰ ρωμαίϊκα».

Ἡ πρώτη χρονιὰ τοῦ «Νουμᾶ» ποὺ παρουσιάζει μιὰ σημαντικὴ ἐξέλιξη καὶ κίνηση, γι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐπιμένουμε περισσότερο, ἔκλεισε μὲ κέρδος γιὰ τὸν ἱδρυτή του δραχμὲς **δύο,** χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε στὰ ἔξοδα, ὁπότε θἄχουμε ἀφάνταστη ζημία, μιὰ συναλλαγματική, 2)8)1903, στὸν τυπογράφο Ἀθ. Δεληγιάννη (Πειραιῶς καὶ Ζήνωνος 2, ὅπου ἄρχισε ἀπὸ τὸν ἕκτο ἀριθμὸ καὶ γιὰ χρόνια, ἐκεῖ τυπωνότανε ὁ «Νουμᾶς») δραχμὲς 375 καὶ κανὰ δυὸ μικροϋποθηκοῦλες σὲ χτήματα τῆς μητέρας του Πολυξένης Ταγκοπούλου, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ τὰ ὑποθηκέψῃ γιὰ νὰ συντηρήσῃ τὸ σπίτι του. Ἡ μικρὴ συνδρομὴ τοῦ κ. Πάλλη, ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1903, ποὺ ἔκανε τὸν κ. Ξενόπουλο ν' ἀλλαλάξῃ στὴν ἐφημερίδα τοῦ Πὼπ (Ἀθῆναι, 1 Ἰανουαρίου 1904) καὶ νὰ πῇ ὅτι ὁ «Νουμᾶς» θησαυρίζει «ὑποστηριζόμενος ὑλικῶς ἀπὸ τοὺς πλουσίους δημοτικιστάς», δὲν ἔφτανε νὰ ἰσοφαρίσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ φύλλου, ποὺ τὰ σκεπάζανε πολλὲς φορὲς ἀναμεταξύ τους οἱ φίλοι τῆς Ἀθήνας. Γιὰ τὴν ἱστορία μεταφέρω ἐδῶ τὴν ταμειακὴ κίνηση ἀπὸ τὸ Δ)βριον τοῦ 1902, ποὺ γίνανε προαγορὲς χαρτιοῦ, πληρωμὴ συνεργασίας, τσιγκογράφου κτλ., ὡς τὸ τέλος τοῦ 1903, πρόθυμος νὰ παρουσιάσω σὲ ὅποιον τυχὸν ἀμφιβάλλει τὸ σχετικὸ βιβλίο.

		Ἔσοδα	***Ἔξοδα***
Δ)βριος	1902	Δρχ. 50.—	Δρχ. 783.50
Ἰανουάρ.	1903	» 646.35	» 420.15
Φεβρουάρ.	»	» 510.60	» 382.15
Μάρτιος	»	» 332.20	» 571.60
Ἀπρίλιος	»	» 235.90	» 183.—
Μάϊος	»	» 204.75	» 194.—
Ἰούνιος	»	» 72.20	» 220 50
Ἰούλιος	»	» 295.—	» 160.—
Αὔγουστος	»	» 281.—	» 110.—
Σ)βριος	»	» 390.—	» 283.—
Εἰς μεταφορὰν		3018.—	3327.90
ἐκ μεταφορᾶς		Δρχ. 3018.—	Δρχ. 3327.90
8)βριος	1903	» 327.—	» 285.—
Ν)βριος	»	» 504.—	» 453.—
Δ)βριος	»	» 548.50	» 348.50
		4.397.50	4.395.50

Οἱ συνδρομητὲς τοῦ «Νουμᾶ», ἐλάχιστοι, μόλις ἑκατὸν εἴκοσι δύο, κι' ἀπ' αὐτοὺς μονάχα **πέντε-δέκα οἱ δημοτικιστὲς ποὺ πληρώσανε**: Ὁ Ψυχάρης, Φώτης Φωτιάδης, Κώστας Μάνος, Ἀποστόλης Ἔξαρχος, Ἀντρέας Κεφαλληνός, (ὁ γυμνασιάρχης Κερκύρας), Δ. Πετροκόκκινος, Κ. Τρικογλίδης, Α. Παπαγιάννης (ὁ Πεῦκος Ὀρεινὸς τοῦ Βόλου), Κώστας Κατσίμπαλης, κι' ἕνας δυὸ ἄλλοι ἀκόμα. Τὰ λοιπὰ ἔσοδα προέρχονται ἀπὸ λιανικὴ πούλησι στὰ κιόσκια, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ πρακτορεῖο, ἀγγελίες, ἰσολογισμοὺς τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας κτλ. Οἱ ἑκατὸ καὶ πάνω ἐξοφλημένοι συνδρομητὲς εἴτανε προσωπικοὶ φίλοι τοῦ Ταγκόπουλου, ἀπὸ τὰ καλὰ ἐφηβικά του χρόνια καὶ τὸν καιρὸ τῆς «Ἑστίας», γιατροί, δικηγόροι, πολιτευόμενοι, χρηματομεσίτες κτλ. κτλ., θανάσιμοι ὅμως καθαρευουσιάνοι οἱ περισσότεροι, ὅπως λ.χ. ὁ δήμαρχος κ. Σπῦρος Μερκούρης, ὁ Πολύβιος Δημητρακόπουλος, ἡ ἐφημερὶς Ἀμάλθεια τῆς Σμύρνης, ὁ Ἐπίσκοπος Κυθήρων, ὁ ἀνθοπώλης Ἀριστόφιλος Τσοῦτσος ὁ Σκουζές, ὁ χρηματιστὴς Φωτίου κτλ. κτλ.

Παιδικὸς φίλος τοῦ πατέρα μου καὶ συμφοιτητής του, ὁ γιατρὸς κ. Μενέλαος Σακόρραφος, τοῦ ἔστειλε συμβουλευτικὴ ἐπιστολὴ γιὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸν ὀλέθριο **Μαλλιαρισμό**. Τὴ δημοσιεύουμε κι' αὐτὴ γιὰ τὴν ἱστορία:

Ἀγαπητὲ Τάκη,

Λαμβάνω τὸ «Νουμᾶ». Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι ἡ ἀνάγνωσίς του μοὶ ἐπροξένησε φρίκην καὶ αἴσθημα ἄλγους ψυχικοῦ διέτρεξε τὸ σῶμα μου ὅταν εἶδον ἐν αὐτῷ περιεχόμενα κριτικὰ περὶ Βερναρδάκη,* ***ἐν γλώσσῃ μαλλιαρῇ,*** οὐδὲν ἄλλο ὑποδηλούσῃ ἢ ἐκφυλισμὸν προϊόντα ἀτυχῶς τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Θλίβομαι καὶ λυποῦμαι βλέπων ὅτι ὁ ἀγαπητός μου φίλος καὶ παλαιὸς συμμαθητὴς Ταγκόπουλος ἐπελήφθη δημοσιεύσεως ἐφημερίδος τοιαύτης. Εἶσαι εὐφυὴς καὶ ἠδύνασο παρεκκλίνων ὀλίγον τῆς **μαλλιαρικῆς** ὁδοῦ νὰ εὐδοκιμήσῃς

Ταῦτα σοὶ λέγω διότι ἔχω τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην, προκειμένου περὶ φίλου ἀδελφικοῦ.

Ἂν ἀκολουθήσῃς τὴν αὐτὴν ὁδόν, τότε εὐχαρίστως γίνομαι συνδρομητής, ἀλλ' ἄνευ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου.

Σὲ ἀσπάζομαι

Μενέλαος Σακόρραφος

Τὴν ἐπιστολὴ αὐτή, τὴν ἔχει σχολιάσει ὁ πατέρας μου, σημειώνοντας σὰν ὑστερόγραφο μὲ γαλάζιο μολύβι τὰ ἑξῆς:

Αὐτὰ γιὰ νὰ γελάσετε. Ὁ γράφων εἶνε ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου!!

Ἀγύριστο κεφάλι, βλέπετε· ἀρβανίτης, γκέκας. Καὶ μ' ὅλο ποὺ δὲν πῆγε καλὰ ἡ.... ***ἐπιχείρηση*** ἀπὸ τὴν πρώτη χρονιά, συνεχίζει τὴν ἔκδοση τοῦ «Νουμᾶ» στὸν ἀγκαθερὸ μὰ καὶ φωτισμένο του δρόμο.

* Ἄρθρο τοῦ Παλαμᾶ, μὲ τὸν τίτλο Φιλολογικὰ Ἀναθέματα, ἀριθ. 6, σελ. 4.

ΧΑΡΑ

Σὰν τὸ πουλί, σὰν τὸ φτερὸ σὰν τὴ σταλιὰ ποὺ βρέχει,
Καὶ παίρνει τὴν ἀνοιξιάτικη πνοὴ καὶ ξανεμίζει,
Ὡς παιδικὴ τρελλὴ χαρά, ποὺ μιὰ πηδᾶ καὶ τρέχει,
Ἔτσι ἡ ψυχὴ χορευτικὰ σκιρτᾶ καὶ ὅλη τρεκλίζει.

Μέσα μου κι' ἔξω ἀνάρροεῖ, πνευματωμένο ἀέρι,
Σᾶς ἀγκαλιάζει σὰν πνοή, θέλει μαζὶ νὰ τρέξῃ,
Νὰ βγῇ σὲ βράχη γαλανά, νὰ φύγῃ ὡς περιστέρι,
Ψυχὴ Εὐφορίωνος καὶ παιδὶ Πανὸς τρελλὴ νὰ παίξῃ.

Κάλυμνος 1927 ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΛ. ΖΕΡΒΟΣ

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χ. ΣΑΚΕΛΑΡΙΑΔΗ

I.

Ὁ Χάρος ἐρροβόλαγε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα
κἰ ἐστέργιωσε τὴν τέντα του μέσα στὸ σταυροδρόμι.
Ἀρχόντοι τὸν περικαλοῦν, φτωχοὶ τὸν προσκυνᾶνε·
— Πάρε, Χάρο, τὴν τέντα σου πήγαινε σ' ἄλλη ροῦγα
νὰ φᾶνε τἄτια σου ταγὴ καὶ τἄλογά σου στάρι,
νὰ φᾶν καὶ τὰ ζαγάρια σου ἀφρᾶτο παξιμάδι·
— Τἄλογα θέλουν γέροντες, τἄτια μου παλληκάρια,
θέλουν καὶ τὰ ζαγάρια μας μικρῶν παιδιῶν κεφάλια.

II

Τὰ μάτια σου τὰ ράψανε μ' ἐννιὰ λογῶ μετάξι,
μὲ πράσινο, μὲ κίτρινο, μὲ μαῦρο, μὲ γαλάζιο,
μὲ κόκκινο, τριανταφυλλὶ καὶ μ' ἀσημένιο ἀτσάλι.
Θέ μου, νὰ πιάσῃ ἕνα νερό, μιὰ σιγανὴ ψιχάλα,
γιὰ νὰ σαποῦν νὰ ράματα, νὰ νοίξουνε τὰ μάτια,
νὰ ἰδῇς ἐδῶ ποιὸς κάθεται καὶ σὲ μοιρολογάει.
Δεξιὰ κάθεται ἡ μάνα σου, ζερβιὰ ἡ ἀδερφή σου,
κἰ ἀπάνου ἀπ' τὸ κεφάλι σου ἡ δόλια σου γυναίκα
σὰν περδικοῦλες θλίβουνται, σὰν τὰ παπιὰ μαδιῶνται,
σὰν τὰ φτερὰ τοῦ κόρακα μαυρίζει ἡ φορεσιά τους.

ΠΥΡΓΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ ΕΝΟΣ ΒΡΑΧΟΥ

ΑΝ εἶναι μαργαριτάρια τὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους—λευκὸ περιδέραιο τῆς Ἀφροδίτης, ξεκοκισμένο ἐπάνω στὴ θάλασσα — ἡ Κορσικὴ καὶ ἡ Σικελία κι' ἡ Σαρδηνία κι' ἡ Κέρκυρα εἶναι ζαφειροδεμένα παντατὶφ ἀπὸ σμάραγδο καὶ ἀμέθυστο, ἐργασμένα ἀπὸ τὸ θεϊκὸ κοσμηματοτέχνη.

Πολὺ λίγες περιοχὲς προσφέρουνε, γιὰ τὴ χαρὰ τοῦ ματιοῦ, ἕνα τόσο στενὸ συνδυασμὸ θάλασσας καὶ βουνοῦ, ὅπου τὰ τοπεῖα εἶναι τόσο ποικίλα, οἱ ἀντιθέσεις τόσο ἀπότομες

Ἐδῶ, πόλεις καὶ κωμοπόλεις νωχελῶς ἀπονάρκωμένες στὸ ρυθμικὸ νανούρισμα κυ-

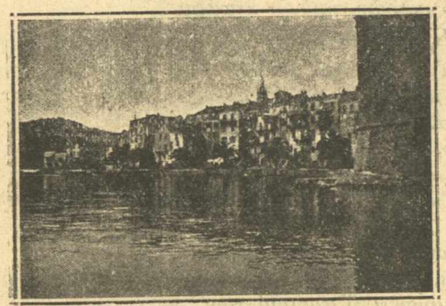

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΟΥ CALVI ΜΕ ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΦΟΙΝΙΚΕΣ

ΒΟΥΝΑ ΤΗΣ ΚΟΡΣΙΚΗΣ

ANTONIN

ΕΝΑ ΒΛΕΜΜΑ

μάτων ἀπὸ βερῦλι καὶ κυανόλιθο· ἐκεῖ, πανάρχαιες πολιτεῖες θρονισμένες ἐπάνω σὲ ἀγέρωχα κρηπιδώματα ἀπὸ βράχους, στεφανωμένες ἡ καθεμιὰ μὲ τὸ κράνος ἑνὸς μαλαματοκαπνισμένου κάστρου· χωριὰ παρὰ πέρα, σὰν κοπάδια ἀπὸ μαῦρες ἢ πυρρότριχες αἶγες, ποὺ σκαρφαλώνουνε στοὺς γλουτοὺς ἑνὸς ἀπότομου λόφου.

Σὰν ἀκτή μιὰ ζώνη ἀπὸ κόλπους ὅπου σπιθίζουν χάδια φωτός, χαμόγελα ἑνὸς οὐρανοῦ ἀπὸ τουρκουάζ, καὶ ποὺ πορπώνονται σὲ ἀπόκρημνες ὄχθες ἀπὸ ἄλικο πορφυρίτη· στὸ ἐσωτερικό, κλεισοῦρες ἀγριωπές, ἰλιγγιώδεις γκρεμοί, ἀβυσσαλέα ποροφάραγγα ποὺ ἀντηχοῦν, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς των πλευρές, στὴν κοχλάζουσα ροὴ τῶν χειμάρρων, στὸν ἰριδένιο καλπασμὸ τῶν καταρρακτῶν.

Ἀλλοῦ κοιλάδες μὲ λειμῶνες ὅπου μυροβολοῦν ἀπὸ κυκλάμινο καὶ ἁγιόκλημα ξεχειλιστοὶ κῆποι τῶν Ἐσπερίδων, καταστερισμένοι ἀπὸ μῆλα χρυσᾶ. Λεμόνια πορτοκάλλια, κίτρα καὶ σῦκα παχειὰ καὶ σγουρὰ τσαμπιὰ ἀπὸ κεχριμπάρι κι' ἀμέθυστο, καὶ γύρω τους μιὰ χλωρὶς ἀφρικανικὴ ἀπὸ κάκτους, κι' ἀπὸ φραγκοσυκιές, ὅπου ἀκοντίζουνε δέσμες ἀπὸ χαλύβδινες αἰχμές. Παρὰ πάνω πλαγιὲς ἱλαρές, σκεπασμένες μὲ τὸ βελούδινο μανδύα τῶν ἀμπελώνων, κυματίζουσες στὸ ἀσημένιο φωτοπαιγνίδισμα τῶν ἐληῶν.

Ψηλότερα, οἱ ἀδιέξοδοι λαβύρινθοι τοῦ σύθαμνου. Καὶ στεφανώνουν τὸ σύνολο,

ΟΤΑΝ ΛΥΩΝΟΥΝ ΤΑ ΧΙΟΝΙΑ

DAZERGUES

ΣΤΗ ΚΟΡΣΙΚΗ

βουνὰ ὕψους 3.000 μέτρων, μὲ τὴν μορφὴ διαμαντένια στὸ χιόνι, ἀκόμη καὶ τὸ κατακαλόκαιρο, μὲ τοὺς αὐχένες διακόσμητους ἀπὸ λίμνες παρθένες, ἀληθινοὺς καθρέφτες, ναϊάδων, μὲ τὰ πλευρὰ θαλασσοδαρμένα σὲ μιὰ γαλαζωπὴ καὶ ἰόχρωμη φουσκοθαλασσιὰ ἀπὸ δάση ἀπέραντα. Καστανιὲς πέντε φορὲς ἑκατόχρονες, δρῦς πατριαρχικές, πεῦκα ποὺ τὸ ἡγεμονικό τους παράστημα ξεπερνᾷ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν σκιαδοφόρων πεύκων τῆς ρωμαϊκῆς ἐξοχῆς. Καὶ ὑψώματα, κυματίσματα, ἀναδύσεις βουνοκορφῶν, λαγγοπεράσματα, διάσελα, σχεδὸν σὲ κάθε στροφὴ τοῦ δρόμου ἀπόψεις συναρπαστικές, ζωγραφιὲς μοναδικῆς θέας ἀνείπωτες, πρὸς τὸ γαλάζιο τῆς θάλασσας ἢ πρὸς τὸ πράσινο τῶν βουνῶν.

Ἀπὸ τὸ Φεβρουάριο ἡ ἄνοιξη διαφαίται ἤδη στὸν καθάριον ὁρίζοντα, κι' ἀπὸ τὸ Μάρτιο, τὸν τόσο σκυθρωπὸ καὶ θαμπὸ κάτω ἀπὸ τὸν Κορσικανικὸ οὐρανό, ξεχύνεται ἀσυγκράτητο τὸ θριαμβευτικὸ ξέσπασμα μιᾶς χλωρίδος ποὺ ὀρχεῖται, μὲ τὴ χορία της τῶν ζεφύρων, ἀνεμίζοντας τὶς μυριάδες τῶν ἀρωμάτωντης, ἀπὸ τὰ πληθύχειλα μυροδοχεῖα της, στὸ κατῶφλι τοῦ κόλπου, στὰ βαθουλώματα τῶν κοιλάδων, κι' ὡς ἐπάνω στὸ σύθαμνο τῶν βουνῶν. Ἄ! οἱ θάμνοι αὐτοὶ τῶν βουνῶν!... Οἱ ἀδιαπέραστοι αὐτοὶ μαίανδροι τοῦ πρασίνου, ἔξω ἀπὸ τὰ λίγα μονοπάτια τὰ χαραγμένα ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν ὄνων καὶ τῶν ἀλόγων. Βαδίζετε ἀπὸ τὸ ἔαρ ἕως τὸ φθινόπωρο, καὶ μεσο-

ΕΝΑΣ ΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

χείμωνο ἀκόμη, μέσα σ' ἕνα αὐλάκι ἀπὸ εὐωδίες μεθυστικές. Ἀφθονία τὰ σμύρτα, οἱ ροδοδάφνες, τὰ σπάρτα, οἱ σκοῖνοι, τὸ δεντρολίβανο, ἡ μέντα, ἡ λεβάντα, τὸ μελισσόχορτο, σκορπίζουνε τοῦφες ἀπὸ ἀρώματα—τὴν ἀνάσα τοῦ γενεθλίου ἐδάφους ποὺ ὁ Ναπολέων ἔλεγε ὅτι τὴν ἀνέπνεε, μέσα στὴν θάλασσα, σὲ ἀπόσταση ἕξη λευγῶν ἀπὸ τὴν ἀκτή.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι, ἐγὼ στὰ τρία ἢ τέσσερα ταξείδια μου, εἰς μάτην, στὴν ἀπόσταση αὐτή, καὶ μάλιστα ἀκόμη κοντινώτερα πρὸς τὴν ξηρά, ἐτέντωσα ὅλες τὶς ὀσφραντικές μου θηλές, γιὰ νὰ νοιώσω τὸν ἑαυτό μου, ἔστω καὶ γιὰ λίγες στιγ-

Η ΜΙΚΡΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΝΟΥΖΑ

μές, ἕναν τύπο στὸ εἶδος τοῦ Ναπολέοντος δὲν μπόρεσα νὰ εἰσπνεύσω τίποτε ἀπὸ τὴ μεθυστικὴ αὐτὴ ἀναπνοή.

Ἀδιάφορο! Στὰ ἐσωτερικό, οἱ ρώθωνές σας μποροῦν νὰ τὴν ἀπολαύσουνε μέχρι κόρου.

Κι' οὔτε ἴχνος ἐδῶ ἀπὸ τὰ ξεγδαρμένα αὐτὰ πλευρὰ τῶν βουνῶν, τὶς μισοφαγωμένες αὐτὲς βουνοπλαγιὲς ποὺ συχνότατα πληγώνουν τὸ μάτι στὶς Ἄλπεις ἢ στὰ Πυρρηναῖα. Τὸ προστατευτικὸ καὶ σωτήριο σύθαμνο ἐπουλώνει αὐτόματα τὶς πληγὲς τῆς πάντοτε ὁλοπράσινης λόχμης του, συγκρατεῖ τὴ φρεσκάδα τοῦ χώματος καὶ τὸ ἐμποδίζει νὰ καταρρεύσῃ.

Στὴν καρδιὰ τῶν ἐν μικρογραφίᾳ παρθένων αὐτῶν δασῶν, θ' ἀγναντεύσετε ἴσως ξαφνικὰ κάπου ἐκεῖ κανέναν ἀγριόκριο. Ἂν πιστεύσουμε τὸν Ἐμὶλ Μπερζεράκ, ποὺ ὠργάνωσε, κάποτε, ἕνα κυνῆγι ἄγριων κριῶν, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Ρολλάνδο Βονοπάρτη, καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἄφησε μιὰ χαριτωμένη ἀφήγηση τῆς κυνηγετικῆς ἐκστρατείας του, τὸ ἀτίθασο αὐτὸ αὐτόχθον ἀναμηρυκαστικὸ εἶνε ἐξ ἴσου φανταστικὸ ὅσο καὶ ὁ μονόκερος τῶν ἀρχαίων θρύλλων. Ἂς εὐχηθοῦμε, ἂν εὑρεθῆτε στὴ θέση τοῦ Μπερζεράκ, νὰ ἐπιστρέψετε ὀλιγώτερο... ἄπρακτοι!

Εἶνε περιττὸ νὰ σᾶς πῶ ὅτι δὲν ἔχετε νὰ φοβηθῆτε τίποτε ἀπὸ τοὺς λησταί, ποὺ τὸ εἶδος τους ἀκμάζει πάντοτε στὰ μέρη αὐτά.

Κρίνοντες τὸ λαβύρινθο αὐτὸ τῶν δασῶν, ὀλιγώτερο ἀπρόσιτο ἀπὸ τὸ λαβύρινθο τῆς διαδικασίας, προτιμοῦν τὸ νόμο τῆς βεντέττας των ἀπὸ τὸν κώδικα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ των συμπατριώτου. Πηγαίνουν νὰ λημεριάσουν ἐκεῖ, σὲ κάποιο πανύψηλο ἄντρο, ἀληθινὴ φωλεὰ ἀετῶν, ὅπου καθὼς λέν, κάποια ἀγροτικὴ Καλυψὼ ἔρχεται, ποὺ καὶ ποὺ, νὰ γλυκάνῃ τὴ μοναξιά τους. Ἐὰν οἱ σχέσεις σας, σᾶς τὸ ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς ἐπισκεφθῆτε, κυρίες μου, θὰ δεχθῆτε τὴν πλέον εἰλικρινῆ καὶ ἀνέξοδη φιλοξενία.

Θὰ συναντήσετε συχνὰ ἐπίσης ἐκεῖ κάποιο χωρικὸ ἐπάνω στὸ ἄλογο, ντυμένο μὲ σκοῦρο βελοῦδο, μὲ μπότες ψηλὲς ὡς τὸ γόνατο ἀπὸ κόκκινο δέρμα, μὲ τὸ τουφέκι στὸν ὦμο, ζωσμένον σταυρωτὰ στὸ στῆθος τὰ φυσέκια του. Μὲ μάτια μαῦρα μὲ ὄψιν ἡλιοκαμμένην, σὰν ἴσκα θὰ σᾶς χαιρετίσῃ μὲ μιὰ νεύγενικιὰ καλημέρα. Ἡ γυναίκα του τὸν ἀκολουθεῖ, μὲ τὰ πόδια, αὐτὴ—τί φρίκη, φεμινισταί!—πλέκοντας συγχρόνως, ἢ κρατῶντας ἐπάνω στὸ κεφάλι της, κουκουλομένο μὲ τὴ μαύρη φαλντέττα, κανένα δεμάτι ἢ τὸ σταμνὶ μὲ τὸ γάλα, βαδίζει καμαρωτὰ μὲ ὁλόϊσσο τὸ κορμί, μὲ τὸ ρυθμικὸ περπάτημα μιᾶς καννηφόρου....

ΟΛΒΟΣ

Χτές, ποὺ δὲν εἶχα ἀκόμα ἰδεῖ τὰ μάτια σου, τὰ χείλη,
Τὰ μάτια σου, ποὺ ἐνῶ εἶναι ὑγρὰ γιὰ τὴ χαρὰ μιλᾶνε,
Τὰ χείλη σου, ποὺ ὅταν γελοῦν, σάμπως ν' ἀνοίγουν ρόδα,
Στὴν ἴδια θέση, ποὺ ἀγρυπνῶ κι' ἀπόψε, χτὲς καθόμουν,
Μπρὸς στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, στὸν κῆπο αὐτὸν ἀγνάντια,
Μὰ δὲ θυμοῦμαι ὁ κῆπος χτὲς βαλσαμικὰ νὰ εὐώδα
Κἰ οὔτε τὸ συντριβάνι του ν' ἀνάβλυζε φαιδρό,
Σὰν τώρα, ἕνα ψιθύρισμα, σὰ μυστικῆς ἀγάπης—
Θυμοῦμαι χτὲς ἕνα κενὸν βουβὸ παντοῦ ἁπλωμένο,
Ἕνα κενόν, ποὺ θύμιζε τὸ ἄλλο, ποὺ τῶχα ἐντός μου,
Ἐντός μου ποὺ δὲν ἔνοιωθα νὰ ὀρχοῦνται ὡς τώρα τἄστρα.
Ἦταν τὰ πάντα σὲ βαθειά, βαθειὰ σιγὴ πνιγμένα....
— Μὰ μὴ καὶ τώρα μιὰ σιγὴ δὲν πνίγει ὅλη τὴν νύχτα;
— Ὄχι, τ' ἀκούω. Ἀπόκοσμα κἰ ἀθώρητα βιολιὰ
Ἠχοῦν ἀπόψε γύρω μου καὶ κάνουν τὴν ψυχή μου
Νὰ τραγουδάῃ μαζί τους

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΔΙΔΗΣ ΠΡΙΟΝΙΣΤΗ

ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΓΟΒΑΚΙΑ

— Πούλησε... πούλησε ὅ,τι μένει ἀκόμα στὴ ντουλάπα, κυρὰ Κατίνα...

— Πῶς νὰ κάμω ἀλλοιώτικα;...

Πρέπει νὰ σὲ πληρώσω... Τὸ γράμμα πῶστειλα προχτές,.. ἄδικα περιμένω ἀπάντηση ἀπὸ τὸ σπίτι μου... Πάει μὲ ξεγράψανε... Οἱ ἄλλοι;... Οἱ φίλοι;... Τ' εἶμαι πιὰ γι' αὐτούς; Ἕνα σακκὶ κόκκαλα... ἀλλοίμονο!.. Ἄχ!.. Πῶς πονῶ,.. πολὺ πονῶ σήμερα... Πῶς καίει τὸ στῆθος μου... Θέ μου, ὅλη νύχτα δὲν ἔκλεισα μάτι... Κι ὁ γιατρός; Πάει μεσημέρι... Τί νὰ μοῦ κάνῃ κι ὁ γιατρός;...

— Σύχασε, κόρη μου, σύχασε... Ξανάρχομαι τἀπόγεμα... Θἄρθῃ κι ὁ γιατρός... ἔ, φίλος σου εἶναι... Ἔχουμε καιρὸ νὰ κοιτάξουμε καὶ τὴ ντουλάπα... Σὲ πίκρανα, κόρη μου, συμπάθα με, δὲν εἶναι ἀπὸ λόγου μου... Ἔχω τὸν ἄντρα μου, βλέπεις, ποὺ γκρινιάζει. Τοῦ πᾶνε κι οἱ δουλειὲς στραβὰ καὶ τρώγεται μὲ τὰ ροῦχα του. Ἄχ! φτωχοὶ ἄνθρωποι εἴμαστε, ἀπ' αὐτὸ τὸ νοῖκι περιμένουμε καὶ μεῖς νὰ τὰ φέρουμε βόλτα... Κι' εἶναι δυὸ μῆνες κόρη μου, μπήκαμε στὸν τρίτο, γιὰ λογάριασε; Ἂς εἶναι, τί νὰ στὰ λέω τὰ ξέρεις καὶ μόνη σου... Τἀπόγεμα λοιπόν, ἀδειάζουμε τὴ ντουλάπα, καί...

Κι' ἕνας ἀναστεναγμὸς συμπόνιας βγῆκε μέσα, βαθειὰ ἀπὸ τὰ στήθια τῆς κυρὰ Κατίνας, τῆς σπιτονοικοκυρᾶς, γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν κουβέντα της, ποὺ μιὰ ἀντίθετη σκέψη τὴ σταμάτησε.

— Τἀπόγεμα; Μποροῦσε νὰ μετανιώσῃ, μά... ἴσως καὶ νὰ πεθάνῃ... καὶ θἄτανε πιὰ ἀργά... Θἄχανε τὴν εὐκαιρία τῆς μοναξιᾶς γιὰ νὰ ἐπωφεληθῆ. Καὶ μ' ἕνα ἀργό, σιγανὸ βῆμα πῆγε καὶ κάθησε σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ ντιβανιοῦ δίπλα στὴ ντουλάπα. Τἀνήσυχα, πονηρὰ μάτια της—τὸ μόνο χαρακτηριστικὸ ποὖχε στὸ ἡλιοκαμένο, γιαλιστερὸ πρόσωπό της—τώρα, εἶχανε καρφωθεῖ στὴ κλειδαρότρυπα τῆς ντουλάπας, λές, καὶ ζητούσανε νὰ προσπεράσουνε τὴ ματιά τους ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ ἄνοιγμα καὶ νὰ τὴν ξαπλώσουνε, νὰ τὴν ἀκουμπήσουνε πάνω σ' ὅτι βρισκότανε μέσα σὲ κεῖνο τὸ κλειστὸ ἔπιπλο, γιὰ νὰ νιώσῃ τὴν εὐχάριστη ἱκανοποίηση ἑνὸς κέρδους μέσα σ' ἕνα πρόχειρο μὰ ἀλάθευτο ὑπολογισμό.

Σὰ σύννεφο πυκνό, πηχτό, ἀποπνιχτικό, μιὰ σιωπή, εἶχε κατακαθήσει, σιγὰ-σιγά, μὰ σταθερά, ἀνάμεσα στὶς δυὸ γυναῖκες, κι ἁπλώθηκε παντοῦ μέσα στὴν ὁλοκλειστη σκοτεινιασμένη κάμαρα, πιὸ ἐνοχλητική, πιὸ ἀνυπόφορη κι ἀπὸ τὴν κουφόβραση τοῦ καλοκαιριάτικου μεσημεριοῦ ποὺ κρυφόμπαινε ἀπὸ τὶς γυρμένες γρίλιες τῶν πατζουριῶν.

Μιὰ σιωπὴ γεμάτη θόρυβο, γεμάτη ἴλιγγο ἀπὸ ἀσυνάρτητες, ἀπελπιστικὲς κραυγὲς τῆς πολυτάραχης σκέψης ποὺ βασάνιζε καὶ τὰ δυὸ ἐκεῖνα κεφάλια.

Τῆς ἄρρωστης, ποὺ πάλαιβε ἀνάμεσα σὲ περασμένα μιᾶς εὐτυχισμένης ζωῆς καὶ τὴν κατάντια της τὴ σημερινή, ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὴν ἐγκατάλειψη...

Τῆς νοικοκυρᾶς, ποὺ τσακωνότανε μὲ τὴν πρώτη λογική της, γιατὶ φάνηκε τόσο ἀδύνατη, τόσο λιγόψυχη κι' ἔτσι παράβλεψε τὸ συμφέρο της. Γι αὐτὸ γύρευε τώρα μιὰν ἀφορμὴ νὰ μείνῃ, νὰ μὴ φύγῃ, νἀνοίξῃ τὴ ντουλάπα χωρὶς ἀναβολή, τώρα ποὺ βρισκότανε μόνη μὲ τὴν ἄρρωστη...

Καὶ τἀνήσυχα, πονηρὰ μάτια τῆς κυρὰ Κατίνας γυρνοφέρνανε ὀρθάνοιχτα, τὸ κεφαλάκι τῆς Φρόσως, κι ἀναζητούσανε μὲ μαστοριὰ ὅμως, ποὺ νὰ μὴ φανερωθῇ ἡ πονηρεμένη ἀπόφασή της.

Τὸ ἐπίμονο κοίταγμα ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ σουβλερὴ καὶ σταθερὴ σκέψη της, τρύπησε λίγο-λίγο τὴν πυκνωμένη στέρια σιωπή, κι ἄγγισε ἐρεθιστικὰ τὸ ἀποκαμωμένο μυαλὸ τῆς Φρόσως. Κι ἀνατρίχιασε ἡ Φρόσω, κούνησε τὸ κεφαλάκι της, τὄστριψε ἀσυνείδητα ἀριστερὰ κι ἀντίκρυσε τὴ νοικοκυρά της πέρα σὲ μιὰ γωνιὰ τοὖντιβανιοῦ στριμωγμένη.

—Μπά, ἐδῶ εἶσαι, κυρὰ Κατίνα σὲ νόμιζα φευγάτη... Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ συντροφιά σου... Εἶμαι καλλίτερα... Τί λές, δὲν τελειώνουμε μιὰ καὶ καλή... Τί νὰ σὲ βάζω σὲ κόπο νὰ ξανάρχεσαι καὶ ταπόγεμα ... Τί πλήξη.... ἄνοιξε, ἄνοιξε, κυρὰ Κατίνα καὶ τὰ παράθυρα... Τί σκοτάδι... τί ζέστη.

ΠΗΓΕ ΚΙ' ΑΝΟΙΞΕ ΤΗΝ ΝΤΟΥΛΑΠΑ ΒΙΑΣΤΙΚΑ

Τ' ἀστραφτερὸ φῶς τοῦ μεσημεριάτικου ἡλιου ἁπλώθηκε μὲ μιᾶς σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς φτωχοσυγυρισμένης κάμαρης ποὺ γιὰ μόνο φανταχτερὸ στολίδι εἶχε ἕνα μπρούτζινο μεγάλο κρεββάτι. Πάνω σ' αὐτὸ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λινὰ σεντόνια καὶ μιὰν ἄλικη φλοκάτα βρισκώτουνε τἄρρωστο κορμὶ τῆς Φρόσως, ποὺ ἀρχίναγε ἀπὸ ἕνα ξανθὸ ὁμορφοκαμωμένο κεφαλάκι καὶ τέλειωνε σὲ δυὸ τορνευτὰ ποδαράκια. Τὰ δυὸ χιονάτα ποδαράκια μιᾶς τέλειας χορεύτρας ποὺ μ' ἀνάλαφρες κινήσεις στηρίζανε πρίν, τὸ λιγερὸ κορμί, στὰ ἀκροδάχτυλά τους.

—Ἄ!...—ξέφυγε ἕνας ἀναστεναγμὸς ἀνακούφισης ἀπὸ τὰ χλωμά της χείλια σὰν ἀντίκρυσε διάπλατα ἡ Φρόσω τὸ φῶς. — Σ' εὐχαριστῶ, κυρὰ Κατίνα, πόσο εἶσαι καλή...

Κι' ἡ κυρὰ Κατίνα μ' ἕνα χαμόγελο ζύγωσε κι' ἀκούμπησε τὸ χέρι στὸ κεφάλι τῆς ἄρρωστης χαϊδεύοντας τὰ μαλλιά της.

— Μακάρι νὰ μποροῦσα, κόρη μου, ὅλη τὴ μέρα συντροφιὰ θὰ σοῦ κρατοῦσα. Νά, καὶ τώρα μεσημέρι εἶναι, ὁ ἄντρας μου θὰ περιμένῃ γιὰ φαῒ σπίτι... μὰ ἔλα ποὺ δὲ βάσταξα, σὲ εἶδα στενοχωρημένη, πονοῦσες... κι' εἶπα, ἂς καθίσω, ἀνθρῶποι εἴμαστε... Σκέφτηκα καὶ κάτι ἄλλο, εἶπα, ποιὸς ξέρει... μπορεῖ... τὸ κορίτσι καὶ νὰ μὴ θέλῃ μπροστὰ σὲ ἄλλους νὰ ξεδιαλέξω τὰ ροῦχα τῆς ντουλάπας... Τἀπόγιομα μπορεῖ νὰ μὴν εἴμαστε μόνοι, καί... Καλά, δὲν τὸ σκέφτηκα, κόρη μου;...

—Ἔχεις δίκηο κυρὰ Κατίνα, ἄνοιξε τὴ ντουλάπα, βγᾶνε ὅτι ἔχει μέσα... Δὲ θὰ μοῦ χρειαστοῦνε πιά...

—Μπὰ σὲ καλό σου, μὴν κακομελετᾶς κορίτσι μου... Λίγα εἴδανε τὰ μάτια μου; Ἔννοια σου, σύ... Καὶ καλὰ θὰ γίνῃς... κι' ἄλλα πιὸ ἄμορφα θὰ φκιάσῃς...

Καὶ λέγοντας αὐτὰ ἡ σπιτονοικοκυρά, πῆγε κι ἄνοιξε τὴ ντουλάπα βιαστικὰ ἀπὸ φόβο μὴ μετανιώσῃ ἡ ἄρρωστη.

Στὸ ἄνοιγμα τῆς ντουλάπας ἡ Φρόσω ἀνασηκώθηκε λίγο κι ἀκούμπησε στὰ μαξιλάρια παρακολουθώντας μὲ ταμυγδαλωτὰ μαῦρα μάτια της προσεχτικά μία μία τὶς τουαλέτες της ποὺ ξεκρεμοῦσε ἡ κυρά Κατίνα.

Μιὰ ποικιλία ἀπὸ χρώματα σκέπασε τὸ τραπέζι τῆς μέσης, π' ἀνάκατα πάνω τους χοροπηδούσανε οἱ σκέψεις τῆς ἄρρωστης.

Καὶ στὰ θολά, ταδύνατα μάτια χτύπησε ζωηρὰ ἡ ἐντύπωση τοῦ κόκκινου ἀνάμεσα στὸ μαῦρο καὶ τὸ κίτρινο. Εἴτανε ἡ λάμψη ἑνὸς θριάμβου ποὺ πρωτογνώρισε. Ἡ θύμηση ὅλο κι ἀνασκάλεβε τἄψυχα κουρέλια καὶ στὸ πρόσωπό της ἁπλώθηκε μιὰ εὐχάριστη ἔκφραση ποὺ σκόρπισε τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴ θλῖψη πάνω ἀπὸ τὴν ἄρρωστη.

Ἡ ματιά της γλυκά, ἁπαλὰ τριγύριζε χαϊδευε τὸ καθένα, τὸ ζωντάνευε μέσα στὴ σκέψη της καὶ τῆς φάνηκε τῆς Φρόσως πὼς ὅλα ἐκεῖνα τὰ φουστάνια ἀρχίσανε νὰ τὴν περικυκλώνουνε μὲ μιὰ κίνηση, ἕνα ρυθμὸ μέσα σ' ἕνα φανταστικὸ χορό. Κι' ἔβλεπε τώρα νὰ περνοῦνε ἀπὸ μπρόστης διάφορες γυναῖκες, προσωπάκια γελαστά, εὔθυμα, γλυκά, μελαγχολικά, πεισματάρικα θυμωμένα, θλιμένα προσωπάκια ποὺ πέρνανε ἀπὸ τὴν ἔκφραση καὶ τὸ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ ποὺ κάθε γυναίκα παρουσιαζότανε καὶ μὲ ἄλλο φόρεμα.

Ἡ Φρόσω ἄνοιξε τὰ μάτια της κι' εἶδε τὰ δυὸ γοβάκια, δυὸ χρυσᾶ γοβάκια π' ἀστράφτανε μέσα στὸ φῶς, νὰ τὰ χουφτιάζουνε, ἀνοιχτά, τεντωμένα τὰ μακρουλὰ δάχτυλα κάθε χεριοῦ τῆς κυρὰ Κατίνας.

—Ὄχι, αὐτὰ κυρὰ Κατίνα, ὄχι αὐτά... Φέρτα δῶ, αὐτὰ δὲν τὰ πουλῶ... Διάλεξε πάρτα ὅλα τἄλλα... Θὰ φτάσουνε, κυρὰ Κατίνα, μὴ παίρνῃς καὶ τὰ γοβάκια αὐτά...

Τἄρπαξε μὲ λαχτάρα μέσα ἀπὸ τὶς ὀρθάνοιχτες χοῦφτες τῆς σπιτονοικυρᾶς τἄσφιξε πάνω στὴν καρδιά της καὶ γύρισε στ' ἀριστερὸ πλευρό, ἀδιάφορη γιὰ

ΟΧΙ ΑΥΤΑ - ΟΧΙ ΑΥΤΑ...

Πόσο διάφορη ἡ μιὰ γυναίκα ἀπὸ τὴν ἄλλη... Κι ὅμως ὅλες αὐτὲς γυρνούσανε, πηδούσανε, γέμιζαν χάρη μὲ τὸ δικό της τὸ λιγερὸ κορμί, χαμογελούσανε στὸ τέλος μὲ τὰ δικά της χείλια.

Ἡ ἄρρωστη σ' αὐτὴ τὴ θύμηση ποὺ τῆς εἴτανε κι' ἡ πιὸ γλυκειά, ἔκλεισε τὰ μάτια, κι' ἕνα χαμόγελο ἱκανοποιήσεως κούνησε τὰ ὠχρὰ της χείλη.

Τὰ χέρια της αὐθόρμητα σφίξανε τὴ μέση της σὰ νἄθελε νὰ νιώσῃ τὸ σφίξιμο τοῦ φουστανιοῦ γιὰ τὸ χορὸ ποὺ προτιμοῦσε καὶ τῆς χάρισε τόσες ἀξέχαστες βραδιὲς ἐνθουσιασμοῦ.

Τὶς χαρούμενες σκέψεις της σταμάτησε ἡ στεγνὴ φωνὴ τῆς κυρὰ Κατίνας.

— Κι αὐτὰ τὰ γοβάκια... Ἔ. πιστεύω τώρα νὰ φτάνουνε τρία νοίκια... ὅ,τι γινότανε πίσω της.

Καὶ σὰν ἄκουσε τὴν πόρτα νὰ κλείνῃ, κι' ἔνιωσε τὸν ἑαυτό της μόνο πιὰ ὁλομόναχο μὲ τὴν πιὸ γλυκειὰ ἀνάμνηση, ἔφερε στὰ χείλια τὰ χρυσά της τὰ γοβάκια, τὰ φίλησε σὰν ἀκριβὸ φυλαχτὸ ἀπὸ τὴν εὐτυχισμένη της ζωή.

Τὰ χρυσὰ γοβάκια ποὺ τῆς ἀγόρασε ὁ ἀγαπημένος της, ὁ πρῶτος ἄντρας ποὺ γνώρισε...

Τὰ χρυσὰ γοβάκια ποὺ πρωτοχαϊδέψανε τὰ μικρά της ποδαράκια, καὶ γνώρισε μ' αὐτὰ τὴν πρώτη εὐτυχία ἔπειτα ἀπὸ κείνη τὴ νύχτα ποὺ κρυφὰ ἄφησε τὸ σπιτικό της.

Τὰ χρυσὰ γοβάκια ποὺ τὴ στηρίξανε ψηλὰ στὰ δαχτυλάκια της κι' ἐσκόρπισε τὸν ἐνθουσιασμὸ κι ἀπόχτησε τὸ θρίαμβο.

Μιὰ φωνή, μιὰ κραυγή, ἕνα σκληρὸ ξεφωνητὸ χύμηξε ἀπὸ τὸ δρόμο μέσα ἀπὸ τἀνοιχτὰ παράθυρα στὴν κάμαρα.

— Παληὰ παπούτσια... ἀγοράζω...

Καὶ τὰ χείλια της ἄρρωστης μουρμουρίσανε μὲ τρομάρα, σφίγγοντας δυνατὰ μέσα στὴν ἀγκαλιά της τὴν τελευταία αὐτὴ ἀναλαμπὴ ποὺ τῆς ἔμεινε ἀπὸ τὰ εὐτυχισμένα της περασμένα.

—Ὄχι, ὄχι, δὲ σᾶς πουλῶ ἐσᾶς, δὲ σᾶς πουλῶ, χρυσᾶ μου γοβάκια...

Ἀθήνα 4 Ἰουνίου 1927

EMILE HENRIOT

Μια Γυναικα Μιλει Για Τον Ιψεν

Τὸν παρελθόντα μῆνα, στὴν πρωτεύουσα τῆς Νορβηγίας, τὸ Ὅσλο, ἑορτάσθη, μ' ἕναν πάνδημο ἐνθουσιασμό, ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ Ἐρρίκου Ἴψεν. Ἡ μεγαλοφυΐα ἀνήκει στὸν κόσμο καὶ ὁ κόσμος ὁλόκληρος, ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρες, τῆς ἀπότισε τὸ φόρο τοῦ θαυμασμοῦ του. Ἀναρίθμητοι λόγοι ἐξεφωνήθησαν, εἰς αἶνον τοῦ μεγάλου δραματουργοῦ· ἀλλ' ἕνας μεταξὺ αὐτῶν προεκάλεσε ἐντελῶς ἰδιαιτέραν ἐντύπωση. Κατ' ἀρχάς, γιατὶ ἦτανε σύντομος, ἀλλ' ἰδίως γιατὶ ἦταν διαποτισμένος ἀπὸ θερμότατον αἴσθημα. Ἦταν ὁ λόγος μιᾶς γυναικός, μιᾶς φημισμένης πέραν ἀπὸ τὸ Ρῆνο, γερμανίδος ἠθοποιοῦ, τῆς Κας Λουΐζας Ντυμόν. Μὲ πολλὴ εὐθυκρισίαν καὶ αὐθεντία, ἀφοῦ ἐζήτησε πρῶτα συγγνώμην ποὺ ὑψώνει μέσ' στὴν ὁμήγυρη τόσων ἀνδρῶν μιὰ γυναικεία φωνή, ἠθέλησε καὶ αὐτή, σὰ γυναίκα, νὰ προσφέρῃ μὲ τὴ σειρά της ἕνα δεῖγμα εὐγνωμοσύνης στὸν συγγραφέα τοῦ «Σπιτιοῦ τῆς Κούκλας»· τῆς «Ἀγριόπαπιας», καὶ τῶν «Βρυκολάκων», ἀλλ' εὑρέθηκε στὴν ἀνάγκη ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι, ἐκτὸς τῶν γενικῶν του ἀπασχολήσεων ὡς ἠθικολόγου, δὲν ὑπῆρχε τίποτε τὸ εἰδικῶς γυναικεῖο στὸ σκαιὸ αὐτὸ σκανδιναυϊκὸ πνεῦμα, καὶ ἐλάχιστες—ἐὰν ὄχι καθόλου—γυναικεῖες μορφὲς διανθίζουνε στὴ ζωή του. Ἐλλείψει αὐτῶν, καὶ γιὰ νὰ εὕρῃ ὁπωσδήποτε μιά, τὴ στιγμὴ ποὺ ὕψωνε τὸ ποτῆρι της, προέπιε γιὰ τὴ μητέρα τοῦ Ἴψεν. Ἡ ἰδέα ἦταν θελκτικὴ καὶ ἐπεδοκιμάσθη. Κάτω ἀπὸ μιὰ ὄψι κατ' ἀρχὰς ἀποκλειστικῶς αἰσθηματική, ἐμπεριέχει μιὰ ἐξαίρετη κριτικὴ ἄποψι, γιατὶ δέν θὰ μποροῦσε ἀληθινὰ μὲ τίποτε νὰ καθορισθῇ ἀκριβέστερα ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἰψενικοῦ ἔργου, ὁ οὐσιαστικὰ ἀνδρικὸς κ' ἐγκεφαλικός, ποὺ δὲν ἀφήνει θέσι στὴ χάρι.

Ὁ Ἴψεν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἕνας ἄνθρωπος σκέψεως, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται διόλου νὰ σαγηνεύσῃ ἢ νὰ ἀρέσῃ. Καὶ ἐὰν ὑπερεμάχησε τόσο, στὸ θέατρό του, γιὰ τὴ γυναικεία ὑπόθεση, δὲν ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς εἰδικῆς ἐκ μέρους του τρυφερότητος πρὸς τὸ μέρος αὐτό· δὲν ἐνδιεφέρετο παρὰ μόνο γιὰ τὸ ἄτομο, ποὺ τὸ ἤθελε —ἔστω καὶ ἐξεγειροντάς το στὴν ἀνάγκη ἐναντίον τῆς κοινωνίας καὶ τῆς παραδόσεως—ἐλεύθερο καὶ ἰσχυρὸ καὶ ἀπολυτρωμένο ἀπὸ κάθε ἐμπόδιο γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ καλλίτερα τὸν προορισμό του. Ποικιλοτρόπως καὶ μυριοτρόπως ἑρμήνευσαν τὸν συμβολισμὸ τοῦ Ἴψεν πρὸ πάντων εἰς τὴ Γαλλία, ὅπου ἰδιαιτέρως ἐνασμενίζονται στὶς τοιούτου εἴδους ἑρμηνείες. Προσεπάθησαν νὰ ἀνιχνεύσουνε τὶς προθέσεις του, νὰ φέρουν στὸ φῶς τὰ πραγματικὰ συμπεράσματά του, ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως συχνότατα ἀπουσιάζουν στὸ ἔργο του. Πολλὲς φορὲς τοῦ ἀπέδωκαν μάλιστα συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος οὔτε τὰ διενοήθη ποτέ· ἀλλ' αὐτὸ εἶναι σφάλμα πρὸ παντὸς τῆς ποιητικῆς του ποὺ φορτώνεται αὐταρέσκως μὲ σύμβολα καὶ σ' ἕνα σύμβολο εὑρίσκει πάντοτε ὁ καθεὶς ὅ,τι θέλει.

Πραγματικά, ὁ Ἴψεν θέτει προβλήματα, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται νὰ τὰ λύσῃ. Τὸ ἀνεγνώρισεν ὁ ἴδιος, καὶ τὸ δικαιολογεῖ: τὸ οὐσιῶδες γιὰ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ σκέπτεται, εἶναι νὰ κεντρίσῃ τὴ σκέψη ἐπὶ ἑνὸς δεδομένου ζητήματος, πολὺ περισσότερο παρὰ νὰ ἐπιβάλλῃ στοὺς ἄλλους τὸν προσωπικό του τρόπο ποὺ βλέπει τὰ πράγματα. Καὶ στὸ θέατρο, ἀρκεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ οἱ διάφοροι πρωταγωνισταὶ τοῦ δράματος ποὺ ἀνεβάζεται στὴ σκηνὴ νὰ ἐκφράσουν τὶς διάφορες ἀπόψεις τοῦ θέματος ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς διαμάχης.

Ὁπωσδήποτε ἐκεῖ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖον τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ λογικευτοῦ, στὸ ὅτι ἐξηνάγκασε τόσο σκαιὰ τὸν αἰῶνά του νὰ σκεφθῇ ἐπὶ περιπτώσεων ποὺ δὲν ἀνήκουν συνήθως παρὰ μόνο στὴν περιοχὴ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς. Καὶ μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων τῆς σκέψεως ποὺ προέτεινε, χωρὶς νὰ εὑρίσκεται ἀπολύτως στὴν πρώτη γραμμή, ἡ τύχη τῆς γυναικὸς εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀπησχόλησε συχνότερα τὸν μισογύνη αὐτόν. Στὸ θεατρό του, κυκλοφορεῖ, ὀνειροπολεῖ, δρᾷ, ἀγωνίζεται, μιὰ κατ απ ληκ τικὴ θεωρία ἡρωΐδων ποὺ ποτὲ ἕως τότε ἀκόμα δὲν τὶς εἶχαν ἰδεῖ, καὶ χωρὶς τὶς ὁποῖες ἴσως ἡ σημερινὴ γυναίκα δὲν θὰ ἦταν τόσο ἐλεύθερη, ὅσο ἔχει γίνει.

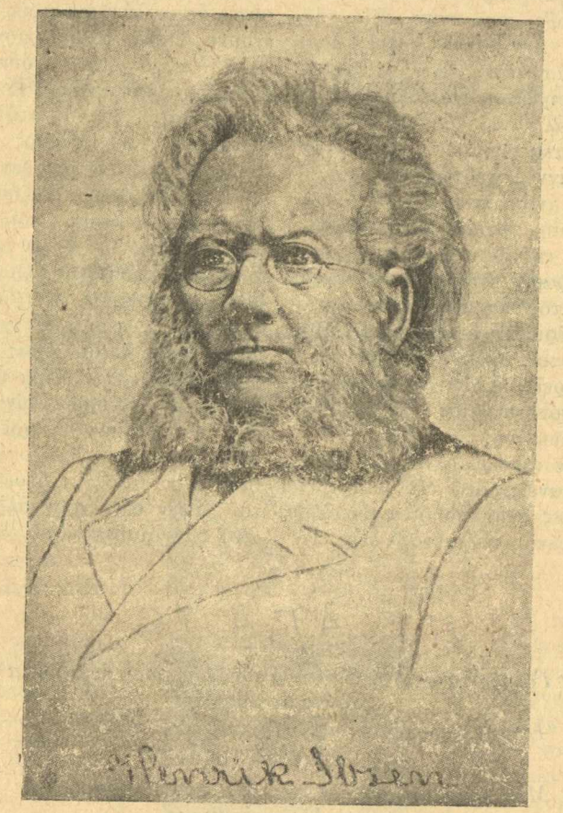

Ο ΕΡΡΙΚΟΣ ΙΨΕΝ

Τὸ περίφημο αὐτὸ ζήτημα τοῦ δικαιώματος ποὺ ἔχει ἡ γυναίκα στὴν εὐτυχία, τοῦ δικαιώματος τῆς γυναίκας νὰ ζῇ τὴ ζωή της ἐν ἰσότητι καὶ ἀνεξαρτησίᾳ, αὐτὸς πρῶτος τὸ ἀνεκίνησε καὶ τὸ ἔθεσε ἐπὶ τάπητος. Δὲν εἶνε ἐντούτοις ἀπολύτως βέβαιο ὅ,τι ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Σπιτιοῦ τῆς Κούκλας» θὰ ἔμενε καὶ πολὺ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξήγαγαν ἔκτοτε ἀπὸ τὶς ἡρωΐδες του, τὸ παράδειγμα τῶν ὁποίων δὲν εἶνε πάντοτε κατάλληλο γιὰ ὑπόδειγμα συμπεριφορᾶς. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἡρωΐδες του, πράγματι, εἶναι ἀληθινὰ τέρατα: κυττᾶχτε τὴ δαιμονικὴ αὐτὴ Ἔντα Γκάμπλερ, ποὺ δὲν ἡδονίζεται παρὰ μόνο νὰ καταστρέφῃ, ἐν ὀνόματι τὶς οἴδε τίνος αἰσθητικοῦ μυστικισμοῦ: κυττᾶχτε τὴν παράδοξη καὶ παγερὴ αὐτὴ Ρεβέκκα τοῦ Ρόσμερ σχολμ, ποῦ ὁ ἔρωτάς της, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὠθήσῃ στὸ θάνατο· καὶ αὐτή, τὴν τρελλὴ καὶ θεόληπτη Γκέρντ, εἰς τὸν «Μπράντ», ποὺ τὸ ἰδανικό της δὲν ἀνήκει στὸν κόσμο αὐτό. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ ὡραῖα ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴ ὅπου ὁ καλλιτέχνης τὰ ἐτοποθέτησε ἀναγλυφικά, ἀνθρωπίνως μᾶς προξενοῦνε φρίκη.

Ἀλλά, παραπλεύρως αὐτῶν, πόσα παθητικὰ καὶ γενναιόκαρδα πρόσωπα!. Εἶνε ἡ Νόρα, στὴν ἐπανάσταση της, ποὺ διακηρύσσει τὰ δικαιώματά της στὴ σφαῖρα τοῦ πνεύματος· εἶνε ἡ ὑπερήφανη Ρεγγίνα τῶν ***Βρυκολάκων*** ποὺ προτιμᾷ τὴ μόνωση, καὶ ἴσως τὴν ἐκθρόνιση, ἀπὸ ἕναν ταπεινὸ ὑπολογισμό· εἶνε ἡ ἀσύγκριτη Ἄλβινγκ, στὸ ἴδιο δράμα, θῦμα τῆς σκοτεινῆς εἱμαρμένης τῆς ράτσας· εἶνε ἡ παναλαζὼν Ἐλλίντα, στὴν ***Κυρὰ τῆς***

Θάλασσας, ποὺ δὲν ἀγωνίζεται μὲ τόση τραχύτητα παρὰ γιὰ νὰ ὑποκύψῃ μονάχη της στὸ ζυγὸ τοῦ ἀνδρὸς ὅταν κατακτᾷ τὴν ἐλευθερία της· καὶ εἶνε τέλος στὸ **Μπρὰντ**, ἡ μεγαλειώδης Ἀγνή, ποὺ συγκατατίθεται ἀπὸ ἔρωτα νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Ἴψεν,—θὰ ἦταν ὡς φαίνεται, ἡ μυστική του συμπάθεια—ἐπιφορτίζει νὰ ἐξαγγείλῃ τὸ μεγάλο κήρυγμα τῆς πίστεώς του στὴν ἀξία τῆς αὐταπαρνήσεως: «Δὲν κατέχει κανεὶς αἰωνίως παρὰ ὅ,τι ἀπώλεσε». Ἀλλ' ὑπεράνω ὅλων, ὑπεροχώτερη ὅλων, γιατὶ εἶνε ἁπλῆ, ἀνθρωπινὴ καὶ ἀληθινή, ἰδοὺ ἡ Σολβέζ, ἡ τρυφερὴ ἐγκαταλελειμμένη τοῦ **Πὲρ Γκύντ**, ποὺ ὁ ἄγνὸς ἔρωτάς της τὴ διεφύλαξε ἀπ' ὅλες τὶς ἀπογοητεύσεις τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ὁποία, γερασμένη ἀλλὰ πιστὴ στὸ νεανικό της ἰδανικό, εἶνε ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ συνδράμῃ καὶ στὸ τέλος νὰ σώσῃ ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾶ, ἐκεῖνον ποὺ ἤξερε νὰ τὸν περιμένῃ διατηρῶντας τὴν ποιητικὴ εἰκόνα του ὅπως ἦταν—δὲν εἶνε πιὰ—ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ξαναγίνῃ ἀκόμη, χάρις στὴν ἱκανότητα μιᾶς γυναικὸς νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ ἐξυψώνῃ.

Ἂν καὶ ἦτανε παντρεμμένος, θὰ μποροῦσε νὰ πῇ κανείς, ὅτι δὲν ὑπάρχουν καθόλου γυναῖκες στὴν πουριτανικὴ ζωὴ τοῦ Ἴψεν· ὁ διανοητὴς αὐτὸς δὲν εἶχε πάθος παρὰ μόνον γιὰ τὶς ἰδέες. Ἐντούτοις, στὸ κατῶφλι τοῦ γήρατος συνήντησε μιὰ μέρα μιὰ νέα, τὴ βιεννέζα Αἰμιλία Μπαρντάχ, γιὰ τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἔνοιωσε ἕνα αἴσθημα ποὺ δὲν τὸ εἶχε καθόλου γνωρίσει στὸ γάμο· ἕνα αἴσθημα ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ εἶνε ἐπὶ μῆνες βαθύτατα ταραγμένος κι' ἀνήσυχος, ὅπως συμβαίνει συνήθως, μὲ τὶς ὄψιμες αὐτὲς ἀποκαλύψεις, στοὺς ἄνδρες ποὺ δὲν ἔχουνε ζήσει παρὰ μόνο πνευματικά. Ἀλλ' ὁ γέρος εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κίνδυνο... Ἡ ἀνησυχία ὅμως τοῦ ποιητοῦ ξεσπᾶ στὰ τελευταία συγγράμματά του. Μήπως ἐθυσίασε ἄδικα τὴ ζωή του; Μήπως δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μεγάλη ἠλιθιότης νὰ ζήσῃ μόνο γιὰ τὶς ἰδέες; Τὸ ἐρώτημα, ποὺ ἔθεσεν ὁ ἴδιος μὲ τόση ἀγωνία, ἀξίζει νὰ κρατηθῇ γιατὶ θέτει ἕνα πρόβλημα νέο. Κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ ἀπάντησις ποὺ μπορεῖ νὰ δοθῇ εἶνε μία: ἄνδρας ἢ γυναίκα, τὸ ἀνθρώπινο πλᾶσμα, ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ ἐντὸς τῶν ἀποκλειστικῶν ὁρίων τῶν ἀνθρωπίνων συνθηκῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων. Τὰ ἄλλα δὲν εἶνε παρὰ ἰδεολογία, καὶ ὁδηγοῦν στὴν καταστροφή: ὅλοι σχεδὸν οἱ ἥρωες τοῦ Ἴψεν δὲν ἔχουν ἄλλη θύρα διεξόδου ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία.

Σ' ΑΓΑΠΩ

Γαλάζιο φῶς στὴ σκοτεινιὰ τοῦ νοῦ μου· ἀνατριχίλα
στὸ σῶμα ἐαριή.
Ἕνα γλυκὸ κελάϊδισμα, σὰν μέσ' ἀπὸ τὰ φύλλα
μάγου ἀηδονιοῦ φωνή.

Μὴν εἶνε ἕνα παράξενο κι' ἐφήμερο καπρίτσιο
μιὰ λάγνα ἐπιθυμιά,
μιὰ περιέργεια ἀλλόκοτη, συνειθισμένο βίτσιο
καθὼς γιὰ καθεμιά;

Τί νάεινε αὐτὸ ποὺ ἀθέλητα ἡμερόνυχτα κοντά σου
μὲ πεῖσμα μὲ τραβᾶ,
ὅπου μὲ κάνει ἐκστατικὸ μπροστὰ στὴν ὀμορφιά σου
νὰ στέκωμαι βουβά;

Τί νάεινε; Κάτι ἐπίμονα κλωθογυρίζει ἐντός μου
καὶ κάνω νὰ στὸ πῶ
μὰ μετανιώνω καὶ σιωπῶ καὶ φεύγω,—μοναχός μου
μιλώντας: σ' ἀγαπῶ!

Ὀχτώβρης 1928 ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

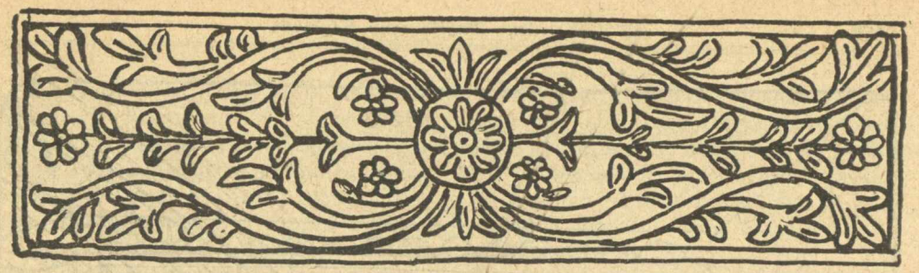

ΣΚΑΛΙΣΜΑ ΣΕ ΣΥΡΤΑΡΙ

Β. Ι. ΧΑΝΙΩΤΗ

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΠΑΘΟ

Ὅταν ἕνα γλυκὸ δειλινό, σπρωγμένοι ἀπὸ μιὰν ἀκατανίκητη νοσταλγία, ἀντικρίσαμε ξανὰ τὸ νησὶ ποὺ σ' αὐτὸ παιδιὰ ἀκόμα εἴχαμε λικνισθεῖ μὲ τοὺς θρύλλους του καὶ τὶς παραδόσεις του, ἡ καρδιά μας ἐσκίρτησε σὰν νὰ τὴν ἄγγιξε ἕνα χέρι θεῖο καὶ τὰ μάτια μας νοτίσθηκαν ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ἀνεβαίνουμε μαζὺ μὲ τοὺς δικούς μας, ποὺ ἦρθαν νὰ μᾶς πάρουν ἀπὸ τὸ μικρὸ λιμάνι, τὶς πράσινες πλαγιὲς τῶν βουνῶν καὶ τραβᾶμε πρὸς τὸ γραφικὸ χωριὸ Ὄθος· ἐκεῖνοι μᾶς μιλοῦν μὲ καλωσύνη καὶ τρυφερότητα, γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ τοὺς δικούς μας, γιὰ ὅλους τέλος! Ὁ καιρὸς ὅμως ἀλλάζει καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα. Ἄλλοι ἔφυγαν μακριὰ γιὰ νὰ μὴ γυρίσουν ποτὲ πιά, ἄλλοι πέθαναν, οἱ μικροὶ ἔχουν μεγαλώσει, καὶ νέοι γεννήθηκαν. Αὐτὲς ὅμως οἱ ἀπόκρημνες ἀκρογιαλιές, τὰ βουνὰ μὲ τὰ πυκνὰ τὰ πεῦκα κυρτωμένα πρὸς τὸ χῶμα ποὺ πάνω τους περνοῦν οἱ σφοδροὶ ἀνέμοι καὶ ροβολᾶνε ἀπὸ τὶς ἄγριες ράχες, πρὸς τὰ βαθειὰ νερὰ τοῦ πελάγους γιὰ νὰ γενοῦν φόβητρο στοὺς θαλασσινούς, ἦταν ἀνάλλαχτα ὅπως τὰ γνωρίσαμε παιδιά, ὅπως τάχαμε κλείσει μέσα στὴν ψυχή μας ὅταν ζούσαμε στὰ ξένα.

Ἕνα μπονεντικὸ σύννεφο, κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ψηλό χωριὸ πρὸς τὴ χαράδρα κι' ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴ πλαγιὰ ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς ὁ σκοπὸς γνώριμού μας τραγουδιοῦ:

ψηλὰ βουνὰ καὶ πράσινα καὶ δέντρα φουντωμένα
γιὰ φέρτε τὴν ἀγάπη μου γιὰ πάρετε κι' ἐμένα.

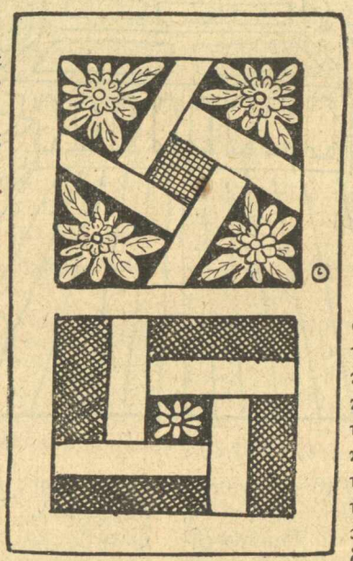

ΣΚΑΛΙΣΜΑ ΣΤΟ ΝΤΟΥΛΑΠΙ

Κι' ὅταν ἀργὰ μπήκαμε στὰ στενὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ, οἱ χωριανοὶ μᾶς καλωσώριζαν ἀπὸ τὶς αὐλὲς καὶ τὰ παραθύρια, καὶ στὸ σπίτι μας μᾶς ἐπερίμενε ὁ ἄνετος ξύλινος καρπάθικος σοφᾶς νὰ μᾶς χαρίσῃ ἕνα γλυκὸν ὕπνο.

***

Στὰ παληότερα χρόνια οἱ Καρπάθιοι ζοῦσαν στὸν τόπο τους, ὥργωναν τὴ γῆ, καλλιεργοῦσαν τ' ἀμπέλια καὶ τὰ δέντρα καὶ ἔβοσκαν τὰ ζᾶ τους· κι' ὅταν τὸ καλοκαίρι, τὸ δροσερὸ μελτέμι ἐφούσκωνε τὰ πανιὰ τῶν καϊκιῶν, ἐπήγαιναν πρὸς τὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ δουλέψουν λίγους μῆνες γιὰ νὰ γυρίσουν πάλι πίσω τὸ χειμῶνα κοντὰ στὸ σπίτι τους καὶ στὰ χωράφια τους· οἱ δικοί τους μετροῦσαν τὸν καιρὸ μέρα τὴ μέρα.

Καὶ πότε θάρτῃ τοῦ Σταυροῦ, θάρτῃ τ' Ἁϊ Νικήτα
νὰ χειμωνιάσουν οἱ καιροὶ νὰ ρθοῦνε τὰ καΐκια.

Ἄλλοι πάλιν ἔμεναν ἐκεῖ περισσότερο καιρὸ, ἔκαναν ἐμπόριο ἢ εἶχαν μπαξέδες καὶ κτήματα ποὺ καλλιεργοῦσαν.

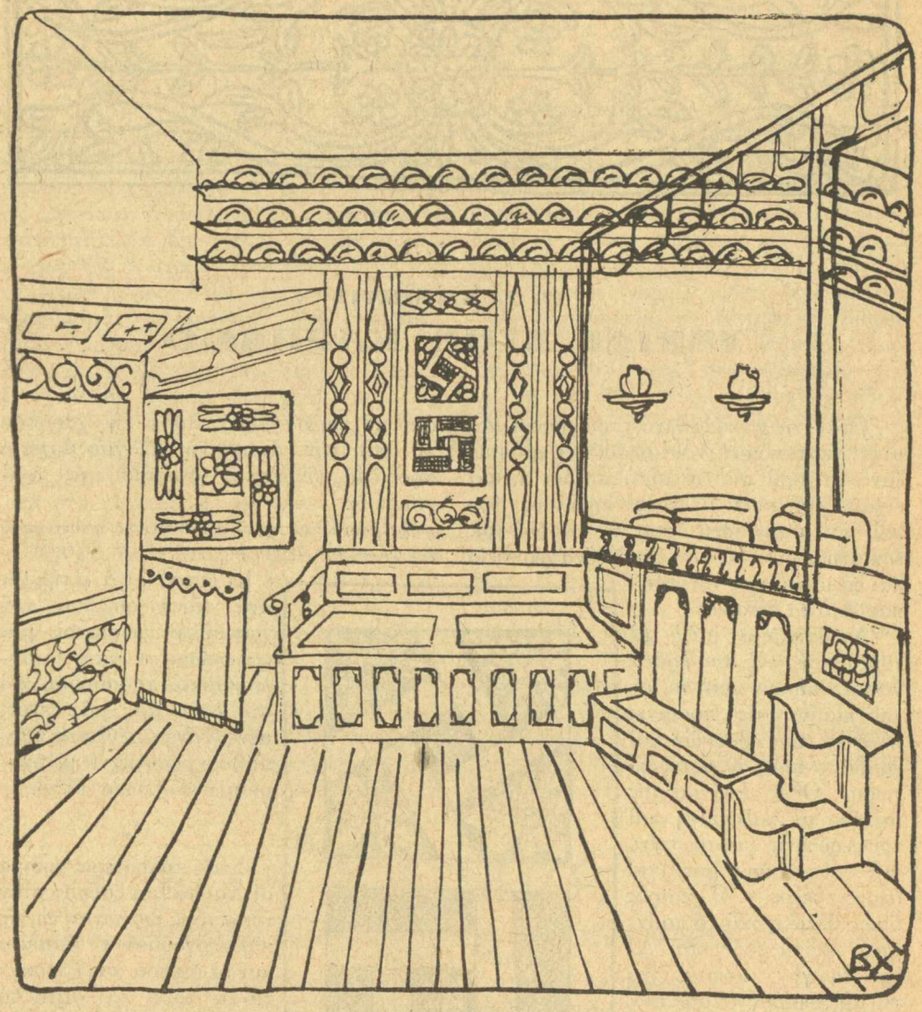

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Μὰ τοὺς νεώτερους δὲν τοὺς ἱκανοποιοῦσε ἡ ἥρεμη καὶ μονότονη αὐτὴ ζωή, καὶ μὲ τὸ ζωηρὸ παλμό νὰ δημιουργήσουν ἕνα καλύτερο μέλλον, μὲ τὸν πόθο νὰ γνωρίσουν νέους ἀνθρώπους καὶ νέες χῶρες, ἀκολούθησαν μακρινοὺς δρόμους ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ τρικυμισμένα πελάγη, πέρασαν τὸν Ὠκεανὸ καὶ τράβηξαν πρὸς τὴν Ἀμερική, ἢ ξεμπαρκάρισαν στὴν Αἴγυπτο, ἢ σ' ἄλλους τόπους τῆς Ἀφρικῆς, στὸ Κογκό, στὴ Μαδαγασκάρη στὴν Αὐστραλία καὶ σ' ὅλον τὸν ἄλλο Κόσμο, μὲ τὸν ἰδανικὸ πόθο νὰ ξαναγυρίσουν κοντὰ στοὺς δικούς των· οἱ μανάδες ἐκεῖ τοὺς περιμένουν, οἱ ἀδερφοῦλες ποτίζουν τὶς ἀλιτάνες καὶ τὶς λεμονιὲς τῆς αὐλῆς, οἱ καλές των ὑφαίνουν καὶ κεντοῦνε καὶ κάθε στιγμὴ κάθε ὥρα κοιτάζουν μὲ τὰ ἥρεμα μάτια τους γεμᾶτα ἀπὸ γλυκειὰ προσμονὴ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα:

Μὴν ἀρμενίζουν κάτεργα μὴν ἔρχονται καράβια
νἀρθῇ τῆς μάννας μου ὁ γαμπρὸς κι' ἐμέναν ὁ
]καλός μου.

Κι' ὅταν τέλος γυρίσουν καὶ τοὺς πάρουν στὴν ἀγκαλιά τους αὐτὸ θἄναι ἡ ἀνταπόδοση τῶν μόχθων τους στὰ ξένα.

Τὸ Καρπάθικο σπίτι, στὸν τύπο τοῦ Αἰγαιοπελαγίτικου σπιτιοῦ—εἶναι καὶ αὐτὸ τετράγωνο, ὀρθογώνιο, στεγασμένο μὲ δῶμα ἀρχικὰ καὶ μὲ κεραμίδια ἀργότερα, μὲ αὐλὴ τὶς περισσότερες φορές, στρωμένη μὲ πλάκες, καὶ χογγάκια, μὲ πεζούλα, καὶ μὲ ξεπορτιὰ ξύλινη, ἁπλῆ ἢ ξυλόγλυπτη. Τὸ σπίτι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ μεγάλο σπίτι καὶ τὸ μικρὸ σπίτι. Σὲ πολλὰ σπίτια ὑπάρχει ἀκόμη καὶ τὸ κελτὶ (κουζίνα) καὶ τὸ ἀνωάκι ἀπάνω ἀπὸ τὸ κελτί, ποὺ ὁδηγεῖ πέτρινη κτιστὴ σκάλα ἐξωτερική, κι' ἔχει ξύλινο μπαλκονάκι πρὸς τὸ δρόμο καὶ χρησιμεύει γιὰ τὴ διαμονὴ τῶν ξένων. Τὴ αὐλὴ θὰ σκιάζῃ ἡ κλιματαριὰ ἢ ἡ λεμονιὰ καὶ στὶς ἀλιτᾶνες θ' ἀνθίζουν γαρούφαλα καὶ βασιλικά, ποὺ μιὰ εὐαίσθητη κοριτσίστικη καρδιὰ θὰ τὰ φροντίζῃ καὶ χέρια παρθένας θὰ τὰ ποτίζῃ. Ὅταν θὰ περάσετε θὰ σᾶς φωνάζουν μέσα, θὰ σᾶς βάλουν στὸ μεγάλο σπίτι θὰ σᾶς καθίσουν στὸ παγκάλλι ἀπάνω σὲ πολύχρωμα κιλίμια, θὰ σᾶς φέρουν φροῦτα ἢ ξηροὺς καρπούς, ἀμύγδαλα καὶ καρύδια, σταφίδες καὶ σῦκα, καὶ Καρπαθικὸ κρασὶ ἀπὸ τὸ πιθάρι. Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἁπλότητα θὰ ἰδῆτε τὸν ἐσωτερικὸ πλούσιο καὶ πολύμορφο στολισμό, τὴ σοφὴ ἐσωτερικὴ διαρρύθμιση σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες των, τὰ λαγίνια καὶ τὰ πιάτα ποὺ στολίζουν τὰ ράφια καὶ τοὺς τοίχους φερμένα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό, τὰ πολύχρωμα ντόπια ὑφαντὰ καὶ κεντήματα, τὶς ἰδιόρρυθμες μαντῆλες τοῦ στύλου καὶ τοῦ σοφᾶ, τ' ἄπειρα πλουμίδια ποὺ εἶναι σκαλιστὰ καὶ ἀνάγλυφα στὰ ξύλα τοῦ σοφᾶ, στὸ παγκάλλι· στὰ ντουλάπια καὶ στὴ στέγη ἀκόμη, μὲ θαυμαστὴν ὑπομονὴ καὶ λεπτὴν διακοσμητικὴν ἀντίληψη.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ὅταν εἶναι χαρές, ὅταν γυρίσουν οἱ ξενητεμένοι, ἀντηχοῦν, ἡ Καρπαθικὴ λύρα καὶ τὰ λαγοῦτα, μεθᾶ τὸ κρασὶ καὶ συνεπαίρνει ὁ χορὸς τὸ γοργό του ρυθμό· Ὁ τραγουδιστὴς ἐπαινεῖ τὴν καλή του:

σᾶν τὸ βενέτικο φλουρὶ ὅπου μαρδα δὲν ἔχει
ἔτσ' εἶν' ἡ κόρη π' ἀγαπῶ κι' ἡ μάννα ποὺ
[τὴν ἔχει

ἢ λέει τὸν φλογερό του πόθο:

Ὄχου καὶ νά σε φίλαγα εἰς τὸ λαιμὸ ποκάτω
ἐκεῖ ποὺ παίζει καὶ χτυπᾶ τ' ἁγιοκωνσταντινᾶτο.

Κι' ὅταν τὸ ἥρεμο χωριὸ κοιμᾶται μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς νύχτας στὰ στενορίμια ἀντηχοῦν ὡς τὴν αὐγὴ οἱ σκοποὶ καὶ τὰ τραγούδια τῶν ἐλεύθερων παλληκαριῶν ποὺ γύρισαν ἀπὸ τὰ ξένα, ἡ φωνὴ τοῦ νέου ἀκούεται κάτω ἀπὸ τὸ κλειστὸ παράθυρο:

πές μου κόρη ποὺ κοιμᾶσαι
κι' ἀπὸ μένα μὴ φοβᾶσαι . . .

πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο μιὰ ἄγρυπνη καρδιὰ ἀκούει καὶ ὀνειρεύεται τὸ μέλλον.

Μὰ οἱ χαρὲς αὐτὲς εἶναι πρόσκαιρες γιαυτούς· ὁ χωρισμὸς ἐκεῖ κοντὰ παραμονεύει. Χωρισμὸς εἶναι ὅλη τους ἡ ζωὴ καὶ ἡ μοῖρα τους εἶναι νὰ ζοῦν στὰ ξένα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ συντηροῦν τὸ σπίτι τους· τὸν συλλογίζονται καὶ τὸν προαισθάνονται τὸ χωρισμό, στὴ πιὸ μεγάλη τους χαρὰ θακούσετε τραγούδια λυπητερὰ γιὰ κείνους ποὺ τώρα γλεντοῦν μαζύ τους κι' αὔριο θὰ πρέπει νὰ φύγουν ξανὰ μακριά, ἢ γιαυτοὺς ποὺ λείπουν στὰ ξένα:

ἄσπρα πουλιὰ τῆς θάλασσας ποὺ χαμηλοπετᾶτε
πηγαίνετε στὴν Ἀφρικὴ νὰ μοῦ τοὺς χαιρετᾶτε

ὁ ἄντρας ποὺ θ'ἀφίσῃ τὴ γυναίκα του πίσω:

πὼς νὰ κατέβω στὸ γιαλὸ καὶ πὼς νὰ μπῶ στὴ βάρκα
καὶ πὼς ν' ἀφίσω πίσω μου τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα.

Τὸ μαῦρο καράβι ποὺ μᾶς ἔφερε, ἤρθε καὶ πάλι νὰ μᾶς πάρῃ, οἱ δικοί μας ἤρθαν ὡς κάτω στὸ λιμάνι, σιωπηλοὶ καὶ δακρυσμένοι. Ἄλλοι ἔφευγαν γιὰ τὴν Ἀμερικὴ ἄλλοι γιὰ τὴν Ἀφρική, γιὰ χρόνια πολλά, ὁ χωρισμὸς εἶναι πιὸ πικρὸς ἀπὸ τὸ θάνατο, ὅταν μᾶς ἔσφιγγαν γιὰ τελευταῖα φορὰ στὴν ἀγκαλιά τους μ' ἀναφυλλητά, νοιώθαμε τότε ὅλη τὴν ἄγρια ὀδύνη τοῦ χωρισμοῦ νὰ μᾶς πνίγῃ τὰ λόγια, μιὰ παιδούλα πνιγόταν στ' ἀναφυλλητὸ μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μαυροφόρας γιαγιᾶς της, καὶ δυὸ ἀδερφὲς δὲν μπορούσαμε νὰ τὶς χωρίσουμε. Ἀκόμα στὸ μῶλο μᾶς ἐκινοῦσαν τὰ μουσκεμένα μαντήλια τους, τελευταῖο ἀντίο, κι' ὕστερα πιὰ δὲν τοὺς διακρίναμε, ὅταν ἀνοιχτήκαμε στὸ πέλαγος, εἴχαν ἀνάψει μεγάλες φωτιὲς ψηλὰ στὸ χωριὸ γιὰ ὕστατο χαιρετισμό, κι' ὅταν τὸ σκοτάδι ἔπεσε μέσα στὸ πέλαγος, ὁ ὕπνος ποὺ ἡ κούραση καὶ ἡ συγκίνηση μᾶς ἑτοίμαζε μᾶς ἐπῆρε στὴν ἀγκαλιά του.

ΕΠΑΣΠΑΛΕΥΕ ΝΕΥΡΙΚΑ ΚΙ' ΕΣΠΡΩΞΕ ΤΟ ΣΥΡΤΗ ΤΗΣ ΚΛΕΙΔΑΡΙΑΣ...

ΑΛΜΠΕΡΤ ΝΤΕ ΤΕΝΕΪΓ

ΕΝΑΣ ΕΡΩΣ

Μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση ὁ Ρενέ, ἐγύρισε τὸ πόμολο τῆς πόρτας, κι εἰσώρμησε ὁτὸ δωμάτιο τῆς Ζαννὲτ — τῆς γυναίκας του. Ἐξανάκλεισε νευρικά, κι ἔσπρωξε τὸ σύρτη τῆς κλειδαριᾶς. Ἔπειτα, μὲ τὰ χείλη συνεσπασμένα σ' ἕναν ἄγριο μορφασμό, μὲ τὰ μάτια ἀναμμένα ἀπὸ συγκρατημένη ὀργή, ἔψαξε τὸ δωμάτιο μ' ἕνα γλήγορο βλέμμα, διαπεραστικὸ καὶ σκληρό. Ἕνα συναίσθημα ἀγρίας ἱκανοποιήσεως ἐφώτισε τὴν ὄψη του. Στὸ θόρυβο ποὺ ἔκαμε μπαίνοντας, ἡ, γυναίκα του, ποὺ καθόταν μπροστὰ στὸ κομψό της γραφεῖο, εἶχε προσπαθήσει μὲ ἀδέξια βιασύνη, νὰ κρύψῃ τὰ γράμματα ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια. Ἐπάνω στὸ κρεββάτι, εὑρισκόταν, μισανοιγμένη, μιὰ βαλίτζα δερμάτινη. Ὁ Ρενὲ ἐβρυχήθη:

— Δὲ μ' ἐπερίμενες, ἔ; Δὲν εἶναι ἡ συνειθισμένη μου ὥρα... Ἀλλά, τὰ ξέρω ὅλα, ἀκοῦς; ὅλα... Σ' ἔχω παρακολουθήσει. Σ' ἔχω κατασκοπεύσει. Ξέρω μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σῖγμα, μὲ τὴν ἡμέρα καὶ μὲ τὴν ὥρα, ὅλα τὰ ραντεβοῦ σου μὲ τὸν Ἀντρέα... τὸν Ἀντρέα Νταρρὰς... τὸν ἐραστή σου!...

— Ρενέ σοῦ ὁρκίζομαι... ἐτραύλισε ἡ Ζανὲ τρομαγμένη.

— Μὴν ὁρκίζεσαι... θὰ πῇς ψέμματα! Μὲ ἀπατᾶς μὲ τὸν καλλίτερο φίλο μου. Συνειθισμένα πράμματα, δὲν εἶν' ἔτσι; Εἶναι τόσο κοινό!.. Ἀλλὰ δὲν εἶπα τὴν τελευταία μου λέξη...

Ἐχαμογελοῦσε φρικτά, ἐνῶ ἔτρεμε ὅλος ἀπὸ συγκρατημένη λύσσα. Ἐσυνέχισε:

— Πρῶτα, φέρε ἀμέσως ἐδῶ αὐτὲς τὶς ἐπιστολές.

Καὶ καθὼς ἡ γυναίκα του, ἔδειχνε μὲ τὴ σιωπὴ καὶ τὴ στάση της, τὴν ἀποφασιστικὴ ἄρνησή της νὰ ὑπακούσῃ, ὥρμησε ἐπάνω της, συνέστρεψε δυνατὰ τὰ λεπτὰ

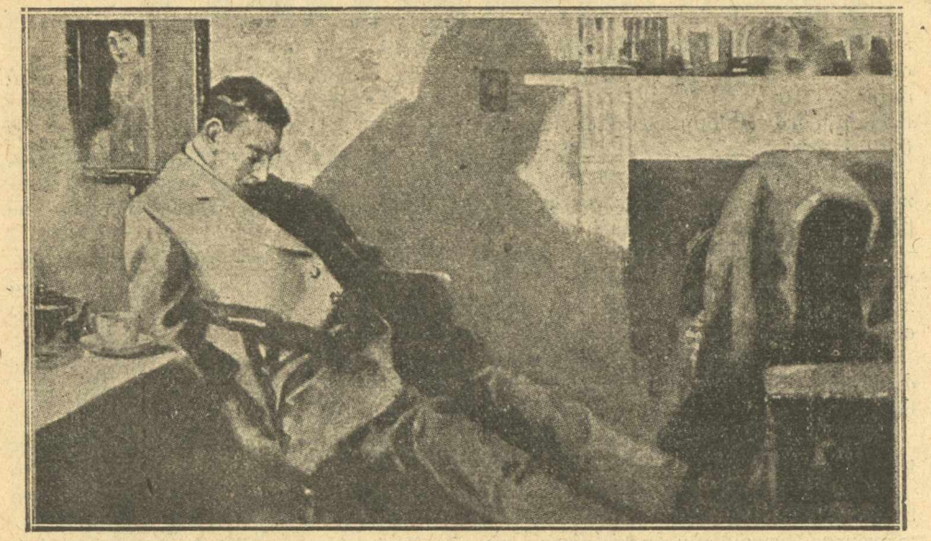

ΞΑΠΛΩΜΕΝΟΣ ΦΑΡΔΥΣ ΠΛΑΤΥΣ ΜΕ ΤΟ ΧΕΡΙ ΣΥΝΕΣΠΑΣΜΕΝΟ

δαχτυλάκια, ἀπέσπασε θριαμβευτικὰ τὰ τσαλακωμένα χαρτιά, καὶ μὲ γαλήνη τρομακτική, ἄρχισε νὰ διαβάζῃ.

Ἀκίνητη, χλωμή, ἡ Ζαννὲτ ἐπερίμενε.. Ἐνοιωθε ὅτι ὅλα ἐσωριάζοντο γύρω της, κι' ἔσφιγγε τὴν καρδιά της ἡ ἀγωνία...

Τέλος, ὁ Ρενὲ ἀνασήκωσε τὸ μέτωπο. Ἕνα εἶδος φρικώδους χαρᾶς, ἀνάμικτης μὲ τὸ δριμύτερο πόνο, ἐκκοκίνησε κι' ἄναψε τὰ παραμορφωμένα χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του. Μὲ φωνὴ μισοσβυσμένη τῆς εἶπε:— Λαμπρά! Δὲν ἀγνοοῦσα, παρὰ μονάχα μιὰ λεπτομέρεια... ὅτι σὲ μιὰ ὥρα ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλείψῃς γιὰ πάντα τὸ σπίτι αὐτό...

Ὁ σαρκασμὸς αὐτὸς ἔκαμε τὴν Ζαννέτ νὰ ξαναζήσῃ, ἀστραπιαῖα καὶ νοερὰ τὸ ὄνειρο, ποὺ κατέρρεε, τοῦ ἐρωτικοῦ της ρομάντσου.

Βέβαια ὁ Ρενὲ δὲν τὴν εἶχε κάμει δυστυχισμένη. Ἀλλὰ τοῦ ἔλειπε ἡ γοητεία αὐτή, ἡ γλυκάδα αὐτή, ἡ ψυχικὴ εὐγένεια ποὺ στόλιζαν τὸν «ἄλλον», καὶ ποὺ μεθοῦσαν τὴν εὐαίσθητη σύζυγο, ποὺ ὁ ἄντρας της τὴν παραμελοῦσε, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὶς ὑποθέσεις του, καὶ ποὺ ἴσως-ἴσως δὲν τὴν εἶχεν ἐννοήσει καλά.

Ἀφοῦ ἐδίστασε ἔτσι, γιὰ πολύ, λικνιζομένη ἀπὸ τὰ γλυκόλογα καὶ τὰ χάδια τοῦ ἐραστοῦ, ἐδέχθηκε νὰ φύγῃ μαζί του. Ὅλα ἦσαν ἕτοιμα. Λίγες στιγμὲς ἀκόμη καὶ τὸ ὄνειρο γινόταν πραγματικότης...

Κι' ἔπειτα, ξαφνικά, ἡ καταστροφή!.. Τὸ ἀτέλειωτο κατρακύλισμα τῆς συντριμμένης ἐλπίδος στὸ κατασκότεινο βάραθρο. Ὁ σύζυγος ἦταν ἐκεῖ, ὄρθιος, ἀπειλητικός... Τὰ ξέρει ὅλα... Τὶ πρόκειται νὰ κάμῃ;...

Ὁ πυρετὸς τῆς ἀγωνίας τῆς στεγνώνει τὰ δάκρυα, προτοῦ ξεχυθοῦνε, στὴν ἄκρα τῶν βλεφαρίδων της... Τώρα ὁ Ρενὲ μιλεῖ. Τὰ λόγια φθάνουν στ' αὐτιά της, συγκεχυμένα, σβυσμένα, σὰν νἄρχωνται ἀπὸ μακρυά...

— Δὲ μοῦ μένει πιὰ παρὰ μιὰ τελευταία ἐξήγηση... μὲ τὸν ἀγαπημένο σου! Καὶ ἔπειτα ἐκδίκηση, ἂν ὁ κύριος αὐτός. Εἶμαι ἀποφασισμένος γιὰ ὅλα!

Τὸ χέρι του ἐψηλάφισε τὴν τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ του, ὅπου ἐξεῖχε ἡ φιλτισένια λαβὴ ἑνὸς ὅπλου — ἔπειτα ἐξηκολούθησε:

— Μόνο ἀπαιτῶ νὰ εἶσαι παροῦσα ὅτι κι' ἂν συμβῇ μεταξύ μας, πρέπει νὰ τὸ ξέρῃς. Τότε ἴσως θὰ καταλάβῃς τὴν ἀτιμία σου καὶ τὸ κακὸ ποὺ μοῦ ἔχεις κάμει.

— Ρενέ, σὲ ἱκετεύω, ἐψέλλισε ἡ Ζαννέτ, μὴ μοῦ ζητᾶς νὰ σὲ συνοδεύσω...

— Θἀρθῇς! Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν συναντήσῃς, θὰ φθάσουμε μαζί... Ἔ; πῶς σοῦ φαίνεται τὸ ἀστεῖο;.. Καλὸ—δὲν νομίζεις;.. Τί φάτσα θὰ κάμῃ ὅταν θἀρθῃ νὰ σ' ἀνοίξῃ, καὶ θὰ μᾶς δῇ!...

Ἔπειτα, μ' ἕναν τόνο ὁλοένα τραχύτερο, κατέληξε, ἐνῶ κἄρφωνε πάνω της ἕνα βλέμμα ἀγριωπὸ σὰν τρελλοῦ:

— Πρόσεξε ὅμως!.. μὴ δοκιμάσῃς νὰ μοῦ ξεφύγῃς... μὴ δοκιμάσῃς νὰ τὸν προειδοποιήσῃς... γιατὶ τότε θὰ χυμίσω, σὰν τίγρις, ἐπάνω σ' ἐσέ!...

Συντριμμένη, ἡ Ζαννὲτ ἐγκατέλειψε κάθε ἀντίσταση. Ἐνοιωθε πὼς κάθε προσπάθεια, κάθε ἱκεσία ἦταν ματαία...

Ὁ Ρενὲ ἔρριψε ἕνα βλέμμα στὴν κάμαρα, ἐξέσπασε σ' ἕνα γέλοιο φρικῶδες μπροστὰ στὴ μισοανοιγμένη βαλίτζα, ἐταύλισε λόγια ἀκατανόητα, κι' ἔπειτα, πέρνοντας ξαφνικὰ τὴν ἀπόφασή του, τῆς ἐφώναξε:

— Πᾶμε!

Τὰ δάχτυλά του ἐγαντζώθησαν στὰ δάκτυλα τῆς γυναίκας του. Τὴν ἔσυρε ἄφωνος, ἀμείλικτος, τρομερός.

Ἐφώναξεν ἕνα ταξί, εἶπε στὸ σωφφὲρ τὴ διεύθυνση τοῦ 'Αντρέα Νταρράς, καὶ ἐγκατεστάθη στὸ αὐτοκίνητο, μὲ τὴν ἀδρανῆ λεία του—δήμιος ἑνὸς σώματος, ποὺ ἡ ψυχή του τοῦ εἶχε διαφύγει.

Ἡ κοῦρσα ἦτανε σύντομη· κατέβηκαν καὶ οἱ δύο· ὁ Ρενὲ ἐπέταξε στὸ σωφφὲρ ἕνα νόμισμα, καὶ ἡ ἄπιστης βαραθρωμένη ἀπὸ τὴ φρικτὴ ἀγωνία, ἐπέρασε σκυμμένη τὴ θύρα, ποὺ τόσες φορὲς εἶχε διασκελίσει τὸ κατῶφλι της, ἄλλοτε—φευγαλέα καὶ χαρωπή.

Ἡ θυρωρὸς ἀπουσίαζεν. Ἔτσι ἐξηφανίσθη καὶ ἡ τελευταία ἐλπίδα ποὺ τῆς ἀπέμεινε: ὅτι ἡ θυρωρὸς θὰ τοὺς ἔβλεπε καὶ θὰ ἔσπευδε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἔνοχο μὲ τὸ μυστικὸ τηλέφωνο τοῦ θυρωρείου...

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ Ζαννὲτ ἔπαυσε νὰ ζῇ. Ἀνέβηκε, σὰν ἕνα αὐτόματο, τὰ τρία πατώματα ποὺ ὡδηγοῦσαν στὴν γκαρσονιέραν. Ὁ Ρενὲ ἦταν καλὰ πληροφορημένος· ἐσταμάτησε ἐμπρός, σφίγκοντας πάντοτε δυνατὰ ἐπάνω του τὴ Ζαννὲτ ἔπειτα ἐκτύπησε.

Τὸ κουδούνισμα ἀντήχησε μέσα, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἀπήντησε. Ἐξανακτύπησε—τίποτε...

Τότε ὁ Ρενὲ ὥρμησε ἐπάνω στὴ θύρα, ποὺ μόλις τὴ συγκρατοῦσε μιὰ μικρὴ κλειδαριά, καὶ μὲ σκούντημα τοῦ ὤμου του τὴν ἄνοιξε.

Ἐπροχώρησε στὸ ἐσωτερικό, σὰν μαινόμενος, σέρνοντας μαζί του τὴ γυναίκα του, ἀπολιθωμένη ἀπὸ τὸν τρόμο. Κανένας θόρυβος δὲν ἀκούετο· ὁ διάδρομος, καὶ τὸ πρῶτο δωμάτιον, ἦσαν ἔρημα. Μονάχα στὸ δεύτερο ἐσταμάτησαν, καρφωμένοι ἀπὸ τὴ φρίκη...

Ἐπάνω στὴ σαὶζ-λόγκ, ξαπλωμένος φαρδὺς-πλατύς, πνιγμένος στὸ αἷμα, μὲ τὸ χέρι συνεσπασμένο ἀκόμα ἐπάνω στὸ λύκο ἑνὸς ρεβόλβερ, ὁ 'Αντρέας Νταρράς...

Ἐπλησίασαν... Ὁ θάνατος εἶχε χύσει στὴ χλωμή του ὄψη τὴν παγερή του πνοή...

Σιμά του, ἐπάνω σ' ἕνα τραπεζάκι, ὑπῆρχε ἕνα χαρτὶ μὲ λίγες λέξεις, γραμμένες νευρικά. Ὁ Ρενὲ τὸ πῆρε κι' ἐδιάβασε:

«Ζαννέτ, ἐσκέφθηκα ὡριμώτερα. Δὲ θέλω νὰ σοῦ προσφέρω ἕναν ἔρωτα ἔνοχο, ἀνήσυχο κι' ἀτιμωτικό. Ἴσως ἀργότερον, ὅταν θὰ περνοῦσε ὁ πρῶτος πυρετός, θὰ μετανοοῦσες καὶ θὰ τἄχες μαζί μου. Ἴσως θὰ μὲ μισοῦσες. Προτιμώτερο νὰ ἐξαφανισθῶ. Συχώρεσέ με...»

Ἡ Ζαννὲτ ἔβγαλε μιὰ φωνή, σὰν ζῷο πληγωμένο. Ἔσκυψε ἐπάνω του, ἐγονάτισε, καὶ ἡ σιωπὴ τοὺς σκέπασε τοὺς δυό, σὰν ἕνα σάβανο.

Ὁ Ρενὲ ἀπεκαλύφθη ἀργά. Ἔμεινε γιὰ ὥρα ἀσάλευτος. Ἔπειτα περιέφερε τὰ βλέμματα ἀπὸ τὸ πτῶμα στὴ γυναίκα του, ποὺ εἶχε ἀναλυθῇ σὲ λυγμούς.

Ἔπειτα—χαμηλόφωνα τόσο, ποὺ μόλις ἀκούετο, εἶπε:

— Ζαννέτ, ἴσως εἶχες δίκηο... Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὸ θάνατό του ἀπέδειξε ὅτι σ' ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπὸ 'μέ...

ΓΙΑΤΙ GRAZIA DELEDA ΑΜΑΡΤΗΣΕ

Δ. ΔΟΝΤΗΣΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤ
ΚΑΙ ΚΛΩΝΗΣ ΣΧΕΔΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ. — Ὁ 'Ηλίας Πόρτολου βγαίνει ἀπ' τὴ φυλακὴ καὶ γυρίζει στὸ χωριό του, τὸ Νουόρο. Στὸ σπίτι του γνωρίζει τὴν ἀρραβωνιαστικιὰ τοῦ ἀδερφοῦ του, τοῦ Πέτρου τὴν ὄμορφη Μανταλένα. 'Απ' τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἀντικρύζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ἐρωτεύονται. Ὁ 'Ηλίας καταλαβαίνει πὼς αὐτὸ εἶναι ἁμαρτία. Δὲν πρέπει οὔτε νὰ κοιτάξῃ τὴν ἀρραβωνιαστικιὰ τοῦ ἀδερφοῦ του. Γι' αὐτὸ παλαίβει νὰ πνίξῃ μὲ κάθε τρόπο τὸν ἁμαρτωλὸ ἔρωτά του. Νομίζει πὼς τὸ κατώρθωσε, μὰ ἔφτασε νὰ βρεθῇ καθὼς γυρίζανε ἀπὸ κάποιο πανυγύρι, μαζὺ μὲ τὴ Μανταλένα, γιὰ νὰ νοιώσῃ πόσο ἀδύνατος εἶναι καὶ πόσο εἶνε μεγάλο τὸ πάθος του. Σὲ μιά στιγμὴ ποὺ κάτι ἄρχισε νὰ τοῦ λέῃ ἡ Μανταλένα κι' αἰσθανότανε νὰ τὸν χαϊδεύῃ ἡ ἀναπνοή της, λίγο ἔλλειψε νὰ ξεχαστῇ καὶ νὰ ἁμαρτήσῃ. Μὰ συγκρατήθηκε καὶ νίκησε τὸν πειρασμό.

Σὲ λίγες μέρες ὁ 'Ηλίας ἔφυγε μαζὺ μὲ τὸν πατέρα του καὶ τὸ μικρότερο ἀδερφό του γιὰ τὴ στάνη. Εἴτανε εὐχαριστημένος. Θαρροῦσε πὼς αὐτὸ θὰ εἴτανε ἡ σωτηρία του. Μακρυά της στὴ μοναξιὰ τῆς ἐξοχῆς, θὰ ξεχνοῦσε. Μὰ τοῦ κάκου, ὅπου κι' ἂν πήγαινε, ὅτι κι' ἂν ἔκανε, ἡ μορφὴ τῆς Μανταλένας δὲν τοὔφευγε ἀπ' τὸ νοῦ. Στὰ ὀνειρά του πάντα αὐτὴ ἔβλεπε.

Τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ πηγαίνανε τὰ πρόβατα στὸν κοῦρο ἤρθανε στὴ στάνη ἡ μητέρα του, ὁ Πέτρος καὶ ἡ Μανταλένα. Μόλις ὁ 'Ηλίας ἀντίκρυσε τὰ μάτια τῆς Μανταλένας ἔνοιωσε τὴν καρδιά του νὰ χτυπάῃ. Κατάλαβε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ οὔτε στιγμὴ μονάχος μαζύ της. Γι' αὐτὸ παρακάλεσε ἕνα φίλο του γέρο-τσοπάνο, νὰ τὸν παρακολουθῇ.

— Καλέ μου μπάρπα-Μαρτῖνο, τοῦ εἶπε, κάνε μου τὴ χάρη, μὴ μ' ἀφίνῃς οὔτε στιγμὴ μονάχο μὲ τὴ Μανταλένα. Κι' ὁ γέρος, ποὺ τόν ἀγαποῦσε πολύ, τὸν ἀκολούθησε ὅλη τὴν ἡμέρα σὰν σκιά.

Φάγανε μὲ ἐξαιρετικὴ εὐθυμία. Ὁ μπάρμπα-Πόρτολου ἀνάγγειλε στὸν μπάρμπα-Μαρτῖνο πὼς ἡ Μανταλένα κι' ὁ Πέτρος θὰ παντρευόντανε σὲ λίγο. Ὁ γέροντας ὅμως δὲ φάνηκε νὰ εὐχαριστήθηκε πολὺ μ' αὐτὸ τὸ νέο.

Κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμμα φύγανε οἱ γυναῖκες κι' ὁ Πέτρος. Ἡ Μανταλένα ἔκανε τὴν εὔθυμη, γελοῦσε, ἀστειευότανε, ὅλο γύριζε στὸν Πέτρο, τοῦ χαμογελοῦσε καὶ δὲν ἔδινε πιὰ προσοχὴ στὸν 'Ηλία. Μὰ ὁ 'Ηλίας, ἴσως λιγάκι κι' ἀπὸ ἐγωϊσμό, δὲ γελάστηκε ἀπ' τὴν ψεύτικη αὐτὴ εὐθυμία. «Θὰ μὲ νομίσῃ γιὰ κουτὸ συλλογιζότανε». Ἔ, καλά, τόσο τὸ καλλίτερο... Μὰ ἂν ἤξερε... ἂν ἤξερε...

Στιγμὲς-στιγμὲς τοῦ φαινότανε πὼς ἡ καρδιά του θὰ σπάσῃ κι' εἶχε μεγάλη ὄρεξη νὰ ξεσπάσῃ σὲ δυνατὰ κλάμματα, νὰ φωνάξῃ, νὰ ἀρχίσῃ νὰ χτυπιέται Μὰ τὸ κάρρο μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὸν Πέτρο ἀπομακρυνότανε σιγὰ-σιγὰ καὶ σὲ λίγο, μέσα στὸ πράσινο βάθος τῆς στάνης, δὲν ξεχώριζες παρὰ κάτι κόκκινα καὶ μαῦρα στίγματα. Ἀντίο, ἀντίο. Δὲ θὰ τὴν ξαναβλεπε ποτὲ πιὰ ἔτσι ἐλεύθερη καὶ ἐρωτικιά, μέσα στὴ μοναξιὰ τῆς στάνης, νὰ τρέμῃ πλάϊ του ἀπὸ ἔρωτα, ὅπως τὸ ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωϊνό... Πάει πειά, ὅλα τελειώσανε.

Τὸ κάρρο ἐξαφανίστηκε κι' ὅλα σωπάσανε, ὅλα γίνανε ἄδεια γύρω στὸν 'Ηλία. Μὰ καθὼς ἔστριβε γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν καλύβα, εἶδε τὸν μπάρμπα-Μαρτῖνο ποὺ τὸν περίμενε.

— Φεύγω—εἶπε ὁ γέρος. Μὲ πᾶς ὥς ἐκεῖ 'Ηλία;

— Πᾶμε.

Ξεκινήσανε. Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει. Τὸ δάσος καὶ τὰ ξέμακρα σωπαίνανε κάτω ἀπ' τὸν βαθειὰ τριανταφυλλένιο οὐρανό. Θρησκευτικὴ σιωπὴ βασίλευε. Ὁ μπάρμπα-Μαρτῖνο καὶ ὁ 'Ηλίας διασχίσανε τὴ στάνη καὶ πήγανε καὶ καθίσανε ἀπάνω στὸ φράχτη, σοβαροὶ κι' ἀμίλητοι.

Ὁ 'Ηλίας εἴτανε λυπημένος. Δὲν ἤξερε πὼς ν' ἀρχίσῃ καὶ κοίταζε μ' ἐπιμονὴ τὰ χέρια του. Ὁ μπάρμπα-Μαρτῖνο κατάλαβε σὲ τί ψυχικὴ κατάσταση βρισκότανε ὁ νεαρός του φίλος καὶ προσπάθησε νὰ τὸν βγάλῃ ἀπ' τὴ δύσκολη θέση.

— 'Ηλία—ἄρχισε σοβαρὰ—ξέρω τί θὲς νὰ μοῦ πῇς. Ἡ Μανταλένα εἶναι ἐρωτεμένη μαζύ σου.

— Σώπα! εἶπε ὁ 'Ηλίας τρομαγμένος, πιάνοντας τὸ χέρι τοῦ γέρου.

— Καὶ τὰ κλαριὰ ἔχουνε αὐτιά,—πρόσθεσε ἀμέσως—γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ταραχή του.

— Ναί,—ἀπάντησε «τὸ στοιχειὸ τοῦ δάσους» πάντα σοβαρός—καὶ τὰ κλαριὰ κι' οἱ

πέτρες ἔχουνε αὐτιά. Καὶ τί μ᾽ αὐτό; Ὅ,τι εἶπα κι᾽ ὅ,τι θὰ πῶ, μπορεῖ νὰ τ᾽ ἀκούσῃ ὅλος ὁ κόσμος, ἀρχίζοντας ἀπ᾽ τὸ Θεὸ ποὖναι ἐκεῖ ἀπάνω καὶ τελειώνοντας στὸν πιὸ

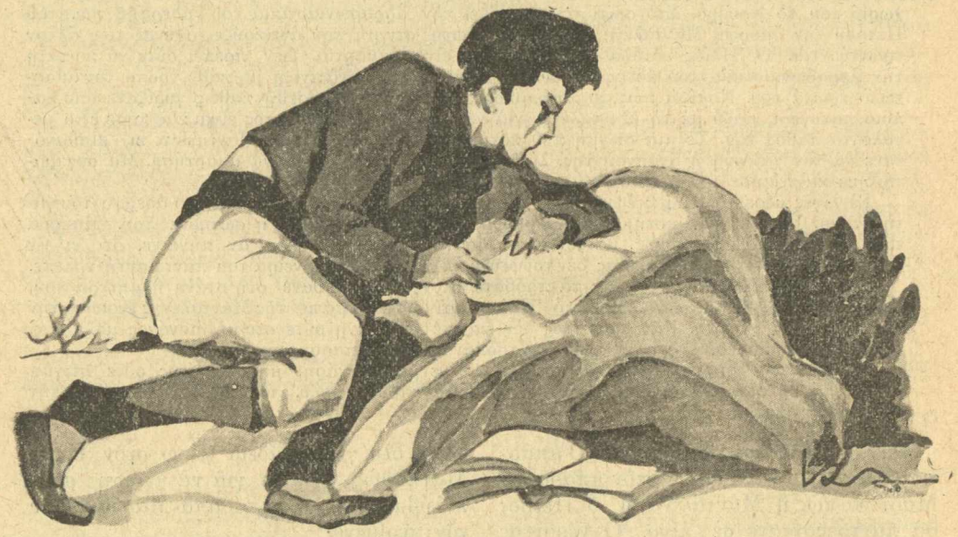

ΤΑΧΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΟΣΟ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑ ΓΙΑ ΝΑ ΓΡΑΨΗ

ἄθλιο δοῦλο. Ἡ Μαρία-Μανταλένα σ᾽ ἀγαπάει, τὴν ἀγαπᾶς. Ἑνωθῆτε λοιπὸν στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ σᾶς ἔπλασε τὸν ἕνα γιὰ τὸν ἄλλο.

Ὁ Ἠλίας τὸν κοίταζε σὰν χαμένος. Ἀναθυμότανε τὴ συνομιλία του μὲ τὸν παπᾶ-Πορτσεντοὺ καὶ τὶς συμβουλὲς ποὺ τοῦ ἔδωκε τὴν ἀλησμόνητη ἐκείνη βραδιὰ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου. «Ποιὸν ἀπ᾽ τοὺς δυὸ ν᾽ ἀκούσῃ;»

— Μὰ εἶναι ἀρραβωνιαστικιὰ τοῦ ἀδερφοῦ μου, μπάρμπα-Μαρτῖνο!

— Καὶ σὰν εἶναι ἀρραβωνιαστικιὰ τοῦ ἀδερφοῦ σου; Τὸν ἀγαπάει; Ὄχι. Λοιπὸν δὲν εἶναι δική του καὶ δὲ θἄναι ποτὲ δική του σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Ὁ γάμος ἀπὸ ἔρωτα εἶναι ὁ γάμος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄλλος, ὁ γάμος ἀπὸ συνοικέσιο, εἶναι τοῦ δαίμονα. Σῶσε τὸν ἑαυτό σου, Ἠλία Πόρτολου καὶ σῶσε καὶ «τὸ περιστεράκι», ὅπως τὴ λέει ὁ πατέρας σου. Ἡ Μανταλένα δέχτηκε τὸν Πέτρο ἐπειδὴ τῆς τὸν δώσανε, ἐπειδὴ ἔχει στάρι, κριθάρι, σπίτι, βώδια, χωράφια. Ὁ Θεὸς ὅμως εἶχε ἀποφασίσει ἀλλοιώτικα. Σὲ ἔκανε νὰ κοιτάξῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Σ᾽ ὅλα αὐτὰ δὲν αἰσθάνεσαι μιὰ δύναμη ἀνώτερη ἀπ᾽ τὸν ἄνθρωπο, ποὺ τοῦ δείχνει τὸ δρόμο του; Δὲν εἶναι τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, σκέψου τα καλά, Ἠλία Πόρτολου. Τὰ σκέφτηκες ποτέ σου;

— Ἀλήθεια εἶναι αὐτά. Μὰ ὁ Πέτρος εἶναι ἀδερφός μου.

— Ὅλοι εἴμαστε ἀδέρφια, Ἠλία Πόρτολου· Ὁ Πέτρος δὲν εἶναι κουτός, καταλαβαίνει τὸ σωστό. Πήγαινε, πές του: «ἀδερφέ μου, ἀγαπάω τὴν ἀρραβωνιαστικιά σου καὶ μ᾽ ἀγαπάει κι᾽ αὐτή. Τί θὲς νὰ κάνῃς. Θὲς νὰ κάνῃς δυστυχισμένο τὸν ἀδερφό σου, καὶ ἕνα ἄλλο ἀθῷο πλᾶσμα;

Στὴν ἰδέα μονάχα πὼς θὰ μιλήσῃ ἔτσι τοῦ ἀδερφοῦ του, ὁ Ἠλίας πάγωσε καὶ κούνησε τὸ κεφάλι μὲ πόνο καὶ τρόμο.

— Ποτέ! Ποτέ! ὁ Πέτρος θὰ μὲ σκότωνε, μπάρμπα-Μαρτῖνο.

— Φοβᾶσαι, καθὼς βλέπω.

— Ναί, φοβᾶμαι, γιατὶ νὰ στὸ κρύψω; Μὰ ὄχι τὸ θάνατο. Φοβᾶμαι γιατὶ μαζὶ μὲ μένα, θὰ καταστραφῇ κι᾽ ἡ Μανταλένα κι᾽ ὁ Πέτρος κι᾽ ὅλο τὸ σπίτι μας. Μὰ

δὲν εἶναι μονάχα αὐτὸ ποὺ μοῦ τρώει τὴν καρδιά, μπάρμπα-Μαρτῖνο.

Τὸν ἀγαπάω τὸν ἀδερφό μου καὶ δὲ θέλω νὰ τὸν κάνω δυστυχισμένο, ἀκόμα κι᾽ ἂν παραδεχτοῦμε πὼς θὰ τὸ ὑπομείνῃ.

— Ὁ Πέτρος θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑπομείνῃ πιὸ εὔκολα ἀπὸ σένα, γιατὶ ὁ χαρακτήρας του εἶναι ἀλλοιώτικος ἀπ᾽ τὸ δικό σου. Τὰ καταλαβαίνω τὰ καλά σου αἰσθήματα, Ἠλία, μὰ δὲν τὰ ἐγκρίνω. Σκέψου τὶς συνέπειες. Ἡ Μανταλένα σ᾽ ἀγαπάει τρελλά, τὸ διάβασα στὰ μάτια της. Ἂν δὲ μιλήσῃς θὰ παντρευτῇ τὸν Πέτρο, θἄρθῃ νὰ κάτσῃ σπίτι σας καὶ στὸ τέλος θἄρθῃ ἡ καταστροφή, γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατος. Τὸ νοιώθεις, Ἠλία Πόρτολου; Τὸν νικᾷς σήμερα τὸν πειρασμό, τὸν νικᾷς κι᾽ αὔριο, μὰ δὲ θ᾽ ἀργήσῃ νάρθῃ ἡ μέρα ποὺ θὰ σὲ νικήσῃ αὐτός. Τὰ σκέφτηκες αὐτά;

— Ἀλήθεια, ἀλήθεια, —εἶπε ὁ Ἠλίας μὲ κατατρομαγμένα μάτια.

Σωπάσανε μιὰ στιγμή. Γύρω τους εἴτανε βαθειά, ἀπέραντη σιγαλιά. Τὸ σκοτάδι ἁπλωνότανε πάνω στὸ δάσος. Ξαφνικὰ ὁ Ἠλίας ἔνοιωσε νὰ περνάῃ ὡς μέσα στὴν ψυχή του ἡ γεμάτη μυστήριο εἰρήνη ποὺ βασίλευε τριγύρω.

— Μὰ ἐγώ—εἶπε μὲ ἀλλαγμένη φωνή,— θὰ φύγω ἀπ᾽ τὸ σπίτι.

— Θὰ παντρευτῇς; Πρόσεξε, γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἴσως χειρότερο.

— Ὄχι, δὲ θὰ παντρευτῶ.

— Τί θὰ κάνῃς λοιπόν;

— Θὰ γίνω παπᾶς ... Δὲ σοῦ φαίνεται παράξενο αὐτό, μπάρμπα—Μαρτῖνο;

— Τίποτα δὲ μοῦ φαίνεται παράξενο.

— Τί μὲ συμβουλεύεις λοιπόν; Στὸ ὄνειρο ποὺ σοῦ διηγήθηκα μὲ συμβούλεψες νὰ γίνω παπᾶς.

— Ἄλλο τὸ ὄνειρο κι᾽ ἄλλο ἡ πραγματικότητα, Ἠλία Πόρτολου. Δὲ σ᾽ ἐμποδίζω νὰ γίνῃς παπᾶς, ἂν ἔχεις κλίση, μὰ σοῦ λέω πὼς οὔτε αὐτὸ δὲ θὰ σὲ γλυτώσῃ. Εἴμαστε ἄνθρωποι, Ἠλία, ἀδύνατοι ἄνθρωποι, κι᾽ εὔκολα λυγᾶμε. Μὴ τὸ ξαστοχᾶς αὐτό.

— Τί μὲ συμβουλεύεις λοιπόν;

— Τὴ συμβουλή μου στὴν ἔδωσα κι᾽ ὅλας, ἄμε, γύρισε στὸ χωριό, κουβέντιασε μὲ τὸν ἀδερφό σου.

— Ποτέ... ποτέ... μ᾽ αὐτόν!

— Καλά, τότε μίλα στὴ μάννα σου. Ἡ μάννα σου εἶναι ἅγια γυναίκα, θὰ χύσῃ βάλσαμο στὶς πληγές σου.

— Ἄ! μάλιστα, θὰ πάω, εἶπε ὁ Ἠλίας μὲ ξαφνικὴ παραφορά.

Πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ φῶς χαρᾶς ἔλαμψε μεσ᾽ στὰ μάτια του. Σηκώθηκε, ἔκανε μερικὰ βήματα. Θἄθελε νὰ φύγῃ ἀμέσως, ν᾽ ἀπαλλαχτῇ γρήγορα ἀπ᾽ αὐτὸ τὸν βραχνὰ ποὺ τὸν βασάνιζε. Ὅλα τοῦ φαινόντανε εὔκολα, ὅλα κανονισμένα. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ αἰσθάνθηκε μιὰ τόσο ἔντονη εὐτυχία, ποὺ δὲν τὴν εἶχε νοιώσει ποτὲ ὥς τώρα σ᾽ ὅλη του τὴ ζωή.

— Ὡραία, μὴ χάνεις καιρό, —τοῦ εἶπε ὁ μπάρμπα-Μαρτῖνο—. Πήγαινε αὔριο κι᾽ ὅλας, μίλησε, μὴ διστάζεις. Αὔριο, τὴν ἴδια ὥρα, θὰ σὲ περιμένω ἐδῶ πέρα γιὰ νὰ μοῦ πῇς τὶ ἀπόκαμες.

— Θὰ πάω, θἄρθω, μπάρμπα-Μαρτῖνο. Καλὴ νύχτα καὶ σ᾽ εὐχαριστῶ, μπάρμα-Μαρτῖνο.

— Καλὴ νύχτα, Ἠλία Πόρτολου.

Καὶ καθένας τράβηξε τὸ δρόμο του.

Τὴν ἄλλη μέρα, τὴν ἴδια ὥρα, οἱ δύο ἄντρες ἀναμωθήκανε στὸ ἴδιο μέρος, κοντὰ στὸ φράχτη τῆς στάνης. Τριγύρω βασίλευε ἡ ἴδια ἀτέλειωτη σιγαλιά. Ὁ ἥλιος, καθὼς ἔγερνε κατὰ τὴ δύση, πυρπολοῦσε τὶς κορφὲς τοῦ δάσους. Κάποια κίσσα κελλαϊδοῦσε, πέρα μακρυά. Ὁ Ἠλίας ὅμως εἴτανε θλιμμένος, ἀφανισμένος. Τὸ πρόσωπό του εἴτανε κατακομμένο ἀπ᾽ τὴν κούραση καὶ ἀπ᾽ τὴν ἀγωνία, ὅπως τὶς πρῶτες μέρες τοῦ γυρισμοῦ του.

— Μπάρμπα-Μαρτῖνο μου,—εἶπε—ἂν ἤξερες τὶ τράβηξα. Ἀδύνατο, δὲν μπορῶ, δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω οὔτε στὴ μάννα μου, οὔτε σὲ κανέναν ἄλλο. Ψὲς τὸ βράδυ ἤμουνα ἀποφασισμένος, μοῦ φαινότανε πὼς εἶχα ἀφήσει στὴν μπάντα κάθε ντροπή. Ἔ λοιπόν, πλαγιάζω, ἀποκοιμιέμαι, ὀνειρεύομαι καὶ στ᾽ ὄνειρό μου εἶδα πὼς βρέθηκα στὸ σπίτι καὶ πὼς μίλαγα μὲ τὴ μάννα μου... Ὅλα μοῦ φαινόντανε εὔκολα. Ξυπνάω, ξεκινάω, φτάνω σπίτι. Σ᾽ ὅλο τὸ δρόμο ἤμουνα χαρούμενος, γεμᾶτος ἐλπίδα καὶ θάρρος. Φωνάζω τὴ μάννα μου παράμερα καὶ νοιώθω τὰ λόγια, ποὺ εἶχα ἑτοιμάσει ἀπὸ πρίν, νὰ μοῦ ἀνεβαίνουν στὸ στόμα. Ἡ μάννα μου μὲ κοιτάζει καὶ νὰ, ξαφνικά, ἡ καρδιά μου ἀρχίζει νὰ χτυ-

πάῃ δυνατά, ἕνας κόμπος μοῦ στάθηκε στὸ λαιμό. Ἄ, ὄχι, εἶναι ἀδύνατο, μπάρμπα-Μαρτῖνο, καὶ νὰ θέλω δὲ μπορῶ νὰ μιλήσω. Θἄμουνα ἄξιος νὰ κάνω ἔγκλημα, μὰ νὰ φανερώσω «αὐτὸ τὸ πράμμα» στοὺς γονιούς μου, ποτέ. Δὲν εἶναι δυνατό.

— Γιὰ ξαναδοκίμασε—εἶπε ὁ γέρος—. Μὰ ὁ Ἡλίας κούνησε ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι, σχεδὸν ἐπαναστατημένος.

— Ἄ, ὄχι! εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή.— Μὴν ἐπιμένῃς, μπάρμπα-Μαρτῖνο, εἶναι ἀνώτερο ἀπ' τὶς δυνάμεις μου. Καὶ χίλιες φορὲς νὰ γυρίσω σπίτι, δὲ θὰ μπορέσω νὰ μιλήσω.

— Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, εἶπε ὁ γέρος, καὶ κάποια ἀνάμνηση φάνηκε πὼς τοῦ πέρασε ξαφνικὰ ἀπ' τὸ μυαλό.

— Θυμᾶμαι κάτι παρόμοιο πούγινε, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια πρὶν—πρόσθεσε ὕστερα ἀπὸ λίγο.—Ἐκεῖνο βέβαια, εἴτανε πολὺ πιὸ σοβαρό, μὰ κι' ὁ ἄνθρωπος εἴτανε πιὸ δυνατὸς ἀπὸ σένα, μὲ καρδιά, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ προλήψεις. Σκόπευε νὰ κάνῃ ἕνα ἔγκλημα (καὶ εἶχε κάνει κι' ἄλλα ὥς τότε). Ἤθελε νὰ σκοτώσῃ ἕναν τίμιο ἄνθρωπο. Αὐτὸ τὸ νόμιζε φυσικό, εὐκολώτατο καὶ μέσα του τὸ εἶχε καλὰ ἀποφασισμένο. Φτάνει ἡ μέρα, ἡ ὡρισμένη ὥρα. Πάει στὸ σπίτι τοῦ τίμιου ἀνθρώπου,τὸν βρίσκει στὸ τραπέζι. Μπορεῖ νὰ τὸν σκοτώσῃ χωρὶς κανένα κίνδυνο. Μὰ ἐκεῖνος τὸν κοιτάζει καὶ αὐτὸ φτάνει γιὰ νὰ μὴν μπορέσῃ ὁ ἄλλος νὰ σηκώσῃ τὸ χέρι του. Τὸ ἴδιο ξανάγινε μιά, δυό, τρεῖς, δέκα φορές.

Ἐνῷ μιλοῦσε ὁ γέρος, ὁ Ἡλίας τὸν ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια, ξεχνώντας τὸ βάσανό του στὸ ἄκουσμα αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Ἄ, τὴν ἤξερε πολὺ καλὰ αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ἤξερε κι' ὅλας πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἴτανε ὁ ἴδιος ὁ μπάρμπα-Μαρτῖνο.

Ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἤξερε αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ προσθέτανε μάλιστα πώς, ὅταν τῶμαθε ὁ τίμιος ἄνθρωπος, κάλεσε σπίτι του τὸν μπάρμπα-Μαρτῖνο, τοὔδωσε δουλειά, τὸν ἔβαλε τσοπάνη καὶ κατόπιν φύλακα στὶς στάνες του. Ἀπὸ τότε ὁ μπάρμπα-Μαρτῖνο ἔγινε τὸ δεξὶ χέρι, ὁ πιὸ πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἤθελε νὰ σκοτώσῃ.

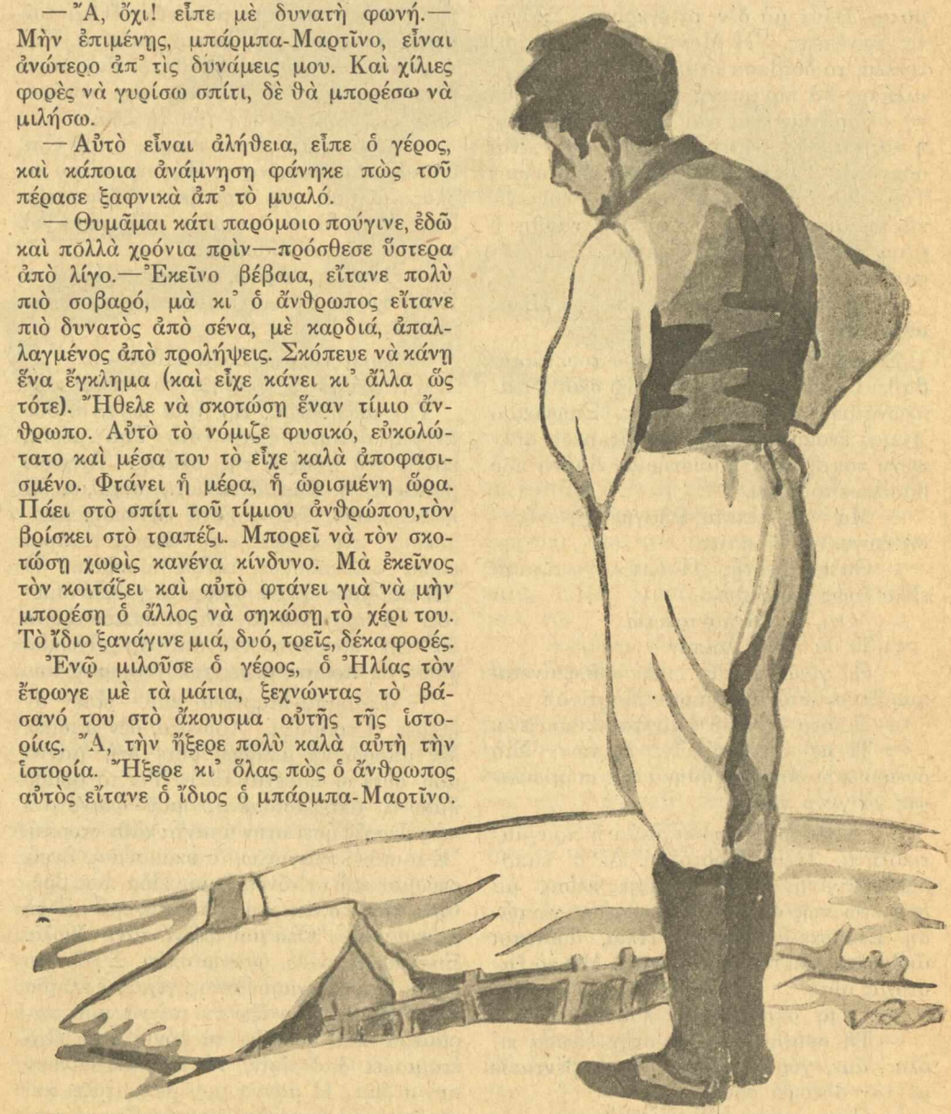

Ο ΗΛΙΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΒΑ

Ὁ Ἡλίας ἔνοιωσε κάποια ἀνακούφιση. Στὸ βάθος ντρεπότανε γιὰ τὴν ἀδυναμία του καὶ τοὺς ἀτέλειωτους δισταγμούς του. Μὰ τὴ στιγμὴ ποὺ ἕνας σιδερένιος ἄντρας σᾶν τὸ μπάρμπα-Μαρτῖνο δὲν κατάφερε, στὰ νειᾶτα του, νὰ νικήσῃ τὴ δύναμη μιᾶς τίμιας ματιᾶς, πὼς ἦτανε δυνατὸν αὐτός, ἕνα φτωχὸ κι' ἀνήμπορο παιδί, νὰ νικήσῃ τὴ φρίκη νὰ ἐξομολογηθῇ στοὺς δικούς του ἐκεῖνο ποὺ τὸ θαρροῦσε γιὰ ἔγκλημα;

— Τὸ περιστατικὸ ποὺ σοῦ διηγήθηκα— πρόσθεσε ὁ γέρος δὲ συγκρίνεται βέβαια μὲ τὸ δικό σου, μὰ δείχνει πὼς πάνω ἀπὸ μᾶς, ὑπάρχει κάποια δύναμη ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὴ νικήσουμε. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα· ἂν μπορεῖς, Ἡλία Πόρτολου, προσπάθησε νὰ κάνῃς κάτι.

— Δὲ μπορῶ νὰ κάνω τίποτα, μπάρμπα-Μαρτῖνο! εἶπε ὁ Ἡλίας ἀπελπισμένος.

— Μπὰ καὶ θὲς νὰ πῶ ἐγὼ τίποτα...— ἄρχισε νὰ λέῃ ὁ γέρος, σκεπτικός, ὕστερα ἀπὸ μικρὴ σιωπή. Μὰ ὁ Ἡλίας τοὔσφιξε τὸ χέρι καὶ διαμαρτυρήθηκε ὑπερήφανα:

— Ποτέ, μπάρμπα-Μαρτῖνο! Ποτέ, ποτέ! Ἄ, μὴ μοῦ κάνῃς αὐτὴ τὴν ἀδικία νὰ νομίσῃς πὼς μοῦ πέρασε ἀπ' τὸ μυαλὸ μιὰ τέτοια σκέψη. Ὄχι μονάχα δὲ φαντάστηκα ἕνα τέτοιο πράμμα, μὰ σοῦ λέω κι' ὅλας πὼς ἂν φανερώσῃς τὸ μυστικό μου, δὲ θὰ σὲ ξαναϊδῶ πιὰ στὰ μάτια μου.

— Ἔχεις δίκηο, δὲν εἶναι σωστό. Ἀλήθεια!

— Τί μὲ συμβουλεύεις λοιπόν;

— Ἐγὼ σὲ συμβούλεψα, Ἡλία Πόρτολου. Τώρα ἐσὺ κάνε κάτι τι, κουνήσου, σκέψου τὶ μπορεῖ νὰ συμβῇ.

— Σκέφτηκα, μπάρμπα Μαρτῖνο. Θ' ἀφήσω τὰ πράματα νὰ τραβήξουν τὸ δρόμο τους. Ἂν δῶ ἔπειτα πὼς δὲ θάχω τὴ δύναμη ν' ἀντισταθῶ, θὰ κάνω αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα ψὲς τὸ βράδυ.

— Δὲ θὰ κάνῃς ἄσχημα ἀπάντησε ὁ γέρος καθὼς σηκωνότανε. Μὰ δὲ μοῦ λές: Ξέρεις νὰ γράφῃς; Λοιπὸν γράψε στὸν ἀδερφό σου. Συνεννοηθῆτε, προλάβετε τὸ κακό. Δὲν ἔχω πιὰ τίποτ' ἄλλο νὰ σοῦ πῶ.

Φῶς ἐλπίδας ἔλαμψε μὲσ' στὰ μάτια τοῦ Ἡλία.

— Αὐτὸ θὰ κάνω, θὰ τοῦ γράψω.

Χωριστήκανε χωρὶς νὰ ποῦν ποὺ θὰ ξανανταμωθοῦν καὶ ὁ Ἡλίας ξεκίνησε γιὰ τὴ καλύβα μὲ τὴν καρδία λίγο ξαλαφρωμένη.—Ναί, ναί—ἔλεγε μέσα του— θὰ γράψω στὸν Πέτρο θὰ τοῦ τὰ πῶ ὅλα κι' αὐτὸς εἶναι γνωστικὸς καὶ θὰ μ' ἀκούσῃ...Ἔχω πέννα καὶ χαρτί. Θὰ στείλω τὸ γράμμα μὲ τὸ Μάτια...ὄχι θὰ τὸ πάω μόνος μου, θὰ τὸ δώσω στὴ μάννα μου γιὰ νὰ τοῦ τὸ παραδώσῃ στὰ χέρια του. Ναί, ἔτσι εἶναι καλά.

Ὧρες ὁλόκληρες τὴ νύχτα σκεφτότανε καὶ ξανασκεφτότανε πὼς νὰ γράψῃ τὸ γράμμα. Ἤξερε κι' ὅλας πὼς θὰ τάρχιζε καὶ πὼς θὰ τὸ τέλειωνε, τὰ ἄλλα ἦτανε εὔκολα. Ἀκόμα καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωΐ σηκώθηκε σταθερὰ ἀποφασισμένος νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιό του. Μόλις βρῆκε καιρὸ πῆγε στὴν ἀγαπημένη του θέσῃ, ἐκεῖ ποὺ εἶχε κρυμμένα τὰ βιβλία του, τὴν πέννα καὶ τὸ μπουκαλάκι μὲ τὸ μελάνι, καὶ ἑτοίμασε ὅ,τι τοῦ χρειζότανε. Κάθισε κοντὰ σὲ μιὰ ψηλὴ πέτρα καὶ ταχτοποιήθηκε ὅσο μποροῦσε καλλίτερα, γιὰ νὰ γράφῃ μὲ ἄνεση—ὕστερα ἔμεινε σκεπτικὸς λίγη ὥρα.

Ἐκεῖ κοντὰ μέσ' ἀπ' τὰ σκοῖνα, τὸ ρυάκι ἔτρεχε μουρμουρίζοντας. Τερπνὴ αὔρα γλυστροῦσε ἀνάμεσα ἀπ' τὶς κουφοξυλιές καὶ στὴν πνοή της θροοῦσαν τὰ ψηλὰ χόρτα καὶ τὰ δέντρα. Κάτω ἀπ' τὸν γαλάξιο, λαμπρὸν οὐρανὸ χιλιάδες ἀόριστοι ἦχοι, κοντινοί, μακρυνοί, ἀχολογοῦσαν, δίνοντας ζωὴ στὴ στάνη.

Ὁ Ἡλίας συλλογιότανε μὲ τὰ χέρια ἀκουμπισμένα σ' ἕνα χοντρὸ χαρτί, ποὺ τὸ εἶχε ἁπλώσει πάνω στὴν πέτρα. Ξάφνου, σήκωσε τὸ κεφάλι, κι' ἔμεινε σᾶ ν' ἀφιγκραζότανε κάποια μακρυνὴ φωνή. Μάζεψε ὕστερα τὴν κόλλα, τὴν πέννα καὶ τὸ καλαμάρι, τὰ ξανάχωσε μέσα στὴν κρυψώνα, καὶ ξαναγύρισε στὴν καλύβα. Δὲ μποροῦσε νὰ νικήσῃ αὐτὴ τὴν ἀνώτερη δύναμη ποὺ τοῦχε πῆ ὁ μπάρμπα-Μαρτίνο.

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΝΤ. ΤΣΕΧΩΦ

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΒΟΛΟΝΤΙΑ

— Ἀφῆστε με, θέλω νὰ ὁδηγήσω ἐγώ! Θέλω νὰ καθήσω σιμὰ στὸν ὁδηγό!—ἐφώναξε ἡ Σοφία Λβόβνα.—Ὁδηγέ, στάσου, θέλω νὰ καθήσω σιμά σου.

Ἦταν ὀρθὴ μέσα στὴν τρόϊκα καὶ ὁ Βλαδίμηρος Νικήτιτς μὲ τὸν παιδικόν του φίλο Βλαδίμηρο Μηχαήλιτς τὴν κρατοῦσαν ἀπ᾽ τὰ χέρια γιὰ νὰ μὴ πέσῃ. Τὸ ἔλκυθρο ἔτρεχε μὲ μεγάλη ταχύτητα.

— Ἐγὼ τὸ εἶπα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τῆς δώσουμε κονιάκ—ἐψιθύρισε μὲ πεῖσμα ὁ Βλαδίμηρος Νικήτιτς στὸν σύντροφό του.—Ἐσὺ ὅμως τὸ χαβᾶ σου!

Ὁ συνταγματάρχης ἐγνώριζε ἀπὸ πεῖρα, ὅτι μερικὲς γυναῖκες σὰν τὴ δική του, τὴ Σοφία Λβόβνα, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ θορυβώδη καὶ λιγάκι τρελλὴ εὐθυμία, τὶς πιάνουν ὑστερικὰ γέλοια καὶ μετὰ, μιὰ κρίση ἀπὸ κλᾶμμα. Φοβόνταν λοιπὸν ὅτι τώρα, ὅταν θὰ ἔφταναν στὸ σπίτι, ἀντὶ νὰ κοιμηθῇ, θὰ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ τῆς βάλῃ μερικὲς κομπρέσες στὸ κεφάλι καὶ νὰ τῆς δώσῃ μερικὲς σταγόνες ἀπὸ τὸ καταπραϋντικὸ φάρμακο.

— Θέλω νὰ ὁδηγήσω ἐγώ! ἐφώναζε διαρκῶς ἡ Σοφία.

Ἦταν πραγματικὰ χαρούμενη κι᾽ ἐθριάμβευε. Κατὰ τοὺς τελευταίους δύο μῆνας, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέρα τοῦ γάμου της, τὴν βασάνιζε ἡ σκέψη ὅτι εἶχεν παντρευτῇ τὸν συνταγματάρχη Ἰάκιτς ἀπὸ ὑπολογισμό. Καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέρα, σ᾽ ἕνα ἐξοχικὸ ἑστιατόριο, εἶχε ἐπὶ τέλους πεισθῇ ὅτι τὸν ἀγαποῦσε μὲ πάθος. Παρ᾽ ὅλα τὰ πενηντατέσσερα χρόνια του, ἦταν εὐκίνητος, ψηλός, κομψός, ἀστειευόταν μ᾽ εὐκολία κι᾽ ἐσυνόδευε χαμηλόφωνα τὶς τσιγγάνες στὸ τραγοῦδι μὲ ἀρκετὴ χάρη. Μὰ τὴν ἀλήθεια, σήμερα οἱ γέροι εἶναι ποιὸ συμπαθητικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους, καὶ φαίνεται, ὅτι τὰ νειάτα καὶ τὰ γεράματα ἔκαμαν ἀλλαγὴ στὸ ρόλο ποὺ παίζουν στὴ ζωή. Ὁ συνταγματάρχης ἦταν δυὸ χρόνια μεγαλείτερος ἀπὸ τὸν πατέρα της, ἀλλὰ μήπως αὐτὸ μποροῦσε νἄχη καμμιὰ σημασία ἀφοῦ ἦταν χίλιες φορὲς πειὸ ρωμαλέος ἀπ᾽ αὐτὸν καὶ ἴσως πειὸ δροσερὸς ἀπὸ τὴν ἴδια ποὺ ἦταν μόλις εἰκοσιτριῶν χρονῶν;

— Ἄχ, πόσο τὸν ἀγαπάω! σκεφτόταν.

Στὸ ἑστιατόριο ἐπείσθηκε ἀκόμη ὅτι ἀπὸ τὴν παληά της φλόγα δὲν ἔμενε οὔτε μιὰ σπίθα στὴν καρδιά: αἰσθανόταν τώρα τὸν ἑαυτόν της ἐντελῶς ἀδιάφορο γιὰ τὸν παιδικό της φίλο Βλαδίμηρον Μιχαήλιτς, ἢ ἁπλῶς Βολόντια, ποὺ ὡς τὰ χθὲς ἀκόμα τὸν ἀγαποῦσε τρελλά. Ὁλόκληρη αὐτὴν τὴν ἡμέρα τῆς εἶχε φανῇ κουρασμένος, νυσταγμένος, χωρὶς κανένα ἐνδιαφέρον, ἕνα μεγάλο μηδενικὸ τέλος πάντων, καὶ ἡ ψυχραιμία μὲ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐσυνήθιζε ν᾽ ἀποφεύγῃ τὴν πληρωμὴ τῶν λογαριασμῶν ὅταν ἔκαναν κανένα γλεντάκι, αὐτὴ τὴ φορὰ τῆς εἶχε προκαλέσει τὴν ἀγανάκτηση, καὶ μόλις συγκρατήθηκε ἀπὸ τὸ νὰ τοῦ πῇ: «Ἂν εἶστε φτωχὸς νὰ κάθεστε στὸ σπίτι σας». Ὁ συνταγματάρχης εἶχε πληρώσει ὁλόκληρο τὸ λογαριασμό.

Ἴσως ἐπειδὴ περνοῦσαν γρήγορα μπρὸς ἀπ᾽ τὰ μάτια της τηλεγραφικοὶ στῦλοι καὶ ὄγκοι ἀπὸ χιόνι, διάβαιναν γρήγορα ἀπ᾽ τὸ νοῦ της οἱ πειὸ ἀνόμοιες σκέψεις. Σκεφτόνταν: στὸ ρεστωρὰν πληρώσαμε ἕνα λογαριασμὸ ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσι ρούβλια, κι᾽ ἄλλα ἑκατὸ στοὺς ἀτσιγγάνους, καὶ αὔριο, ἂν τὸ ἤθελε, θὰ μποροῦσε νὰ πεταξῇ καὶ χίλια ρούβλια, ἐνῷ πρὸ δύο μηνῶν, ὥς τὴν ἡμέρα ποὺ παντρεύτηκε, δὲν εἶχε ποτὲ περισσότερα ἀπὸ τρία ρούβλια δικά της, καὶ γιὰ τὸ παραμικρό, ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ ζητάῃ ἀπ᾽ τὸν πατέρα της. Τί

Ὁ πατέρας της Σοφίας Λβόβνα ἦταν στρατιωτικὸς γιατρὸς καὶ εἶχε ὑπηρετήση γιὰ κάμποσο καιρὸ στὸ ἴδιο σύνταγμα μὲ τὸν Ἰάγκιτς.

Ὁ πατέρας τοῦ Βολόντια ἦταν κι᾽ αὐτὸς στρατιωτικὸς γιατρὸς καὶ εἶχεν ἐπίσης ὑπηρετήση στὸ ἴδιο σύνταγμα μὲ τὸν πατέρα της καὶ μὲ τὸν Ἰάγκιτς. Παρ᾽ ὅλες τὶς ἐρωτικές του περιπέτειες, συχνὰ πολὺ μπερδεμμένες καὶ ἀνησυχητικές, ὁ Βολόντια εἶχε κάμει καλὲς σπουδές. Ἐτελείωσε τὸ πανεπιστήμιο μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν, ἀφοσιώθηκε μετὰ στὴν ξένη φιλολογία, καὶ τώρα καθὼς λένε, ἑτοίμαζε μιὰ θέση. Ἔμενε στὸν στρατῶνα μὲ τὸν πατέρα του, τὸ στρατιωτικὸ γιατρό, καὶ δὲν εἶχε ποτὲ ἕνα ροῦβλι δικό του, ἂν κι᾽ ἔζύγωνε στὰ τριάντα. Ὅταν ἦταν παιδιά, αὐτὸς καὶ ἡ Σοφία Λβόβσα εἶχαν μείνει πάντα μέσα στὸ ἴδιο σπίτι, ἂν καὶ σὲ διαφορετικὸ πάτωμα, καὶ συχνὰ ἐρχόταν στὸ σπίτι της νὰ παίξῃ ἕνα μουσικὸ ὄργανο, μαζὺ ἔμαθαν

ΕΙΔΕ ΜΙΑ ΜΙΚΡΟΣΩΜΗ ΚΑΛΟΓΡΗΑ

ἄλλαγή! Οἱ σκέψεις ἐφτερούγιζαν μέσα στὸ μυαλό της: θυμόνταν ὅτι ὁ συνταγματάρχης Ἰάγκιτς, ποὺ ἦταν σήμερα ἄντρας της, ἔκανε κόρτε τῆς θείας της, ὅταν ἀκόμη αὐτὴ ἦταν δέκα χρονῶν, καὶ ὅλοι στὸ σπίτι ἔλεγαν πὼς εἶχε καταστρέψειαὐτὴ τὴ γυναίκα. Καὶ ἀλήθεια, συχνὰ ἡ θεία της παρουσιαζόνταν στὸ τραπέζι μὲ μάτια κατακόκκινα ἀπ τὸ κλᾶμμα, συχνὰ ἔλλειπε σὲ ταξείδια, χωρὶς νὰ ξέρῃ κανεὶς ποὺ ἐπήγαινε, καὶ ὅλοι ἔλεγαν γι᾽ αὐτήν, πὼς εἶχε χάσει τὴν ἡσυχία της. Τότε αὐτὸς ἦταν πολὺ ὡραῖος κι᾽ ἔκανε μεγάλην ἐντύπωση στὶς γυναῖκες, ὥστε ἦταν γνωστὸς σ᾽ ὅλη τὴ πόλι, κι᾽ ἔλεγαν μάλιστα ὅτι ἐπήγαινε κάθε μέρα κι᾽ ἔκανε ἐπίσκεψη στὶς θαυμάστριές του ὅπως πηγαίνει ἕνας γιατρὸς νὰ ἰδῇ τοὺς ἀρρώστους του.

Ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμη, ἂν καὶ τὰ μαλλιά του ἦταν γκρίζα, εἶχε πολλὲς ζάρες καὶ φοροῦσε ματογυάλια, τὸ ἀδύνατο πρόσωπό του, ἦταν ἀρκετὰ συμπαθητικό. νὰ χορεύουν καὶ νὰ μιλοῦνε γαλλικά.

Ὅταν ὅμως ἐκεῖνος ἐμεγάλωσε κι᾽ ἔγινε ἕνας ἀρκετὰ ὡραῖος νέος, ἐκείνη ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται κάποια στενοχώρια ὅταν ἦταν σιμά του, κι᾽ ἔπειτα τὸν ἐρωτεύ-

τηκε τρελλά, μέχρι τὴν τελευταία στιγμή, ὡς τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της μὲ τὸν Ἰάγκιτς. Καὶ ὁ Βολόντια ἐσημείωνε μεγάλες ἐπιτυχίες μὲ τὶς γυναῖκες, ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμη ποὺ ἦταν δεκατεσσάρων χρονῶν, καὶ οἱ κυρίες ποὺ πρὸς χάριν του ἀπατοῦσαν τοὺς ἄντρες τους, ἐδικαιολογόνταν λέγοντας πὼς ὁ Βολόντια ἦταν μικρὸς ἀκόμη καὶ ἀκίνδυνος. Κάποιος ἀφηγόνταν γι' αὐτόν, ὅτι ὅταν ἦταν φοιτητής, ἔμενε σ' ἕνα ἐπιπλωμένο δωμάτιο σιμὰ στὸ πανεπιστήμιο καὶ κάθε φορὰ ποὺ ἐπήγαινε κανεὶς νὰ τὸν βρῇ, ἄκουε πάντα τὴ φωνή του νὰ λέῃ στερεότυπα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα: «Μὲ συγχωρεῖς! ἀλλὰ δὲν εἶμαι μόνος!» Ὁ Ἰάγκιτς ἦταν ἐνθουσιασμένος μαζύ του καὶ τὸν εὐλογοῦσε γιὰ τὸ μέλλον, ὅπως ὁ Ντεριάγκιν εἶχεν εὐλογήσῃ τὸν Ποῦσκιν, καὶ ἦταν φανερὸ ὅτι τὸν ἀγαποῦσε. Καὶ οἱ δύο, ἐπὶ πολλὲς ὧρες, χωρὶς νὰ προφέρουν λέξῃ, ἔπαιζαν μπιλιάρδο ἢ πικέττο καὶ ὅταν ὁ Ἰάγκιτς ἐπήγαινε πουθενὰ μὲ τὴν τρόϊκα ἔπαιρνε καὶ τὸν Βολόντια μαζύ του, καὶ ὁ Βολόντια ἔλεγε τὰ μυστικά του μονάχα στὸν Ἰάγκιτς. Στὴν ἀρχὴ τῆς φιλίας των, ὅταν ὁ συνταγματάρχης ἦταν πειὸ νέος, συνέβαινε συχνὰ νὰ βρεθοῦν ἀντίπαλοι στὸν ἔρωτα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐζήλευεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Στοὺς κοινωνικοὺς κύκλους ποὺ ἐσύχναζαν μαζὺ ὁ Ἰάγκιτς εἶχε ἀποκτήσει τὸ παρατσούκλι «μεγάλος Βολόντια» καὶ ὁ φίλος του «μικρὸς Βολόντια».

Στὸ ἔλκυθρο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μεγάλον Βολόντια, τὸν μικρὸν καὶ τὴν Σοφία Λβόβνα, ἦταν καὶ κάποιος ἄλλος: ἡ Μαργαρίτα Ἀλεξαντρόβνα ἢ, ὅπως τὴν ἔλεγαν, ἡ Ρίτα, ἐξαδέλφη τῆς κυρίας Ἰάνκιτς. Ἦταν μιὰ γεροντοκόρη, περισσότερο ἀπὸ 30 χρονῶν, χλωμὴ μὲ μαῦρα φρύδια. Ἐκάπνιζε διαρκῶς σιγαρέττα, ἀκόμη καὶ ὅταν ἔκανε πολὺ κρῦο, καὶ στὸ στῆθος καὶ στὰ γόνατα εἶχε πάντα λίγη στάχτη.

— Σόνια, τελείωνε ἐπὶ τέλους μ' αὐτὲς τὶς ἰδιοτροπίες!—εἶπε μὲ τραγουδιστὴ φωνή.—Αὐτὸ καταντάει βλακῶδες.

Ὅταν ἔφτασαν σιμὰ στὴν πόλι, ἡ τρόϊκα λιγόστεψε τὸ δρόμο της. Πέρασαν ἀπὸ μπροστά τους σπίτια καὶ ἄνθρωποι καὶ ἡ Σοφία Λβόβνα ἡσύχασε, ἐσφίχτηκε σιμὰ στὸν ἄντρα της, κι' ἐγκαταλήφθηκε στὶς σκέψεις της. Ὁ μικρὸς Βολόντια ἦταν καθισμένος ἀπέναντί της. Μὲ τὶς εὔθυμες κι' ἐλαφρὲς σκέψεις ἄρχισαν ν' ἀνακατεύωνται κι' οἱ θλιβερές. Σκεφτόνταν ὅτι αὐτὸς ὁ νέος ποὺ καθόνταν ἀπέναντί της, ἐγνώριζε βέβαια ὅτι τὸν ἀγαποῦσε καὶ ἐπίστευε αὐτὸ ποὺ ἔλεγαν γι' αὐτήν: ὅτι εἶχε παντρευτῇ τὸν συνταγματάρχη ἀπὸ ὑπολογισμό. Ἐκείνη δὲν τοῦ εἶχε ἐκμυστηρευτῇ τὸν ἔρωτά της, δὲν ἤθελε νὰ τὸ γνωρίζῃ καὶ τὸ ἔκρυβε. Ἀπὸ τὴν ἔκφραση ὅμως τοῦ προσώπου του ἐκαταλάβαινε ὅτι αὐτὸς τὰ ἐννοιωθε ὅλα καὶ αὐτὸ ἐπλήγωνε τὸν ἐγωϊσμό της. Αὐτὸ ὅμως ποὺ τὴν ἐταπείνωνε περισσότερο, ἦταν ὅτι μετὰ τὸν γάμο της ὁ μικρὸς Βολόντια εἶχε ἀρχίσῃ ξάφνου νὰ τὴν προσέχῃ, πρᾶγμα ποὺ δὲν συνέβαινε ποτὲ προηγουμένως: καθόταν ὧρες ὁλόκληρες μαζύ της, σιωπηλὸς ἢ μιλῶντας γιὰ τιποτένια πράγματα. Καὶ τώρα στὸ ἔλκυθρο, δίχως νὰ τῆς λέῃ τίποτα τῆς πατοῦσε λιγάκι τὸ πόδι καὶ τῆς ἔσφινγε τὸ χέρι. Αὐτὸς ἤθελε βέβαια νὰ τὴν ἰδῇ παντρεμένην καὶ ἦταν φανερὸ ὅτι τώρα τὴν περιφρονοῦσε καὶ ὅτι αὐτὴ τοῦ προκαλοῦσε ἕναν ὡρισμένο αἴσθημα καὶ τὴν θεωροῦσε μίαν ἀπὸ τὶς συνειθισμένες γυναῖκες μὲ τὶς ὁποῖες γλεντοῦσε. Καὶ ὅταν μέσα στὴν ψυχή της ὁ θρίαμβος καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄντρα της τῆς δημιουργοῦσε ἕνα εἶδος ταπεινώσεως καὶ προσβαλμένου ἐγωϊσμοῦ, τότε τὴν ἔπιανε ἡ μανία νὰ καθήσῃ στὴ θέση τοῦ ὁδηγοῦ καὶ νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ σφυρίζῃ.

Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ περνοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ ἕνα μοναστῆρι καλογραιῶν ἀκούστηκε ὁ ἦχος μιᾶς καμπάνας. Ἡ Ρίτα ἐσταυροκοπήθηκε.

— Σ' αὐτὸ τὸ μοναστῆρι βρίσκεται ἡ Ὄλια μας—εἶπε ἡ Σοφία Λβόβνα, ἐνῷ ἔκανε κι' αὐτὴ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

— Γιατὶ ἔγινε καλόγρηα;—τὴν ρώτησε ὁ συνταγματάρχης.

— Ἀπὸ ὑπολογισμό! — ἀπήντησε ἡ Ρίτα μὲ κάποιο πεῖσμα, θέλοντας νὰ ὑπαινιχθῇ τὸν γάμο τῆς Σοφίας Λβόβνα.—Τώρα εἶναι μόδα νὰ γίνωνται πολλὰ πράγματα ἀπὸ ὑπολογισμό: εἶνε σὰν μιὰ πρόκληση πρὸς ὅλον τὸν κόσμο, ἀφοῦ κατὰ βάθος δὲν ὑπάρχει παρὰ ἰδιοτροπία. Ἦταν πολὺ φιλάρεσκη αὐτὴ ἡ γυναίκα, δὲν τῆς ἄρεσαν παρὰ οἱ χοροὶ καὶ οἱ καβαλιέροι, καὶ ξάφνου, γιὰ ἰδές! τὰ ἐγκατέλειψε ὅλα!

— Δὲν εἶνε ἀλήθεια,—εἶπε ὁ μικρὸς Βολόντια, χαμηλώνοντας τὸν κολλάρο τῆς γούνας του καὶ δείχνοντας ἔτσι τὸ ὡραῖο πρόσωπό του.—ἐδῶ δὲν ἔχει καμμιὰ θέση τὸ πεῖσμα. Εἶνε μιὰ ὁλόκληρη τραγωδία: ὁ ἀδελφός της Δημήτρης καταδικάστηκε σὲ καταναγκαστικὰ ἔργα καὶ κανεὶς δὲν ξέρει ποὺ βρίσκεται. Ἡ μητέρα της πέθανε ἀπ' τὸν πόνο.

Καὶ ὁ Βολόντια ἐσήκωσε τὸν γιακᾶ τῆς γούνας του:

— Ἡ Ὄλια ἔκαμε πολὺ καλά,—ἐπρόσθεσε.—Νὰ ζῇ σὰν μιὰ μικρὴ μαθήτρια, διαρκῶς κλεισμένη, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ τὴν συντροφιὰ τῆς Σοφίας Λβόβνα, ἴσως νὰ μὴ τῆς ἄρεσε.

Ἡ Σοφία Λβόβνα ἔννοιωσε στὴ φωνή του ἕναν περιφρονητικὸ τόνο καὶ θὰ ἤθελε νὰ τοῦ πῇ κάτι γιὰ νὰ τὸν προσβάλῃ, ἀλλὰ ἐσώπασε. Τὴν ἔπιασε πάλι ἡ προηγούμενη μανία: ἐσηκώθηκε καὶ ἄρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ κλαψιάρικη φωνή:

— Θέλω νὰ πάω στὸν ὄρθρο! Ὁδηγέ, γύρισε πίσω! θέλω νὰ ἰδῶ τὴν Ὄλια!

Ἐγύρισαν πίσω. Ὁ ἦχος τῆς καμπάνας τοῦ μοναστηριοῦ ἦταν βαρὺς καὶ ἡ Σοφία Λβόβνα ἐνόμιζε ὅτι τῆς θύμιζε κάτι τῆς Ὄλια καὶ τῆς ζωῆς της. Ἐξετυποῦσαν καμπάνες καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐκκλησιές. Ὅταν ὁ ὁδηγὸς ἐσταμάτησε, ἡ Σοφία Λβόβνα ἐπήδησε ἀπὸ τὸ ἔλκυθρο μόνη της κι' ἐτράβηξε βιαστικὰ πρὸς τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ.

— Κάνε γρήγορα, σὲ παρακαλῶ!—τῆς φώναξε ὁ ἄντρας της.—Εἶνε ἀργά!

Ἐκείνη πέρασε κάτου ἀπὸ τὸν σκοτεινὸν πυλῶνα, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ δενδροστοιχία ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν κεντρικὴ πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ἐνῷ τὸ χιόνι ἔτριζε κάτου ἀπ' τὰ πόδια της, οἱ καμπάνες χτυποῦσαν ἀκριβῶς ἀπάνου ἀπ' τὸ κεφάλι της καὶ ὁ ἦχος τους ἔμπαινε βαθειὰ στὴν ψυχή της. Νὰ ἡ πόρτα τῆς ἐκκλησίας, μὲ τρία σκαλοπάτια πρὸς τὰ κάτω, ἔπειτα ἕνας διάδρομος μὲ εἰκόνες στοὺς δυὸ τοίχους: ἄκουσε μυρωδιὰ ἀπὸ λιβάνι. Πάλι μιὰ πόρτα ποὺ τὴν ἀνοίγει μιὰ λεπτὴ καὶ ἀδύνατη μορφή, ἐνῷ ὑποκλίνεται ὡς τὴ γῆ. Μέσα στὴν ἐκκλησία ὁ ὄρθρος δὲν εἶχε ἀκόμη ἀρχίσει: μιὰ μικρὴ καλογρηὰ πηγαινοερχόταν μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσιο καὶ ἄναβε τὰ κεριά. Μιὰ ἄλλη καλόγρηα ἄναβε ἕναν μεγάλο πολυέλαιο: ἐδῶ κι' ἐκεῖ, σιμὰ στὶς κολῶνες καὶ τὶς μεγάλες εἰκόνες, στεκόνταν ἀκίνητες μερικὲς καλόγρηες.

— Καὶ θὰ μείνουν ἔτσι ὡς τὸ πρωΐ,—σκεφτόνταν ἡ Σοφία Λβόβνα, κι' ἐνόμισε ὅτι ἐκεῖ ἦταν σκοτάδι, ἔκανε κρῦο, ἦταν ἕνα περιβάλλον πειὸ θλιβερὸ ἀπὸ ἕνα νεκροταφεῖο. Ἐκύτταζε μὲ κάποια θλίψη αὐτὲς τὶς ἀκίνητες, σὰν παγωμένες μορφές, καὶ ξάφνου ἡ καρδιά της σφίχτηκε. Εἶδε μιὰ μικρόσωμη καλόγρηα μὲ ἀδύνατους ὤμους κι' ἕνα μαῦρο μαντῆλι στὸ κεφάλι, καὶ ἀμέσως ἀνεγνώρισε τὴν Ὄλια. Ἂν καὶ ἡ Ὄλια ὅταν μπῆκε στὸ μοναστῆρι, ἦταν πολὺ πειὸ γεμάτη καὶ ψηλή. Διστάζοντας καί, δίχως νὰ ξέρῃ γιατί, μὲ μεγάλη συγκίνηση, ἡ Σοφία Λβόβνα ἐπλησίασε τὴν καλόγρηα, τὴν κύτταξε καλὰ ἀπ' τοὺς ὤμους καὶ τὴν ἀνεγνώρισε.

— Ὄλια!—εἶπε, ἐνῷ χτυποῦσε τὰ δυὸ χέρια καὶ δὲν μποροῦσε νὰ πῇ ἄλλο τίποτε ἀπ' τὴ συγκίνηση—Ὄλια!

Ἡ μικρὴ καλογρηὰ τὴν ἀνεγνώρισε ἀμέσως, ἄνοιξε ὑπέρμετρα τὰ μάτια ἀπὸ τὴν ἔκπληξη, καὶ τὸ χλωμό της πρόσωπο μὲ τὰ γκρίζα μάτια, μισονυσταγμένο ἀκόμη, φωτίστηκε ἀπὸ χαρά.

— Ἐπὶ τέλους ἔγινε ἕνα θαῦμα! εἶπε, κι' ἐχτύπησε τὰ δυὸ μικρὰ καὶ ἀδύνατα χεράκια της, ἕνα μὲ τἄλλο.

Ἡ Σοφία Λβόβνα τὴν ἔσφιξε μὲ δύναμη στὴν ἀγκαλιά της καὶ τὴν ἐφίλησε. Ἐνῷ ὅμως τἄκανε αὐτά, φοβήθηκε μήπως ἡ ἄλλη ἀκούσῃ τὴ μυρωδιὰ τοῦ κρασιοῦ.

— Ἐπερνούσαμε ἀπ' ἐδῶ καὶ σὲ θυμηθήκαμε,—εἶπε λαχανιάζοντας σὰν νὰ εἶχε τρέξει.—Πόσο εἶσαι χλωμή, θεέ μου! Ἐγώ.... εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένη ποὺ σὲ βλέπω. Λοιπόν, τὶ γίνεσαι; Δὲν βαρέθηκες ἀκόμη ἐδῶ μέσα;

Ἡ Σοφία Λβόβνα ἔριξε μιὰ ματιὰ στὶς ἄλλες καλόγρηες κι' ἐσυνέχισε πειὸ σιγά:

— Στὸ σπίτι μας ἔγιναν τόσες ἀλλαγές... Τὸ ξέρεις ὅτι παντρεύθηκα μὲ τὸν Ἰάγκιτς, τὸν Βλαδίμηρον Νικήτιτς. Θὰ τὸν θυμᾶσαι βέβαια.... Εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένη....

— Ἂς εἶναι εὐλογημένος ὁ θεός. Ὁ πατέρας σου εἶνε καλά;

— Καλά, σὲ θυμᾶται συχνά. Θάρθῃς λοιπὸν μαζύ μας τὶς γιορτές;

— Θαρθῶ,—εἶπε ἡ Ὄλια, καὶ χαμογέλασε.—Θἀρθῶ τὴ δεύτερη μέρα.

Τότε ἡ Σοφία Λβόβνα, δίχως νὰ ξέρῃ καλὰ τὸ γιατί, ἄρχισε νὰ κλαίῃ, ἔκλαψε ἀρκετά, σιωπηλά, ἔπειτα ἐσκούπισε τὰ μάτια της καὶ εἶπε:

Ἡ Ρίτα θὰ λυπηθῇ πολὺ ποὺ δὲν σὲ εἶδε. Εἶναι κι' αὐτὴ μαζύ μας. Καὶ ὁ Βολόντια. Περιμένουν ἀπ' ἔξω. Πόσο θὰ χαιρόνταν ὅλοι ἂν ἐπήγαιναις νὰ τοὺς 'δῆς! Πᾶμε; Ὁ ὄρθος δὲν ἄρχισε ἀκόμη....

— Πᾶμε!—εἶπε ἡ Ὄλια.

Ἐσταυροκοπήθηκε τρεῖς φορὲς καὶ μετὰ ἐτράβηξε πρὸς τὴν ἔξοδο μαζὺ μὲ τὴν Σοφία Λβόβνα.

— Ὥστε λοιπὸν εἶσαι εὐτυχισμένη; ἐρώτησε ὅταν βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία.

— Πολύ.

— Ἂς εἶνε λοιπὸν δοξασμένο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.

Ὁ μεγάλος Βολόντια καὶ ὁ μικρός, ὅταν εἶδαν τὴν καλογρηά, ἐκατέβηκαν ἀπὸ τὸ ἔλκυθρο καὶ τὴν χαιρέτισαν μὲ σεβασμό: ἦταν καὶ οἱ δύο συγκινημένοι καθὼς ἔβλεπαν τὸ χλωμὸ πρόσωπό της καὶ τὸ καλογηρικὸ ράσο, κι' ἐφάνησαν εὐχαριστημένοι ἐπειδὴ τοὺς θυμήθηκε καὶ ἤρθε νὰ τοὺς χαιρετήσῃ. Γιὰ νὰ μὴ κρυώνῃ, ἡ Σοφία Λβόβνα τὴν ἐτύλιξε στὴ ταξειδιωτική της κουβέρτα καὶ τῆς ἄπλωσε στὰ γόνατα μίαν ἄκρη τῆς γούνας της. Τὰ δάκρυα ποὺ ἔχυσε μέσα στὴν ἐκκλησία τὴν εἶχαν ἀνακουφίσῃ καὶ τῆς ἐφώτισαν τὴν ψυχὴ καὶ ἦταν εὐχαριστημένη ὅτι κατὰ τὴν θορυβώδη ἐκείνη νύχτα, τὴν ἀνήσυχη καὶ κάπως ἁμαρτωλή, εἶχε ἕνα τέλος τόσο ἥρεμο καὶ ἁγνό. Καὶ γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν Ὄλια κάπως περισσότερο σιμά της, ἐπρότεινε:

— Δὲν τῆς κάνουμε ἕναν περίπατο; Κάθησε, Ὄλια! θὰ κάνουμε ἕνα γύρω, μονάχα.

Οἱ δύο ἄντρες ἐπερίμεναν μίαν ἄρνηση τῆς καλόγρηας. Οἱ ἅγιοι δὲν πᾶνε μὲ τὴν τρόϊκα, ἀλλὰ μὲ μεγάλη τους ἔκπληξη ἐκείνη ἐδέχτηκε κι' ἐκάθησε στὸ ἔλκυθρο. Ἔπειτα, ἐνῷ ἡ τρόϊκα ἔτρεχε πρὸς τὰ τείχη τῆς πολιτείας, ὅλοι σιωποῦσαν, καὶ προσπαθοῦσαν μονάχα νὰ τῆς δώσουν κάποιαν ἄνεση, νὰ εἶνε ζεστὴ καὶ ὁ καθένας σκεφτόταν πὼς ἦταν πρῶτα καὶ πὼς ἔγινε τώρα. Τὸ πρόσωπο τῆς Ὄλια ἦταν τώρα ἀπαθέστατο, καθόλου ἐκφραστικό, ψυχρὸ καὶ χλωμό, διαφανὲς σὰν νάτρεχε μέσα στὶς φλέβες της νερὸ καὶ ὄχι αἷμα. Δύο χρόνια πρίν, ἦταν γεμάτη, ροδοκόκκινη, μιλοῦσε γι' ἀραβωνιαστικούς, γελοῦσε μὲ τὸ παραμικρό...

Ὅταν ἔφτασαν σιμὰ στὰ τείχη, τὸ ἔλκυθρο γύρισε πίσω, καὶ μετὰ δέκα λεπτά, ὅταν ἔφτασαν σιμὰ στὸ μοναστῆρι, ἡ Ὄλια ἐκατέβηκε: οἱ καμπάνες χτυποῦσαν γιὰ δεύτερη φορά.

Ὁ Θεὸς μαζύ σας! — εἶπε ἡ Ὄλια καὶ ὑποκλίθηκε βαθύτατα, ὅπως συνηθίζουν στὰ μοναστήρια.

— Θἀρθῆς, λοιπόν, Ὄλια;

— Θἀρθῶ, θἀρθῶ!

Ἐπροχώρησε βιαστικὴ καὶ ἀμέσως ἐξαφανίστηκε μέσα στὸν σκοτεινὸν πυλῶνα. Ὅταν ἡ τρόϊκα ξεκίνησε πάλι, ἦταν ὅλοι σὰν θλιμμένοι. Σιωποῦσαν. Ἡ Σοφία Λβόβνα αἰσθανόνταν σ' ὅλο τὸ κορμί της μιὰ μεγάλη ἀδυναμία καὶ μιὰν ἀνεξήγητη ταπείνωση: ἐνόμιζε, ὅτι μὲ τὸ νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν καλόγρηα, νὰ καθήσῃ στὸ ἔλκυθρο καὶ νὰ κάμῃ ἕναν περίπατο μὲ ἀνθρώπους σχεδὸν εὔθυμους, ἦταν κάτι τὸ βλακῶδες, τὸ ἄπρεπο καὶ σχεδὸν ἱερόσυλο. Μὲ τὸ μεθῦσι, τῆς εἶχε περάσει ἡ ἐπιθυμία τῆς αὐταπάτης, καὶ ἦταν φανερὸ πειά, ὅτι δὲν ἀγαποῦσε τὸν ἄντρα της, ὅτι δὲν μποροῦσε τὰ τὸν ἀγαπήσῃ καὶ ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶχε σκεφτῆ δὲν ἦταν παρὰ βλακεῖες. Εἶχε παντρευτῆ ἀπὸ ὑπολογισμό, γιατὶ αὐτός, καθὼς ἔλεγαν κάποτε οἱ συμαθήτριές της, ἦταν πολὺ πλούσιος κι' ἐπειδὴ φοβόταν μήπως μείνῃ γεροντοκόρη, ὅπως ἡ Ρίτα, καὶ ἀκόμη, ἐπειδὴ ὁ πατέρας της, ὁ γιατρός, ἄρχισε νὰ καταντάῃ ἀνυπόφορος καὶ τέλος ἤθελε νὰ κάμῃ ἕνα πεῖσμα στὸν μικρὸν Βολόντια.

Ἔφτασαν στὸ στίτι. Ὅταν ξαπλώθηκε στὸ ζεστὸ καὶ μαλακό της κρεββάτι, ἡ Σοφία Λβόβνα, καὶ ὅταν τράβηξε ἀπάνου τὴν κουβέρτα, θυμήθηκε τὸν σκοτεινὸ διάδρομο τῆς ἐκκλησίας, τὴ μυρωδιὰ ἀπὸ τὸ λιβάνι, τὶς μαῦρες μορφὲς ποὺ στεκόνταν μπροστὰ στὶς κολῶνες καὶ ἀνατρίχιασε στὴ σκέψη ὅτι θὰ ἔμεναν ἐκεῖ, ὀρθές, ἀκίνητες, ἐνῷ αὐτὴ θὰ κοιμῶνταν. Ὁ ὄρθρος θὰ ἦταν ἀτέλειωτος, ἔπειτα ἡ λειτουργία, ἔπειτα ἡ δοξολογία...

— Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπάρχει, ὑπάρχει βέβαια, κι' ἐγὼ θὰ πεθάνω μιὰ μέρα, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σκεφτῶ γιὰ τὴν ψυχή μου, γιὰ τὴν αἰώνια ζωή, ὅπως ἡ Ὄλια. Ἡ Ὄλια τώρα σώθηκε, ἀφοῦ ἔλυσε γιὰ τὸν ἑαυτό της ὅλα τὰ προβλήματα. Ἂν ὅμως δὲν ὑπάρχει Θεός;.. Τότε ἡ ζωή της θὰ πάῃ χαμένη. Δηλαδή, πῶς θὰ πάῃ χαμένη; Γιατὶ εἶνε χαμένη;

Ἡ Σοφία Λβόβνα ἐτρόμαξε λιγάκι κι' ἔκρυψε τὸ κεφάλι καλὰ κάτω ἀπ' τὶς κουβέρτες.

— Δὲν πρέπει νὰ τὰ σκέπτωμαι αὐτά,—ἐψιθύρισε—δὲν πρέπει...

Ὁ Ἰάγκιτς ἐβημάτιζε ἀπάνω στὸ χαλὶ τῆς διπλανῆς κάμαρας, καὶ ἀκουόνταν μόλις τὸ κουδούνισμα ποὺ ἔκαναν τὰ σπιρούνια του. Ἡ Σοφία Λβόβνα ἐσκέφτηκε τότε ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῆς ἦταν συμπαθητικὸς καὶ βρισκόνταν σιμά της μόνο γιὰ ἕνα πρᾶγμα: ἐπειδὴ λεγόνταν κι' αὐτὸς Βλαδίμηρος. Ἐκάθησε στὸ κρεββάτι κι' ἐφώναξε μὲ τρυφερὴ φωνή:

— Βολόντια!

—Τί θέλεις: τῆς ἀπάντησε ὁ ἄνδρας της.

— Τίποτα.

Ἔπεσε πάλι κάτου ἀπ' τὰ σκεπάσματα. Ἀκούστηκε ὁ ἦχος μιᾶς καμπάνας, ἴσως ἐκείνης τοῦ μοναστηριοῦ. Τότε πάλι ἐθυμήθηκε τὸν σκοτεινὸ διάδρομο, τὶς ἀδύνατες μορφές, καὶ τὶς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ ἡ σκέψη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀναπόφευκτου θανάτου, κι' ἐσκεπάστηκε περισσότερο γιὰ νὰ μὴν ἀκούῃ πειὰ τὴ καμπάνα: ἔννοιωθε ὅτι προτοῦ ἔρθουν τὰ γεράματα καὶ ὁ θάνατος, θὰ περνοῦσε μιὰ ὁλόκληρη ζωή, ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα ἔπρεπε νὰ συνηθίσῃ στὴ ζωὴ μ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ δὲν ἀγαποῦσε, μ' αὐτὸν ποὺ εἶχε μπῇ μέσα στὴν κρεββατοκάμαρα καὶ ἦταν ἕτοιμος νὰ πέσῃ, ὅτι ἔπρεπε νὰ πνίξῃ μέσα της τὸν ἀπελπισμένον ἔρωτα γιὰ ἕναν ἄλλον, νέον, ὡραῖον, καὶ παράξενον, ὅπως τὸν ἐνόμιζε αὐτή. Ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸν ἄντρα της καὶ θέλησε νὰ τοῦ εὐχηθῇ τὴν καληνύχτα, ξάφνου ὅμως ἄρχισε νὰ κλαίῃ. Αἰσθανόνταν ἀγανάκτηση ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της.

— Λοιπόν, ἀρχίσαμε τὴ μουσική;! εἶπε ὁ Ἰάγκιτς, σύρνοντας τὶς συλλαβές.

Ἡ Σοφία Λβόβνα ἡσύχασε, ἀλλὰ πολὺ ἀργότερα, μόνο κατὰ τῆς ἐννιὰ τὸ πρωΐ: ἔπαψε νὰ κλέῃ καὶ σταμάτησαν οἱ ἀνατριχίλες ποὺ αἰσθανόνταν σ' ὅλο τὸ κορμί της, τῆς ἄρχισε ὅμως ἕνας φοβερὸς πονοκέφαλος. Ὁ Ἰάγκιτς ἑτοιμαζόταν γιὰ νὰ πάῃ στὴν ἐκκλησία, καί, στὸ διπλανὸ δωμάτιό του, ἐμουρμούριζε μὲ τὸν στρατιώτη του ποὺ τὸν ἐβοηθοῦσε νὰ ντυθῇ. Ἐμπῆκε στὴ κρεββατοκάμαρα μονάχα μιὰ φορά, χτυπῶντας ἐλαφρὰ τὰ σπιρούνια του, κι' ἐπῆρε κάτι. Ἔπειτα ξαναμπῆκε πάλι, μὲ τὶς ἐπωμίδες καὶ τὰ μετάλλια, κουτσαίνοντας λιγάκι ἀπ' τοὺς ρευματισμούς, καὶ ἡ Σοφία Λβόβνα ἐνόμισε, ποιὸς ξέρει γιατί, ὅτι καθὼς περπατοῦσε τὴν παρατηροῦσε. Ἔπειτα τὸν ἄκουσε νὰ χτυπάῃ στὸ τηλέφωνο.

— Ἐνῶστε μὲ σᾶς παρακαλῶ μὲ τοὺς στρατῶνες τοῦ Βασιλιέφσκ,—εἶπε. Ἐπερίμενε λιγάκι, καὶ μετά:—Στρατῶνες τοῦ Βασιλιέφσκ; Φωνάξτε, σᾶς παρακαλῶ, μιὰ στιγμὴ τὸν γιατρὸ Σαλίμοβιτς...—Κι' ἔπειτα ἀπὸ λιγάκι:—Μὲ ποιὸν μιλάω; Εἶσαι σύ, Βολόντια; Παρακάλεσε ἐκ μέρους μου τὸν πατέρα σου νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, γιατὶ ἡ γυναίκα μου, μετὰ τὸ χτεσινὸ γλέντι, ἔγινε χάλια. Δὲν εἶνε ἐκεῖ, εἶπες;... Καλὰ εὐχαριστῶ. Ἄ, ὡραῖα, σ' εὐχαριστῶ πολύ... Μερσί.

Ὁ Ἰάγκιτς ἐμπῆκε στὴ κρεββατοκάμαρα γιὰ τρίτη φορά. Ἔσκυψε ἀπάνω στὴ γυναίκα του, τῆς ἔκαμε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὸ κεφάλι τῆς ἔδωσε νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι του (οἱ γυναῖκες ποὺ τὸν εἶχαν ἀγαπήσει τοῦ φιλοῦσαν πάντοτε τὸ χέρι καὶ τώρα ἐσυνήθισε), εἶπε ὅτι θὰ ἐπέστρεφε τὸ μεσημέρι, κι' ἔφυγε.

Κατὰ τὶς ἔντεκα, ἡ ὑπηρέτρια ἀνήγγειλε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Βλαδιμήρου Μιχαήλοβιτς. Ἡ Σοφία Λβόβνα, περπατῶντας σὰν μεθυσμένη ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὸν πονοκέφαλο, ἐφόρεσε γρήγορα τὴν καινούργια ρόμπα της, στολισμένην μὲ γοῦνα, κι' ἔσιαξε τὰ μαλιά της βιαστικά, ὅπως μποροῦσε καλύτερα: αἰσθανόνταν μέσα στὴν ψυχή της μιάν ἀνέκφραστη τρυφερότητα κι' ἔτρεμε ἀπὸ χαρὰ κι' ἀπὸ φόβο μήπως ἐκεῖνος ἔφευγε. Ἤθελε μονάχα νὰ τὸν 'δῇ, γιὰ μιὰ στιγμή.

Ὁ μικρὸς Βολόντια ἐπῆγε νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ τηρῶντας ὅλους τοὺς κανονισμοὺς τῆς ἐτικέττας, μὲ φράκο καὶ ἄσπρη γραβάττα. Ὅταν ἡ Σοφία Λβόβνα ἐμπῆκε στὴ σάλα, αὐτὸς τῆς φίλησε τὸ χέρι, καί, μὲ μεγάλην εἰλικρίνεια, τῆς ἐξέφρασε τὴ λύπη του γιατὶ ἦταν ἀδιάθετη. Ἔπειτα, ὅταν ἐκάθησαν, τῆς ἐπαίνεσε τὴν καινούργια ρόμπα.

— Ἡ συνάντηση μὲ τὴν Ὄλια σᾶς ἔκαμε ἄνω κάτω, τῆς εἶπε μετά.

— Στὴν ἀρχὴ μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωση, ἀλλὰ τώρα τὴν φθονῶ. Εἶναι σὰν βράχος καὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κουνήσῃ ἀπὸ τὴ θέση της. Παραδέχεσθε ὅμως, Βολόντια, ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ βρῇ μιὰν ἄλλη διέξοδο; Εἶνε ποτὲ δυνατὸν ὅτι τὸ νὰ ταφῇ κανεὶς ζωντανὸς σημαίνει ὅτι ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς; Αὐτὸς εἶνε θανάτος, δὲν εἶνε ζωή;

Στὴ θύμηση τῆς Ὄλια, τὸ πρόσωπο τοῦ Βολόντια φάνηκε συγκινημένο.

— Ἐσεῖς, Βολόντια, εἴσαστε ἔξυπνος ἄνθρωπος—τοῦ εἶπε ἡ Σοφία Λβόβνα.— Πῆτε μου λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμω γιὰ νὰ φερθῶ ὅπως φέρθηκε ἡ Ὄλια; Ἐγώ, βέβαια, δὲν εἶμαι θρήσκα καὶ δὲν μπορῶ νὰ κλειστῶ σ' ἕνα μοναστῆρι, θὰ μποροῦσα ὅμως νὰ κάμω κάτι παρόμοιο. Ἡ ζωὴ ποὺ κάνω δὲν μοῦ εἶνε καὶ τόσο εὐχάριστη,—ἐσυνέχισε μετὰ μικρὴ σιωπή.— Πῆτε μου λοιπὸν κάτι τὸ πειστικό, ἔστω καὶ μιὰ λέξη μονάχα.

— Μιὰ λέξη; Στὰς διαταγάς σας: Μπαραραμπάμ!

— Βολόντια, γιατὶ μὲ περιφρονεῖτε; Μοῦ μιλᾶτε μ' ἕναν τέτοιο τρόπο κοροϊδευτικόν, ὅπως δὲν πρέπει νὰ μιλάῃ κανεὶς μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὶς καθὼς πρέπει κυρίες. Σεῖς ἀγαπᾶτε τὴν ἐπιστήμη, στὴν ὁποίαν ἐσημειώσατε πολλὲς ἐπιτυχίες. Γιατὶ λοιπὸν δὲν μοῦ μιλᾶτε κι' ἐμένα γιὰ τὴν ἐπιστήμη; Δὲν μὲ θεωρεῖτε ἀξίαν;

Ὁ μικρὸς Βολόντια ἔκαμε ἕναν μορφασμὸ καὶ μετὰ εἶπε:

— Γιατὶ σᾶς ἔπιασε ξάφνου αὐτὴ ἡ μανία ν' ἀσχοληθῆτε μὲ τὴν ἐπιστήμη; Μήπως σᾶς ἦρθε ὄρεξη νὰ φᾶτε ἱστορία μὲ κρέμα;

— Καλιά, καλά: ἐγὼ εἶμαι μιὰ γυναίκα κουτή, κακιά, χωρὶς ἀρχές, καλὴ γιὰ τίποτα... Ἔχω ἕνα σωρὸ ἐλαττώματα, ἰδιοτροπίες, ἀνωμαλίες καὶ γι' αὐτὸ εἶμαι ἄξια περιφρονήσεως... Σεῖς ὅμως, Βολόντια, εἴσαστε δέκα χρόνια μεγαλείτερός μου, καὶ ὁ ἄντρας μου τριάντα. Ἐμεγάλωσα κάτου ἀπ' τὰ μάτια σας, καὶ ἂν ἠθέλατε σεῖς θὰ μὲ κάνατε ὅπως σᾶς ἄρεσε, ἀκόμη κι' ἕναν ἄγγελο. Σεῖς ὅμως (ἐδῶ ἡ φωνή της ἔτρεμε) ἐφερθήκατε πολὺ ἄσχημα μαζύ μου. Ὁ Ἰάγκιτς μ' ἐπῆρε ὅταν ἐγέρασε, καὶ σεῖς...

— Καλά, ἂς τὰ ἀφήσουμε αὐτά,—εἶπε ὁ Βολόντια, καθὼς καθόνταν πειὸ σιμά της καὶ τῆς φιλοῦσε τὰ χέρια.—Ἂς ἀφήσουμε τὶς φιλοσοφίες στοὺς Σοπενάουερ, ποῦ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅ,τι θέλουν. Ἐμεῖς, τώρα, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ φιλήσουμε αὐτὰ τὰ δύο ὡραῖα χεράκια.

— Σεῖς μὲ περιφρονεῖτε, καὶ δὲν ξέρετε πόσο ὑποφέρω γι' αὐτό! εἶπε αὐτὴ μὲ ἀσταθῆ τόνο, γνωρίζοντας πειὰ ὅτι αὐτὸς δὲν τῆς ἔδινε σημασία. Ἂν ξέρατε πόσο ἤθελα ν' ἀλλάξω, ν' ἀρχίσω μιὰ νέα ζωή! Τὰ σκέπτομαι αὐτὰ μ' ἐνθουσιασμό, ἐπρόσθεσε, ἐνῷ ἕνα δάκρυ τῆς ἔβρεχε τὰ βλέφαρα. Νὰ γίνω καλή, τίμια, ἁγνή, νὰ μὴ λέω ψέμματα, νὰ βάλω ἕνα σκοπὸ στὴ ζωή μου.

— Σᾶς παρακαλῶ, μὴ λέτε τέτοια πράγματα! Δὲν μοῦ ἀρέσουν! τῆς εἶπε ὁ Βολόντια, ἐνῷ τὸ πρόσωπό του ἔπαιρνε μιὰν ἔκφραση ἰδιοτροπίας. Φαίνεστε σὰν νἄσαστε ἀπάνου στὴ σκηνή. Ἂς φερθοῦμε σὰν κοινωνικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ζοῦνε στὸν κόσμο.

Ξάφνου τὴν ἅρπαξε ἀπὸ τὴ μέση, καὶ αὐτή, μὴ γνωρίζοντας τί νὰ κάμῃ, τοῦ ἀκούμπησε τὰ χέρια στοὺς ὤμους, καὶ στάθηκε ἔτσι καὶ τὸν κύτταζε, ἐκστατική, σὰν ὑπνωτισμένη, παρατηρῶντας τὸ ἔξυπνο καὶ εἰρωνικὸ πρόσωπό του, τὸ μέτωπο, τὰ μάτια, τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα γενάκια...

— Ξέρεις πολὺ καλὰ ὅτι εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ σ' ἀγαπάω! τοῦ ἐξωμολογήθηκε, ἐνῷ τὸ πρόσωπό της ἐκοκκίνιζε κι' ἔζάρωνε τὰ χείλη ἀπὸ ντροπή. Ἐγὼ σ' ἀγαπῶ. Γιατὶ λοιπὸν μὲ βασανίζεις;

Ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ τὸν φίλησε μὲ πάθος στὰ χείλη γιὰ πολὺ ὥρα, καὶ ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρο λεπτὸ δὲν μπόρεσε νὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ τὸ φίλημα ἐκεῖνο, ἂν κι' ἐγνώριζε ὅτι δὲν ἦταν σωστό, ὅτι κι' αὐτὸς μποροῦσε νὰ τὴν παρεξηγήσῃ, ὅτι μποροῦσε νὰ παρουσιαστῇ ἡ ὑπηρέτρια...

— Ὤ, πὼς μὲ βασανίζεις! ἐπανέλαβε.

Μετὰ μισὴ ὥρα, ἐνῷ ὁ Βολόντια, ἀφοῦ ἐπῆρε αὐτὸ ποὺ τὸν ἐνδιέφερε περισσότερο, καθόνταν στὴν τραπεζαρία κι' ἐπρογευμάτιζε, αὐτὴ στεκόνταν γονατιστὴ μπροστά του καὶ τὸν παρατηροῦσε μὲ ἔκσταση στὸ πρόσωπο: αὐτὸς τῆς ἔλεγε ὅτι μοιάζει μ' ἕνα σκυλάκι ποὺ περιμένει νὰ τοῦ πετάξουν λίγο χοιρομέρι. Ἔπειτα τὴν ἐκάθησε στὰ γόνατά του κι' ἐνῷ τὴν χοροπηδοῦσε σὰν νἄταν μικρὸ κοριτσάκι, τῆς σιγοτραγουδοῦσε:

— Ταρα... ραμπάμ! Ταρα... ραμπάμ!

Ὅταν ἑτοιμάστηκε νὰ φύγῃ, ἐκείνη τὸν ρώτησε μὲ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ πάθος:

— Πότε; Σήμερα; Ποῦ;

Ἄπλωσε, σχεδὸν ὡς που νὰ τοῦ ἀγγίξῃ τὸ στόμα, μὲ τὰ δυό της χέρια, σὰν νὰ ἤθελε νἁρπάξῃ τὴν ἀπάντησή του.

— Γιὰ σήμερα θὰ εἶνε λιγάκι δύσκολο, τῆς εἶπε αὐτὸς μετὰ μικρὴ σκέψη. Ἴσως αὔριο.

Ἔτσι ἐχωρίστηκαν.

Τὴν νύχτα ἐβγῆκαν πάλι μὲ ἔλκυθρο καὶ ἄκουσαν τοὺς ἀτσίγγανους ποὺ τραγουδοῦσαν σ' ἕνα ἐξοχικὸ ἑστιατόριο. Ὅταν ξαναπέρασεν μπροστὰ ἀπὸ τὸ μοναστῆρι, ἡ Σοφία Λβόβνα θυμήθηκε τὴν Ὄλια, καὶ ἀνατρίχιασε στὴ σκέψη ὅτι γιὰ τὰ κορίτσια καὶ τὶς γυναῖκες τῆς τάξεώς της δὲν ἔμενε ἄλλο τίποτα παρὰ νὰ γυρίζουν τὴ νύχτα μὲ τὸ ἔλκυθρο καὶ νὰ ψεύδωνται διαρκῶς, ἢ νὰ κλείνωνται μέσα σ' ἕνα μοναστῆρι καὶ νὰ σαπίζουν ἐκεῖ μέσα. Τὴν ἄλλην μέρα συναντήθηκε πάλι μὲ τὸν Βολόντια, ἔπειτα πάλι βγῆκε στὴν πόλη, μόνη, μὲ ἁμάξι, καὶ ξαναθυμήθηκε τὴ θεία της. Μετὰ μιὰ ἑβδομάδα ὁ μικρὸς Βολόντια τὴν εἶχε ἐγκαταλείψει.

Μετά, ἡ ζωὴ ἐξακολούθησε ὅπως καὶ πρίν, χωρὶς κανένα ἐνδιαφέρον, πληκτική, κάποτε καὶ βασανισμένη. Ὁ συνταγματάρχης καὶ ὁ μικρὸς Βολόντια ἔπαιζαν σιχνά, γιὰ ὧρες πολλές, μπιλλιάρδο ἢ πικέτο. Ἡ Ρίτα ἀφηγοῦνταν ἄνοστα ἀνέκδοτα, ἡ Σοφία Λβόβνα δὲν ἔκανε ἄλλο παρὰ νὰ βγαίνῃ μὲ ἁμάξι καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν ἄντρα της νὰ τὴν βγάζῃ περίπατο. Καθημερινῶς ἐπήγαινε στὸ μοναστῆρι καὶ ἐνοχλοῦσε τὴν Ὄλια, τῆς παραπονιόταν γιὰ τὴν ἀνυπόφορη ζωὴ ποὺ περνοῦσε κι' ἐν τῷ μεταξὺ αἰσθάνονταν, ὅτι μέσα στὸ κελὶ τῆς καλόγρηας, ἔμπαινε μαζύ της κάτι τὸ ἄθλιο καὶ τὸ μιασμένο: καὶ ἡ Ὄλια, σὰν αὐτόματο, μὲ τὸν τόνο ποὺ ἐπαναλαμβάνει κανεὶς ἕνα μάθημα ποὺ τὄμαθε ἀπ' ἔξω, τῆς ἔλεγε ὅτι ὅλ' αὐτὰ δὲν ἦταν τίποτε, ὅτι ὅλα θὰ περνοῦσαν καὶ ὅτι τέλος, ὁ θεὸς θὰ τὴν συγχωροῦσε γιὰ ὅλα.

ΚΑΤΗΦΕΔΕΣ

Τοὺς κατηφέδες πότιζα καὶ τὰ βασιλικά μου
Μὲς τοῦ βραδιοῦ τὸ μούχρωμα ποὺ ὁ τόπος πέρνει γλάρα
Καὶ σὺ τὴ στράτα διάβαινες, στὸν κῆπο ἐκοντοστάθης.
«Δὲν εἶμαι, μοῦπες, τάχα νιός, νὰ μοῦ κόψῃς κλωνάρι,
Ποὺ μὲ βαλάντωσ' ἡ ὀμορφιά, μὲ μάρανεν ὁ μόσκος;»
Καὶ τὸ χεράκι σου ἅπλωσες, τὸ ἀκούμπησες στὸ φράχτη.
Ἐτσάκισε ἡ καρδοῦλα μου καὶ σοῦκοψα κλωνάρι.
Καὶ σὺ τὸ μαντηλάκι σου μοῦσφιξες μὲς στὸ χέρι.
Μηδὲ γονοί μου τὸ εἶδανε, μηδὲ δικοὶ τὸ μάθαν,
Τὄχωσα μὲς στὸν κόρφο μου, στὴ λούφα τῆς καρδιᾶς μου
Κι' εἶδα νυχτιὰ πεντάμορφη, στεφανωμένη τἄστρα
Καὶ φεγγαράκι νιόβγαλτο μὲ τὸ φιλὶ στὸ στόμα.

ΦΡΟΣΩ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΥ

MAURICE BARING
ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Μετὰ μιὰ ἐκδρομὴ μὲ τέσσαρες παληοὺς φίλους ποὺ βάσταξε λίγες μέρες καὶ στάθηκε σὰν ἀποχαιρετισμὸς στὴν παληὰ ζωή, ποὺ πάντα τοῦ ὑπαγόρευε παράδοξες σκέψεις κι' ἀμφιβολίες γιὰ τὴν σημασία τοῦ γάμου του, γύρισε στὸ Λόνδινο. Τέλος ἔφθασε ἡ μέρα τοῦ γάμου του. Ὁ Τζὰκ Καίνιγκ χρησίμευσε γιὰ μάρτυς του κι' ὅλοι βεβαίωναν, πὼς ἔγινε ἕνας πρώτης γραμμῆς γάμος καὶ πὼς ἡ νύφη ἦταν «θελκτική», περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά.

Τὸ νεαρὸ ἀντρόγυνο ἔφυγε γιὰ τὸ Νὸρθ Ντέϊβον.

Ὁ Ντάβιντ Γουέστον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὴ μητέρα του, στὴ Γουέστερκομπ, ἕνα μικρὸ σπιτάκι, ποὺ βρισκόνταν στὴν ἀκτή, ἄντικρυ στὴ θάλασσα. Τὸ σπιτάκι αὐτὸ εἶχε καὶ περιβόλι γεμᾶτο ἀπὸ διάφορα εἴδη λουλουδιῶν. Ὁ καιρὸς ἦταν γλυκός, ὑγρὸς καὶ ζεστός. Συχνὰ ὅμως ἔκανε ραγδαῖες βροχὲς κι' ὁ ἥλιος χανόταν μέσα στὴν ὁμίχλη γιὰ πολλὲς ὧρες, στέλνοντας τὶς ἀδύνατες ἀχτῖνες του, πάνω στὴν ὑγρὴ ἔκταση. Ὅταν ὁ καιρὸς ἦταν καλὸς ἡ Φάνυ κι' ὁ Μισὲλ ἔκαναν τὸν περίπατό τους στὴν ἀκτή· πολλὲς φορὲς μάλιστα γευμάτιζαν στοὺς βράχους. Ἄλλοτε πάλι πήγαιναν μὲ τ' ἁμάξι ὥς μιὰ ἀγροικία, ὅπου ἔπερναν τὸ τσάϊ τους μὲ φρέσκο βούτυρο καὶ γάλα τῆς ὥρας ἢ ἀνέβαιναν σὲ μικρὰ ἀλογάκια κι' ἔκαναν μακρυνοὺς περιπάτους—εἶχαν δυὸ τέτοια ἀλογάκια κι' ἕν' ἁμαξάκι.

Ὁ μήνας τοῦ μέλιτος πέρασε πολὺ γρήγορα. Ἡ Φάνυ ἦταν πολὺ εὐτυχισμένη· τὸ ἴδιο κι' ὁ Μισέλ. Τοὺς φαινόταν πὼς εἶχαν ζήσει τὶς ἡμέρες αὐτὲς μέσα σ' ἕνα ὄνειρο—δὲν εἶχαν ἄλλωστε καμμιὰ ἀπὸ τὶς συνηθισμένες μικροστενοχώριες. Περίεργο ὅμως, ὁ Μισὲλ προαισθανόταν πάντα, πὼς γρήγορα θὰ ξυπνοῦσε σὲ μιὰ διαφορετικὴ πραγματικότητα. Καὶ νά, ποὺ τὸ ξύπνημα ἔγινε, ὅταν ξαναγύρισαν στὸ Χόκλεϋ κι' ἡ ζωή τους πῆρε τὸ συνηθισμένο της ρυθμό. Καὶ τότε κατάλαβε, πὼς ἡ γυναίκα του ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὅ,τι καὶ πρὶν παντρευθοῦν: τὸ ἄγνωστο. Καὶ ἀναρωτιόταν πότε ἐπὶ τέλους, θὰ πραγματοποιόταν ἡ ἀπόλυτη ἐκείνη οἰκειότητα, μεταξύ των, πότε θ' ἀποκαλυπτόταν στὰ μάτια τοῦ καθενός, ὁ πραγματικὸς ἑαυτός των; Ἄ, ἦταν καιρὸς νὰ ξαναρχίσῃ τὶς ἀπόπειρές του.

Ἕνα πρωῒ προγευμάτιζαν στὸ χώλ. Ὁ ἥλιος ἔπεφτε πάνω στὴν τζαμόπορτα κι' οἱ ἀχτῖνές του ἔσπαζαν σὲ μύριες ἀντιφεγγιές. Εἶχε πάρει τοὺς Τάϊμς τώρα ὁ Μισέλ, ἐνῷ ἡ Φάνυ ξεφύλλιζε ἕνα περιοδικό. Τῆς εἶπε κάτι ἀπ' ἀφορμὴ ἑνὸς συμβάντος, ποὺ ἀνέγραφαν οἱ Τάϊμς, μὲ λεπτομέρειες.

— Ναί, τοῦ ἀποκρίθηκε ἡ Φάνυ. Τὸ διάβασα. Ἡ κουβέντα σταμάτησε ἐδῶ.

Ὁ Μισὲλ ὅμως αἰσθανόνταν τὴν ἀνάγκη νὰ τῆς μιλήσῃ· ἀλλὰ δὲν εὕρισκε τίποτε νὰ τῆς πῇ. Ἡ ἴδια σιωπὴ ἐξακολούθησε γιὰ κάμποσες στιγμές.

Ἔξαφνα ὁ Μισὲλ τὴ ρώτησε:

— Ποῦ θέλεις νὰ πᾶμε σήμερα;

— Ὤ, δὲ μὲ μέλλει· τὸ ἴδιο μοῦ εἶναι ὅπου κι' ἂν πᾶμε.

— Τώρα τὸ πρωῒ ἔχω δουλειά, μὰ τ' ἀπόγευμα εἶμαι ἐλεύθερος. Θὰ πᾶμε λοιπὸν ἐκεῖ, ποὺ θὰ θελήσῃς σύ. Ποῦ θέλεις;

— Ἐκεῖ ποὺ σοῦ ἀρέσει περισσότερο.

Ξανάγινε μακρόστιγμη σιωπή.

— Ἂν πηγαίναμε ὥς τὸ Κνέϊστον; Θαρρῶ, πὼς θὰ σοῦ ἄρεσε νὰ δῇς τὸν κῆπο.

Τὸ Κνέϊστον ἦταν ἕνα σπίτι, τὸ ὁποῖο ἀπεῖχε ἑπτὰ χιλιόμετρα ἀπὸ κεῖ. Στὸ σπίτι αὐτὸ ζοῦσε ἕνας φίλος τοῦ θείου Γιόζεφ, ἕνας φυσιολάτρης, ποὺ ἀγαποῦσε τὰ πουλιά. Λεγόταν Κοῦθμπερ Λίλεϋ κι' ἦταν ἐξάδελφος τῆς Ὑακίνθης Γουέϊκ, ἡ ὁποία ἔκανε λόγο καμμιὰ φορὰ γι' αὐτόν.

— Ναί, εἶπε ἡ Φάνυ, πᾶμε. Θὰ περάσωμε ὡραῖα.

Τὰ λόγια ὅμως αὐτὰ βγῆκαν ἀπὸ τὸ στόμα της χωρὶς ἐνθουσιασμό.

— Θὰ εἶναι καὶ ἡ ἀδελφή του, ἡ κ. Τρέϊσυ, γιατὶ μένει μαζί του, ἐξήγησε ὁ Μισέλ. Πᾶνε κάμποσες ἡμέρες, ποὺ μοῦγραψε καὶ μοῦ ζητοῦσε νὰ πᾶμε νὰ τοὺς ἰδοῦμε μόλις· εὐκαιρήσουμε. Θέλει πολὺ νὰ σὲ γνωρίσῃ. Εἶναι μιὰ τέλεια γυναίκα.

— Πᾶμε.

— Ἐλπίζω ὅτι αὐτὸ δὲ θὰ σὲ στενοχωρήσῃ, εἶπε ὁ Μισέλ. Ἡ ἀδελφή του εἶναι ἕνας εὔθυμος τύπος, πρακτικὴ γυναίκα κι' ἐνήμερη σ' ἕνα σωρὸ πράγματα. Ἀκόμη ξέρει καὶ κηπουρικὴ καὶ μπορεῖς νὰ τῆς ζητήσῃς συμβουλές, γιὰ νὰ φτιάσωμε κι' ἐμεῖς τὸ περιβόλι μας.

Ἡ Φάνυ κοκκίνησε. Ἴσως γιατὶ εἶχε σκεφθῇ νὰ φτιάσῃ τὸ περιβόλι, σύμφωνα μὲ τὸ δικό της γοῦστο.

Πῆγαν λοιπὸν στὸ Κνέϊστον.

Ἡ κ. Τρέϊσυ ἦταν πολὺ περιποιητικὴ καὶ ἀξιαγάπητη. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ὅμως ἡ Φάνυ κατάλαβε, ὅτι ἡ γυναίκα αὐτὴ τὴν ἐξέταζε μ' ἕναν τρόπον εὐγενικὸν μέν, ἀλλὰ πολὺ δυεισδυτικὸ κι' ἀκόμη εἶχε τὴ συναίσθηση, πὼς κάποια λόγια της, ἀπετέλεσαν ἀμέσως ἀντικείμενο ἐλέγχου καὶ συσχετίσεως, μὲ διάφορες πληροφορίες, παρμένες ἀπ' ἀλλοῦ. Κάθε τόσο μάλιστα ἡ κ. Τρέϊσυ τῆς ἔκαμε κἄτι κουβέντες, μ' ἕναν περίεργο τόνο. Τῆς ἔλεγε ἔξαφνα:

— Ἡ ἐξαδέρφη μου, ἡ Ὑακίνθη Γουέϊκ, εἶχε πάῃ στὴ Σκωτία φέτος. Μοῦγραψε λοιπὸν νὰ πάω νὰ τὴ δῶ, ἀλλ' ὁ Κούθμπερ δὲν ἤθελε... Ἔπειτα καὶ σὲ μένα δὲν ἄρεσε νὰ τὸν ἀφήσω μόνο...

— Δὲν τὴ γνωρίζω, εἶπε ἡ Φάνυ, νοιώθοντας καλὰ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς κυρίας Γουέϊκ προφέρθηκε μ' ἕναν ἰδιαίτερον τόνο. Δὲν τὴν εἶδα παρὰ μιὰ στιγμή, σὲ μιὰ ἔκθεση.

Δὲν κατάλαβε ὅμως γιατὶ προφέρθηκε ἔτσι

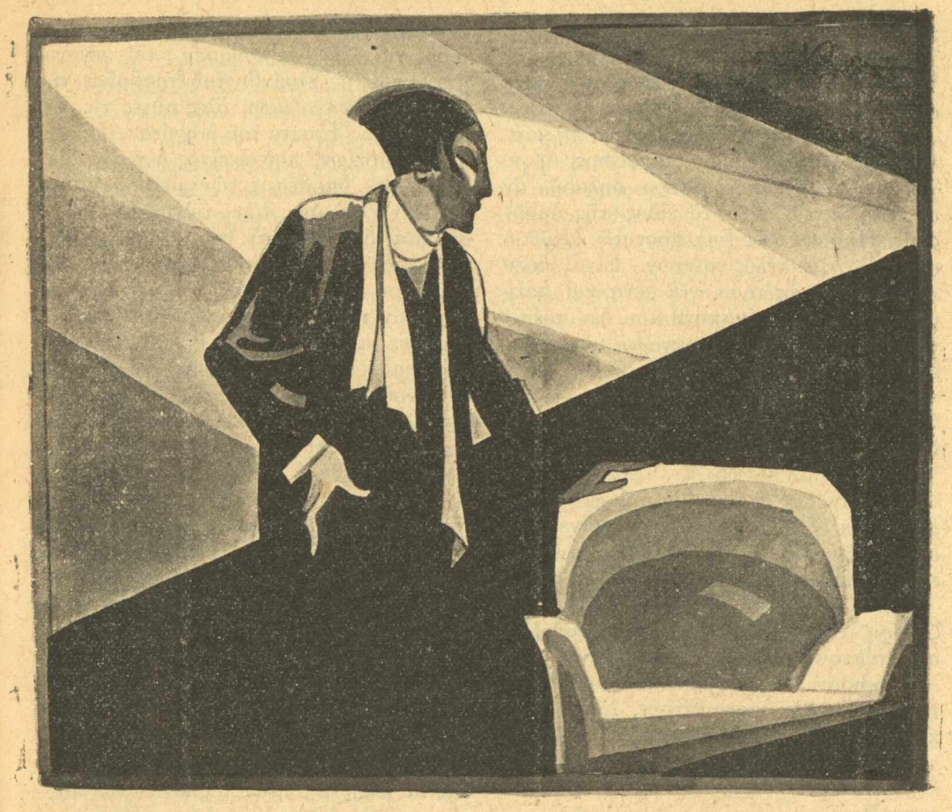

ΞΑΝΑΘΥΜΗΘΗΚΕ ΤΙΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΠΟΥ ΕΚΑΝΕ ΜΕ ΤΗ ΦΑΝΥ

καὶ κι' ἀναρωτήθηκε, μὴν τυχὸν ἡ κ. Τρέϊσυ ἤθελε νὰ τὴν παραβάλῃ μὲ τὴν Ὑακίνθη. Μὰ θυμήθηκε, πὼς οἱ Γουέϊκ συνδέονταν στενὰ μὲ τὸν Μισέλ.

— Μ' ἄρεσε, πρόσθεσε, γιὰ νὰ πῇ κάτι.

— Εἶναι ὄμορφη, ἀποκρίθηκε ἡ κ. Τρέϊσυ... Ἔχει ἐνδιαφέρο δηλαδή, ἂν ἀγαπάῃ κανεὶς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ὁμορφιᾶς. Προσωπικῶς ἐγώ, προτιμῶ κάτι πιὸ φυσικό... μὰ τέλος πάντων. Εἶναι πολὺ **πρωτότυπη** ὡς τόσο, γιὰ μένα καὶ πολὺ μοντέρνα... Μὰ ἀγαπητή μου, δὲν πρέπει νὰ λάβετε ὑπ' ὄψη τὴ γνώμη μου, γιατὶ ἐγὼ εἶμαι πολὺ γριὰ πιά!

— Τὴ βρίσκετε προσποιητή;

— Ὄχι προσποιητή..... μὰ φτιαχτή, θἄλεγα, καλύτερα.

— Ναί.

Ἡ Φάνυ τ' ἄκουγέ μὲ ἀδιαφορία ὅλ' αὐτά. Κι' ἡ κ. Τρέϊσυ πάλι πρόσεχε πολὺ αὐτὴν τὴν ἀδιαφορία καὶ φαινόταν σἂν εὐχαριστημένη.

Ἡ Φάνυ, ἔπειτ' ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση, ἀνακουφίσθηκε σὰν εἶδε τὸν Μισὲλ καὶ τὸν Κοῦθμπερ νὰ γυρίζουν.

Σέρβιραν τὸ τσάϊ καὶ ἔπειτα, τὸ ἀντρόγυνο τοὺς ἀποχαιρέτησε. Στὸ δρόμο, καθὼς γύριζαν, ὁ Μισὲλ ρώτησε τὴ Φάνυ:

— Ἡ κ. Τρέϊσυ εἶναι μιὰ πολὺ καλὴ κυρία. Δὲν εἶν' ἔτσι;

— Ναί.

Καὶ τόσο ἄξια! Ἀντικαθιστᾷ σὲ ὅλα τὸν Κούθμπερ. Ἀσχολεῖται μέ τὸν κῆπο... μὲ ὅλα.... Εἶναι πρακτική, εὐχάριστη.

— Μ' ἄρεσε πολὺ τὸ περιβόλι της.

— Θὰ ἤθελα κι' ἐγὼ νὰ εἴχαμε ἕνα περιβόλι σὰν τὸ δικό τους.

— Σιγὰ-σιγὰ θὰ γίνῃ καὶ τὸ δικό μας ἔτσι, εἶπε ἡ Φάνυ.

Ὁ Μισὲλ θέλησε νὰ τὴ ρωτήσῃ, ἂν τῆς ἄρεσε ἡ κηπουρική, γιατὶ τοῦ φαινόταν περίεργο νὰ μὴ ξέρῃ τὸ γοῦστο της, σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Μὰ πάλι δὲ μποροῦσε, γιατὶ μιὰ τέτοια ἐρώτηση τοῦ φαινόταν κουτή, πολὺ κουτή.... Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρῃ ὡς τόσο... Γιὰ τὴν ὥρα ἤξερε πὼς τῆς ἄρεσαν τὰ λουλούδια.. Ἔξαφνα τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ, πὼς μὲ τὴν Ὑακίνθη εἶχε μιλήσει γιὰ ὅλα... γιὰ ὅλ' αὐτά. Ἡ Ὑακίνθη τοῦ εἶχε δώσει ἕνα σωρὸ λεπτομέρειες γιὰ τὸ περιβόλι, τοῦ εἶχε πῇ τὶ εὗρισκε ὄμορφο καὶ τὶ ἄσχημο. Λίγο τὸν ἐνδιέφερε ἂν αὐτὸς δὲ νοιαζόταν καὶ τόσο γιὰ τὴν κηπουρική· τὸ γεγονὸς ἦταν, πὼς ἡ Ὑακίνθη τοῦ τραβοῦσε τὴν προσοχή, ἀφηγουμένη ὅλες αὐτὲς τὶς λεπτομέρειες. Ἔπειτα τοῦ διηγόταν τὶς ὑποθέσεις βιβλίων, ποὺ ἐκεῖνος δὲν εἶχε διαβάσει, τὶς ὑποθέσεις τῶν μελοδραμάτων ποὺ δὲν εἶχε δῇ· τῶν τελευταίων μάλιστα τοῦ διηγόταν τὸ θέμα τόσο ζωηρά, ὥστε ἐκεῖνος δὲν αἰσθανόταν κανένα ἐνδιαφέρον νὰ πάῃ νὰ τὶς ἰδῇ. Ἀκόμη τοῦ διηγόταν τῆς ἱστορίες ἀνθρώπων, ποὺ δὲ γνώρισε κι' ἄλλων ποὺ δὲ θὰ γνώριζε ποτέ, γιατὶ εἶχαν πεθάνει. Κι' ὅλ' αὐτὰ τὸν συγκινοῦσαν τόσο πολύ, λὲς κι' εἶχε παρακολουθήσῃ ἀπὸ κοντὰ τὴ ζωή τους. Καὶ τώρα... τὶ διαφορά! Βέβαια ὅλα ἦταν τακτικὰ κι' ἐξελίσσονταν ὁμαλά, μὰ εἶχαν ἕναν σιωπηλὸ τόνο! Ἀκόμα κι' ἡ ἴδια ἡ Φάνυ ἔμενε βυθισμένη στὴ σιωπή. Τὶ νὰ σκεπτόταν ἄραγε; Πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ γαλήνια μάσκα της τὶ νὰ κρυβόταν; Μήπως ἐσκεπτόταν κάτι, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τοῦ τὸ κάνῃ γνωστό, καὶ τὸ σκεπτόταν στὴν ἀπουσία τοῦ Μισέλ;

Καὶ πραγματικὰ αὐτὸ ἦταν. Ἐνόσῳ ἔλειπε ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ της: Μόλις θάρθῃ θὰ τοῦ τὸ πῶ. Ἅμα ἐρχόταν ὅμως καὶ τὸν ἀντίκρυζε, οἱ ἰδέες της ἔφευγαν καὶ τὰ χείλη της ἦταν ἀνίκανα νὰ προφέρουν μιὰ λέξη... Κι' αὐτὸ γινόταν ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς γνωριμίας των. Ἐννοεῖται, πὼς ὅλα πήγαιναν καλὰ τὸ μῆνα τοῦ μέλιτος, γιατὶ τότε ἡ ζωὴ καὶ τῶν δυό των ἔμοιαζε μὲ ὄνειρο. Ἀλλὰ νά, τὸ ὄνειρο τελείωσε καὶ τώρα ἦταν ἡ ζωή, ἡ καθημερινὴ ζωή, ἡ ρεαλιστικὴ καὶ πεζὴ ζωή.

Καὶ νά, κάθε μέρα, ποὺ περνοῦσε ἔνοιωθε νὰ τὴν φέρνῃ ὁλοένα καὶ πειὸ μακρυά του καὶ ἕνα τοίχωμα ὀρθωνόταν ἀνάμεσά τους, ἕνα τοίχωμα, ποὺ γινόταν πειὸ ψηλὸ καὶ πειὸ πυκνό. Κι' ὅμως τῆς φερόταν τόσο εὐγενικά... ἦταν τόσο καλὸς μαζί της.

«Μ' ἀγαπάει, συλλογιζόταν, μὰ γιατὶ αὐτὴ ἡ ἐπιφυλακτικότητα; Μήπως φταίω ἐγώ; Χωρὶς ἀμφιβολία. Ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ δὲν μπορῶ οὔτε νὰ γελάσω, οὔτε ν' ἀστειευθῶ μαζί του, ὅπως γινόταν στοὺς ἀρραβῶνες μας. Μήπως μὲ παραβάλλει διαρκῶς μὲ καμμιὰ ἄλλη καὶ μὲ βρίσκει κατώτερη;».

Ἀλλὰ δὲν ἤθελε μὲ κανέναν τρόπο νὰ παραδεχθῇ τὴν τελευταία ὑπόνοιά της.

Ὁ Μισὲλ ὡς τόσο ἀπεφάσισε νὰ μὴ σκέπτεται πειὰ τὴν Ὑακίνθη. Μὰ περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα οἱ σκέψεις του περιπλανόνταν γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο, ποὺ εἶχε κλείσει στὴ σιωπὴ τῆς ἐξορίας, τὸ ἀντικείμενο τῶν ἀναμνήσεών του. Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ δοκίμαζε ν' ἀνοίξῃ, ἔστω καὶ μιὰ πορτοῦλα τοῦ φρουρίου αὐτοῦ, μὲ μιὰ προσπάθεια βίαιη ἀπαγόρευε στὴ σκέψη του νὰ πλησιάσῃ.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει, συλλογιζόταν, ποτὲ δὲν θὰ παραβάλω τὴ Φάνυ μὲ τὴν Ὑακίνθη. Ὄχι, ποτέ».

Σήμερα ὅμως, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐπίσκεψη μὲ τὴ Φάνυ, ἀπὸ τὸ Κνέϊστον, θυμήθηκε τὶς ἐπισκέψεις ποὺ ἔκανε ἄλλοτε μὲ τὴν Ὑακίνθη. Καὶ θυμήθηκε καὶ τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια, ἀπ' ὅσα εἶχαν δῇ, ἀπ' ὅσα εἶχαν ἀκούσει... Σὰ νὰ ξαναζοῦσε τὰ μικροεπεισόδια αὐτά, σὰ νὰ τἄβλεπε νὰ ξαναζωντανεύουν μπροστά του! Ἂν σήμερα εἶχαν πάει μαζὶ μὲ τὴν Ὑακίνθη κι' ὄχι μὲ τὴ γυναίκα του, ὡς τὸ Κνέϊστον κι' ἂν ἡ Ὑακίνθη εἶχε μείνει μόνη μὲ τὴν κ. Τρέϊσυ, θὰ τοῦ διηγόταν στὸ γυρισμό τους, ὅλα ὅσα εἶχαν πῇ μὲ τὴν κ. Τρέϊσυ. Θὰ τοῦ μιλοῦσε πρῶτα-πρῶτα γιὰ τὸ χαρακτῆρα της κι' ἔπειτα θἄκρινε τοὺς τρόπους της. Μ' ἄλλα λόγια, ὅλα θὰ τὰ εἶχε δῇ καὶ τίποτε δὲ θὰ τῆς εἶχε διαφύγει. Κι' ἔπειτα θὰ σχολίαζαν μαζὶ τὶς ἐντυπώσεις των καὶ θὰ γελοῦσαν, γιὰ ὅ,τι εἶχαν δῇ, γιὰ ὅ,τι εἶχαν ἀκούσει. Ἄραγε θὰ ἐρχόταν ἡ μέρα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μιλάῃ μὲ τόση ἐλευθερία, μὲ τὴ Φάνυ; Βέβαια ἦταν διαφορετικὴ ἀπό... μὰ ὄχι, ὄχι, δὲν ἤθελε νὰ τὶς συγκρίνῃ. Δὲν εἶχε κάνει ποτὲ ὡς τώρα ἄλλωστε αὐτὴ τὴ σύγκριση, οὔτε ἤθελε νὰ τὴν κάνῃ. Μὰ πάντα μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, ἔβλεπε πὼς ἡ Φάνυ ἦταν ἀληθινὸς θησαυρός.

Ἐνῶ, ἔκανε ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις ὁ Μισέλ, ἡ Φάνυ συλλογιζόταν ὅτι ἡ συζήτηση μὲ τὴν κ. Τρέϊσυ τῆς νέκρωσε κάθε ἐνδιαφέρο γιὰ τὴν κηπουρική.

Γι' αὐτὸ ἔσπευσε ν' ἀλλάξῃ θέμα.

—Ξέχασα νὰ σοῦ πῶ, εἶπε στὸν Μισέλ, ὅτι πῆρα γράμμα ἀπὸ τὴν κ. Μπράνκσομ. Βρίσκεται μὲ τὸν Ντίκ, τὸν Τόμυ καὶ τὸν Τσάρλες, στὸ Λέϊνγκμπουρν καὶ διασκεδάζει.

—Ἀλήθεια; ρώτησε ὁ Μισέλ, μὰ τὴν ἴδια στιγμὴ σκέφθηκε:

«Δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιὰ τὸ περιβόλι. Τὶ κρίμα. Τότε τὶ τῆς ἀρέσει λοιπόν; Πολὺ φοβοῦμαι μήπως τῆς ἀρέσουν πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν καταλαβαίνω».

Ἡ Φάνυ πάλι συλλογιζόταν:

«Ὁ Μισὲλ μὲ πέρνει γιὰ **κουτή**. Φαντάζεται πὼς δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω ἐκεῖνα, ποὺ τὸν ἐνδιαφέρουν. Μὰ γιατὶ δὲν μπορῶ νὰ τοῦ ἐξηγήσω πὼς γελιέται; Γιατὶ νὰ μὴν μπορῶ νὰ ρίξω αὐτὸν τὸν τοῖχο, ποὺ ὀρθώνεται μπροστά μου; Τὶ νἄναι ἄραγε αὐτὸς ὁ τοίχος, ποὺ ὁλοένα μεγαλώνει ἀνάμεσά μας; Μοῦ φαίνεται, λεπτὸς σὰν ἕνα φτερό, μὰ καὶ βαρὺς σὰν μολύβι, διάφανος σὰν κρύσταλο καὶ ἀπέραστος... Ἴσως εἶναι λάθος μου...»

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΛΠΕΡ ΣΑΜΑΙΝ

ΩΡΕΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΕΣ...

Τὰ χρυσωμένα φέρε κρύσταλλα
τὶς κοῦπες μὲ τὸ χρῶμα τῶν ὀνείρων
καὶ τὶς ἀγάπης τὴ χαρὰ ἂς τρυγήσουμε
μέσ' στοὺς ἀχνοὺς αἰθέριων μύρων...

Τριαντάφυλλα, κι' ἄλλα τριαντάφυλλα!
Πῶς τὰ λατρεύω ἕως τὸν πόνο·
κρύβουν μιὰ θλίψη ποὺ μὲ πράγματα
ποὺ θανατώνουν μοιάζουν μόνο.

Τὸ καλοκαῖρι μέσ' στὰ κύπελλα
τρέχει σὰν φύλλα χρυσᾶ πλῆθος·
ἀπ' τὰ ροδάκινα ποὺ κόβεις πέφτουνε
στάλες στὸ πάλλευκό σου στῆθος...

Μαῦρο εἶν' τὸ πάρκο σαν τὴν ἄβυσσο
καὶ στὴν καρδιά μου τὴ θλιμμένη,
σὰν ἕνας πόνος ἀνεξήγητος
κάποιος γλυκάδας ἀπομένει!

«Ἀπὸ τὸ περιβόλι τῆς Ἰνφάντης»

Μετάφρ. ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΒΕΑΚΗ

ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ

II

Σὲ χρόνια περασμένα, στὸ Λονδῖνον, σὲ μίαν ἀπὸ τὶς ἀριστοκρατικώτερες σάλες συναυλιῶν καὶ μὲ τὴ βοήθεια κάποιων σημαντικῶν ὁμογενῶν μας, ὁ ἠθοποιὸς Βασίλης Ἀνδρονόπουλος—μακαρίτης πρὸ πολλοῦ—ἐτόλμησε νὰ δώσῃ μιὰ σειρὰ ἀπὸ Ἑλληνικὲς παραστάσεις.

Ὁ Βασίλης Ἀνδρονόπουλος ἦταν ἕνας περίεργος καὶ ἐπιβλητικώτατος τύπος μεγαλόσωμου, ὡραίου καὶ βοὴν ἀγαθοῦ ἀνδρός.

Μιὰ ποὺ σκέφτηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ προσφέρῃ τὰ φυσικά του αὐτὰ χαρίσματα στὴν Ἑλληνικὴ Σκηνή, δὲν ἄργησε, μὲ τὴν ἀφέλεια ποὺ τὸν χαρακτήριζε νὰ πιστέψῃ πὼς ἦταν καλιτέχνης ἀντάξιος παγκόσμιας φήμης, γιὰ τὴν ὁποίαν τὰ στενὰ ὅρια τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας του ἦταν στενόχωρη φυλακή, ποὺ πολὺ γρήγορα ἔπρεπε νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά της. Ἔτσι, ἕνα πρωΐ, ὁ ὡραῖος μουσοτραφὴς καὶ μουσοτρόφος Βασιλάκης — οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἔτρεφον ὅλοι πλουσιώτατο μοῦσι — μὲ ψηλὸ καπέλλο μεγαλοπρεπεστάτη γούνα, χονδρὴ ἐπιχρυσωμένη καδένα, δύο τρεῖς ἀντίκες ἀμφιβόλου γνησιότητος στὰ δάχτυλα καὶ μὲ ὕφος ἀναμφισβητήτου διασημότητος, καλοσυστημένος καὶ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πειὸ σημαντικοὺς ὁμογενεῖς τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Ἀγγλικῆς πρωτεύουσας, ποὺ ἔλεγε μᾶλιστα πὼς εἶνε καὶ στενός του συγγενής, ἀναστάτωνε τοὺς Ἑλληνικοὺς κύκλους τοῦ Λονδίνου. Πολὺ εὔκολα κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς νοσταλγοὺς πατριῶτες, πὼς ἡ ἐμφάνισή του στὴ Λοντρέζικη Σκηνή, θὰ ἦταν τιμὴ στὴν Ἑλληνικὴ Πατρίδα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη.

Ἡ κατάλληλη αἴθουσα βρέθηκε ἀμέσως. Ὁ προστάτης καὶ συγγενής του ἔστειλε σχετικὲς ἀγγελίες σ' ὅλες τὶς ἐφημερίδες, ἡ Ἑλληνικὴ Λέσχη ἐπλήρωσε ὅλα τὰ ἔξοδα μιᾶς τεραστίας διαφημίσεως στοὺς τοίχους καὶ στὶς προθῆκες τῶν μαγαζιῶν καὶ ὁ ὡραῖος Ἕλλην, ἔκανε τὸ θριαμβευτικό του ντεμποῦτο, πρὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Πρωτευούσης, ὡς ἥρως Ἀθανάσιος Διάκος.

Ἐντύπωσις καταπληκτική!

Τὸ Ἑλληνικὸ ἔνδυμα. Ἡ γραφικὴ φουστανέλλα, καὶ φορεμένη μάλιστα ἐντελῶς θεατρικά, κατάλευκη, μακρυὰ καὶ μὲ ἄπειρες λόξες. Φόρμες, φέρμελες, μανικοκάπια τουζλούκια ὅλα κατάχρυσα. Τὸ ἀσημοκεντημένο γιαταγάνι, οἱ χρυσομάνικες κουμποῦρες, ἡ γυριστὴ ἀστραφτερὴ πάλα. Ἡ φέσα μὲ τὴν ὁλόχρυση φούντα! Καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτά, τὸ γιγάντιο παράστημά του, ἡ ὡραία ἀρρενωπὴ μορφή του, τὰ φυσικὰ μακρυὰ μπουκλάτα μαλλιά του, τὰ πελώρια ἐκφραστικὰ μάτια του, οἱ πλατιές του χειρονομίες καὶ ἡ φωνή του! ἡ βροντερὴ φωνή του, ποὺ ἔκανε τὰ τζάμια τῆς σάλας νὰ τρίζουν!! Ὅλ' αὐτὰ ξάφνιασαν καὶ συντάραξαν τόσο τοὺς ἀκροατάς του ὁμογενεῖς καὶ αὐτόχθονας, ποὺ ἡ πρώτη ἐκείνη ἐμφάνιση τοῦ ὡραίου Βασιλάκη ἐχαιρετίστηκε μὲ μιὰν ἀληθινὴ ἀποθέωση. Χειροκροτήματα! Χίπ! Χίπ! Οὔρα! Καὶ ὕστερ' ἀπ' τὴν παράσταση δεξίωση, τσάϊ, τιμητικὲς προπόσεις, καὶ τσέπωμα τῆς εἰσπράξεως, ποὺ εἶχε ἀνέβη στὸ σεβαστὸ ποσὸ τῶν διακοσίων λιρῶν. Ποιὸς τὸν ἔπιανε τώρα τὸ Βασιλάκη.

Ἡ δεύτερή του ἐμφάνιση ἀναγγέλθηκε ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες μὲ τὸν Οἰδίποδα Τύραννο. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἄγγλων ἐκδηλώθηκε καταφανέστερο. Ἡ σάλα ἐγέμισε ἀπὸ σοφοὺς Ἑλληνιστές, μὲ τ' ἀρχαῖα κείμενα καὶ μὲ τὶς Ἀγγλικὲς ἑρμηνείες στὸ χέρι. Μὰ τὸ αὐτὶ τοῦ Ἀνδρονόπουλου δὲν ἴδρωνε ἀπὸ τέτοια. Στὶς συμβουλὲς τῶν ὁμογενῶν, νὰ προσέξῃ ἰδιαιτέρως αὐτὴ τὴ παράσταση, ἀποκρίθηκε μὲ τὸ συνειθισμένο του στόμφο, προτάσσοντας τὸ ἀπαραίτητο ἐπιφώνημά του:

—Ἔεε! Λοιπὸν ἀδελφέ!! Θὰ τοὺς ἐξηγήσετε σεῖς, πὼς κάνω ἐντελῶς δική μου καὶ πρωτότυπη ἑρμηνεία τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν καὶ ὅτι τὰ σοφά τους βιβλία δὲν μποροῦν νὰ ξέρουν περισσότερα ἀπὸ μένα, ποὺ εἶμαι πατριώτης καὶ συμπολίτης τοῦ Σοφοκλῆ.

Καὶ ἄρχισε σὲ λίγο, κατὰ τὸ δικό του σύστημα, μόνος καὶ χωρὶς κανένα βοηθὸ τὴν παράσταση ἑνὸς Οἰδίποδος ὡρυομένου ἀπάνω σ' ἕνα γνήσιο Ἀνδρονοπούλικο κείμενο, εἰς τὸ ὁποῖον συχνὰ ἄκουε κανεὶς: «Τοῦ Ἕλληνος ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει!!», αἰώνιο καταφύγιο τοῦ ὡραίου Βασιλάκη, ὅποτε τἄβρισκε σκοῦρα.

Οἱ Ἄγγλοι ἀκροαταί του ἔφυγαν σιωπηλοὶ ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ζητήσουν ἐξηγήσεις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες φίλους τους. Οἱ Ἕλληνες, μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν προστάτη καὶ συγγενῆ τοῦ Ἀνδρονόπουλου, ὥρμησαν στὸ καμαρίνη του, γιὰ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ μὴ συνεχίσῃ τὶς περίφημες ἐμφανίσεις του, ἀλλὰ νὰ μπαρκαριστῇ γιὰ τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρία.

Ὁ Ἀνδρονόπουλος ὅμως ἔγινε ἔξω φρενῶν!

Οὔτε λόγος νὰ γίνεται!

Ἕνας Ἕλλην καλλιτέχνης «ἔχων τὸν Ταΰγετον πατρίδα» καὶ μεγαλώσας ἀργότερα ὑπὸ τὴν θείαν σκιὰν τοῦ Ἱεροῦ Βράχου, δὲν γίνεται ποτὲ ρίψασπις! Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε!!

—Ἀμάν! Ἀμάν! Ὡραῖε μας Βασιλάκη! Λυπήσου μας!

Ὁ Βασιλάκης ὅμως ἐφώναξε τρέμων ἀπὸ ἱερὰν ἀγανάκτησιν, πρὸς τὸν ὁμογενῆ προστάτην του.

—Ἔ, λοιπὸν ἀδελφέ! Εἶσαι τρελλὸς καὶ σὺ καὶ οἱ κύριοι, καὶ σᾶς ζητῶ συγγνώμην γιὰ τὴν ἔκφραση! Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ φύγω χωρὶς νὰ ἐκτελέσω μέχρι τέλους τὸ πρόγραμμά μου; Μεθαύριο θὰ παίξω Σαίκσπηρ!!

Ὤ! Δυστυχία μας!! Ὁλοφύρονται οἱ ἄλλοι ἐν χορῷ.

—Μάλιστα, Σαίκσπηρ! Θὰ τοὺς δώσω σκηνὰς τοῦ Ρωμαίου, τοῦ Ὀθέλλου, τοῦ Ἄμλετ!! Δὲν ἐκατάλαβαν τὸ Σοφοκλῆ ποὺ εἶνε πατριώτης μας. Θὰ ἰδοῦμε ἂν εἶνε τόσο ζῶα, ὥστε νὰ μὴν ἐννοήσουν καὶ τὸν Σαίκσπηρ, ποὺ εἶνε δικός τους πατριώτης.

Οἱ δυστυχισμένοι ὁμογενεῖς ἔπεσαν στὰ γόνατα.

—Γιὰ τὸνομα τοῦ Παναγάθου, Ἀνδρονόπουλε, μὴ μᾶς κάνῃς αὐτὸ τὸ ρεζιλίκι!

—Ἀλλὰ ἡ Τέχνη μου, κύριοι...

—Ἄφησε τὴν κακομοίρα τὴν τέχνη στὴν ἡσυχία της καὶ λυπήσου ἐμᾶς τοὺς φίλους σου!...

—Ἀδύνατον!

—Ζήτησέ μας ὅτι θέλεις, ἀλλὰ μὴ δώσῃς ἄλλη παράσταση.

Τὸ ρεῦμα τῆς ἱερᾶς ἀγανακτήσεως τοῦ Βασιλάκη ἀνεκόπη ὡς διὰ μαγείας. Ὁ Καλλιτέχνης ἐδάκρυσε, ἀλλ' ὁ Πελοποννήσιος ἄνθρωπος ἐσκέφθηκε πρακτικά.

—Ἔ λοιπὸν ἀδελφέ... καταλαβαίνετε! Γιὰ νὰ σᾶς κάμω αὐτὸ τὸ μεγάλο χατῆρι, νὰ θυσιάσω τὸν καλλιτεχνικόν μου ἐγωϊσμὸν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀμάθειαν, πρέπει ν' ἀποζημιωθῶ.

Ὁ προστάτης καὶ συγγενής του ἔβγαλε μία κάρτα του, γραμμένη ἀπὸ πρίν.

—Πᾶρε! Μ' αὐτὴ τὴν κάρτα ζήτησε ἀπὸ τὸ πρακτορεῖον τῆς Ἑταιρείας Α* γιὰ τὸ βαπόρι ποὺ φεύγει μεθαύριο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, μιὰ πρώτη θέση μετὰ τροφῆς. Ὅλα πληρωμένα.

Ὁ Ἀνδρονόπουλος πῆρε τὴ κάρτα καὶ χαμογέλασε μὲ οἶκτο.

—Ἔ λοιπὸν ἀδελφέ, ἀστειεύεσαι φυσικά. Αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ.

Μά... αἱ εἰσπράξεις τῶν δύο ἑσπερίδων σου σοῦδωσαν ἀπάνω ἀπὸ...

—Ἀρκεῖ! Διέκοψε ὁ Ἀνδρονόπουλος μὲ τὸν ἀπαράμιλλο στόμφο του. Εἶπα! Ἀστειεύεσαι!

—Μά...

—Σιωπή! Αὔριον ἐκδίδω τὸ νέον μου πρόγραμμα! Πρόγραμμα Σαίκσπηρ!

Ὁ συγγενὴς ἀντήλλαξε ἕνα βλέμμα συνεννοήσεως μὲ τοὺς ἀπεγνωσμένους ὁμογενεῖς.

—Καλά, εἶπε. Πέρασε αὔριο στὶς 7 τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ τὴ λέσχη. Θὰ σοῦ δώσωμε ὅτι πρέπει.

Στὶς 7 ἀκριβῶς, ὁ Ἀνδρονόπουλος, πῆγε στὴ Λέσχη.

Ἕνας ξύλινος κοκκινομάλης κλητῆρας, μὲ χρυσὰ κουμπιὰ στὸ πράσινο φράκο του, τὸν σταμάτησε στὸν προθάλαμο, καὶ μὲ σφιγμένα δόντια, σὰν νὰ μασοῦσε στρα-

γάλια καὶ φοβότανε μὴν τοῦ φύγουν, τοῦ ψιθύρισε μιὰ φράση. Ὁ Ἀνδρονόπουλος δὲν ἤξερε ἐγγλέζικα παρὰ μόνο τό: «Γιὲς». Ἡ μεγαλοπρέπειά του ὅμως, ἡ γούνα του, τὸ ψηλό του καπέλλο, δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ δείξῃ τὴν παραμικρὴ ἄγνοια. Ἐκατάλαβε βέβαια πὼς τὸν ρωτοῦν «ποιὸν θέλει» καὶ σφίγγοντας κι' αὐτὸς τὰ δόντια του, ὅσο μποροῦσε περισσότερο, ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τοῦ προστάτη του:

= Γιές! Μίστερ Τάδε!

Ὁ κλητήρας τοὔδειξε εὐγενικὰ ἕναν καναπέ, πρόφερε ἀκόμη δύο τρία ἐγγλέζικα, ὑπεκλήθη καὶ ἔφυγε.

Ὁ Ἀνδρονόπουλος ξαπλώθηκε ὅσο μποροῦσε μεγαλοπρεπέστερα στὸν καναπὲ καὶ ἄναψε ἕνα τεράστιο ποῦρο.

Σὲ λίγο ὁ κλητήρας ξανᾶρθε στάθηκε μπρός του σὰν ἄγαλμα, εἶπε πάλι δύο τρία ἐγγλέζικα καὶ ξανάφυγε ἀμέσως.

Ὁ Βασιλάκης, ρωτοῦσε τὸν ἑαυτό του τί νὰ τοῦ εἶπε ἄραγε αὐτὸ τὸ τηλεγραφόξυλο καὶ ἀποροῦσε τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ, νὰ φύγῃ, ἢ νὰ περιμένῃ, ὅταν ξαφνικὰ ἡ πόρτα τῆς εἰσόδου ἄνοιξε μὲ ὁρμὴ καὶ μιὰ καρικατούρα, ἀπὸ κεῖνες ποὺ μόνο στὶς φάρσες τοῦ θεάτρου βλέπει κανείς, μπῆκε μέσα σὰν ἀνεμοστρόβιλος.

Ἕνας ἐγγλέζος, μὲ κίτρινες φαβορίτες μὲ χρυσὰ γυαλιά, μὲ μισὸ δόντι, μὲ τεράστια φαλάκρα, μὲ δέρμα στεγνὸ καὶ γεμάτο καφφετιὲς κουκίδες. Μόλις εἶδε τὸν Ἀνδρονόπουλο, ἔτρεξε κοντά του, τὸν κύτταξε ἀπὸ πάνω ὣς κάτω, φάνηκε κατενθουσιασμένος καὶ τοῦ εἶπε μιὰ φράση ἀρκετὰ πλατειά, ἐγγλέζικη ὅμως κι' αὐτὴ καὶ ἐντελῶς ἀκατάληπτη γιὰ τὸν ἔκπληκτο Βασιλάκη μας. Ὡστόσο αὐτὸς δὲν ἐδίστασε πάλι.

— Γιές! Ἀποκρίθηκε μεγαλοπρεπέστατα. Ὁ ἐγγλέζος πήδηξε ἀπὸ τὴ χαρά του. Ἅπλωσε καὶ τὰ δυὸ χέρια του. Πῆρε τὸ δεξὶ τοῦ Ἀνδρονόπουλου, τὄσφιξε δυνατά:

—Θέντ - γιοῦ! Θέντ - γιοῦ! καὶ χάθηκε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὴν πόρτα ποὖχε φύγει πρὶν κι' ὁ κλητῆρας.

—Κατάλαβα, σκέφτηκε ὁ Ἀνδρονόπουλος. Εἶνε θαυμαστής μου. Θἄχει παρακολουθήσει τὶς δύο παραστάσεις μου καὶ δὲ θὰ μιάζῃ διόλου μὲ τοὺς ἀμαθεῖς πατριῶτες του. Καὶ βέβαια. Αὐτὸς δὲν εἶνε κοινὸς ἄνθρωπος. Θὰ εἶνε σύγουρα Λόρδος. Ἕνας Λόρδος θαυμαστής μου! Ἄ! θὰ μάθω ἀπὸ τὸν ἐξάδερφό μου τὸνομά του καὶ θὰ πάω αὔριο νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ γιὰ νὰ τοῦ κάνω παράπονα γιὰ τὴν ἠλιθιότητα καὶ τὴν ἐλεεινὴ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Λόντρας ἀπέναντί μου.

Ἔτσι, ρεμβάζοντας καὶ καπνίζοντας τὸ ποῦρο του, εἶδε ξαφνικὰ στὸ ρολόϊ τοῦ τοίχου πὼς εἶχε περάσει ἕνα ὁλόκληρο τέταρτο τῆς ὥρας. Ἐθύμωσε! Πολὺ τὸν ἔκαναν νὰ περιμένῃ αὐτοὶ οἱ κύριοι!

—Ὤχ ἀδερφέ! Σκέφτηκε. Ἀρκετὰ τοὺς ἔκανα τὴν τιμὴ νὰ τοὺς περιμένω, τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἀνάγκη μου. Ἂν αὔριο δὲν ἔρθουν στὸ ξενοδοχεῖο μου θὰ ἐκδώσω τὸ πρόγραμμά μου τῆς τρίτης μου ἐμφανίσεως. Ἂν κοτᾶνε ἂς μὴν ἔρθουν.

Ἑτοιμάστηκε νὰ φύγῃ, ὅταν ὁ ἰδιόρρυθμος Ἄγγλος ξαναμπῆκε πειο φωτεινὸς καὶ πειὸ χαρούμενος αὐτὴ τὴ φορά. Ἐπλησίασε γοργὰ τὸν Ἀνδρονόπουλο, τοῦ εἶπε γελαστὸς μερικὰ ἐγγλέζικα, τοῦ κάθισε στὰ χέρια ἕνα μεταξωτὸ μαντηλάκι, ἀρκετὰ βαρὺ καὶ ποὺ ἔβγαλε καθὼς ἔπεσε, τὸν μαγικὸ ἦχο τῆς στερλίνας, τοῦ εἶπε πάλι δυὸ τρία «θεντγιοῦ» καὶ ἔφυγε τρέχοντας ἀπὸ τὴν ἔξοδο.

Ὁ Βασιλάκης ἔμεινε γιὰ λίγο ἐκστατικὸς ζυγιάζοντας μηχανικὰ τὸ βάρος τοῦ μαντηλιοῦ. Ὕστερα τἄνοιξε λίγο στὴν ἄκρη. Ἦταν, ἀλήθεια, χρυσάφι, πραγματικὸ χρυσάφι σὲ χαριτωμένες Βικτώριες. Ὡστόσο, ἡ ἀμηχανία τοῦ φίλου μας δὲν εἶχε ποτὲ μεγάλη διάρκεια.

Σκέφτηκε ἀμέσως.

— Αὐτός, ὁ θαυμαστής μου, θἄνε καὶ φίλος τοῦ ξαδέρφου μου, τοῦ εἶπε πὼς μὲ βρῆκε ἐδῶ. Ἐκεῖνος θἄνε πιασμένος σὲ κανένα παιγνίδι καὶ παρακάλεσε τὸν Ἄγγλο νὰ μοῦ φέρῃ ὅσα μοῦ μάζεψε, γιὰ νὰ μὴν περιμένω. Ἂς πάω στὸ ξενοδοχεῖο μου, τὰ μετρῶ ἐκεῖ καί, ἂν μὲ συμφέρει, πάω αὔριο καὶ ἀγκαζάρω τὴν κουκέτα μου στὸ βαπόρι.

Σὲ λίγο ἦταν πεσμένος στὸ κρεββάτι του κι' ἔκλεινε τὰ μάτια, βέβαιος γιὰ τὸν εὐχάριστον ὕπνο τοῦ δικαίου. Τὸ μικρὸ μαντηλάκι εἶχεν ἀπάνω ἀπὸ ἑκατὸν πενῆντα χρυσὲς λιρίτσες. Διακόσιες πενῆντα κι' ἀπάνω, τὸ καθαρὸ περίσσευμα

ἀφαιρεθέντων ὅλων τῶν ἐξόδων, ἀπὸ τὶς δύο ἐσπερίδες. Τὸ εἰσιτήριο τοῦ βαποριοῦ, πρώτη θέση, μὲ τήν τροφή, πληρωμένο! Ε... λοιπὸν ἀδελφέ... μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πὼς δὲν πῆγε ἄδικα τὸ ταξειδι... χωρὶς νὰ λογαριάσωμε καὶ τὴ δόξα. Οἱ συνάδελφοι στὴν Ἀθήνα, στὸ Γεοάνι ποὺ ἐσύχναζαν τότε δίνοντας παραστάσεις στὴ χάση καὶ στὴ φέξη στὸ θέστρο τοῦ Μπούκουρα, θἄμεναν μὲ στόμα ὀρθάνοιχτο βλέποντας τὰ ἐγγλέζικα προγράμματα καὶ τὶς Λοντρέζικες ἐφημερίδες καὶ θὰ κυλοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς καρέκλες τους, ὅταν θὰ τοὺς ἔδειχνε τὰ τσὲκ ἀπὸ λίρες, λίρες μὲ κότσο καὶ οὐρά, ποὺ θὰ πήγαινε αὔριο πρωῒ πρωῒ νὰ τὶς καταθέσῃ στὴν Τράπεζα.

Εἶχαν κλείσει τὰ μάτια του κι' ἕνα ὡραῖο ὄνειρο, μὲ κατάχρυσους ἥλιους, ἄρχισε κι' ὅλα νὰ τὸν σέρνῃ σὲ χρυσοκόκκινους ὁρίζοντες, ὅταν δυνατὰ χτυπήματα στὴν πόρτα τῆς κάμαράς του, τὸν ἔκαναν νὰ πεταχτῇ ἀπὸ τὸ κρεββάτι.

Ὁ ξάδερφος ἀλαφιασμένος, λαχανιασμένος, τρομαγμένος ὥρμησε μέσα, μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας.

— Γιὰ τὄνομα τοῦ Θεοῦ Βασιλάκη! Γιατὶ ἔφυγες χριστιανέ μου; τόσο ἀνυπόμονος εἶσαι; Πῶς ἤθελες σὲ μιὰ στιγμὴ νὰ τοὺς πιάσω ὅλους; Δὲν πιστεύω νὰ θύμωσες ποὺ ἄργησα λίγο καὶ ν' ἄλλαξες ἀπόφαση; Θὰ φύγῃς βέβαια αὔριο.

— Καὶ βέβαια θὰ φύγω. Δὲν ἦταν ἀνάγκη νἄρθῃς ἐδῶ γιὰ νὰ βεβαιωθῇς. Τὸ ποσὸ ποὺ μοὔστειλες ἦταν ἀρκετὸ καὶ δὲν ἔχω πειὰ κανένα λόγο νὰ παρατείνω τὴ διαμονή μου σ' ἕνα τόπο τόσο ἀφιλότεχνο καὶ ἄμουσο!

Ὁ ξάδερφος τὸν κύτταξε μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια.

— Τὸ ποσὸ ποὺ σοὔστειλα; Ποιὸ ποσό; Ἐγὼ σοῦ φέρνω ἕνα τσὲκ ἀπὸ ἑκατὸ λίρες ποὺ σοῦ μάζεψα στὴ λέσχη. Πᾶρτο.

— Ἕνα τσέκ; Καὶ οἱ ἄλλες;

— Ποιὲς ἄλλες;

— Οἱ ἑκατὸν πενῆντα ποὺ μοὔστειλες μὲ τὸν ἐγγλέζο;

— Ποιὸν ἐγγλέζο;

— Αὐτὸν μὲ τὶς κίτρινες μπάφες!

— Κίτρινες μπάφες;

— Ἐκεῖνον ἀδελφέ, μὲ τὶς κουκίδες στὰ μοῦτρα, τὸν ξεδοντιάρη, τὸ θαυμαστή μου.

— Τὶ μοῦ λές; τὶ μοῦ λές; Ποιὸ θαυμαστή σου; Γιὰ ἐξήγησέ μου.

Ὁ Ἀνδρονόπουλος τοῦ διηγήθηκε τὴ συνάντηση τῆς Λέσχης.

— Ὦ Θεέ μου! φώναξε ὁ ξάδερφος. Εἶνε ὁ Λόρδος Χ***

— Τὸν ξέρω, εἶπε περήφανα ὁ Βασιλάκης. Εἶνε θαυμαστής μου! Μοῦσφιξε τὸ χέρι γιὰ τὶς ἐπιτυχίες μου καὶ μοῦκαν' ἕνα σωρὸ κομπλιμέντα.

— Ποιὲς ἐπιτυχίες σου δυστυχισμένε!! Ξεφώνιζε ὁ ξάδερφος. Ποιὲς ἐπιτυχίες! Τὶ θἄκανες, πῶς θὰ ξεπέρδευες μαζύ του ἂν ἔχανε;

— Τὶ ἂν ἔχανε;

— Αὐτός, κακομοίρη μου, εἶνε ὁ μεγαλείτερος, ὁ τρελλότερος, ὁ προληπτικώτερος ὁ δυσειδαιμονέστερος παίκτης τοῦ Λονδίνου. Ὅταν πάει νὰ παίξῃ, φτιάνει μὲ τὸ νοῦ του τοὺς πειὸ παράξενους συνδυασμούς, δημιουργεῖ φανταστικὲς μασκότες. Ἀπόψε φαίνεται πρὶν κιχήσῃ γιὰ τὴ Λέσχη μας θἄβαλε μὲ τὸ νοῦ του νὰ παίξῃ συνεταιρικὰ μὲ τὸν πρῶτο ἄνθρωπο ποὺ θἄβρισκε μπρός του, μπαίνοντας στὴ Λέσχη. Βρῆκε ἐσένα, σὲ πῆρε γιὰ Ἄγγλο ὁμότιμό του καὶ σοῦ πρότεινε νὰ παίξετε συνεταιρικά. Σ' ἐρώτησε ἂν δέχεσαι καὶ σὺ τοῦ ἀπάντησες. Τὶ τοῦ ἀπάντησες;

— Γιές!

— Γιές! Πολὺ ὡραῖα. Κι' ἂν ἔβγαινε καὶ σοὔλεγε «ἔχασα 500 λίρες! δός μου τὶς διακόσιες πενῆντα» τὶ θὰ τοῦ ἀπαντοῦσες;

Ὁ Βασιλάκης στὴν ἐρώτηση τοῦ ξαδέρφου ἀποκρίθηκε, ἀπαθέστατα, μὲ ἄλλη ἐρώτηση.

— Σὲ τί γλῶσσα θὰ μοῦ τἄλεγε ὅλ' αὐτά;

—Σὲ γλῶσσα ἀγγλική, φυσικά!

—Ἔ, λοιπὸν ἀδελφέ, θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα καὶ γὼ εἰς γλῶσσαν καθαρὰν Ἑλληνικὴν «Ἀξιότιμε κύριε», εἶμαι Ἕλλην καὶ δὲν καταλαβαίνω γρὶ ἀπὸ τὴν βάρβαρον γλῶσσαν σου!» Ἐτελείωσε! Φεύγω! Νὰ εἶσαι ὅμως βέβαιος ὅτι φεύγω ἀποκομίζων τὰς οἰκτροτέρας ἐντυπώσεις γιὰ τὸ Λονδίνον σας!

Καὶ γυρίζοντας στὸ κρεββάτι του προσπάθησε νὰ ξαναβρῇ τὸ ὁλόχρυσο ὄνειρό του, ποὺ τόσο ἄκαιρα, μὰ καὶ τόσο συμφερτικὰ ἦρθαν νὰ τοῦ διακόψουν.

FRANCIS DE CROISSET

ΠΡΩΤΕΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Θὰ μιλήσω γιὰ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα, γιὰ τὰ συναισθήματα καὶ τὰ πάθη, ὄχι ὅπως παρουσιάζονται στὴν πραγματικὴ ζωή, ἀλλὰ ὅπως καθρεφτίζονται μέσα στὴ λογοτεχνία καὶ εἰδικώτερα στὸ θέατρο.

***

Ἕνα θεατρικὸ ἔργο, σᾶς παρουσιάζει ἄγνωστους τύπους ποὺ ἡ ἀποστολή των εἶναι νὰ σᾶς κάμουν νὰ ξεχάσετε, ἀπὸ τὶς ἐννιὰ ὥς τὰ μεσάνυχτα, ὅλες τὶς στενοχώριες ποὺ θὰ ξαναβρῆτε στὸ σπίτι σας. Καὶ ἡ δουλειὰ αὐτὴ δὲν εἶναι διόλου εὔκολη. «Ὄχι καὶ τόσο δύσκολη, θὰ μοῦ πῆτε. Οἱ φασουλῆδές σας εἶναι ἡ ἀνθρωπότης, δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἀντλήσετε ἀπὸ αὐτήν. Πάρτε ἕναν ἄντρα, πάρτε μιὰ γυναίκα, προκαλέστε μιὰ σύγκριση: τὸ ἔργο σας ἐπαίχτηκε κι' ὅλας!»

Ἀλλοίμονο! τίποτε δὲν εἶναι ἀνακριβέστερο. Ἡ ἐκλογή μας εἶναι περιωρισμένη. Ἀπὸ τὰ συναισθήματα, τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα ποὺ κάνουν ἕνα πρόσωπο νὰ μᾶς φαίνεται ἀνθρώπινο, πρέπει νὰ διαλέξωμε. Ὅλα δὲν περνοῦν μὲ τὴν ἴδια εὐκολία τὸ προσκήνιο. Γι' αὐτό, ὅταν ἕνα πρόσωπο μᾶς προσφέρεται, δὲν νοιαζόμαστε νὰ μάθωμε ἂν θὰ ἦταν συμπαθητικὸ ἔξω, ρωτιόμαστε ἂν θὰ εἶναι συμπαθητικὸ στὸ θέατρο.

Συμβαίνει μὲ μερικὰ προτερήματα ὅ,τι μὲ μερικὰ γυναικεῖα πρόσωπα, χαριτωμένα, ἀλλὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ σκηνοθέτης δηλώνει πὼς δὲν ἔχουν φωτογένεια. Ἡ Κλεοπάτρα δὲν θὰ εἶχε ἴσως τίποτε νὰ συνεισφέρῃ στὸν κινηματογράφο, καὶ ἐνδέχεται στὴν ὀθόνη ὁ Δὸν Ζουὰν νὰ παρουσιαζόταν σὰν μέτριος ζὲν πρεμιέ. Ἡ πραγματικότης καὶ ἡ προβολή της, δηλαδὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ θεατρικὴ μεταγραφή της, εἶναι συχνὰ ἀντιφατικές.

Ἀφ' ὅτου ὑπάρχει θέατρο, οἱ κανόνες του εἶναι ἀμετάβλητοι, γιὰ τὸ λόγο ὅτι τὸ κοινὸν δὲν ἀλλάζει. Ἡ ἐπιτυχία ἔχει τρεῖς παράγοντες: τὸ ἔργο, τὴν ἑρμηνεία καὶ τὸ κοινόν. Ἀκόμη καὶ ὅταν θαρρῇ κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἀσφαλῆ γιὰ τοὺς δύο πρώτους παράγοντες, ὁ τελευταῖος παραμένει πρόβλημα. Στὸ θέατρο, συνεργάζεται κανεὶς πάντα μ' ἕναν ἄγνωστο. Μ' ἕναν ἄγνωστο, καί, ὅπως εἴπαμε πιὸ πάνω, μ' ἕνα μυστήριο. Ἡ λογικὴ στὸ θέατρο φοράει προσωπεῖο, καὶ ἡ εὐθυκρισία τὸ ἴδιο.

***

Ἂς πάρουμε μερικὰ παραδείγματα.

Θέατρο—δὲν εἶν' ἔτσι;—θὰ πῇ κίνηση. Καὶ μιὰ καὶ ἡ κίνηση εἶναι τὸ αἷμα ἑνὸς ἔργου, φαίνεται πὼς ὁ δραστήριος ἄνθρωπος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν σκηνικὸς ἥρως καὶ πὼς πρέπει, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, νὰ παραμερίσωμε κάθε πρόσωπο νωθρό. Ἔ λοιπόν! ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀληθεύει στὸ θέατρο: ὁ δραστήριος ἄνθρωπος εἶναι ρόλος ἀντιπαθητικώτατος. Ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή του, τὸ πρόσωπο παρουσιάζεται χωρὶς χάρη. Πρῶτα-πρῶτα, πὼς νὰ ἀποδείξωμε πὼς εἶναι δραστήριο; Νὰ τὸ βάλωμε νὰ μπαινοβγαίνῃ ἀδιάκοπα; εἶναι ἐκνευριστικό. Νὰ τὸ βάλωμε νὰ δουλεύῃ στὴ σκηνή; εἶναι πολὺ ἀνιαρό. Ἀπεναντίας, ὁ τεμπέλης εἶναι θαυμάσιο πρόσωπο. Ὄχι μόνο δὲν σταματάει τὴν κίνηση, ἀλλὰ δίνει τόνο στὴν κίνηση τῶν ἄλλων. Μόλις ἐμφανισθῇ, ἀποκτᾷ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κοινοῦ: δὲν εἶναι κακὸς ἄνθρωπος, εἶναι πάρα πολὺ νωθρὸς γιὰ νὰ εἶναι τέτοιος. Ὅταν μιὰ σκηνὴ πρέπῃ νὰ γίνῃ χωρὶς αὐτόν, δὲν εἶναι ἀνάγκη κἂν νὰ τὸν σηκώσωμε ἀπὸ τὴν πολυθρόνα του: ἀρκεῖ νὰ τὸν πάρῃ ἐκεῖ ὁ ὕπνος. Καὶ τί χρήσιμος ρόλος! Μιὰ καὶ δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάμῃ, ἀκούει, καὶ αὐτὸ ἐνθαρρύνει τὰ κοινὸν νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο. Θεατὴς ἐπάνω στὴ σκηνή, ἀναπληρώνει τὸν ἀρχαῖο χορό. Ἡ τεμπελιά, στὸ θέατρο, εἶναι πολὺ κόμμοδο ἁμάρτημα.

***

Δὲν ὑπάρχει ἀπαισιώτερο πρᾶγμα στὴ σκηνὴ ἀπὸ τοὺς φαιδροὺς ἀνθρώπους. Ἂν ὁ συγγραφέας παρουσιάσῃ ἕνα συμπόσιο ὅπου ὅλος ὁ κόσμος γελάει, φωνάζει καὶ διασκεδάζει, ἀμέσως τὸ κοινὸν μένει κατάπληκτον: ἔχει τὴν ἐντύπωση πὼς δὲν εἶναι προσκαλεσμένο. Στὸ θέατρο, ἡ φαιδρότης εἶναι πάντα προκλητική. Μόλις ὁ θεατὴς διαπιστώσῃ, πὼς ἕνα πρόσωπο διασκεδάζει πιότερο ἀπὸ αὐτόν, γίνεται ζηλιάρης, θυμώνει καὶ χολιάζει. Πάντα ἡ ἴδια ἱστορία: δὲν ἀγαπᾶμε τὴ χαρὰ τῶν ἄλλων.

Ἀπεναντίας, οἱ φορτικοὶ εἶναι ἐξαίρετα πρόσωπα. Εἶναι κωμικοί. Οἱ ἠθοποιοί, μόλις μπῇ κανένας γκρινιάρης, παίρνουν μιὰν ἔκφραση πανικοῦ ποὺ προκαλεῖ φαιδρότητα. Κάποιος στενοχωριέται καὶ αὐτὸς δὲν εἴμαστε μεῖς: πρᾶγμα εὐχάριστο πάντα.

Μερικὰ ἐπιβλητικὰ πρόσωπα χάνουν τὸ γόητρό τους στὴ σκηνή. Ὁ μεγαλοφυὴς εἶναι ἡ πιὸ χτυπητὴ περίπτωση. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παρουσιάσῃ παρὰ μεγαλοφυεῖς ποὺ σκοτώνονται, καταστρέφονται ἢ ποὺ δὲν μποροῦν οἱ ἄλλοι νὰ τοὺς νοιώσουν. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλοφυΐα στὸ θέατρο. Ὁ μεγαλοφυὴς ποὺ πετυχαίνει δὲν δίνει πιὰ τίποτε. Δὲν ἔχει κανένα μέλλον. Καὶ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοποθετήσῃ ὅπως πρέπει αὐτὸ τὸ ὑπέροχον ὂν στὴ δράση:

Ὁ ἐφευρέτης εἶναι καὶ αὐτὸς ἐξ' ἴσου ἀκατάλληλος. Σκηνικὸς εἶναι ὅταν δὲν βρίσκῃ τίποτε. Ἄλλως τε, αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ ὁρισμός του: ἐφευρέτη ὀνομάζομε τὸν ἄνθρωπο ποὺ ψάχνει καὶ δὲν βρίσκει!

Οὔτε εἶναι καλὸς ρόλος ἕνα πρόσωπο πάρα πολὺ ἔξυπνο: εἶναι μάλιστα ἐπικίνδυνο γιὰ τὸ συγγραφέα. Ὑπάρχει κίνδυνος νὰ καταλαβαίνῃ πρὶν ἀπὸ τὸ κοινόν, βιάζεται πάρα πολὺ «χαλάει» τὴ δράση. Καὶ αὐτό, στὸ θέατρο, εἶναι ἡ χειροτέρα ἀπρέπεια. Ἕνα ἔργο ὅπου ὅλοι εἶναι ἐξαιρετικὰ ἔξυπνοι καταντᾷ χαῶδες. Ἐξ ἄλλου, ὁ ἔξυπνος ἄνθρωπος δὲν ἐμπνέει καθόλου συμπάθεια, ἐκτὸς ἂν εἶναι μυστικὸς ἀστυνόμος ἢ κλέφτης. Γιατὶ οἱ κλέφτες, στὴ σκηνή, εἶναι πάντα ἔξυπνοι, τὸ ἀπαιτεῖ τὸ ἐπάγγελμα. Καὶ ἂν ἕνας κλέφτης, κοντὰ στὰ τόσα ἄλλα θέλγητρα, εἶναι κι' αἰσθηματικός, τότε εἶναι ποὺ γίνεται ἀκαταγώνιστος!

***

Ἡ λογοτεχνία ἔχει τὶς προτιμήσεις της ποὺ δὲν εἶναι διόλου ἴδιες μὲ τὶς προτιμήσεις τῆς ἠθικῆς, καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τῆς σκηνῆς εἶναι ἀκόμη πιὸ στενές. Γι' αὐτὸ τὸ θέατρο ἐθεωρήθηκε συχνὰ ἀνήθικο. Πρόκειται περὶ ἁπλῆς παρεξηγήσεως: τὸ

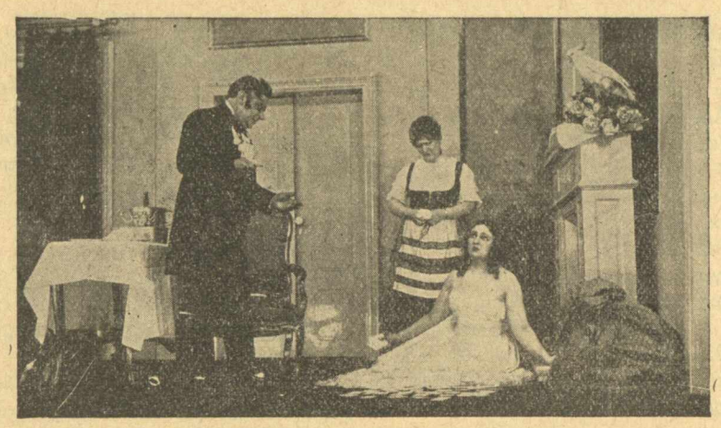

ΜΙΑ ΣΚΗΝΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ CROISSET
ΤΟ "ΡΟΜΑΝΤΣΟ,, ΜΕ ΤΗΝ κ. ΚΥΒΕΛΗ

θέατρο θεωρεῖται ἀνήθηκο, γιατί, ἀλλοίμονο! ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι σκηνική.

Καὶ δὲν εἶναι σκηνικὴ γιατὶ δὲν ἐξελίσσεται. Δὲν ἔχει ἀνεβοκατεβάσματα, εἶναι ἕνα σημεῖο ἀκίνητο. Τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ σταθερότης της. Μὲ δυὸ λόγια, στὸ θέατρο, ἡ ἀρετὴ στερεῖται κινήσεως δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἔχῃ κανεὶς ὅλα! Βέβαια, ὅταν ἐκδηλώνεται σὰν ξάνοιγμα σ' ἕναν συννεφιασμένον οὐρανό, προκαλεῖ τὸ θαυμασμό μας γιὰ τὸ λόγο ὅτι κάθε θεατὴς αἰσθάνεται πὼς εἶναι ἀπόλυτα ἱκανὸς νὰ γίνῃ ἐνάρετος γιὰ μερικὰ δευτερόλεπτα. Ἀλλὰ τὸ κοινὸν δὲν συγχωρεῖ ἀρετὲς ποὺ διαρκοῦν τρεῖς πράξεις.

Ἕνας μόνος τρόπος ἐγκωμιασμοῦ τῆς ἀρετῆς ὑπάρχει στὸ θέατρο, ἡ ἐπίκριση τῶν ἐλαττωμάτων. Αὐτό, στὸν καιρὸ τοῦ Μολιέρου οἱ ἠθικολόγοι δὲν τὸ εἶχαν διόλου προαισθανθεῖ, ἐχρειάσθηκε νἄρθουν οἱ μεταγενέστερες γενεὲς γιὰ νὰ τὸ καταλάβουν.

Φαντασθῆτε θεατρικὰ ἔργα ποὺ θὰ εἶχαν τίτλους: «Ὁ Αἰδήμων», «Ὁ Πιστός», «Ὁ Χρηστός», «Ὁ Ἀγαθός», «Ὁ δίκαιος», «Ὁ Οἰκονόμος», «Ὁ Συνετός», «Ὁ Ὑπομονητικὸς»: οὔτε δύο παραστάσεις! ὡς καὶ ἡ ἀφοσίωση πού, ἔξω, εἶναι θαυμαστὸ προτέρημα, στὸ θέατρο εἶναι ἀξιοθρήνητη. Τρίτος ρόλος. Ὁ ἔμπιστος εἶναι ἀφοσιωμένος, ὁ γέρος ὑπηρέτης εἶναι ἀφοσιωμένος, ὁ σκύλος εἶναι ἀφοσιωμένος. Ἀλλὰ ἕνας πρῶτος ρόλος δὲν εἶναι ποτὲ ἀφοσιωμένος ἢ καλύτερα δὲν εἶναι ἀφοσιωμένος παρὰ στὸν ἑαυτό του! Στὴ διάρκεια ἑνὸς ἔργου, ἕνα πρόσωπο δέν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀφοσιωθῇ παρὰ μιὰ φορά· τὴ δεύτερη φορά, ἡ ἀφοσίωσή του προκαλεῖ ἀνία, τὴν τρίτη προκαλεῖ γέλοια.

Ἡ πιστότης δὲν γίνεται δεκτὴ μὲ περισσότερη εὔνοια. Μιὰ γυναίκα πιστὴ εἶναι μοιραῖα ρόλος δεύτερου βαθμοῦ. Τὸ νὰ πῆτε γιὰ μιὰν ἠθοποιό: «παίζει ρόλους μεγάλης κοκέττας» ἰσοδυναμεῖ μ' ἕνα ἀναμφισβήτητο ἐγκώμιο· ἀλλὰ ὅταν λέτε: «παίζει ρόλους πιστῆς γυναίκας» εἶναι σὰν νὰ τὴν κακολογῆτε.

Ὅλα ὅμως τὰ ἐλαττώματα εἶναι σκηνικά: ἡ ματαιοδοξία, ἡ κοκετταρία, ἡ ἀταξία, ἡ ἀμέλεια, ἡ ἐπιπολαιότης, ἡ ἀχαριστία, ἡ ἀπερισκεψία, ἡ ἀλαζονεία, ἡ τσιγκουνιά, ἡ ἀσωτεία! Τὶ καλὰ θέματα καὶ τὶ καλοὶ ρόλοι. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔχουν πολυεξαντλήσῃ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ ἔργα μποροῦν πάντα νὰ ξαναφτειαχθοῦν. Ὅ,τι λέμε νέα κωμωδία δὲν εἶναι παρὰ ἕνα παληὸ θέμα ξαναντυμένο.

***

Ὡρισμένοι ρόλοι ἐμφανίζονται στὸ κοινὸν πάντα ἰδιότυπα ντυμένοι. Τὰ συναισθήματα, τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα ἔχουν ὄχι μόνο παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ ἀμφιέσεις.

Ἕνας ἄντρας πιστός, παραδείγματος χάρη, δέ μπορεῖ νὰ ντυθῇ στὴ σκηνὴ ὅπως θὰ ντυνόταν ἕνας ἄντρας ἄστατος. Πρέπει νὰ εἶναι παλαιϊκὸς καὶ νὰ ἀντιπαθῇ τὶς ἰδιότροπες γραβάτες. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν αὐστηρὸν ἄντρα. Δὲν μποροῦμε, τοὐλάχιστο στὴ Γαλλία, νὰ τὸν παρουσιάσωμε μὲ περιβολὴ τέννις ἢ μὲ στολὴ γκόλφ· θὰ ἐχαλούσαμε τὸ χαρακτῆρά του, ἴσως δὲ καὶ τὴ θέση του. Ἡ ἀγνότης ταιριάζει μὲ τὸ σπόρ, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ἀρετή. Ἡ ἐγκαταλελειμμένη γυναίκα ἔχει μιὰν ἀμφίεση: πάντα τὴν ἀμφίεση τῆς Ἐλβίρας.

Ὑπάρχουν μερικοὶ κανόνες ντυσίματος ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ θέατρο—καὶ πρὸ πάντων ἡ Κομεντὶ-Φρανσαὶζ—μὲ πολὺ δυσκολία ἀποχωρίζεται. Ὁ ἀγαπημένος σύζυγος ἔχει ὡρισμένη ἀμφίεση: φαρδὺ σακκάκι, ὄχι πολὺ καλοκομμένο, μαλακὸ γιακᾶ καὶ κακοδεμένη γραβάτα. Ὁ δοῦκας ἔχει ὡρισμένη ἀμφίεση: στολὴ ἱππασίας, ἂν εἶναι δυνατόν, ἢ στολὴ κυνηγιοῦ· στὴν πόλη, συνιστῶνται οἱ γκέτες. Ὁ σοφὸς ἔχει ὡρισμένη ἀμφίεση, εἶναι ἡ ἴδια περίπου μὲ τὸ ντύσιμο τοῦ ἀπατημένου συζύγου, ἀλλὰ τὰ μαλλιὰ εἶναι μακρύτερα, ἡ γραβάτα μαύρη καὶ τὰ γυαλιὰ ἀπαραίτητα.

***

Στὸ θέατρο, ὁ ἐρωτευμένος ἁπλῶς δὲν ἔχει ὡρισμένη ἀμφίεση, ἀλλὰ ὁ ἐρωτευμένος ὁ λιγάκι κουτὸς ἔχει: εἶναι φίλαθλος. Ἡ κουταμάρα συμβαδίζει μὲ κάποια σωματικὴ εὐκαμψία. Ὁ ἐρωτευμένος ὁ λιγάκι κουτὸς πρέπει νὰ εἶναι μυώδης, ὑγιὴς καὶ τὸ διάβασμα νὰ τοῦ φέρνῃ πονοκέφαλο! Ἄλλοτε, ὁ ἐραστὴς ἦταν μιὰ ὕπαρξη ντελικάτη, ἀρκετὰ ἐπιτηδευμένη

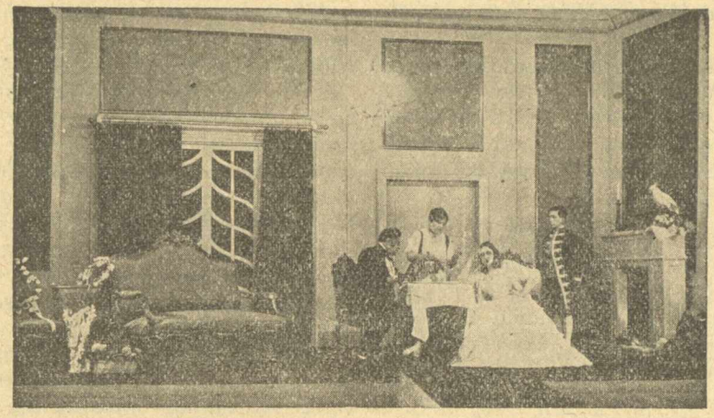

ΜΙΑ ΣΚΗΝΗ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ CROISSET
ΤΟ "ΡΟΜΑΝΤΣΟ,, ΜΕ ΤΗΝ κ. ΚΥΒΕΛΗ

καὶ λιγάκι νοσηρή. Ἡ ἀξαίσια κούρασή του ὑπογράμμιζε τὴν ἀκατανόητη ὑγεία τοῦ συζύγου. Ἐμεῖς τὰ ἔχομε ἀλλάξει ὅλα αὐτά.

***

Ὁ ψεύτης δὲν ἔχει ὡρισμένη ἀμφίεση στὸ θέατρο. Ὑπάρχουν τόσες ποικιλίες ψευτῶν ὅσα εἴδη πεταλοῦδες. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα γιατὶ εἶναι καλοαναθρεμμένος: αὐτὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου! Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἄλλους: αὐτὸς εἶναι ποιητής. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα ἀπὸ καθῆκον: αὐτὸς εἶναι ἄξιος. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα ἀπὸ συμφέρον, ἀπὸ ἐγωϊσμὸ ἢ ἀπὸ δειλία: αὐτὸς εἶναι παληάνθρωπος. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα γιὰ νὰ εὐχαριστηθῇ: αὐτὸς εἶναι ψεύτης. Τέλος εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα στὶς γυναῖκες: αὐτὸς δὲν εἶναι ψεύτης.

Ὁ ψεύτης εἶναι συμπαθητικὸς ἂν λέῃ ψέμματα γιὰ νὰ σιάξῃ τὰ πράγματα ἢ καὶ γιὰ νὰ τὰ μπερδέψῃ. Τὰ ψέμματα ποὺ ζωογονοῦν τὴ δράση ἐπικροτοῦνται πάντα κατὰ βάθος. Ἀπεναντίας, ὁ ἄνθρωπος ποὺ λέει ψέμματα ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία φαίνεται παθολογικὸς καὶ εἶναι ἀντιπαθητικός. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ἀποτυχία τοῦ «ψεύτη» τοῦ Κορνήλιου.

Ἀλλὰ ποῦ ἀρχίζει τὸ ψέμμα καὶ ποῦ τελειώνει; Μιὰ νέα γυναίκα μοῦ ἔλεγε κάποτε: «Ἐκεῖνο ποὺ μ' ἀρέσει περισσότερο ἀπ' ὅλα στὴ ζωὴ εἶναι ἡ «ἀλήθεια» Καὶ ἡ μικροῦλα τὄλεγε αὐτὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔβαζε κοκκινάδι!

***

Οἱ γυναῖκες ἀγαποῦν τοὺς ἄντρες ποὺ ἔχουν χαρακτῆρα, τοὺς προτιμοῦν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἔξυπνοι. Νοιώθουν πὼς ἡ ἐξυπνάδα δὲν εἶναι παρὰ βοηθητικὸ προτέρημα. Στὴ ζωή, ἡ ἐξυπνάδα μόνη δὲν ἔδωκε σὲ κανένα τὴν ἐπιτυχία, ἀλλὰ στὴν ὑπαιθρο εἶναι ἕνα ὅπλο. Στὸ θέατρο, εἶναι πλατειασμός.

Ἀπεναντίας, ἡ κουταμάρα, ἰδιαίτερα στοὺς ἐρωτευμένους, εἶναι ἀνυπολόγιστα σκηνική. Οἱ θεατὲς δυσπιστοῦν μπρὸς σ' ἕναν ἐρωτευμένο παρὰ πολὺ ἔξυπνο: ἔχουν πάντα τὴν ἐντύπωση πὼς θὰ τυλίξῃ τὴν συντρόφισσά του. Ἐν ᾧ, ἂν εἶναι λιγάκι κουτός, ὁ κόσμος εἶναι ἥσυχος καὶ ξέρει πὼς τὸ ἔργο θὰ τελειώσῃ καλά.

Ὅσο γιὰ τὶς γυναῖκες, ὅταν εἶναι λιγουλάκι κουτές, μᾶς φαίνονται γοητευτικές, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶναι πολὺ νέες. Λέμε τότε: «Θὰ ἀναπτύξω τὴ διάνοιά της.»

Θέλομε πρὸ παντὸς μιὰ γυναίκα νὰ μᾶς θαυμάζῃ. Φωνάζομε τότες: «Ἐπὶ τέλους, νὰ μιὰ γυναίκα ἐξαιρετικὴ καὶ ποὺ μὲ νοιώθει!» Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅσο πιὸ ἐξαιρετικὴ εἶναι μιὰ γυναίκα, τόσο τὸ λιγώτερο δείχνη τὴν ὑπεροχή της στὸν ἄνδρα της ἐκλογῆς της. Ἀπεναντίας, δὲν παύει ποτὲ νὰ ἀναπληρώνῃ τὴν μετριότητα τοῦ συζύγου της: γι' αὐτὸ τόσοι

ἄντρες ξαναγίνονται ἡλίθιοι, ὅταν μείνουν χῆροι!

Ἡ γυναίκα συγχωρεῖ πάντα τὸν ἄνδρα ποὺ εἶναι κουτός, ἀλλὰ δὲν τὸν συγχωρεῖ ποτὲ ὅταν εἶναι ἀνόητος. Ἡ ἀνοησία εἶναι κουταμάρα χωρὶς τάκτ, καὶ οἱ γυναῖκες δὲν ἀγαποῦν τὴν ἔλλειψη τοῦ τάκτ.

***

Ἡ ξενοιασιὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ προτέρημα: εἶναι χάρη. Εἶναι δῶρο νεότητος ποὺ δὲν μαραίνεται μαζὶ μὲ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου. Ἡ ξενοιασιὰ δὲν κάνει καλοὺς συζύγους, ἀλλὰ κάνει συζύγους γοητευτικοὺς κάνει ἴσως ἐλαφροὺς οἰκογενειάρχες, ὅλλ' αὐτοὶ ὅμως κάνουν τὰ παιδιά τους εὐτυχισμένα.

Λένε πὼς οἱ ξένοιαστοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι πιστοί. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, οὔτε καὶ ἄπιστοι ὅμως εἶναι, εἶναι ξένοιαστοι. Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἄπιστος εἶναι καὶ σὺτὸ ἀπόδειξη πιστότητος: εἶναι πιστότης ποὺ δείχνει σὲ μιὰν ἄλλη! Οἱ ξένοιαστοι ἄνθρωποι εἶναι πάρα πολὺ ἐλαφροὶ καὶ ἄστατοι, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὴ νοιώσουν γι' αὐτό, ἂν ἀπατοῦν μιὰ γυναίκα, δὲν τὴν προδίδουν ποτέ.

Βλέπομε βέβαια, ὅλοι ὅσα γενναίει ἡ ξενοιασιὰ καὶ πρῶτα-πρῶτα τὴν ἀσωτεία: ἀλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴ τσιγγουνιά;

Ὅσο γιὰ τὶς ξένοιαστες γυναῖκες, ὅταν εἶναι νέες, εἶναι εὐχάριστες, ἀλλ' ὅταν γεράσουν, εἶναι ὑπέροχες. Ὅταν ἔλθουν τὰ γηρατειά, τὰ δέχονται χωρὶς θλῖψι καὶ πρὸ πάντων χωρὶς πίκρα. Τὸ πολὺ-πολύ, μερικὲς φορές, αἰσθάνονται λίγη μελαγχολία. Μιλοῦν μὲ τὸ θάνατο τῶν ἄλλων μὲ εὐαισθησία καὶ γιὰ τὸ δικό τους μὲ ἀδιαφορία. Ἔχουν τὶς «ρυτίδες τῆς εὐτυχίας», ὅπως ἔλεγεν ἡ Σάρα Μπερνάρ, δῆλα δῆ τὶς ρυτίδες τοῦ χαμόγελου. Ξέρουν πὼς ἕνας ἄντρας ἢ μιὰ γυναίκα πιάνουν λίγο τόπο ἐπάνω στὴ γῆ καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίνουμε πάρα πολὺ συμασία σὲ ὅ,τι μᾶς συμβαίνει. Παραμένουν περίεργες, χωρὶς νὰ εἶναι ἀδιάκριτες, καί, ὅταν μιλοῦν γιὰ τὸ παρελθόν τους, οἱ ἐκμυστηρεύσεις τους εἶναι πνευματώδεις σὰν ἀνέκδοτα.

Ἡ προνοητικότης, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς ξενοιασιᾶς, εἶναι στὸ θέατρο, ἀρετὴ κωμική.

Δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀντιπαθητικὴ ἀρετή: προνοητικότης εἶναι ἡ τέχνη τῆς προφητείας τῶν στενοχωριῶν.

Ὁ προνοητικὸς ἄνθρωπος ὅλο καὶ μόνο καταστροφὲς ἀναγγέλλει. Δὲν ὑπάρχει περίπτωση ποὺ νὰ κυττάξῃ ἕναν ξάστερο οὐρανὸ καὶ νὰ εἰπῇ: «Καλὸς καιρὸς!» Πάντα λέει: «Θὰ βρέξῃ!» Ὁ προνοητικὸς δὲν ἀμφιβάλλει: ξέρει.

Δὲν εἶναι κανεὶς προνοητικός, ἂν δὲν ἔχῃ πολιτικὸ πρόγραμμα. Λένε: «Κυβερνᾶν ἐστὶ προβλέπειν», ἀλλοίμονο! Κάτι ξέρομε ἀπὸ αὐτό!

Ὅσο γιὰ τὶς γυναῖκες, ἡ προνοητικότης τους εἶναι ἐντελῶς ἀλλοιώτικης ποιότητος: εἶναι ἡ προνοητικότης τῆς καρδιᾶς. Δὲν εἶναι νοθευμένη οὔτε μὲ λογικό, οὔτε μὲ ἀλαζονεία: εἶναι ἔρωτας.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν σκηνικὸ συναίσθημα εἶναι ὁ ἔρωτας, ὁ ἔρωτας μὲ τὴ συνοδεία του: τὴν ὀργή, τὴ ζήλεια, τὴν κάκια, τὸ μῖσος, τὸ σκάνδαλο, τὴν ἐκδίκηση, τὴ θυσία, τὴ δολοφονία, τὸ διαζύγιο, τὸ γάμο, τὴν ἀνία τῶν δυό, τὴν εὐτυχία τῶν τριῶν, τέλος ὁ ἔρωτας μὲ ὅλες του τὶς χάρες!

Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ τὸν ἔρωτα στὸ θέατρο· θὰ ἐχρειαζόταν πολὺ περισσότερος χῶρος, ἀλλὰ καὶ τότε μόλις θὰ ἔθιγα τὸ θέμα καὶ θὰ ἔβγαινα χωρὶς ὄφελος ἀπὸ τὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἐπισκόπησης. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ μιλήσω γιὰ τὸν ἔρωτα σχετικά, ἀκριβῶς, μὲ ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει τώρα, δῆλαδὴ μὲ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά μας. Πρῶτα-πρῶτα, προβάλλει τὸ παληὸ ἐρώτημα: στὴ γυναίκα ποὺ ἀγαποῦμε καὶ ποὺ θέλομε νὰ μᾶς ἀγαπᾷ, πρέπει νὰ δειχνώμαστε ὅπως εἴμαστε ἢ ὅπως θἄθελε αὐτὴ νὰ εἴμαστε; Αὐτὸς ὁ καυγᾶς, παληὸς ὅσο καὶ ὁ κόσμος, χρωστάει τὴ διαρκῆ ἐπικαιρότητά του σὰ μιὰ παρεξήγηση. Δὲν ὑπάρχουν διόλου δυὸ σχολὲς καὶ δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς. Ὁ ἔρωτας μᾶς ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως. Ἂν οἱ ἠθικολόγοι ἀμφιβάλλουν γι' αὐτό, τὸ θέατρο τὸ ξέρει καλά. Ἀλλὰ οἱ ἠθικολόγοι σπάνια εἶναι μέσα στὴ ζωή· ἂν ἦταν μέσα στὴ ζωή, δὲν θὰ ἦταν ἠθικολόγοι, θὰ ἦταν θεατρικοὶ συγγραφεῖς.

Τὸ θέατρο ξέρει καλὰ πὼς, ἂν παραδέρνομε, ὁ ἔρωτας μᾶς πηγαίνει καὶ μᾶς φέρνει. Μιὰ γυναίκα κι' ἕνας ἄντρας ἐρωτευμένοι δὲν μοιάζουν διόλου μὲ ὅ,τι εἶναι στὴν κανονικὴ κατάστασή τους. Γι' αὐτό, ὁ ἐρωτευμένος καὶ ἡ ἐρωτευμένη στὸ θέατρο δὲν ἔχουν χαραχτῆρα· εἶναι ἁπλῶς ἐρωτευμένοι. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ μάθωμε τὰ προτερήματα ἢ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐρωτευμένου, μᾶς ἀρκεῖ νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὴν ἰδιοσυγκρασία του.

Εἶναι ἕνα θέαμα ποὺ τὸ βλέπουμε κάθε μέρα: ἀρκεῖ νὰ περιδιαβάζωμε στοὺς δρόμους. Κάποιος περιμένει. Ἕνας τυχαῖος. Ἔχει μουστάκι, παλτό, ρεμπούμπλικα, ὀμπρέλλα, εἶναι ἄσχημος: ἕνας ἄντρας! Ἂν ξαναπεράστε μετὰ δέκα λεπτά, εἶναι μεταμορφωμένος: ἔχει ἔκφραση ἔξυπνη, τὰ μάτια του λάμπουν, τὸ μειδίαμά του ἔχει γοητεία, ἔχει γίνῃ νόστιμο παιδί. Λέτε μέσα σας: «Δέν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι ὁ ἴδιος!» Ὁ ἴδιος εἶναι. Μόνο πού, πρὶν δέκα λεπτά, ἔλεγε μέσα του: «Δὲν θἄρθῃ πιὰ» καὶ τώρα, νά την ποὺ φθάνει. Αὐτὸ εἶναι τὸ ψέμμα τοῦ ἔρωτα ἢ τὸ θαῦμα του: γίνεται γόης.

Καὶ ὅμως, ὁ μεγαλείτερος σκόπελος τοῦ ἔρωτα εἶναι ἡ ἀνάγκη ποὺ ἔχει εἰλικρίνειας. Εἶναι μιὰ στιγμή, μέσα στὸ πάθος, ποὺ μιὰ ἀλαζονικὴ ταπεινότης μᾶς σπρώχνει νὰ γυμνωθοῦμε ἀπὸ τὸ μυστήριό μας, νὰ γδύσωμε τὴν ψυχή μας. Θέλομε νὰ μᾶς ἀγαπᾶνε μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά μας: εἶναι μιὰ ἡδονὴ ποὺ δὲν συγχωρεῖ, γιατὶ οἱ τέλειες ψυχὲς εἶναι ἀκόμη πιὸ σπάνιες ἀπὸ τὰ καλοφτιαγμένα σώματα. Βέβαια, ἐκείνη τὴ στιγμή, δὲν ριψοκινδυνεύομε τίποτε: μάταια φωνάζομε τὴν ἀλήθεια στὴ γυναίκα ποὺ μᾶς ἀγαπάει, αὐτὴ δὲν μᾶς ἀκούει. Μάταια τῆς προσφέρομε τὴ φωτογραφία μας ἄφτειαχτη, τὰ θαμπωμένα μάτια της προσθέτουν φτειασιδώματα, ἔρχεται ὅμως μιὰ μέρα ποὺ μᾶς ἀγαπάει λιγώτερο καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ξαναβλέπει τὴ φωτογραφία σὰν φωτογραφία ἐρασιτέχνου! Οἱ γυναῖκες ποὺ μᾶς ἀγαπᾶνε, μᾶς συγχωροῦν τὰ πάντα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ δὲν μᾶς ἀγαπᾶνε πιά, μᾶς μέμφονται μὲ ἀμείλικτο μνημονικὸ γιὰ ὅλα ὅσα μᾶς εἶχαν συγχωρήσει!

Παραλογισμὸς τῶν ἐρωτευμένων καρδιῶν! Οἱ ἄντρες στολίζονται, γιὰ ν' ἀρέσουν πιότερο, μὲ ὅλα τὰ προτερήματα ποὺ θἄθελαν νὰ εἶχαν, ἂν ὅμως δὲν τοὺς ἀγαποῦν παρὰ γι' αὐτὲς τὶς δανεικὲς ἀρετές, νομίζουν πὼς ἔχουν προσβληθῇ καὶ φωνάζουν: «Δὲν μ' ἀγαπάει λοιπὸν γιὰ μένα τὸν ἴδιο;» Νὰ μᾶς ἀγαποῦν γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους; τὶ πλάνη! Καὶ τὶ θὰ εἰπῇ αὐτό; Κανεὶς ποτὲ δὲν ἀγαπιέται παρὰ γιὰ τὴν ἰδέα ποὺ ἕνας ἄλλος σχηματίζει γι' αὐτόν. Ἂς σεβασθοῦμε αὐτὴ τὴν παρεξήγηση. Εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ ἔρωτα.

Ἂν διηγιόμαστε σὲ μιὰ γυναίκα ποὺ μᾶς ἀγαπάει τὶς ἐλπίδες μας, τὶς φιλοδοξίες μας, τὶς δουλιές μας κι' ἐκείνη μᾶς κυττάζει μὲ τὰ ἀγαπημένα θαμπωμένα μάτια της, νομίζουμε πὼς μᾶς ἀκούει. Δὲν μᾶς ἀκούει, μᾶς κυττάζει ποὺ μιλᾶμε καὶ συλλογίζεται πάντα, ἄλλο πρᾶγμα: συλλογίζεται ἐμᾶς. Καὶ συχνά, μᾶς διακόπτει μὲ τὴ φρασοῦλα ἐκείνη, ποὺ εἶναι τόσο λογικὴ ὅταν ἔχωμε ὑπ' ὄψει μας τὸν τρόπο ποὺ μᾶς ἀκούει: «Μ' ἀγαπᾶς;» Μ' ἀγαπᾶς ἔχει ὅλες τὶς σημασίες, ἀλλὰ ἐκείνη τὴ στιγμὴ σημαίνει: «Μὲ κάνεις νὰ πλήττω. Πολὺ καλύτερα θὰ ἔκανες νὰ μὲ φιλᾷς ἀντὶ νὰ μοῦ διηγέσαι ἱστορίες. Μισὴ ὥρα μοῦ μιλᾶς γιὰ τὴ σταδιοδρομία σου καὶ γιὰ σένα ἀναφορικὰ μὲ σένα. Αὐτὸ θὰ μ' ἐνδιαφέρῃ ἴσως ἀργότερα, ἀλλά, τούτη τὴ στιγμή, ὅ,τι δὲν εἶναι ἀναφορικὰ μὲ μένα μοῦ εἶναι τόσο ἀδιάφορο! Ἀλλὰ στὸ κάτω-κάτω, μίλα ἂν θέλῃς, ἔχεις τόσο ὡραία φωνή! Ἀλλὰ νὰ ἐξηγᾷς τὸν ἑαυτό σου· ἔχω ὅλη τὴ ζωὴ μπροστά μου γιὰ νὰ σὲ γνωρίσω. Πρὸς τὸ παρόν, σὲ ἀνακαλύπτω, καὶ εἶναι τόσο καλύτερα! Τὸ μόνο ποὺ σοῦ ζητῶ εἶναι νὰ προσπαθῇς νὰ μοιάζῃς μὲ τὴν ἀνακάλυψή μου: θὰ ἰδῇς πόσο δύσκολο εἶναι!

Καὶ ἀληθινὰ εἶναι δύσκολο. Ὁ ἔρωτας μοιάζει μὲ τὴν ἐπιστράτευση, εἶναι ἐνθουσιασμὸς ποὺ δὲν ξαναβρίσκεται πιά. Μερικὰ ζευγάρια ποὺ ἐγνώρισαν τὸ πάθος καὶ ποὺ ἐξακολουθοῦν νἀγαπιῶνται πολύ, ἰσχυρίζονται πὼς ἔχουν βρῇ τὴν εὐτυχία. Γελοιοῦνται. Δὲν εἶναι ζευγάρια εὐτυχισμένα, εἶναι ζευγάρια ἱκανοποιημένα.

Ἡ εὐτυχία — δὲν μιλῶ γιὰ τὴν εὐτυχία σ'τὸν ἔρωτα ἀλλὰ δὲν εἶμαι πολὺ βέβαιος ὅτι ὑπάρχει κι' ἄλλη — ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι ξεκούρασμα, εἶναι διάλειμμα. Δὲν εἶναι ἐρχομός, εἶναι φευγάλα. Δὲν εἶναι πραγματοποίηση, εἶναι σχέδιο.

Ἡ εὐτυχία βασίζεται στὴν ἀγωνία. Ὅταν δὲν λέῃ κανεὶς μέσα του: «Εἶναι

πάρα πολὺ ὡραῖο γιὰ νὰ βαστήξῃ καιρό. Τί θὰ μοῦ συμβῇ;» θὰ πῇ πὼς δὲν εἶσαι πολὺ εὐτυχισμένος «Τί ἐξαίσιες στιγμὲς ἔζησα μ' ἐκείνη τὴ γυναίκα!», ἢ τί φριχτὲς ὧρες μ' ἔκαμε νὰ περάσω», αὐτὰ σημαίνουν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο.

Στὸν ἔρωτα, τὸ μόνο ποὺ λογαριάζεται εἶναι ἡ συγκίνηση

Η κ. ΚΥΒΕΛΗ ΣΤΟ "ΡΟΜΑΝΤΣΟ,, ΤΟΥ FRANCIS CROISSET

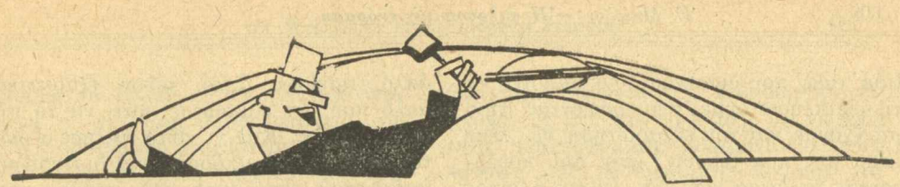

ΕΡΡΙΚΟΥ ΜΠΕΡΞΟΝ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΝΟΡΑΣΗ (*)

Τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες ὁ ἀσύρματος ἔφερε τὴν εἴδηση πὼς τὸ φιλολογικὸ βραβεῖο Νόμπελ ἐδόθηκε στὸ Γάλλο φιλόσοφο Ἐρρῖκο Μπέρξον. Ἂν καὶ ὁ Μπέρξον θεωρεῖται καὶ εἶναι ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῆς ἐποχῆς μας, τὸ βραβεῖο ποὺ πῆρε δὲν τὸ ὀφείλει στὸ φιλοσοφικό του ἔργο, παρὰ στὴ λογοτεχνική του ἀξία, γιατὶ τὰ βιβλία του, ἐκτὸς τῆς φιλοσοφικῆς σημασίας ποὺ ἔχουν, εἶναι ἀριστουργήματα ὕφους. Κανεὶς φιλόσοφος τῶν νεωτέρων χρόνων δὲν ἐξέφρασε μὲ τόση χάρη, σαφήνεια, ἁπλότητα καὶ ζωηρότητα τὶς φιλοσοφικές του ἰδέες. Τὸ λογοτεχνικό του ταλέντο ἐβοήθησε τὸν Μπέρξον νὰ διαδόσῃ σὲ τεράστιο πνευματικὸ κύκλο τὸ φιλοσοφικό του σύστημα, νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὴ φιλοσοφία, νὰ τῆς δόσῃ ἕναν ἀέρα κομψότητος κι' ἔτσι νὰ ἐξασκήσῃ ἀπροσμέτρητη ἐπίδραση σ' ὅλη τὴν πνευματική, τὴν καλλιτεχνική, ἀκόμα καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ ἀντίπαλοί του κατηγόρησαν τὰ ἔργα του ὡς «φιλοσοφικὰ ρομάντζα», μὰ γιὰ τὸν Μπέρξον, ποὺ τὴ Μορφὴ τὴ θέλει καταστατικὸ μέρος τῆς οὐσίας καὶ τὴν εἰκόνα τὴ θεωρεῖ τὴν καλύτερη καὶ ἀσφαλέστερη ἔκφραση τοῦ πρωταρχικοῦ κυττάρου τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐνόρασης, οἱ κατηγορίες τῶν ἀντιπάλων ἦταν ἔπαινος. Ὁ ἴδιος δὲν εἶπε κάποτε πὼς πιὸ καλὰ ἀπὸ τὴν ξερὴ καὶ πληκτικὴ παράταξη τῶν ἀφῃρημένων λέξεων ἑνὸς φιλοσόφου—ὄχι τῆς σχολῆς του—μιὰ εἰκόνα ἑνὸς λογογράφου μᾶς δίνει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου;

Λημοσιεύοντας τὴν πραγματεία του τούτη δὲν ἀποβλέπουμε μόνο στὴν ἐπικαιρότητα. Ἀφορμὴ παίρνουμε νὰ δόσουμε στὸ Ἑλληνικὸ κοινὸ τὴν θεωρία τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Καὶ αὐτὴ ἡ πραγματεία—ποὺ εἶναι ἀνακοίνωση τοῦ Μέπρξον στὸ Φιλοσοφικὸ Συνέδριο τῆς Bologne τοῦ 1911 καὶ τυπώθηκεν αὐτὲς τὶς ἡμέρες στὸ Παρίσι—δίνει, μὲ μοναδικὴ συντομία, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴ περιεκτικότητα, ὅλη τὴν οὐσία τῆς Μπερξονικῆς φιλοσοφίας.

I

Θὰ ἤθελα, Κύριοι, νὰ σᾶς ὑποβάλω μερικοὺς στοχασμούς μου γιὰ τὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα. Μοῦ φαίνεται—καὶ τὰ ὑπομνήματα ποὺ ὑποβληθήκανε στὸ Συνέδριο μαρτυροῦνε — πὼς ἡ Μεταφυσικὴ ζητάει αὐτὴ τὴ στιγμὴ ν' ἁπλοποιηθῇ, νὰ πλησιάσῃ πιὸ πολὺ στὴ ζωή. Νομίζω πὼς ἔχει δίκιο καὶ μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἐργασθοῦμε. Μὰ ἔχω τὴ γνώμη πὼς ἔτσι δὲν πρόκειται νὰ κάνουμε καμμιὰν ἐπανάσταση· θὰ περιορισθοῦμ' ἁπλῶς νὰ δόσουμε τὴν πιὸ κατάλληλη μορφὴ σ' ἐκεῖνο ποὺ βρίσκεται στὸ βάθος κάθε φιλοσοφίας—θέλω νὰ πῶ κάθε φιλοσοφίας ποὺ ἔχει πλήρη συνείδηση τοῦ ἔργου της καὶ τῆς ἀποστολῆς της. Γιατὶ δὲν πρέπει ἡ περιπλοκὴ τῶν λέξεων νὰ μᾶς κάνῃ νὰ χάνουμ' ἀπὸ τὰ μάτια μας τὴν ἁπλότητα τοῦ πνεύματος. Καὶ πρέπει νἄχουμε ὑπόψει μας πὼς ἅπαξ διατυπωθοῦνε οἱ θεωρίες, μέσα στὴ σύνθεσή τους, ὅπου φαίνεται ν' ἀγκαλιάζουν τὰ προηγούμενα φιλοσοφικὰ συμπεράσματα καὶ τὸ σύνολο τῶν ἀποκτημένων γνώσεων, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μὴν ἀντιληφθοῦμε πιὰ τὸ οὐσιαστικὰ αὐθόρμητο ποὺ ὑπάρχει στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη.

Ὅσοι ἀπὸ μᾶς διδάσκουν τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ὅλοι ὅσοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ξαναγυρίζουν συχνὰ στὴ σπουδὴ τῶν ἴδιων θεωριῶν κι' ἔτσι νὰ σπρώχνουν ὅλο πιὸ βαθύτερα τὴν ἔρευνα, θὰ εἰμπόρεσαν βέβαια νὰ παρατηρήσουν κάτι: ἕνα φιλοσοφικὸ σύστημα μοιάζει πρῶτα πρῶτα κτισμένο σὰν πλέριο οἰκοδόμημα σοφῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅπου ὑπάρχουν ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ κατοικήσουν ἄνετα ὅλα τὰ προβλήματα. Βλέποντάς το ἔτσι, δοκιμάζουμε μιὰν αἴσθητικὴ χαρὰ δυναμωμένη κι ἀπὸ κάποιαν ἐπαγγελματικὴν ἱκανοποίηση. Ὄχι μόνο βρίσκουμ' ἐκεῖ πραγματικὰ τὴν τάξη μέσα στὴν περιπλοκὴ

(*) Ὁ ὅρος intuition μεταφράσθηκεν ἑλληνικὰ καὶ **διαίσθηση**, γνωστότερος μάλιστα εἶναι ὁ Μπερξὸν ὡς «ὁ φιλόσοφος τῆς διαισθήσεως». Δὲν εἶναι ἄσχημη οὔτε λαθεμένη κι αὐτὴ ἡ ἀπόδοση, μερικὲς φορὲς μάλιστα εἶναι καὶ ἡ καλύτερη· μὰ στὴν πραγματεία τούτη ταιριάζει καλύτερα **ἐνόραση**.

(μιὰ τάξη ποὺ διασκεδάζουμε κάποτε νὰ τὴ συμπληρώνουμε περιγράφοντάς την) μὰ ἔχουμε καὶ τὴν εὐχαρίστηση νὰ λέμε μέσα μας πῶς ξέρουμ᾽ ἀπὸ ποῦ προέρχονται τὰ ὑλικὰ καὶ πῶς ἔγινεν ἡ οἰκοδομή. Μέσα στὰ προβλήματα ποὺ ἔθεσεν ὁ φιλόσοφος ἀνακαλύπτουμε τὰ ζητήματα ποὺ ἐκινοῦντο γύρω του. Καὶ στὶς λύσεις ποὺ δίδει τῶν προβλημάτων νομίζουμε πῶς ξαναβρίσκουμε, ταξινομημένα ἢ ἀκατάστατα, μὰ ἐλάχιστα τροποιημένα, τὰ στοιχεῖα τῶν προγενεστέρων ἢ συγχρόνων φιλοσοφιῶν. Αὐτὴ τὴν ἄποψη θὰ τὴν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν τάδε, τὴν ἄλλη τὴ χρωστάει στὸ δεῖνα. Μὲ ὅ,τι ἐδιάβασεν, ἄκουσε κι᾽ ἔμαθε, θὰ μπορούσαμε, χωρὶς ἀμφιβολία, νὰ ξανασυνθέσουμε τὸ μεγαλύτερο μέρος ἐκείνου ποὺ ἔκαμε. Ἀρχίζουμε λοιπὸν τὸ ἔργο, ἀνεβαίνουμε ὡς τὶς πηγές, ζυγιάζουμε τὶς ἐπιδράσεις, ξεχωρίζουμε τὶς ὁμοιότητες καὶ καταφέρνουμε τέλος νὰ διακρίνουμε μέσα στὴ θεωρία ἐκεῖνο ποὺ ζητούσαμε: μιὰ σύνθεση, λίγο-πολὺ πρωτότυπη, τῶν ἰδεῶν ποὺ μέσα τους ἔζησεν ὁ φιλόσοφος.

Ἀλλὰ μιὰ συχνὴ καὶ πάντα νέα ἐπαφὴ μὲ τὴ σκέψη τοῦ δασκάλου μᾶς φέρνει σιγὰ-σιγὰ σ᾽ ἕνα αἴσθημα ὅλως διόλου διάφορο. Δὲ λέω πῶς ἡ συγκριτικὴ ἐργασία ποὺ ἐπιδοθήκαμε στὴν ἀρχὴ ἦταν καιρὸς χαμένος: χωρὶς αὐτὴ τὴν προκαταρκτικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ξανασυνθέσουμε μιὰ φιλοσοφία ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ δὲν εἶναι αὐτῆς τῆς ἴδιας καὶ νὰ τὴ συνδέσουμε μὲ ὅ,τι ὑπῆρξε γύρω της, ἴσως νὰ μὴ φθάναμε ποτὲ σ᾽ ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ εἶν᾽ αὐτή, γιατὶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ἔτσι εἶναι καμωμένο: δὲν ἀρχίζει νὰ καταλαβαίνῃ τὸ καινούριο, παρὰ ὅταν δοκιμάσει τοῦ κάκου ὅλα τὰ μέσα νὰ τὸ καταλάβῃ ὡς παληό. Μὰ ὅσο περισσότερο ζητοῦμε νὰ μποῦμε στὴ σκέψη τοῦ φιλοσόφου, ἀντὶ νὰ γυρνᾶμε γύρω σ᾽αὐτή, βλέπουμε τὴ θεωρία του νὰ μεταμορφώνεται. Πρῶτα-πρῶτα λιγοστεύει ἡ περιπλοκή της. Ἔπειτα τὰ μέρη μπαίνουν τὸνα μέσα στἄλλο. Τέλος ὅλα μαζεύονται σ᾽ ἕνα μοναδικὸ σημεῖο, ποὺ αἰσθανόμεθα πῶς εἶναι βολετὸ νὰ τὸ πλησιάζουμε ὅλο καὶ περισσότερο, ἂν καὶ θἄπρεπε ν᾽ ἀπελπισθοῦμε πῶς θὰ τὸ πιάσουμε.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἕνα πρᾶμα ἁπλό, ἀπείρως ἁπλό, τόσον ἐξαιρετικὰ ἁπλὸ ποὺ δὲν εἰμπόρεσε ποτὲ νὰ τὸ πῇ ὁ φιλόσοφος. Καὶ γι᾽ αὐτὸ ἐμίλησε σ᾽ ὅλη του τὴ ζωή. Δὲ μποροῦσε νὰ διατυπώσῃ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε μέσα στὸ πνεῦμά του χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὸν ἑαυτό του ὑποχρεωμένο νὰ διορθώσῃ τὴ διατύπωσή του, κι᾽ ὕστερα νὰ διορθώσῃ τὴ διόρθωση: ἔτσι ἀπὸ θεωρία σὲ θεωρία διορθώνοντας τὸν ἑαυτό του, ὅταν ἐνόμιζε πῶς τονὲ συμπληρώνει, δὲν ἔκαμε ἄλλο τίποτα μὲ πλέξιμο ποὺ ἔφερνε τἄλλο πλέξιμο καὶ μὲ τὶς ἀναπτύξεις πάνου σ᾽ ἄλλες ἀναπτύξεις, παρὰ νὰ ἐκφράσῃ μὲ ὁλοένα μεγαλύτερη προσέγγιση τὴν ἁπλότητα τῆς ἀρχικῆς του ἐνόρασης. Ὅλο λοιπὸν τὸ πλέξιμο τῆς θεωρίας του ποὺ θὰ τραβοῦσε χωρὶς τέλος, ἄλλο τίποτε δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀσυμμετρία μεταξὺ τῆς ἁπλῆς του ἐνόρασης καὶ τῶν μέσων ποὺ διέθετε γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσῃ.

Ποιὰ εἶν᾽ αὐτὴ ἡ ἐνόραση; Ἀφοῦ ὁ φιλόσοφος δὲ μπόρεσε νὰ δόσῃ τὴ διατύπωσή της, δὲ θὰ τὸ καταφέρουμε βέβαια ἐμεῖς. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ θὰ κατορθώσουμε νὰ πιάσουμε καὶ νὰ καθορίσουμε εἶναι μιὰ ἐνδιάμεση εἰκόνα μεταξὺ τῆς συγκεκριμένης ἐνόρασης καὶ τῆς πλοκῆς τῶν ἀφῃρημένων ἐννοιῶν ποὺ τὴ μεταφράζουν, εἰκόνα τρεμουλιαστὴ καὶ φευγαλέα, ποὺ μπαίνει, ἴσως ἀπαρατήρητη, στὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου, ποὺ τὸ ἀκολουθεῖ σὰν ἴσκιος του μέσα στοὺς γύρους καὶ τὰ κλωθογυρίσματα τῆς σκέψης του καὶ ποὺ ἂν δὲν εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἐνόραση, τὴν κοντοζυγώνει ὅμως πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴ συμβολικὴ κατ᾽ ἀνάγκην ἔκφρασή της μὲ ἔννοιες, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ μεταχειρισθῇ ἡ ἐνόραση γιὰ νὰ δόσῃ «ἐξηγήσεις». Πρέπει νὰ κοιτάξουμε καλὰ αὐτὸν τὸν ἴσκιο: θὰ μαντέψουμε τὴ στάση τοῦ σώματος ποὺ τόνε ρίχνει. Κι ἂν προσπαθήσουμε νὰ μιμηθοῦμεν αὐτὴ τὴ στάση, ἤ, καλύτερα γιὰ μᾶς, νὰ εἰσχωρήσουμε σ᾽ αὐτή, θὰ ξαναϊδοῦμε, ὅσο εἶναι μπορετό, ὅ,τι ὁ φιλόσοφος εἶδε.

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει ἐν πρώτοις τὴν εἰκόν᾽ αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμη τῆς ***ἄρνησης*** ποὺ ἔχει πάνου της. Θυμᾶστε πῶς ἐνεργοῦσε τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτους; Σταματοῦσε τὴ θέληση τοῦ φιλοσόφου σὲ μιὰν ὡρισμένη στιγμὴ καὶ μᾶλλον τὸν

ἐμπόδιζε νὰ δράσῃ παρὰ ποὺ τοῦ ὑπαγόρευε τί νὰ κάμῃ. Μοῦ φαίνεται πῶς καὶ ἡ ἐνόραση στὸ στοχαστικὸ μέρος φέρνεται συχνὰ ὅπως τὸ δαιμόνιο τοῦ Σωκράτους στὸν πρακτικὸ βίο· τουλάχιστο μ᾽ αὐτὴ τὴ μορφὴ προβάλλει καὶ μ᾽ αὐτὴ τὴ μορφὴ ἐπίσης ἐξακολουθεῖ νὰ δίνῃ καὶ πιὸ καθάριες ἐκδηλώσεις της: ἀμύνεται. Μπροστὰ στὶς ἰδέες ποὺ ἐπικρατοῦνε συνήθως, στὶς θέσεις ποὺ μοιάζουν γιὰ προφανεῖς, στὶς βεβαιώσεις ποὺ περνοῦσαν ὡς τὰ τότε γιὰ ἐπιστημονικές, αὐτὴ σφυρίζει στ᾽ αὐτὶ τοῦ φιλοσόφου: ***Ἀδύνατον.*** Ἀδύνατο κι᾽ ὅταν ἀκόμα τὰ γεγονότα καὶ οἱ συλλογισμοὶ φαίνονται ἀρκετοὶ γιὰ νὰ πιστευθῇ πῶς εἶναι καὶ δυνατὸ καὶ πραγματικὸ καὶ βέβαιο. Ἀδύνατο, γιατὶ κάποια ἐμπειρία, ἀξεδιάλυτη ἴσως μὰ κρίσιμη, σοῦ μιλᾶ μὲ τὴ φωνὴ μου καὶ ἡ ἐμπειρία αὐτὴ εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὰ γεγονότα ποὺ παρατάσσονται καὶ τοὺς λόγους ποὺ ὑπάρχουν· ἀπὸ τώρα δὲ καὶ στὸ ἑξῆς τὰ γεγονότ᾽ αὐτὰ γιὰ τὸ φιλόσοφο δὲν ἔχουν παρατηρηθῆ καλὰ καὶ οἱ συλλογισμοὶ εἶναι λαθεμένοι.

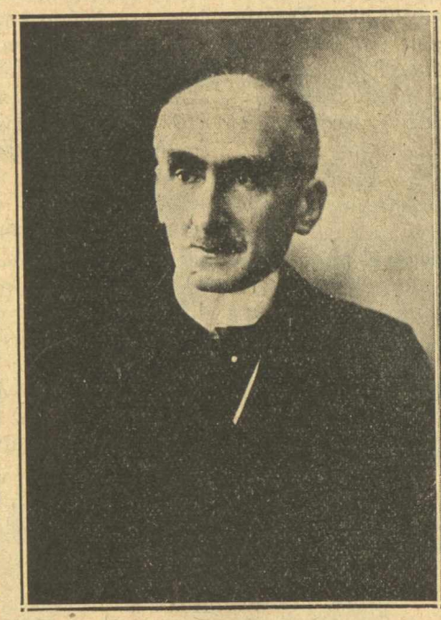

ΕΡΡΙΚΟΣ ΜΠΕΡΞΟΝ

Τὶ περιέργη δύναμη ἡ ἀρνητικὴ αὐτὴ δύναμη τοῦ ἐνστίκτου! Πῶς δὲν τὴν ἐπρόσεξαν περισσότερο οἱ ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας; Δὲ φαίνεται πῶς τὸ πρῶτο κίνημα τοῦ φιλοσόφου, ὅταν ἀκόμα ἡ σκέψη του δὲν εἶναι ἀσφαλὴς καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ὁριστικὸ στὴ θεωρία του, εἶναι νὰ πετάξῃ ὁριστικὰ μερικὰ πράγματα; Ἀργότερα θὰ μπορέσῃ νὰ παρουσιάσῃ ποικιλία σὲ ὅ,τι θὰ βεβαιώνῃ· μὰ σὲ ὅ,τι ἀρνεῖται δὲ θἄχῃ καμμιὰ ποικιλία. Κι᾽ ἂν ἔχει ποικιλία σ᾽ ὅ,τι βεβαιώνει, ὁ λόγος θἄναι πάλιν ἡ δύναμη αὐτὴ τῆς ἄρνησης, ἡ ἔμφυτη στὴν ἐνόραση ἢ στὴν εἰκόνα της. Θὰ πάῃ νὰ βγάλῃ μὲ νωθρότητα συμπεράσματα σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες μιᾶς εὐθύγραμμης λογικῆς· καὶ νὰ ποὺ ξαφνικὰ μπρὸς στὶς ἴδιες του βεβαιώσεις δοκιμάζει τὸ ἴδιο αἴσθημα τοῦ «ἀδύνατου», ποὺ τοῦ ἦρθε στὴν ἀρχὴ μπρὸς στῶν ἄλλων τὶς βεβαιώσεις. Πραγματικῶς ἀφήνοντας τὴν καμπύλη τῆς σκέψης του γιὰ ν᾽ ἀκολουθήσῃ ἴσια τὴν «ἐφαπτομένη» της κατάντησε ξένος πρὸς τὸν ἑαυτό του. Ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό του γυρνῶντας στὴν ἐνόραση. Ἀπὸ τὰ πήγαιν᾽ ἔλα καὶ τὰ στριφογυρίσματ᾽αὐτὰ σχηματίζονται τὰ ζικ-ζὰκ μιᾶς θεωρίας ποὺ «ἀναπτύσσεται», δηλαδὴ χάνεται, ξαναβρίσκεται καὶ διορθώνει ἀτέλειωτα τὸν ἑαυτό της.

Ἂς βγοῦμε ἀπὸ τὸ μπέρδεμ᾽ αὐτό, κι᾽ ἂς ἀνεβοῦμε πρὸς τὴν ἁπλὴν ἐνόραση ἢ τουλάχιστο πρὸς τὴν εἰκόνα ποὺ τὴν παριστάνει· ἀμέσως κι᾽ ὅλας βλέπουμε ν᾽ ἀπαλλάσσεται ἡ θεωρία ἀπὸ τὶς συνθῆκες τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου ἀπ᾽ ὅπου φαινόταν ἐξαρτημένη. Χωρὶς ἀμφιβολία, τὰ προβλήματα ποὺ καταπιάσθηκεν ὁ φιλόσοφος εἶναι τὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ του· ἡ ἐπιστήμη ποὺ μεταχειρίζεται ἢ ἐπικρίνει εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ του· στὶς θεωρίες μάλιστα ποὺ ἐκθέτει μπορεῖ κανείς, ἂν τὶς ζητήσει, νὰ ξαναβρῃ τὶς ἰδέες τῶν συγχρόνων καὶ τῶν προγενεστέρων του. Πῶς μποροῦσε νὰ γίνει ἀλλοιώτικα; Γιὰ νὰ δόσῃ κανεὶς τὸ νέο νὰ τὸ καταλάβουν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ ἐκφράσῃ μὲ τὰ παληὰ μέσα· καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ὑπῆρχαν, οἱ λύσεις ποὺ ἔδιναν σ᾽ αὐτά, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ ποὺ ἔζησε,

ἤτανε, γιὰ κάθε μεγάλο πνεῦμα, τὸ ὑλικὸ ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ νὰ δόσῃ συγκεκριμένη μορφὴ στὴν σκέψη του. Χωρὶς νὰ λογαριάσουμε πὼς εἶναι παράδοση, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητ᾽ ἀκόμα, νὰ παρουσιάζεται κάθε φιλοσοφία σὰν πλῆρες σύστημα ποὺ ἀγκαλιάζει κάθε τι ποὺ εἶναι γνωστό. Μὰ θὰ ἦταν πλάνη μεγάλη νὰ παίρνῃ κανεὶς γιὰ στοιχεῖο καταστατικὸ τῆς θεωρίας ὅ,τι δὲν ἦταν παρὰ μόνον ἐκφραστικὸ μέσο. Σ᾽αὐτὸ τὸ πρῶτο σφάλμα τρέχουμε, ὅπως σᾶς εἶπα, τὸν κίνδυνο νὰ πέσουμε, σὰν καταπιασθοῦμε μὲ τὴ μελέτη ἑνὸς συστήματος. Τόσες ὁμοιότητες λεπτομερειακὲς μᾶς κτυποῦν στὰ μάτια, τόσα συμπλησιάσματα μᾶς φαίνονται ἐπιβαλλόμενα, τόσο πολλὲς ἐκκλήσεις ἔρχονται ὁλοῦθε στὴν εὐφυΐα μας καὶ τὴν πολυμάθειά μας, ποὺ μπαίνουμε στὸν πειρασμὸ ν᾽ ἀνασυνθέσουμε τὴ σκέψη τοῦ Λασκάλου μὲ κομμάτια ἰδεῶν παρμέν᾽ ἀπ᾽ ἐδῶ κι ἀπ᾽ ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὸν ἐπαινέσουμε στὸ τέλος πὼς μπόρεσε—ὅπως σταθήκαμε κ᾽ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἱκανοὶ—νὰ σκαρώσῃ ἕνα ὡραῖο μωσαϊκό. Μὰ ἡ πλάνη αὐτὴ δὲ βαστάει πολύ, γιατὶ γρήγορα ἀντιλαμβανόμεθα πὼς κ᾽ ἐκεῖ ποὺ ὁ φιλόσοφος φαίνεται νὰ ἐπαναλαβαίνῃ πράγματα εἰπωμένα, τὰ νοεῖ μὲ τὸ δικό του τρόπο. Παρατοῦμε, λοιπόν, τότε τὴν ἀξίωση τῆς ἀνασύνθεσης, ἀλλὰ γιὰ νὰ πέσουμε συχνότατα σ᾽ ἄλλο σφάλμα, ὄχι βέβαια τόσο βαρὺ σὰν τὸ πρῶτο, μὰ πιὸ ἐπίμονο. Φανταζόμεθα τὴ θεωρία—ἔστω κι ἂν εἶν᾽ ἑνὸς δασκάλου—σὰν βγαλμένη ἀπὸ προγενέστερες φιλοσοφίες καὶ σὰν νὰ παριστάνῃ «μιὰ στιγμὴ ἐξέλιξης». Βέβαια δὲν ἔχουμε πέρα γιὰ πέρα λάθος, γιατὶ ἀλήθεια μιὰ φιλοσοφία μοιάζει μᾶλλον μ᾽ ἕναν ὀργανισμὸ παρὰ μ᾽ ἕνα ἄθροισμα καὶ καλύτερα ποὺ μιλοῦμε γιὰ ἐξέλιξη παρὰ γιὰ σύνθεση. Μὰ ἡ νέα αὐτὴ παραβολή, ἐκτὸς ποὺ ἀναγνωρίζει στὴν ἱστορία τῆς σκέψης πιὸ πολλὴ συνέχεια παρ᾽ ὅση βρίσκεται πραγματικὰ σ᾽ αὐτή, ἔχει καὶ τὸ κακὸ νὰ κρατῇ τὴν προσοχή μας καρφωμένην στὴν ἐξωτερικὴ πλοκὴ τοῦ συστήματος καὶ σ᾽ ὅ,τι μπορεῖ νὰ προβλεφθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ μορφή του, ἀντὶ νὰ μᾶς βάλῃ τὸ δάκτυλο στὸ νεωτερισμὸ καὶ στὴν ἁπλότητα τοῦ βάθους. Ἕνας φιλόσοφος ἄξιος τοῦ ὀνόματος ποτὲ δὲ λέει παρὰ ἕνα μόνο πρᾶγμα· κι ἀκόμα, ζητάει νὰ τὸ πῇ μᾶλλον παρὰ ποὺ τὸ λέει πραγματικά. Καὶ λέει ἕνα μόνο πρᾶγμα γιατὶ δὲ βλέπει παρὰ ἕνα μόνο σημεῖο, καὶ μάλιστα δὲ τὸ βλέπει παρὰ ταγγίζει μᾶλλον. Τὸ ἄγγιγμ᾽ αὐτὸ δίνει τὴν πρώτην ὤθηση, ἡ ὤθηση τὴν πρώτη κίνηση κι᾽ ἂν ἀπὸ τὴ πρώτην αὐτὴ κίνηση ποὺ εἶναι σὰ ἀνεμοστρόβιλος ἰδιαίτερης μορφῆς βλέπουμε μονάχα ὅ,τι ἐμάζεψε στὸ δρόμο της, ὅμως εἶν᾽ ἀλήθεια πὼς κι ἄλλη σκόνη μποροῦσε νὰ ξεσηκωθῇ καὶ πὼς τὸ ἴδιο θὰ ἐστριφογύριζεν. Ἔτσι, μιὰ σκέψη ποὺ φέρνει κατιτὶς νέο στὸν κόσμο εἶν᾽ ἀναγκασμένη νὰ ἐκδηλωθῇ μεσ᾽ ἀπὸ τὶς ἕτοιμες ἰδέες ποὺ ἁπαντάει μπροστά της καὶ συνεπαίρνει στὴν κίνησή της· καὶ μ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο φαίνεται σχετικὴ μὲ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔζησεν ὁ φιλόσοφος. Μὰ εἶν᾽ ἐπίφαση μονάχ᾽ αὐτό. Ὁ φιλόσοφος μποροῦσε νἄρθῃ πολλοὺς αἰῶνες πρίν· θἄχε νὰ κάνῃ μὲ ἄλλη φιλοσοφία κι ἄλλην ἐπιστήμην· θὰ ἔθετεν ἄλλα προβλήματα· καὶ θὰ ἐκφραζότανε μ᾽ ἄλλους τύπους ἀπ᾽ ὅσα ἔγραψε ἴσως οὔτε μιὰ γραμμὴ δὲ θἄταν ἡ ἴδια· κι ὅμως θἄλεγε τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

Ἐπιτρέψτε μου νὰ διαλέξω ἕνα παράδειγμα. Ἐπικαλέσθηκα πρωτήτερα τὶς ἐπαγγελματικές σας ἀναμνήσεις· θὰ ἐπικαλεσθῶ τώρα, μὲ τὴν ἄδειά σας, μερικὲς δικές μου. Καθηγητὴς στὸ Γαλλικὸ Κολλέγιο ἀφιερώνω μιὰ ἀπὸ τὶς σειρὲς τῶν μαθημάτων μου στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας. Ἔτσι μπόρεσα νὰ ἐφαρμόσω στὸ Μπέρκλυ κ᾽ ὕστερα στὸ Σπινόζα τὸ πείραμα ποὺ περιέγραψα παραπάνου. Ἀφήνω κατὰ μέρος τὸ Σπινόζα γιατὶ θὰ μᾶς ἔβγαζε πολὺ μακρυά. Κι ὅμως δὲν ξέρω ἄλλο τίποτε πιὸ διδακτικὸ ἀπὸ τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ βάθους ἑνὸς βιβλίου σὰν τὴν «Ἠθική» ἀπὸ τόνα μέρος τὰ πελώρια πράγματα ποὺ ὀνομάζονται Οὐσία, Κατηγόρημα, Τρόπος καὶ τὸ τρομερὸ θέλγητρο τῶν θεωρημάτων μὲ τοὺς περίπλοκους, πορισματικοὺς καὶ σκολιοὺς ὁρισμούς, μὲ τὸν πολύπλοκο μηχανισμό τους καὶ τὴν τεράστια καταθλιπτικὴ δύναμη, ποὺ κάνουν τὸν ἀρχάριο νὰ στέκῃ μπρὸς στὴν Ἠθικὴ σὰ χαμένος μὲ θαυμασμὸ καὶ τρόμο, ὅπως μπροστὰ σ᾽ ἕνα Ντρέντνωτ—κι ἀπὸ τἄλλο

μέρος κάτι λεπτότατο, ἐλαφρότατο καὶ σχεδὸν ἀέρινο, ποὺ φεύγει ὅσο ζυγώνει κανεὶς μὰ ποὺ δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ κοιτάξῃ, ἔστω κι ἀπὸ μακρυά, χωρὶς ν᾽ ἀδιαφορήσῃ γιὰ ὅλα τἄλλα, ἀκόμα καὶ γιὰ κεῖνο ποὺ θεωρεῖται κεφαλαιῶδες, ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ διάκριση μεταξὺ Οὐσίας καὶ κατηγορήματος, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ δυαδισμὸ τῆς Νόησης καὶ τῆς Ἔκτασης. Πίσω ἀπὸ τὸν βαρὺν ὄγκο τῶν Καρτεσιανικῶν καὶ Ἀριστοτελικῶν ἰδεῶν ὑπάρχει ἡ ἐνόραση τοῦ Σπινόζα, ἡ ἐνόραση ποὺ καμμιὰ διατύπωση, ἔστω καὶ ἡ ἁπλούστερη, δὲν ἔχει τόση ἁπλότητα γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσῃ. Ἂς ποῦμε, ἀρκούμενοι σὲ μιὰ προσέγγιση, πὼς ἡ ἐνόραση αὐτὴ τοῦ Σπινόζα εἶναι τὸ αἴσθημα μιᾶς σύμπτωσης μεταξὺ τῆς πράξης τοῦ πνεύματός μας γιὰ νὰ γνωρίσῃ τελείως τὴν ἀλήθεια καὶ τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ τὴ γεννήσῃ, ἡ ἰδέα ὅτι ἡ «ἐπιστροφὴ» τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὅταν πιὰ συμπληρωθῇ γίνετ᾽ ἕνα μὲ τὴν «ἐκπόρευση» καὶ πὼς ὅταν ὁ ἄνθρωπος βγαίνοντας ἀπὸ τὴ θεότητα φθάσῃ νὰ γυρίσῃ πάλι σ᾽ αὐτή, τότε πιὰ βλέπει μιὰ μονάχα κίνηση ἐκεῖ ποὺ ἐξαρχῆς εἶδε τὶς δυὸ ἀντίθετες κινήσεις τοῦ πηγαιμοῦ καὶ τοῦ ἐρχομοῦ—ἡ ἠθικὴ ἐμπειρία ἀναλαμβάνει ἐδῶ νὰ διαλύσῃ μιὰ λογικὴν ἀντίφαση καὶ μὲ μιὰ ἀπότομη κατάλυση τοῦ Χρόνου νὰ κάνῃ πηγαιμὸ τὸν ἐρχομό.

Ὅσο ἀνεβαίνουμε πρὸς τὴν ἀρχικὴ αὐτὴν ἔκφραση τόσο καλύτερα καταλαβαίνουμε πὼς ἂν ὁ Σπινόζας ἔζοῦσε πρὶν ἀπὸ τὸ Ντεκὰρτ θἄγραφε, χωρὶς ἀμφιβολία, ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἔγραψε, μὰ μιὰ ποὺ ἔζησε κι᾽ ἔγραψεν ὁ Σπινόζας εἴμεθα βέβαιοι πὼς θἄχαμε τὸ Σπινοζισμό.

***

Φθάνω στὸ Μπέρκλυ κι ἀφοῦ ἐπῆρ᾽ αὐτὸν γιὰ παράδειγμα, δὲ θὰ σᾶς κακοφανῇ ἂν τὸν ἀναλύσω λεπτομερῶς: ἡ σύντομη ἀνάλυση ἐδῶ δὲ θὰ ἦτανε δυνατὴ παρὰ μὲ ζημία τῆς ἀξίας της. Ἀρκεῖ νὰ ρίξῃ κανεὶς ἕνα βλέμμα στὸ ἔργο τοῦ Μπέρκλυ καὶ βλέπει νὰ συνοψίζεται τοῦτο—μονάχο του θἄλεγε κανένας—σὲ τέσσαρες θεμελιώδεις θέσεις. Ἡ πρώτη ποὺ τὴ χαρακτηρίζει ἕνας ἰδεαλισμός κ᾽ ἔχει συνδεθῇ μὲ μιὰ νέα θεωρία γιὰ τὴν ὅραση (ἂν καὶ ὁ φιλόσοφος ἔκρινε φρόνιμο νὰ παρουσιάσῃ τὴ θεωρία αὐτὴ γιὰ τὴν ὅραση ὡς ἀνεξάρτητη) μπορεῖ νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: «Ἡ ὕλη εἶναι ἕνα σύνολο ἰδεῶν». Ἡ δεύτερη ὑποστηρίζει πὼς οἱ ἀφῃρημένες καὶ γενικὲς ἰδέες εἶναι λέξεις μονάχα: εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ὀνοματισμοῦ (nominalismus). Ἡ τρίτη βεβαιώνει τὴν πραγματικότητα τῶν πνευμάτων καὶ τὰ χαρακτηρίζει μὲ τὴ βούληση: εἶναι, ἂς ποῦμε, πνευματικισμὸς καὶ βουλησιαρχία (spiritualismus—volontarismus). Τέλος, ἡ τέταρτη, ποὺ μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε θεϊσμὸ (theismus) θέτει τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, βασιζόμενη κυριώτατα στὴ θεώρηση τῆς ὕλης. Λοιπόν, δὲν ὑπάρχει εὐκολώτερο πρᾶγμα παρὰ νὰ βροῦμε τὶς τέσσαρες αὐτὲς θέσεις, εἰπωμένες σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια λόγια, σ᾽ ὅλους τοὺς προγενέστερους καὶ σύγχρονους τοῦ Μπέρκλυ. Τὴν

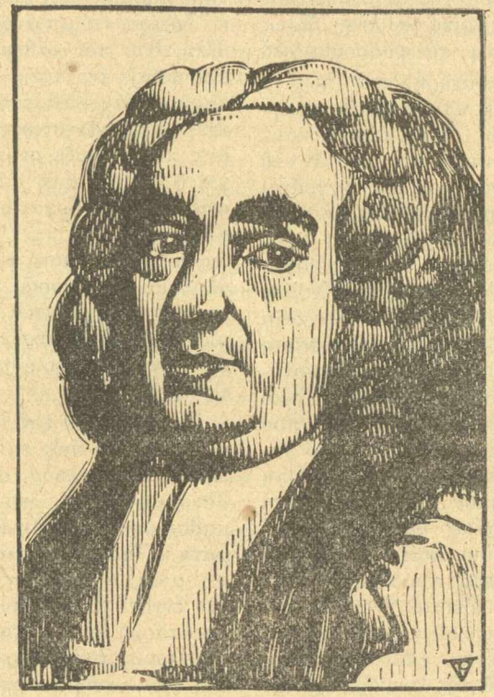

ΜΠΕΡΚΛΥ

τελευταία τὴ συναντοῦμε στοὺς θεολόγους. Τὴν τρίτη στὸ Ντοὺνς Σκότ· κι ὁ Ντεκὰρτ εἶπε κάτι τέτοιο. Ἡ δεύτερη ἔδοσε τροφὴ στὶς ἀντιλογίες τοῦ Μεσαίωνα πρὶν ἀποτελέσει ὁλοκληρωτικὸ μέρος τῆς φιλοσοφίας τοῦ Χόμπς. Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη, μοιάζει πολὺ τὸν «περιστατισμὸ» (occasionalismus) τοῦ Μαλμπράνς, ποὺ καὶ τὴ διατύπωση ἀκόμα θὰ τὴν ἀνακαλύπταμε καὶ στοῦ Ντεκὰρτ μερικὰ κείμενα· ἄλλως τε, δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ φθάσουμε στὸ Ντεκὰρτ γιὰ νὰ παρατηρήσουμε πὼς τὸ ὄνειρο ἔχει ὅλην τὴν ἐπίφαση τῆς πραγματικότητος καὶ πὼς δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀπὸ τὶς ἀντιλήψεις μας πού, ἂν τὴ πάρουμε κατὰ μέρος, νὰ μᾶς ἐγγυᾶται τὴν ἔξω τοῦ ἀνθρώπου ὕπαρξην ἑνὸς πράγματος. Ἔτσι, μὲ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους, ἢ ἂν δὲ θέλουμε ν' ἀνατρέξουμε τόσο μακρυά, μὲ τὸ Ντεκάρτ, τὸ Χόμπς καὶ τὸ Λόκε, ἔχει κανεὶς ὅλα τ' ἀναγκαῖα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ ἀνασύσταση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Μπέρκλυ. Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ τοῦ ἀφήσουμε γιὰ ἔργο δικό του τὴν θεωρία του γιὰ τὴν ὅραση, ποὺ ἡ πρωτοτυπία της ἀντανακλῶντας στὸ σύνολο θἄδινε στὴ θεωρία τὴν πρωτότυπη ὄψη της. Πάρτε λοιπὸν τὰ κομμάτι' αὐτὰ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας φιλοσοφίας καὶ βάλτε τα εἰς τὸ ἴδιο πιάτο, ρίχτε ξεῖδι καὶ λάδι ὅσο θέλετε, προσθέστε λίγην ἀνυπόμονην ἐπιθετικότητα ἐναντίον τοῦ μαθηματικοῦ δογματικοῦ καὶ κάποια ἐπιθυμία—φυσικὴ σ' ἕναν ἐπίσκοπο φιλόσοφο—συμβιβασμοῦ τῆς λογικῆς μὲ τὴν πίστη, ἀνακατέφτε τα καλά, εὐσυνείδητα κι ἀπὸ πάνου, γιὰ μαϊδανό, τρίφτε μερικοὺς ἀφορισμοὺς κορφολογημένους ἀπὸ τοὺς νεοπλατωνικούς: ἔτσι θἄχετε—συχωρέστε μου τὴν ἔκφραση—μιὰ σαλάτα ποὺ ἀπὸ μακριὰ θὰ μοιάζῃ ἀρκετὰ μ' ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμεν ὁ Μπέρκλυ.

Αἴ λοιπόν, ὅποιος ἔκαν' ἔτσι θὰ ἦταν ἀνίκανος νὰ μπῇ στὴ σκέψη τοῦ Μπέρκλυ. Δὲ μιλῶ γιὰ τὶς δυσκολίες καὶ τὰ ἀδύνατα ποὺ ἀπάνω τους θὰ σκόνταβαν αἱ ἐξηγήσεις τῶν λεπτομερειῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Μπέρκλυ. Τί περίεργος ὁ τέτοιος ὀνοματισμὸς ποὺ καταλήγει νὰ ὑψώνῃ ἕνα σωρὸ γενικὲς ἰδέες μὲ οὐσίες αἰώνιες, μόνιμες στὴ Θεία Διάνοια! καὶ τί παράξενη ἄρνηση τῆς πραγματικότητος τῶν σωμάτων ποὺ ἐκφράζεται μὲ μιὰ θετικὴ θεωρία γιὰ τὴ φύση τῆς ὕλης, θεωρία γόνιμη, ποὺ ἀπέχει μίλλια ἀπὸ ἕνα στεῖρον ἰδεαλισμὸ ποὺ δὲν κάνει διάκριση μεταξὺ ἀντίληψης καὶ ὀνείρου! Ἐκεῖνο ποὺ θέλω νὰ πῶ εἶναι πὼς εἶν' ἀδύνατο ἐξετάζοντας μὲ προσοχὴ τὴ φιλοσοφία τοῦ Μπέρκλυ νὰ μὴν ἰδοῦμε τὶς τέσσερες θέσεις ποὺ διακρίναμε παραπάνου νὰ συμπλησιάζουν πρῶτα κι' ὕστερα νὰ μπαίνουν ἡ μιὰ μέσα στὴν ἄλλη, ἔτσι ποὺ καθεμιὰ νὰ φαίνεται πὼς ἐγκυμονεῖ τὶς τρεῖς ἄλλες, νὰ παίρνει ἔξαρση καὶ βάθος, νὰ ξεχωρίζῃ ριζικὰ ἀπὸ τὶς προγενέστερες καὶ σύγχρονες θεωρίες ποὺ ἔμοιαζε στὴν ἐπιφάνεια. Βέβαια καὶ ἡ δεύτερ' αὐτὴ ἄποψη, ποὺ ἡ θεωρία φαίνεται σὰν ὀργανισμός κι ὄχι πιὰ σὰν ἄθροισμα, δὲν εἶν' ἀκόμα ἡ ὁριστικὴ ἄποψη. Τουλάχιστο εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια. Δὲ μπορῶ νὰ μπῶ σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες. Πρέπει ὅμως νὰ δείξω γιὰ μιὰ-δύο ἀπὸ τὶς τέσσερες θέσεις πὼς μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντλήσῃ τὴν καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς ἄλλες.

Ἂς πάρουμε τὸν ἰδεαλισμό. Δὲν εἶναι μόνο νὰ λέῃ πὼς τὰ σώματα εἶν' ἰδέες. Σὲ τί θὰ ὠφελοῦσ' αὐτό; Θὰ ἔξακολουθούσαμε νὰ λέμε γιὰ τὶς ἰδέες αὐτὲς ὅ,τι μαθαίνουμε μὲ τὴν πεῖρα γιὰ τὰ πράγματα κι' ἔτσι θ' ἀντικατασταίναμε μιὰ λέξη μὲ μιὰν ἄλλη λέξη· γιατὶ ὁ Μπέρκλυ δὲν ἐννοεῖ βέβαια πὼς ἡ ὕλη θὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχῃ ὅταν αὐτὸς πάψει νὰ ζῇ. Ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Μπέρκλυ σημαίνει ὅτι ἡ ὕλη εἶναι συνεκτατικὴ μὲ τὴν παράστασή μας· πὼς δὲν ἔχει ἐσωτερικό, οὔτ' ἀποκάτου· πὼς δὲν κρύβει τίποτε, δὲν περιέχει τίποτε· πὼς δὲν κατέχει κανενὸς εἴδους δυνάμεις οὔτε δυναμικότητες· ὅτι εἶναι ξεδιπλωμένη στὴν ἐπιφάνεια καὶ περιέχεται ὁλόκληρη, κάθε στιγμή, σ' ὅ,τι δίνει. Ἡ λέξη «ἰδέα» σημαίνει συνήθως ὑπόστασην αὐτοῦ τοῦ εἴδους, θέλω νὰ πῶ ὑπόσταση πλέρια πραγματοποιημένη, ποὺ τὸ εἶναί της καὶ τὸ φαίνεται εἶναι τὸ ἴδιο, ἐνῷ ἡ λέξη «πρᾶγμα» φέρνει στὸ νοῦ μας πραγματικότητα ποὺ εἶναι μαζὶ καὶ ἀπόθεμα πιθανοτήτων· γι' αὐτὸν τὸ λόγο ὁ Μπέρκλυ προτιμᾷ νὰ ὀνομάζῃ τὰ πράγματα ἰδέες κι' ὄχι πράγματα. Μ' ἂν κοιτάξουμ' ἔτσι τὸν ἰδεαλισμὸ τὸν βλέπουμε νὰ συμπίπτῃ μὲ τὸν «ὀνοματισμό»·

γιατὶ ἡ δεύτερη αὐτὴ θέση, ὅσο βεβαιώνεται καθαρώτερα στὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου, τόσο προφανέστερα περιορίζεται στὴν ἄρνηση τῶν γενικῶν ἀφῃρημένων ἰδεῶν—***ἀφῃρημένων*** λέω, δηλαδὴ ***βγαλμένων*** ἀπὸ τὴν ὕλη: εἶναι φανερὸ πράγματι πὼς δὲ μπορεῖ νὰ βγῇ κάτι ἀπὸ κεῖνο ποὺ δὲν περιέχει τίποτε, οὔτε νὰ βγάλῃ κανεὶς ἀπὸ μιὰν ἀντίληψη ἄλλο τίποτε ἐκτὸς αὐτῆς. Ἀφοῦ τὸ χρῶμα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ χρῶμα καὶ ἡ ἀντίσταση μόνο ἀντίσταση, ποτὲ δὲ θὰ βρῆτε τίποτε κοινὸ μεταξὺ τῆς ἀντίστασης καὶ τοῦ χρώματος, ἀπὸ τὰ διδόμενα τῆς ὅρασης ποτὲ δὲ βγάζετε ἕνα στοιχεῖο ποὺ νἄναι κοινὸ μὲ τὰ διδόμενα τῆς ἁφῆς. Ἂν θελήσετε νὰ βγάλετε κι' ἀπὸ τὶς μὲν κι' ἀπὸ τὶς δὲ κάτι ποὺ νἄναι σ' ὅλες κοινό, θ' ἀντιληφθῆτε, κοιτάζοντας αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, πὼς ἔχετε νὰ κάμετε μόνο μὲ λέξη: νὰ ὁ ὀνοματισμὸς τοῦ Μπέρκλυ· μὰ νὰ καὶ ἡ «νέα θεωρία τῆς ὅρασης» μαζί. Ἂν μιὰ ἔκταση ὁρατὴ καὶ χεροπιαστὴ μαζὶ εἶναι μόνο λέξη, τὸ ἴδιο πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε, μ' ἕνα λόγο ἀκόμα παραπάνω, καὶ γιὰ μιὰ ἔκταση ποὺ ἐνδιαφέρει ὅλες τὶς αἰσθήσεις: νὰ πάλιν «ὀνοματισμός», μὰ νὰ καὶ ἡ ἀναίρεση τῆς Καρτεσιανῆς θεωρίας περὶ ὕλης. Ἂς μὴ μιλοῦμε μάλιστα πιὰ γιὰ ἔκταση· ἂς διαπιστώσουμε μονάχα πώς, ἔτσι ποὺ εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῆς γλώσσας, οἱ δύο ἐκφράσεις: «ἔχω αὐτὴ τὴν ἀντίληψη» καὶ «αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ὑφίσταται» εἶναι συνώνυμες, μὰ ὅτι ἡ δεύτερη, εἰσάγοντας τὴν ἴδια λέξη «ὑπόσταση» στὴν περιγραφὴ ἀντιλήψεων ἐντελῶς διαφορετικῶν, μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε πὼς ἔχουν κάτι κοινὸ μεταξύ τους καὶ νὰ φανταζόμεθα πὼς ἡ διαφορά τους κρύβει κάποια θεμελιώδη ἑνότητα, τὴν ἑνότητα μιᾶς «οὐσίας». Ἔχετε ὅλον τὸν ἰδεαλισμὸ τοῦ Μπέρκλυ καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς αὐτός, ὅπως σᾶς ἔλεγα, εἶν' ἕνα μὲ τὸν ὀνοματισμό του. Καὶ τώρα ἂς ἔλθουμε, ἂν θέλετε, στὴ θεωρία περὶ Θεοῦ καὶ στὴ θεωρία περὶ πνευμάτων. Ἂν ἕνα σῶμα εἶναι καμωμένο ἀπὸ «ἰδέες», ἤ, μ' ἄλλα λόγια, ἂν εἶναι ἐντελῶς παθητικὸ καὶ τερματισμένο, γυμνὸ ἀπὸ κάθε δύναμη καὶ δυναμικότητα δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ πάνου σ' ἄλλα σώματα· γι' αὐτὸ καὶ οἱ κινήσεις τῶν σωμάτων πρέπει νἄναι τἀποτελέσματα μιᾶς δύναμης ἐνεργητικῆς ποὺ ἔχει φτιάσει τὰ ἴδι' αὐτὰ σώματα καὶ ποὺ δὲ μπορεῖ νἄναι παρὰ αἰτία νοητική, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν τάξη ποὺ μαρτυρεῖ τὸ σύμπαν. Ἂν γελοιούμεθα παίρνοντας γιὰ πραγματικότητες, μὲ τόνομα γενικῶν ἰδεῶν, τὰ ὀνόματα ποὺ δόσαμε σὲ ὁμάδες ἀντικειμένων, λίγο πολὺ τεχνητὰ σχηματισμένες ἀπὸ μᾶς τοὺς ἰδίους πάνου στὸ σχέδιο τῆς ὕλης, ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὅταν νομίζουμε πὼς ἀνακαλύπτουμε, πίσω ἀπὸ τὸ σχέδιο ὅπου ἐκτείνεται ἡ ὕλη τὶς θεϊκὲς προθέσεις: βέβαια ἡ γενικὴ ἰδέα ποὺ ὑπάρχει μόνο στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἑνώνει τὰ σώματα μεταξύ τους δὲν εἶναι παρὰ μιὰ λέξη, μὰ ἡ γενικὴ ἰδέα ποὺ ὑπάρχει στὸ βάθος ἑνώνοντας τὰ σώματα μὲ τὸ Θεὸ ἢ μᾶλλον κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ Θεὸ στὰ σώματα εἶναι μιὰ πραγματικότης· κι' ἔτσι ὁ ὀνοματισμὸς τοῦ Μπέρκλυ ἐξηγεῖ φυσικώτατα τὴν ἀνάπτυξη τῆς θεωρίας ποὺ ἄδικα θεωρήθηκε σὰ μιὰ νεο-πλατωνικὴ φαντασιοπληξία· μ' ἄλλα λόγια ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Μπέρκλυ εἶναι μιὰ ἄποψη τῆς θεωρίας ποὺ βάζει τὸ Θεὸ πίσ' ἀπ' ὅλες τὶς ἐμφανίσεις τῆς ὕλης. Τέλος, ἂν ὁ Θεὸς ἐντυπώνει σὲ καθέν' ἀπὸ μᾶς ἀντιλήψεις, ἤ, ὅπως λέει ὁ Μπέρκλυ «ἰδέες», τὸ ὂν ποὺ δέχεται τὶς ἀντιλήψεις αὐτές, ἢ μᾶλλον ποὺ τὶς ὑποδέχεται εἶναι τὸ ὅλως διόλου ἀντίθετο τῆς ἰδέας, εἶναι μιὰ βούληση, μιὰ βούληση ποὺ περιορίζεται ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴν θεία βούληση. Τὸ σημεῖο τῆς συνάντησης τῶν δύο αὐτῶν βουλήσεων εἶν' ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ τ' ὀνομάζουμε ὕλη. Ἀνθρώπινο πνεῦμα, ὕλη, θεῖο πνεῦμα καταντοῦν ὅροι ποὺ δὲ μποροῦν νὰ ἐκφράσουν παρὰ ἐν σχέσει ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο. Καὶ ὁ πνευματικισμὸς τοῦ Μπέρκλυ βρίσκεται κι' αὐτὸς νἄναι μιὰ ἄποψη μιᾶς ὁποιασδήποτε ἀπὸ τὶς τρεῖς ἄλλες θέσεις.

Ἔτσι τὰ διάφορα μέρη τοῦ συστήματος μπαίνουν τόνα μέσα στἄλλο, καθὼς συμβαίνει σ' ἕνα ζωντανὸ πρᾶγμα. Κι' ὅπως ἔλεγα στὴν ἀρχή, ἡ θέα τῆς ἀμοιβαίας αὐτῆς διείσδυσης μᾶς δίνει χωρὶς ἀμφιβολία μιὰ πιὸ σωστὴν ἰδέα γιὰ τὸ σῶμα τῆς θεωρίας· δὲ μᾶς πάει ἀκόμα νὰ πιάσουμε τὴν ψυχή της.

Θὰ τὴ ζυγώσουμε ἂν μπορέσουμε νὰ πιάσουμε τὴ ***διάμεση εἰκόνα*** ποὺ σᾶς

ἐμίλησα πρὸ ὀλίγου — μιὰν εἰκόνα ποὺ εἶναι σχεδὸν ὕλη σὲ ὅ,τι δὲν ἀφήνει πιὰ νἀγγιχθῆ — φάντασμα ποὺ μᾶς παρουσιάζεται ὅσο γυρνοῦμε γύρω στὴ θεωρία· ἀπ' αὐτὸ θὰ ζητήσουμε νὰ πετύχουμε τὸ ἀποφασιστικὸ σημεῖο, τὴν ὑπόδειξη τῆς στάσης ποὺ πρέπει νὰ πάρουμε καὶ τοῦ μέρους ποὺ πρέπει νὰ κοιτάξουμε. Ἡ διάμεση εἰκόνα ποὺ σχεδιάζεται μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ ἑρμηνευτοῦ ὅσο προχωρεῖ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου ὑπῆρχεν ἄλλοτε μέσα στὴ σκέψη τοῦ δασκάλου ποὺ ἔκανε τὸ ἔργο; Ἂν ὄχι αὐτή, θὰ ὑπῆρχε κάποια ἄλλη ποὺ μπορεῖ ν' ἀνῆκε σὲ μιὰ τάξη ἀντιλήψεων διαφορετικὴ καὶ ποὺ νὰ μὴν εἶχε καμμιὰν ὁμοιότητα μ' αὐτή, μὰ ποὺ ἦταν ὅμως ἴσης ἀξίας, ὅπως ἔχουν τὴν ἴδι' ἀξία δυὸ μεταφράσεις, σὲ διαφορετικὲς γλῶσσες, τοῦ ἴδιου πρωτοτύπου. Μπορεῖ καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς εἰκόνες, μπορεῖ μάλιστα κι ἄλλες εἰκόνες, ἴσης ἀξίας πάλι, νὰ ὑπῆρχαν ὅλες μαζὶ καὶ ν' ἀκολουθοῦσαν βῆμα πρὸ βῆμα τὸ φιλόσοφο στὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψης του. Ἡ μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ μὴν ἀντιλήφθηκε καμμιά, προσπαθῶντας νὰ ἔρχεται πότε-πότε σ' ἄμεσην ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀκόμα λεπτότερο ἐκεῖνο πρᾶγμα ποὺ εἶν' ἡ ἴδια ἡ ἐνόραση· ἀλλὰ τότε πρέπει ἐμεῖς οἱ ἑρμηνευταὶ νὰ βάλουμε στὴ θέση της αὐτὴ τὴ διάμεσην εἰκόνα, ἀλλοιῶς θὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν «ἀρχικὴν ἐνόραση» σὰ γιὰ ἕν' ἀόριστο νόημα καὶ γιὰ τὸ «πνεῦμα τῆς θεωρίας» ὡσὰν γιὰ μιὰν ἀφαίρεση, ἐνῶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα εἶναι ὅσο παίρνει συγκεκριμένο καὶ ἡ ἐνόραση ἐκείνη τὸ πιὸ καθαρὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ σύστημα.

Στὴν περίπτωση τοῦ Μπέρκλυ νομίζω πὼς βλέπω δυὸ διαφορετικὲς εἰκόνες κι' ἐκείνη ποὺ μοῦ κτυπᾶ περισσότερο στὸ μάτι δὲν εἶν' ἐκείνη ποὺ τὴν πλήρη ἔνδειξή της τὴ βρίσκουμε στὸν ἴδιον τὸ Μπέρκλυ. Μοῦ φαίνεται πὼς ὁ Μπέρκλυ βλέπει τὴν ὕλη σὰ μιὰ ***λεπτότατη διάφανη τσίπα*** μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ. Μένει διάφανη ἐνόσω οἱ φιλόσοφοι δὲν ἀσχολοῦνται μ' αὐτὴ καὶ τότε ὁ Θεὸς δείχνεται πίσω ἀπ' αὐτή. Μὰ μόλις ἡ μεταφυσικὴ ἢ καὶ ὁ κοινὸς νοῦς, ὅσο εἶναι μεταφυσικός, τὴν ἀγγίζει, τότε ἀμέσως ἡ τσίπα χάνει τὴ γυαλάδα της, χονδραίνει, θαμπώνει καὶ σχηματίζει ἐμπόδιο· γιατὶ λέξεις ὅπως Οὐσία, Δύναμη, ἀφῃρημένη Ἔκταση κλπ. γλυστροῦν πίσ' ἀπ' αὐτὴ καὶ κάθουντ' ἀπάνου σὰ στρῶμα σκόνης κι' ἔτσι μᾶς ἐμποδίζουν νὰ ἰδοῦμε τὸ Θεὸ μέσ' ἀπὸ τὴν τσίπα. Ἡ εἰκόν' αὐτὴ μόλις διαγράφεται ἀπὸ τὸ Μπέρκλυ τὸν ἴδιο, ἂν κι' ἔχει πῆ πὼς «σηκώνουμε σκόνη κι' ὕστερα παραπονούμεθα πὼς δὲ βλέπουμε». Μὰ ὑπάρχει μιὰ ἄλλη παρομοίωση ποὺ τὴν ἐπικαλεῖται συχνὰ ὁ φιλόσοφος καὶ ποὺ δὲν εἶναι τὸ ἀκουστικὸ αὐτὸ στοίβαγμα τῆς ὀπτικῆς εἰκόνας ποὺ περιέγραψα: ἡ ὕλη εἶναι γλῶσσα ποὺ μᾶς μιλεῖ ὁ Θεός. Οἱ μεταφυσικοὶ τῆς ὕλης, χονδραίνοντας κάθε συλλαβή, ὑψώνοντάς την σὲ ἀνεξάρτητη πραγματικότητα, στρέφουν τὴν προσοχή μας ἀπὸ τὸ νόημα στὸν ἦχο κι' ἔτσι μᾶς ἐμποδίζουν νὰ παρακολουθήσουμε τὸ θεῖο λόγο. Μὰ εἴτε στὴ μία εἴτε στὴν ἄλλη προσκοληθῆ κανεὶς πάντα ἔχει νὰ κάνῃ μὲ μιὰν ἁπλῆν εἰκόνα, ποὺ πρέπει νἄχουμε μπρὸς στὰ μάτια μας, γιατὶ ἂν δὲν εἶναι ἡ ἐνόραση ποὺ γέννησε τὴ θεωρία, ἀπορρέει ὅμως ἀμέσως ἀπ' αὐτὴ καὶ βρίσκεται πιὸ κοντά της ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες θέσεις, εἴτε μιὰ-μιὰ ἂν τὶς πάρουμε εἴτε καὶ συνδυασμένες. (τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

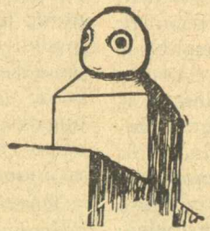

"ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ„
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ, Β. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ
ΟΡΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΤΗΣΙΑ ..... ΔΡΧ. 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ..... ΦΡ. 60
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ Ο ΣΤΙΧΟΣ ..... ΔΡΧ. 7

ΤΑ ΣΩΣΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΞΕΝΑ

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΑΙΤΝΑ

Ἔρχομαι ἀπὸ τὴ Σικελία, τὴν Αἴτνα, τοὺς κρατῆρες, τοὺς καταρράκτες, τὴ λάβα. Ἔρχομαι, ἀλλὰ δὲν συνέρχομαι : Τί χρεωκοπία τῆς φαντασίας ! Ὄχι γιατὶ δὲν μπορεῖ, κατὰ τὴν καθιερωμένη δημοσιογραφικὴ ἔκφραση, νὰ συλλάβῃ «ὅλο τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκταση τῆς καταστροφῆς», ἀλλὰ γιατὶ συνηθίζει νὰ συλλαμβάνῃ ὁλωσδιόλου ἄλλα πράγματα. Τί φαντάζεσθε γιὰ ἡφαίστειο, τέλος πάντων, γιὰ Αἴτνα ; Ἕνα βουνὸ μὲ μιὰ τρύπα στὴ μέση, στὴν κορφή, σὰ χωνί, ποὺ νὰ βγαίνῃ καπνός, ζεματιστὴ λάβα, ἢ καὶ τίποτα, βρὲ ἀδερφὲ ποὺ εἶνε ἀκόμη καλλίτερο ! Ἂν ἔχετε τέτοιες ἰδέες καλλίτερα νὰ μὴν πᾶτε. Θά...θυμώσετε. Θὰ ἰδῆτε, ὅτι ἔχετε φτιάσῃ, μὲ τὴ φαντασία σας, τὸ ἡφαίστειο (καὶ σεῖς καὶ ὅλοι ἀκόμα οἱ σχεδιασταὶ καὶ τσιγκογράφοι τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν λεξικῶν) ὅπως σᾶς κάπνισε. Πρῶτα-πρῶτα ἡ Αἴτνα δὲν καπνίζει μὲ τὸ στόμα της. Καπνίζει μὲ τὰ πόδια της, μὲ τὰ πλευρά της, μὲ τὴ ράχη της, σὰν ἀξιοπερίεργο, γυμνασμένο νούμερο ἱπποδρομίου. Μὰ εἶνε κατάστασις αὐτή ; Εἶναι περίεργο πὼς ὁ Πίνδαρος ποὺ εἶχε ἰδῆ μιὰ ἔκρηξη της καὶ τὴν εἶχε μάλιστα περιγράψῃ θαυμάσια στὴν πρώτη-πρώτη ὠδὴ τῶν Πυθίων δὲν παρατήρησε μιὰ τόσο μεγάλη ἀνωμαλία. Νἄχῃ κρατῆρα μισὸ χιλιόμετρο πλάτος καὶ νὰ καπνίζῃ ἀπ' ἀλλοῦ, ἀπὸ παντοῦ, ἀπ' ὅπου φθάσῃ; Ἀπὸ τὸ πρῶτο κύτταγμα μοῦ θύμισε τὶς καλύβες μερικῶν δικῶν μας Θεσσαλῶν, ποὺ ἔχουν φουγάρο τρεῖς πῆχες, γιὰ νὰ καπνίζουν ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα μέρη, ἀπὸ τὰ παράθυρα, τὶς πόρτες, τοὺς τοίχους, τὰ κεραμίδια, ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν ! Τί νὰ σᾶς κάνῃ καὶ ἡ φαντασία σας ; Ποῦ θέλετε νά...φαντασθῆ ὅτι στὸ ψηλότερο ἡφαίστειο τῆς Εὐρώπης βασιλεύει ρωμαϊϊκη κακομοιριά ;

Ἂς ἀφήσουμε τ' ἀστεῖα. Ὑπάρχει λόγος ποὺ ἡ Αἴτνα δὲν καπνίζει μὲ τὴν πίπα της. Ἐννοεῖ, κάθε φορά, νὰ μεταχειρίζεται καινούργια. Καὶ τὴ φτιάνει. Ἀπὸ χίλια χρόνια πρὸ Χριστοῦ μέχρι σήμερα δὲν κάνει ἄλλη δουλειά. Σκαρώνει κρατῆρες. Ἂν πάρετε Σικελὸν ὁδηγὸ καὶ τοῦ πῆτε :

—Τράβα, πήγαινέ με στὸν κρατῆρα !

Θὰ σταθῇ νὰ σᾶς δῇ μὲ τὸ συγκαταβατικὸ χαμόγελο ποὺ ἔχουν οἱ σοφοὶ γιὰ τοὺς ἀγραμμάτους :

—Σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς διακόσους ;

Καὶ θὰ πῇ λίγους. Κάθε βῆμα εἶνε καὶ ἀπὸ ἕνας κρατήρας. Οἱ σβυσμένοι, ποὺ εἶνε θλιβεροὶ σὰν συνταξιοῦχοι, σὰν ἀκαδημαϊκοί, σὰν μυθιστοριογράφοι ποὺ ἔχουν χρόνια νὰ δόσουν σημεῖα ζωῆς, εἶνε ἄπειροι. Οἱ ἐνεργοὶ αὐτοὶ ποὖκαναν τὴν καταστροφή, τέσσερες μεγάλοι καὶ γαλαξίας ὁλόκληρος ἀπὸ μικρούς. Ἄλλο πάλι βάσανο αὐτό ! Τι φαντάζεσθε ὡς κρατῆρα ; Μὴν πῆτε τίποτε, δὲ θἄχῃ καμμιὰ σχέση μὲ τὸ πρᾶγμα. Θὰ φαντάζεσθε κάτι στρογγυλό, κύκλο, ἔλλειψη, ἀκανόνιστη περιφέρεια, στόμα, χείλη.

Αἴ, λοιπόν, αὐτὰ ὅλα εἶνε καθαρὴ φιλολογία, ἕνα συμβατικὸ λεξιλόγιο γιὰ τὶς περιγραφές. Οἱ κρατῆρες ποὺ εἶδα, στὴν κορυφογραμμὴ τοῦ Φρουμέντο, εἶνε μιὰ σειρὰ κουμπότρυπες. Αὐτὸ τὸ βουνὸ εἶνε γεμάτο μαχαιριὲς σὰν νὰ συνεπλάκη μὲ παλαιοὺς ἀντάμηδες τῆς Πλάκας καὶ τῶκαμαν κόσκινο μὲ τὶς κάμες τους. Αὐτὲς οἱ μαχαιριές, ἀπὸ κοντά, εἶνε ἀβυσσαλέα καὶ φοβερὰ βάραθρα. Στὸ βάθος ἀκοῦτε τὴ λάβα νὰ κοχλάζῃ καὶ νὰ παφλάζῃ.

Ἂς ἔρθουμε λιγάκι σ' αὐτήν. Πῶς ρέει ; Ἐδῶ εἶνε πιὰ ποὺ ἡ φαντασία σας θὰ τὰ κάνῃ θάλασσα ! Ὅλοι βλέπουν μπροστά τους λυωμένο μέταλλο, λυωμένο σίδερο ποὺ τρέχει σὲ πύρινα ποτάμια καὶ πλημμυρίζει τὰ χωριά. Θὰ ἦτανε πολὺ ὡραῖα ἔτσι, γιὰ κείνους ποὺ καταστρέφονται ! Θὰ γλύτωναν μιὰ καὶ καλὴ σὰν ἕναν ποὺ παίζει καὶ χάνει σ' ἕνα χαρτὶ ὅλη τὴν περιουσία του. Ἀλλὰ δὲ γίνεται τίποτα τέτοιο. Ἡ λάβα μόνο στὴν ἀρχή, κοντὰ στὶς πηγές τῆς τρέχει ἔτσι, ἀπόλυτα ρευστὴ καὶ φοβερὰ πυρακτωμένη. Πιὸ κάτω γίνεται σὰν κόκ, λόφοι ἀπὸ κομμάτια μεταλλεύματος, πέτρες, χώματα, ὅ,τι βρίσκεται μπροστά της καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὴ ροή της—μιὰ λοφοσειρὰ ποὺ σπρωγμένη ἀπὸ κάτω, ἀπὸ τὸ ρεῦμα ποὺ κινεῖται ἀργά, βαρειά, ψυχρὰ—ἂν μπορῇ αὐτὸ νὰ λεχθῇ γιὰ τὴ λάβα !—μεθοδικά, μ' ἕνα διακρῆ μεταλλικὸ κρότο, σὰν φάλαγξ στρατιωτικὴ ποὺ

ἐκτελεῖ σχέδιο τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελείου. Τὰ χωριὰ ἀπειλοῦνται μιὰ-δυὸ μέρες, πολιορκοῦνται, περικυκλώνονται, περισφίγγονται καὶ στὸ τέλος ροκανίζονται ἀργὰ-ἀργὰ σὰν παξιμάδια στὸ στόμα ἑνὸς ἀπιστεύτου, τεραστίου τρωκτικοῦ ποὺ ἐννοεῖ νὰ γλεντήσῃ τὴν τροφή του. Οἱ καημένοι οἱ χωριᾶτες βλέπουν τὸ σπίτια τους νὰ γκρεμίζωνται ὥρες ὁλόκληρες! Νὰ διαλύωνται καὶ νὰ πέφτουν ἀπὸ κάποια σαδιστικὴ δύναμη ποὺ θέλει νὰ χαρῇ, στιγμὴ πρὸς στιγμή, τὸν πόνο τους. Ἔχουν ὅλο τὸν καιρὸ νὰ κάνουν ὅσες λιτανεῖες θέλουν μπροστὰ στὸ βραδυκίνητο τέρας ποὺ σὲ κάθε δέησῃ ἀπαντᾷ στερεότυπα μ' ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁμολογῶ πὼς ὅσο καὶ νὰ δούλευε ἡ φαντασία μου δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ σκαρώσῃ μιὰ θεομηνία τόσο διαβολική, μπροστὰ στὴν ὁποία οἱ πιὸ τρομερὲς μηχανὲς τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως εἶνε παιγνιδάκια γιὰ μωρά.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. ΨΥΧΑΡΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ κ. ΣΠ. ΜΕΛΑ

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ κ. Σ. Μελᾶς εἶχε γράψει κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου μηνὸς ἕνα δυνατὸ ἄρθρο εἰς τὸ «Ἔθνος» γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Ψυχάρη, πέρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν τελευταία του μελέτη ποὺ εἶχε δημοσιευθῇ κομματιαστὰ στὶς σελίδες τοῦ «Ἑρμῆ τῆς Γαλλίας» μὲ τὸν τίτλο «ἕνας λαὸς ποὺ δὲν θέλει τὴ γλῶσσα του». Στὸ ἄρθρο αὐτό, κατ' ἀρχὴν ἐγκωμιαστικὸ γιὰ τὴν μεγάλη προσπάθεια τοῦ κ. Ψυχάρη, δὲν ἀπεσιώπησε μερικὲς ἐπιφυλάξεις του ὁ κ. Μελᾶς. Καὶ σ' αὐτὲς κ. Ψυχάρης ἀπαντᾶ τώρα μ' ἕνα γράμμα του ἀπὸ τὸ Παρίσι ποὺ τὸ δημοσιεύομε ἀμέσως ὁλόκληρο γιατὶ παρουσιάζει σὲ πολλὰ σημεῖα γενικὸ ἐνδιαφέρον ἀναμφισβήτητο Ὁ κ. Μελᾶς ποὺ εἶχε τὴν εὐγένεια νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὸ γράμμα—προορισμενο ἄλλως τε γιὰ δημοσίευση—μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι θ' ἀπαντήσῃ στὸ ἐρχόμενο φύλλο τῶν «Ἑλλ. Γραμμάτων» καὶ μάλιστα κάπως διεξοδικὰ στὸ σεβαστὸ διάσκαλο.

Πόσο γελάστηκες, καημένε μου Σπῦρο! Ἐγὼ νὰ θυμώσω, διαβάζοντας τὸ λαμπρο ἐκεῖνο σου τὸ ἄρθρο τοῦ «Ἔθνους»; Καλέ, τί μοῦ λές; Ἡ καρδιά μου ὅσο προχωροῦσα, γινότανε περβόλι. Τί πειράζει ποὺ διαφωνοῦμε σὲ μερικά; Οἱ ἄνθρωπινες οἱ γνῶμες ἀλλάζουνε καὶ πᾶνε. Τὸ κυριώτερο εἶναι νὰ συφωνοῦνε οἱ καρδιές. Ἕνα δάκρι ποὺ στάλαξε ἀπὸ τὴν καρδιὰ δὲν πάει ποτές του χαμένο. Γεννᾶ καλοσύνη ὅπου πέσῃ καὶ ἡ καλοσύνη μονάχη σώζει τὸν κόσμο. Ἂν εἴτανε ὅλοι κακοί, ἔρημος θὰ εἴτανε γλήγορα ὁ πλανήτης μας.

Ἀπὸ τὴν καρδιά σου χύθηκε τὸ ἄρθρο σου ἐκεῖνο τὸ περίφημο, ποὺ δὲ λυπᾶται κανεὶς οὔτε κόπους περασμένους, οὔτε ἀγῶνες δεινοὺς κι ὅσα φέρνουνε μαζί τους οἱ ἀγῶνες βάσανα κι ἀπελπισίες, ὅταν ἀξιώθηκε ὁ ποιητὴς νὰ ἐμπνέψῃ τέτοιο ἄρθρο σ' ἕνα Σπῦρο Μελά.

Σ' ἕνα Σπῦρο Μελά, μάλιστα! Γιατὶ νὰ μὴ σοῦ πῶ τὴν περίεργη ἐντύπωση ποὺ μοῦ ἔδωσες ἕνα βράδι στὸ θέατρό σου, ἀφοῦ εἶχα κάμει τὴν πρώτη μου δημόσια διάλεξη στὴν Ἀθήνα, κι ἀπομείναμε μόνοι!

Τὴν ξαίρεις τὴ φρασούλα ποὺ τὴ συνηθίζουμε κάθε μέρα: *παίρνει ὁ νούς του.*

Παίρνει ὁ νούς σου, δηλαδὴ ὅτι ἀκούσῃς, ὅτι διῇς, τὸ παίρνεις μέσα σου, τὸ ἁρπάζεις τὸ κάνεις δικό σου, γίνεται ἰδιοχτησία σου ὁ κόσμος, ποιὸς κόσμος; ὁ κόσμος ἀλάκερος, ἐσώκοσμος κι' ὀξώκοσμος.

Τέτοιος εἶσαι, Σπῦρο, καὶ ποτές μου δὲν κατάλαβα τόσο καλὰ τὸ βαθὶ τὸ νόημα τῆς κοινῆς φρασούλας, παρὰ τὴ βραδειὰ ποὺ μοῦ μίλησες γιὰ τὸ ζήτημα καὶ γιὰ τὴ δράση μου τὴν ἴδια.

Πῶς λοπὸν ἐσύ, ὁ ἔξυπνος, ὁ τετραπέρατος, ὁ διαολεμένος, πῶς δὲν κατάλαβες ἕνα πρᾶμα σημαντικό;

Μὲ ψέγεις ποὺ κατηγορῶ τοὺς δικούς μας μπροστὰ στὸ παγκόσμιο κοινό. Μά, παιδάκι μου, τὸ πρῶτο χρέος τοῦ Ρωμιοῦ εἶναι νὰ κατηγοριέται στὴν οἰκουμένη μπροστά. Πρέπει νὰ προπάρουμε. Πῶς τοὺς φαντάζεσαι *τοὺς ξένους*; Στραβούς; Νὰ σοῦ δηγηθῶ καὶ νὰ διασκεδάσῃς. Ὁ ἀγαθὸς ὅ Βικέλας ταξίδεβε μιὰ μέρα στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ξακουσμένο τὸν ἑλληνιστὴ τὸν A. Croiset. Καθισμένοι καὶ οἱ δυὸ κατάντικρι μέσα στὸ τραῖνο. Ζυγώνει δίπλα στὸ παραθυράκι ἕνας ζητιάνος καὶ ἁπλώνει τὸ χέρι. Ὁ Βικέλας ἄνω-κάτω. Εἶχε πεῖ τοῦ Croiset πὼς στὸ ρωμαΐϊκο τοῦ κάκου καὶ ζητιάνους δὲ βλέπεις! Γυρνᾶ τὸ λοιπὸν καὶ διώχνει τὸ ζητιάνο μὲ λόγια πικρά. Ξεκαρδιζότανε στὰ γέλια ὁ Croiset, σὰ μοῦ ἀνάφερε τὸ ἀνέκδοτο.

Γιὰ νὰ ξαναρθοῦμε στὴ μελέτη μου, ὁ A. Meillet, ποὺ εἶναι σήμερα ὁ μεγαλήτερος γλωσσολόγος τῆς Ἐβρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, μοῦ γράφει νὰ μοῦ πῇ πὼς ἡ μελέτη μου εἶναι «une étude définitive». Γραμμένη γαλλικά. Ὅσο θέλεις. Μὰ κινέζος δὲν εἶμαι. Νὰ λοιπὸν ἕνας Ρωμιὸς ποὺ εἶπε τὴν ἀλήθεια. Καὶ δοξάζεται στὴν Εβρώπη ποὺ τὴν εἶπε.

Νὰ μὴν ξεχνοῦμε κιόλας πως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ-ἀρχὴ τὸ δήλωσα, παρακάλεσα, πρόσταξα νὰ μὴ θαρρέψῃ κανένας μαθὲς πὼς τὰ βάζω μὲ τὸ ἔθνος. Τονίζω μάλιστα πὼς τὸ ἔθνος εἶναι θάμα μονάχο. Τοὺς καλαμαράδες κυνηγῶ, καὶ δῶ, νὰ τὸ ξαίρεις, ὄχι στὸ παγκόσμιο δημόσιο μπροστά, μὰ ἴσια μὲ τὰ μακρινὰ τἀστέρια τοὐρανοῦ, ἂν μποροῦσα, θὰ τὸ φώναζα πὼς ἡ καθαρέβουσα, ἡ καμαρωμένη, περήφανη καὶ περίφημη, βασίζεται στὴν πρόληψη, στὴν ἀμάθεια, στὴν τελειωτικὴ τὴν ἄγνοια τῆς ἀρχαίας.

Γι' ἀφτό, φίλε Σπῦρο, γιὰ νὰ ξαστερωθῇ πιὰ πέρα πέρα ἡ ἀλήθεια, μοῦ *μυρίστηκε*, ποὺ λές, τὸ Νόμπελ. Ἀμέ, τί νομίζεις, τάχα γιὰ τοὺς παράδες; Ποιὸς μὲ εἶδε ποτές του νὰ μαζώνω λιανὰ στὴ τζεπούλα μου; Ὅλα γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ τιμὴ γιὰ μένα, πιὸ σωστὰ γιὰ τὴν Ἰδέα. Νὰ μὴν τὰ μασοῦμε. Γκάφα μεγάλη ποὺ δὲ μὲ προτείνανε γιὰ τὸ Νόμπελ ἐμενα. Οὔτε ρώτημα πὼς ἄλλη σημασία θὰ εἶχε γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ νὰ τὄπαιρνε ὁ Ψυχάρης παρὰ ὁ Κωστής.

Τί προσμένεις ὅμως ἀπὸ ἕναν τόπο, ἀπὸ μιὰν Ἀθήνα ποὺ τὸ προκηρίχνει φαρδιὰ πλατιὰ πὼς ὁ συγραφέας τοῦ «Ταξιδιοῦ» δὲν εἶναι καλλιτέχνης, δὲν εἶναι ποιητής! Κανόνισα τὴ ζωντανή μας γλώσσα γιὰ δυὸ σκοπούς, πρῶτος καὶ ἱερός, γιὰ νἄχῃ τὸ παιδὶ μιὰ γραμματική, δέφτερος κι ἄλλο τόσο ἱερός, γιὰ νἄχῃ τὸ ἔθνος μιὰ φιλολογία.

Ἂν ξαίρεις κανένα χριστιανὸ ποὺ νὰ τὴν κανονίση καλήτερα, μὲ περσότερη προσοχὴ καὶ μὲ περσότερο μέτρο, τραβῶ τὸ καπέλλο μου. Μὰ ἐσύ, ματάκια μου θέλεις ν' ἀποφασίσῃ ὁ λαός. Πῶς τὸ ἐννοεῖς ἀφτό; Νὰ μαζωχτοῦνε στὸ θέατρο ἐπαρχιακοὶ ἀντιπρόσωποι ἀπ' ὅλη τὴ ρωμιοσύνη καὶ τότες πιὰ νὰ ξεστηθίσω ἐγὼ κανένα κομματάκι μου, ἐσὺ μιὰ σκηνούλα σου ἀπὸ τὸ «Γιὸ τοῦ Ἴσκιου».

Ὁ Θεὸς φυλάξοι! Δὲν τὸ θέλω μὲ κανέναν τρόπο, γιατὶ ἀρχισίγουρο πὼς ἐσένα θὰ ψηφίσουνε καὶ θ' ἀπομείνω μὲ τὴν Ἰδέα στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ.

Σὲ κάτι ἄλλο θὰ συφωνήσουμε, Σπῦρο. Προβλέπεις πὼς ἀκόμη καὶ σὰν πεθάνω, θὰ σᾶς ζαλίζω μὲ ἀτέλειωτες κουβέντες. Κάτι τέτοιο μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ. Ἔγραψα τόρα τελεφταῖα ἕνα μακρὶ μακρὶ πεζὸ τραγοῦδι, «*Τὸ πλεούμενο χρυσὸ κιβούρι*». Ὁ ποιητής, ἤσυχα ξαπλωμένος ἀνάμεσα σὲ πεφκόκλαδα καὶ δαφνοῦλες ξαναπερνᾶ μὲ τὸ νοῦ του τὴν ὕπαρξή του. Ὅτι δυσάρεστο κι ἂν τοῦ ἔτυχε, δὲν τοῦ μέλει. Κάθε τόσο χαμογελᾶ. Ὅσο πλέει στὴ Μεσόγειο τὸ κιβούρι, ὅσο χαδέβουνται τὰ πλεβρά του ἀπὸ τὴ θάλασσα τὴν κυανή, ὅσο πλησιάζει στὴν παινεμένη τὴ Χιό, τόσο πιὸ γλυκὰ ἡ καρδιά του ἀναγαλλιάζει, γιατὶ τὸ ξαίρει πὼς ὁ ποιητὴς ἀρχίζει καὶ ζῇ μονάχα σὰν πεθάνῃ.

Τότες πιὰ παίρνει καὶ τὸ Νόμπελ.

Σπῦρο, ἔλα στὸ Νησί μου, στάσου μιὰ στιγμὴ στὸ μνῆμα μου μπροστά, θὰ σοῦ πῶ τρυφερὰ λόγια ἐπειδὴ ποτές μου ἐσένα δὲ θὰ σὲ ξεχάσω.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΕΙΚΟΝΑ ΜΑΣ. *Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου εἶναι ἔργο τοῦ συγχρόνου Γερμανοῦ ζωγράφου Γεράρδ Φόλντραγ. Παριστάνει ἕνα νεαρὸ καλλιτέχνη ποὺ ζωγραφίζει τὴν γυναίκα του τὸ παιδί του καὶ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν εἰκόνα αὐτὴν εἶναι ἡ σιγουριὰ τῆς γραμμῆς καὶ ὁ ρεαλισμὸς τοῦ θέματος καὶ τῆς ἐκτελέσεως. Θυμίζει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς Μουρίλλο ἐνῶ ἡ ἐκφραστικὴ μορφὴ τῆς γυναίκας καὶ ἡ ὅλη στάση της τὴ φέρνει κοντὰ στὴ Λάουρα ντὶ Ντιάντι τοῦ Τισιανοῦ ποὺ δημοσιεύσαμε στὸ προηγούμενο φύλλο μας. Γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ οἱ ξένοι εἰδικοὶ ἀφιέρωσαν εὐμενέστατες κρίσεις καὶ ἀνάμεσα σ' ἄλλα τὸ Ἀγγλικὸ περιοδικὸ «Studio» θεωρεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ ὡς ὑποδειγματικὸ καὶ τονίζει ὅτι τὸ αἴσθημα τοῦ χρώματος ἰδίως εἶναι ἄφθαστα ἀνεπτυγμένο στὸ ζωγράφο Γεράρδ Φόλντραγ.*

ΤΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΑΝΘΩΝΑΣ Εἴδαμε καὶ μεῖς τὸ ἀπάνθισμα ποὺ δημοσιευσαν οἱ ἐφημερίδες ἀπὸ τὰ γραπτὰ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐθαυμάσαμε καὶ τὶς ἀνορθογραφίες—τὸ «ο» καὶ τὸ «ρθο» μὲ ὠμέγα παρακαλῶ γιὰ νὰ εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς τὸ σύστημα τῶν ἐξεταζομένων—καὶ τὶς φοβερὲς ἀλαμπουρνέζικες, ἢ ἀνύπαρκτες ἰδέες τους. Τὰ σχολεῖα μας, λένε, διδάσκουν γλῶσσα ἐπομένως δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὰ παιδιὰ νὰ ξέρουν τίποτε ἄλλο. Καὶ ἐπειδὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχει, ἐπίσης καὶ αὐτὴ ποὺ διδάσκεται δὲν γράφεται, εἶναι συγχωρημένα νομίζομε.ἂν γράψουν, Πειθαρχία τὸ ει μὲ υ καὶ ἂν τὴν ὁρίσουν «ὡς πηδάλιον καὶ λιμένα τῆς ἀναπαύσεως» ἢ ὡς «ὡραίαν τὸ πρόσωπον καὶ... τὸ σῶμα!»... Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει ὅλοι νὰ καταλάβουν εἶναι ὅτι, γιὰ νὰ ὑπάρξῃ Ἐκπαίδευση πρέπει νὰ ὑπάρξῃ γλῶσσα καὶ ἰδέες μὲ κάποιο περιεχόμενο γιὰ νὰ μὴν μεταχειρισθοῦμε τὴν μεγάλη λέξη, ἰδανικά. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο δὲν ἀποκτῶνται οὔτε μὲ αὐστηρὲς ἐξετάσεις, οὔτε μὲ τὴ διαπόμπευση ἑνὸς συστήματος ποὺ κανεὶς ἕως τώρα δὲν ἔδειξε στὴν πράξη, ὅτι εἶναι ἱκανὸς ν' ἀντικαταστήσῃ. Μέχρις ὅτου αὐτὰ τὰ δύο συμβοῦν εἶναι βέβαιο, πὼς θὰ βλέπουμε στὴ θέση τοῦ πιθήκου τοῦ γνωστοῦ διηγήματος, ποὺ ἀσχημονοῦσε μπροστὰ στὴ σελήνη, νεαροὺς Ἕλληνες, ποὺ κάνουν τὸ ἴδιο μπροστὰ στὸ ὡραῖο σῶμα τῆς ἀφηρημένης ἐννοίας τῆς «Πειθαρχίας».

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΝΟΜΟΙ. Στὸ νομοσχέδιο ποὺ ὑπέβαλε στὴ Βουλὴ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπάρχει ἕνα ἄρθρο (τὸ 10ο) ποὺ λέει:

Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ εἰς δημοσίους κινηματογράφους εἴσοδος ἀνηλίκων ἀμφοτέρων τῶν φύλλων μέχρις ἡλικίας 16 ἐτῶν συμπεριλαμβανομένων. Ἡ ἡλικία θὰ ἐξακριβοῦται διὰ τῆς ἐπιδείξεως πιστοποιητικοῦ.... κ.λ.π. Τὰ πιστοποιητικὰ δέον νὰ φέρωσι τὴν φωτογραφίαν τοῦ ὑπὲρ οὗ ἐξεδόθησαν».

Νὰ γιατὶ δὲν ἐφαρμόζονται οἱ νόμοι στὴν Ἑλλάδα. Φτάνουμε πάντοτε στὴν ἄκρη. Εἶνε δυνατὰ αὐτὰ ποὺ λέει τὸ παραπάνω ἄρθρο; Καὶ δὲ φτάνει τὸ εἰσιτήριο, ὁ φόρος, τὸ μπουρμπουὰρ τοῦ ταξιθέτη θέλει νὰ πληρώνῃ ὁ κόσμος χαρτόσημα καὶ φωτογραφίες γιὰ πιστοποιητικά; Καὶ θὰ ἐξελέγχωνται αὐτὰ τὰ πιστοποιητικὰ στὴν πόρτα; Μὴ χειρότερα!

ΥΠΟΠΤΟ ΑΡΘΡΟ. Τὸ νομοσχέδιον περὶ κινηματογράφων ἔχει κι' ἄλλο ἕνα ἄρθρο, ποὺ ἂν δὲν εἶναι ἀνόητο σὰν τὸ 10ο τότε σίγουρα εἶναι ὕποπτο. Λέει τὸ 9ο ἄρθρο:

«Πᾶσα κινηματογραφικὴ ἐπιχείρησις ὑποχρεοῦται ἐπὶ ἀπειλῇ στερήσεως τῆς ἀδείας νὰ προβάλλῃ καθ' ἑκάστην μετὰ τοῦ τακτικοῦ προγράμματος καὶ ἑβδομαδιαίαν κινηματογραφικὴν ἀνασκόπησιν ἱστορικῶν ἢ συγχρόνων ἐθνικῶν γεγονότων».

Δηλαδή; Μήπως ἀποβλέπει τὸ ἄρθρο στὴν ὑποστήριξη καμμιᾶς.... ἐγχωρίας παραγωγῆς ταινιῶν;

Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΜΑΣ. Μερικὲς ἐφημερίδες ἐξέφρασαν τὴν ἀγανάκτησή τους γιατὶ οἱ Ρεντζαῖοι διαπομπεύθηκαν μὲς τὶς βαρειὲς—ἀσήκωτες ἀλυσσίδες Τὸ θέαμ' αὐτὸ ἐπρόσβαλλε πράγματι τὸν ἀνθρωπισμό μας. Μὰ τί νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς ἄλλους πολίτες ποὺ γιὰ ψύλλου πήδημα σέρνουνται στοὺς δρόμους μὲ χειροπέδες;

ΑΣ ΜΗΝ ΑΝΘΟΥΣΕ ΤΟΣΟ. Εἰς ἕνα ἀρθρίδιο μιᾶς ἐφημερίδος διαβάσαμε τὰ ἑξῆς:

«Ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων θαλασσῶν ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια ἐκπέμπουν τὸ διεθνὲς σῆμα κινδύνου, τὴν ὑστάτην ἐπίκλησιν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν τῶν πληρωμάτων των. Αὐτὸ ἀποδεικνύει πόσον ἀνθεῖ ἡ ἀτμήρης ἐμπορική μας ναυτιλία...».

Ἤγουν: πᾶρε τον στὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῇ καὶ τοῦ χρόνου!...

ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΛΟΓΙΚΗ. Εἶναι κάμποσες ἡμέρες ποὺ καταδικάσθηκε σὲ δεκατέσσερα χρόνια φυλακὴ ὁ Γκούσιος ποὺ ἀποπειράθηκε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Τὴν ἄλλη μέρα πολλὲς ἐφημερίδες ἔγραψαν πὼς πρέπει νὰ εἰσαχθῇ σὲ νευρολογικὴ κλινικὴ ὁ Γκούσιος γιατὶ «πάσχει τὰς φρένας». Μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν τὴ καταλαβαίνουμε καθόλου αὐτὴ τὴ λογική.

Ἢ πάσχει ἀπὸ φρενικὸ νόσημα ὁ Γκούσιος καὶ τότε ἄδικα καταδικάσθηκε, ἄδικα κάθησε τόσον καιρὸ στὴ φυλακή, ἐνῷ ἔπρεπεν ἐξ ἀρχῆς νὰ εἰσαχθῇ σ' ἕνα φρενοκομεῖο, ἢ τάχει τετρακόσια καὶ πρέπει νὰ ξεπληρώσῃ τὴν ποινή του. Tertium non datur.

ΠΕΖΟΤΗΣ. Μιὰ μικρὴ ἀγγελία ἐφημερίδος ζητάει «δακτυλογράφον γνωρίζουσαν καλλιγραφίαν καὶ ὀρθογραφίαν». Ὕψιστε Θεέ, τί πεζὴ ἀπαιτητικότης! Ὡραία ἁπλῶς δὲν ἀρκεῖ;

ΟΙ ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ. Στὴ Βουλὴ ἀκούστηκε καὶ τοῦτο: ὅτι εἶναι περιττοὶ οἱ σχολικοὶ γιατροὶ καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ καταργηθῇ ὁ θεσμὸς αὐτός. Ἡ γνώμη αὐτὴ μόνο ἴσαμε ἕνα σημεῖο δικαιολογεῖται· Ὑμεῖς ἀπορροῦμε πὼς ἂν ὑπάρχει κάτι περιττὸ σ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση, δὲν εἶναι οὔτε οἱ γιατροὶ οὔτε τὰ ὑγιεινὰ σχολεῖα· περιττὲς καὶ βλαβερὲς καταντοῦν οἱ οἰκονομίες ποὺ γίνονται σὲ βάρος τῆς ὑγείας καὶ τῆς μορφώσεως τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΕΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Les Korakistiques. — Ἡ σάτυρα αὐτὴ τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ μεταφράστηκε ἀπὸ τὴν Δα Π. Λάσκαρη καὶ τυπώθηκε ὡς συμπληρωματικὴ διατριβή, στὸ Παρίσι.

Αὐτὸ καθ' ἑαυτό, τὸ θέμα τοῦ βιβλίου, δηλαδὴ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ἔχει περιωρισμένον ἐνδιαφέρον. Ἴσως, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ζωντανέψῃ ἀρκετὰ ὁλόκληρη τὴν ἐποχή. Ἴσως, πάλι, ἐπειδὴ ἡ καθαρεύουσα, νεκρὴ ὅπως εἶναι, δὲν μᾶς διασκεδάζει οὔτε μᾶς κάνει νὰ ἀγανακτοῦμε. Ἀπεναντίας: Τὰ γεροντάκια σὰν τὸν Σωτήριο καὶ τὸν Αὔγουστο ποὺ γυρεύουν μὲ πεῖσμα κωμικοτραγικό, νὰ βροῦν ἑλληνικὴ ρίζα στὸ «ἄραντες, μαράραντες, χορχολίβαντες τῶν Ἀθιγγάνων», φαίνονται τόσο ἁπλοϊκὰ καὶ ἀβλαβῆ. Κι' ἐκεῖνα τους τὰ «τῇ ὥρᾳ» ἀντὶ γιὰ τώρα καὶ «τὰ βρακία» ἀντὶ γιὰ βρακιά. Ἔτσι καθὼς ξεσκαλίζουν ἀπ' τὰ βιβλία καὶ τὰ ψιλαφίζουν μὲ τρυφερότητα, σὰν νάχουν καὶ κάποια ἀρχοντιὰ ὅταν συγκριθοῦν «τὴν σήμερον» μὲ τὸν «συγκλονιστικὸ σανφασονισμὸ» τοῦ κάθε ἐπαρχιώτη φοιτητὴ ποὺ βόσκησε ἕνα-δυὸ φεγγάρια στὰ «βουλεβάρτα», γι' αὐτὸ καὶ δὲ γελοῦμε μὲ τὰ Κορακίστικα.

Αὐτὰ γιὰ τὸ κείμενο. Ὅσο γιὰ τὴν συμβολὴ τῆς Δος Λάσκαρη θὰ ἔλεγε κανείς—ἂν ἔλειπε ὁ ὡραιότατος πρόλογος—ὅτι τὴν μετάφραση αὐτὴ τὴν ἔκανε σὰν μιὰ πνευματικὴ ἀκροβασία. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἀκροβασία πιὸ τεχνικά. Σὲ πολλὰ μέρη μάλιστα, ὅπως στὴν ἀπόδοση τῆς καθαρεύουσας, σὲ σχολαστικὰ γαλλικὰ ἔχει πολὺ χάρη ἡ δουλειά της καὶ—περιττὸ νὰ προσθέσω ἀπόλυτη ἀσφάλεια στὴν ξένη γλῶσσα. Τὸ σύνολον ὅμως εἶναι κουραστικό. Τὰ ἰδιώματα τὰ γαλλικὰ δὲν ἔρχονται φυσικὰ στὴν κουβέντα. Εἶναι τόσο ἀνόμοια μεταξύ των, ὥστε γιὰ νὰ περάσῃς ἀπ' τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, διακόπτεται κάθε τόσο ἡ ἔννοια. Τοὺς λείπει ἡ ἁρμονία καὶ ἡ σύνδεσις ποὺ ὑπάρχει ἀπολύτως στὰ ἑλληνικά. Καὶ ὄχι μόνον μεταξὺ των συμβαίνει αὐτό, ἀλλὰ καὶ κάθε μία διάλεκτος γαλλικὴ χωριστὰ δὲν ἀντιστοιχεῖ καθόλου μὲ τὴν ἀντικρυνή της τὴν ἑλληνική. Ἀπορῶ πὼς δὲν τὸ πρόσεξε αὐτὸ ἡ Δις Λάσκαρη, γιατὶ νομίζω ὅτι τὰ patois εἶναι φανερὸ πὼς δὲν ἔχουν μὲ τὴν Γαλλικὴ γλῶσσα τὴν ἴδια σχέση ποὺ ἔχουν πρὸς τὰ κοινὰ ἑλληνικὰ τὰ δικά μας Χιώτικα, Μυτιληνέϊκα καὶ ἄλλα τοπικά.

Ἔτσι καὶ τὸ διάβασμα καταντᾶ λίγο ἀκροβασία. Ἀφίνω ποὺ σὲ κάθε σελίδα ὑπάρχουν 5—6 ἐξηγήσεις, παραπομπὲς κτλ. ποὺ βαραίνουν κι' αὐτὲς ὑπερβολικά.

Ἀρά γε λοιπὸν μποροῦσε νὰ γίνῃ ἡ μετάφραση αὐτὴ μὲ ἄλλη γλωσσικὴ βάση; Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔχω καλλίτερη νὰ ὑποδείξω. Τὸ

ζήτημα ὅμως εἶναι ἂν τόση δουλειὰ ἄξιζε τὸν κόπο. Θὰ εἶχα μεγάλους δισταγμοὺς ἄν, ὅπως εἶπα παραπάνω, δὲν εἶχε κάνει ἡ Δις Λάσκαρη μ' αὐτὴν τὴν εὐκαιρία τὴν εἰσαγωγή της καὶ μάλιστα ὅπως τὴν ἔκανε.

Στὶς λίγες αὐτὲς σελίδες κατορθώνει νὰ ζωγραφίσῃ τὰ ὅμορφα ἐκεῖνα χρόνια—17ος, 18ος ἰδίως αἰῶνας—ὅπου κρυφὰ ἀπ' τὸν θεὸ σὰν νὰ ποῦμε, ἔβραζαν τόσο ὑλικὰ τῆς φυλῆς μας. Καὶ εἶναι ἡ εἰκόνα της λιτὴ καὶ φωτεινή, γραμμένη μὲ μεγάλη γνώση καὶ ἀγάπη γιὰ τὸ θέμα, ὁλοζώντανη μὲ κάτι ἱστορικὲς λεπτομέρειες τόσο ἐκφραστικὲς ποὺ μοιάζουν σὰν πινελιὲς ἀληθινοῦ καλλιτέχνη: τὸ πὼς π. χ. τὸ γυμνάσιο τῆς Πάτμου τὸ συντηροῦσαν οἱ γουναράδες τῆς Πόλης, τὸ πῶς πήγαιναν τὰ παιδάκια στὰ κρυφὰ σχολεῖα μὲ τὸ φεγγαράκι μου λαμπρὸ καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια.

Γι' αὐτὴ τὴ λεπτὴ ἀπόδωση ὅπως καὶ γιὰ τὸ πλούσιο ὑλικὸ ποὺ βρίσκει κανεὶς μέσα κεῖ, ἡ εἰσαγωγὴ αὐτὴ εἶναι τελεία στὸ εἶδος της καὶ ὄχι μόνον ἀξίζει ποὺ γράφτηκε ἀλλὰ καὶ νὰ διαβαστῇ.

Ε. Π.

Γιάννη Κορδάτου. Ἡ Κομμούνα τῆς Θεσσαλονίκης (1342—1349).—Ὁ κ. Καρδάτος ἔχει καταπιασθῆ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὸ βιβλίο του τοῦτο εἶναι σὰν συνέχεια, νὰ ποῦμε, προηγουμένων μελετῶν του. Τὸ λέω αὐτὸ γιὰ νὰ μὴν ἁπλωθῶ στὴν ἐξέταση τῆς μεθόδου τοῦ κ. Κορδάτου. Γιατὶ ἂν ἐρευνᾶ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορία σκοπός του δὲν εἶναι κυρίως ἡ εὕρεση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ὅσο ἡ ὑλιστικὴ ἐξήγηση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Ὁ ἱστορικὸς ὑλισμὸς εἶναι βέβαια μιὰ μέθοδος τῆς ἱστορικῆς ἐρευνας, γόνιμη σὲ συμπεράσματα καὶ πολλὲς φορὲς αὐτὴ μόνη μᾶς δίνει τὸ κλειδὶ διαφόρων ἱστορικῶν φαινομένων ποὺ ἀλλοιώτικα θἄμεναν ἀνεξήγητα. Μὰ τὸ ν' ἀποκλείσῃ κανεὶς κάθε ἄλλη μέθοδο ἱστορικῆς ἔρευνας καὶ νὰ θέλῃ νὰ ἐξηγήσῃ ὅλη τὴν ἱστορία ὑλιστικά, τὸ νὰ λέῃ πὼς ἄλλο τίποτε τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα δὲν εἶναι παρ' ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον, ἐπίφαση τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, ἀποτέλεσμα τῆς πάλης τῶν τάξεων—αὐτὸ δὲν εἶναι ἱστορικὴ ἔρευνα, ποὺ πρῶτα-πρῶτα ἀπαιτεῖ ἀμεροληψία, εἶναι φανατισμός. Δὲ μπορεῖ κανεὶς ν' ἀρνηθῇ πὼς γιὰ τὴν ἐποχή μας, ποὺ ἡ ζωὴ ὅλη εἶναι ὠργανωμένη ὑλιστικὰ—κάτι παραπάνω μάλιστα: μηχανικὰ—ἡ ὑλιστικὴ μέθοδος εἶναι ἂν ὄχι μόνος μὰ ὁ κυριώτερος ἀσφαλῶς τρόπος ἐξηγήσεως τῶν ἱστορικῶν φαινομένων. Ἡ ζωὴ ὅμως δὲν ἤτανε ὅλους τοὺς καιροὺς ἔτσι ὠργανωμένη καὶ εἶναι σφᾶλμα νἄχουμε τὴν ἀξίωση νὰ ἐξηγήσουμε τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα ἄλλων ἐποχῶν μὲ τὸν ἱστορικὸν ὑλισμό. Πρέπει νὰ μποῦμε στὸ πνεῦμα κάθε καιροῦ γιὰ νὰ καταλάβουμε καὶ νὰ ἐξηγήσουμε τὰ ἱστορικά του φαινόμενα. Ἡ πάλη τῶν τάξεων δὲν ἀρκεῖ νὰ λύσῃ ὅλα τὰ ἱστορικὰ προβλήματα. Αὐτὸ πρῶτος ὁ Engels ὁ πατέρας τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ τὸ μολόγησε (Anti-Dühring I XI) λέγοντες πὼς εἶναι γελοῖο νὰ δίνουμε ἀπόλυτη ἀξία στὶς σημερινές μας ἰδέες γιὰ τὴν ἱστορία, ἰδέες βγαλμένες ἀπὸ τὴν μηχανικὴν περίοδο, τὴν περίοδο ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ πρακτικὴ ἀνακάλυψη τῆς μετατροπῆς τῆς μηχανικῆς κινήσεως σὲ θερμότητα ὥς τὴν ἀνακάλυψη τῆς μετατροπῆς τῆς θερμότητος σὲ μηχανικὴ κίνηση. Μὰ συνήθως οἱ μαθηταὶ ξεπερνοῦν τοὺς δασκάλους σ' ἀποκοτιὰ ποὺ ὁ κ. Κορδάτος... μπορεῖ νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ διορθώσῃ ἀκόμα τὸν Ἔγγελς.

Αὐτὸ εἶναι τὸ λιγώτερο. Ἂν τοὐλάχιστο, κάνοντας ἐπιφύλαξη γιὰ τὶς κρίσεις του, μπορούσαμε νὰ βασισθοῦμε στὶς ἱστορικές του πληροφορίες! Αὐτὲς ἀκριβῶς εἶναι ποὺ θέλουν γερὸ κοσκίνισμα. Γιατὶ τὸ ὑλικό του εἶναι παρμένο ἀπὸ δεύτερο καὶ τρίτο χέρι καὶ —τὸ χειρότερο — ὁ κ. Κορδάτος διαστρέφει πολὺ ἐλεύθερα ὅ,τι παίρνει ἀπὸ διαφόρους πηγάς. Παρασιωπᾷ ὅ,τι δὲν τὸν συμφέρει καὶ παραφουσκώνει ὅ,τι τοῦ πάει στὴν ἄποψή του.

Ἂς δοῦμε ὅμως τί λέει γιὰ τὴν Κομμούνα τῆς Θεσσαλονίκης.

Πρῶτα κι' ἀρχῆς πρέπει νὰ διαπιστωθῇ —εὐχαρίστως δέ, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς φανατικὸς ἐθνικιστὴς— πὼς ὁ κ. Κορδάτος, ὅσο κι' ἂν εἶναι κομμουνιστής, καὶ συνεπῶς κοσμοπολίτης, δὲν γιατρεύθηκεν ἐντελῶς ἀπὸ τὴ «σωβινιστικὴ ψώρα» —ὅπως θὰ ἔλεγε ἂν ἐπρόκητο γιὰ ἄλλον ὁ ἴδιος, ὁ κ. Κορδάτος δηλαδή.— Πῶς, τάχα; Μόνο τὸ Παρίσι ἔχει τὴν Κομμούνα του; Πεντακόσια χρόνια πρὶν ἔγινεν ἐδῶ κάπου στὴν Ἑλλάδα κομμούνα ποὺ ἐβάσταξε μάλιστα χρόνια, ὄχι μῆνες... Εἶναι γνωστὸ πὼς καὶ τὸ ὑπότυπο τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ στοὺς «ἀρχαίους ἡμῶν προγόνους» ὀφείλεται. Κάποιος παληὸς Ἕλληνας φιλόσοφος δὲν εἶπε πὼς ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες μέσα στὶς πολιτεῖες κι' ὅλες οἱ ἱστορικὲς περιπέτειες ἀφορμὴ ἔχουν τὴν ἄνιση διανομὴ τῆς γῆς; Ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» του δὲ σκαρώνει τὸ πρότυπο ἑνὸς κομμουνιστικοῦ περίπου Κράτους; Ἡ Κομμούνα μᾶς ἔλειπε. Τὴν ἔχουμε κι' αὐτή.

Μὰ τί ἦταν ἡ Κομμούνα τῆς Θεσσαλονίκης; Στὸν ΙΔ' αἰῶνα, στὴ Σαλονίκη μέσα, ἔγινε μιὰ λαϊκὴ ἐξέγερση ὑποκινημένη ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς Δυναστείας τῶν Παλαιολόγων ἐναντίον τοῦ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ ποὺ ἐστασίασε γιὰ νὰ πάρῃ τὸν Αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης κι' εἶχε κάνει ὁρμητήριο τὶς Θρακικὲς καὶ Μακεδονικὲς ἐπαρχίες. Στὴν ἐξέγερση αὐτὴ πρωτοστάτησαν οἱ «Ζηλωτὲς» καὶ στὴν ἀρχὴ ἀρχηγὸς τῆς ἐξέγερσης ποὺ ἐπικράτησεν ἦταν ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, πρόεδρος, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα, τῆς ναυτικῆς συντεχνίας. Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ἐστάλθηκε βοήθεια στοὺς Ζηλωτές, στρατὸς καὶ στόλος μὲ δύο Παλαιολόγους ἐπὶ κεφαλῆς, τὸν Ἀνδρόνικο καὶ τὸν Θωμᾶν, κατόπιν ἦρθε καὶ ὁ Μέγας Δομέστικος ὁ Ἀπόκαυκος μὲ 50 πλοῖα. Ἔτσι ὁ Κατακουζηνὸς ἀναγκάσθηκε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴ Σαλονίκη. Μὰ ὅπως γίνεται πάντα, σὲ κάθε λαϊκὴ ἐξέγερση ποὺ τὴν ὑποκινεῖ μιὰ πολιτικὴ μερίδα, ὁ λαὸς ποὺ τὸν ξεσηκώνουν νὰ τὸν μεταχειρισθοῦνε γιὰ τὸ σκοπό τους, τοὺς παίρνει ἀποκάτω. Καὶ γίνεται ὀχλαγωγία, ὅταν μάλιστα, ὅπως στὴν περίπτωση αὐτή, τὸ κέντρο (ἡ Κωνσταντινούπολη) βρί-

σκεται μακρυὰ καὶ μεσολαβοῦν ἐμπόδια γιὰ τὴν εὔκολη ἐπικοινωνία. Ἐδῶ, μεταξὺ Πόλης καὶ Σαλονίκης βρισκόταν ὁ Κατακουζηνός. Καὶ ὅπως γίνεται πάντα, κάθε λαϊκὴ ἐξέγερση ἀποκτᾶ κι' ἂν ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἔχει κοινωνικὸ περιεχόμενο. Μία πολιτικὴ μερίδα δηλαδὴ γιὰ νὰ πάρῃ τὸ λαὸ μὲ τὸ μέρος της καὶ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὄργανό της καὶ νὰ τὸν ξεσηκώσῃ ἐναντίον τῆς ἄλλης μερίδας τοῦ τάζει—τί ἄλλο;—κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις. Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἐξέγερση ἡ λαϊκή, τόσο περισσότερος εἶναι ὁ κίνδυνος νὰ μὴ μπορῇ ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἐξεσήκωσε νὰ τὴ χαλιναγωγήσῃ καὶ στὸ τέλος τὸ λαϊκὸ κῦμα τὸν παρασύρει. Ἔτσι, στὴ Σαλονίκη ἐνῷ ἡ ἐπανάσταση τῶν Ζηλωτῶν ἔγινε στὴν ἀρχὴ «ὑπὲρ τοῦ νομίμου βασιλέως» ὕστερα κατάντησεν ὀχλαγωγία, ἀνταρσία καὶ καταστάλαξε νὰ γίνῃ Κράτος ἐν Κράτει. Καθεστὼς sui generis ποὺ ἐφάρμοσε καὶ μεταρρυθμίσεις πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς (διανομὴ κτημάτων ἐκκλησιαστικῶν, φορολογικὰ προνόμια, λαοκρατικὴ διοίκηση κ.λ.π.). Φυσικὰ τἄβαλαν καὶ μὲ τὴν Πόλη στὰ τελευταῖα. Ἔτσι, ἐβάσταξεν ἑφτὰ χρόνια τὸ καθεστὼς τῶν Ζηλωτῶν στὴ Σαλονίκη ἀπὸ τὸ 1342 ἕως τὸ 1349 ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Τούρκων ἐνικήθηκαν ἀπὸ τὸν Κατακουζηνό.

Ὅτι τὸ περιστατικὸ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἐνδιαφέρουσα σελίδα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας κανεὶς δὲν ἀντιλέγει. Μὰ τὴ σημασία ποὺ τοῦ δίνει ὁ κ. Κορδάτος δὲν ἔχει. Ὅπως εἴπαμε καὶ παραπάνω, κάθε λαϊκὴ ἐξέγερση εἴτε αὐθόρμητη εἴτε ὑποκινημένη ἔχει ἡ παίρνει κοινωνικὸ περιεχόμενο. Οἱ ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης ἐπὶ ἑνετοκρατίας γιὰ νὰ ἀναφέρουμε αὐτὲς μόνο, τὸ ἀποδείχνουν. Γι' αὐτὸ οἱ πολιτικοὶ στὴ διαμάχη τους διστάζουν πολὺ νὰ κατεβάσουν τὸν ἀγῶνά τους στὸ πεζοδρόμιο, γιατὶ δύσκολα συγκρατεῖται ὁ λαὸς ἅμα τοῦ δόσῃς φόρα.

Θὰ πῇ κανείς: κι' ἔτσι, ὅπως τὰ ἐκθέτουμε τὰ γεγονότα θὰ δικαιολογούσανε μιὰν ἔρευνα μὲ τὴν ὑλιστικὴ μέθοδο. Τὴν κοινωνικὴ δὲ σημασία τοῦ κινήματος αὐτοῦ καὶ ξένοι καὶ Ἕλληνες ἱστορικοὶ τὴν ἐσημείωσαν.

Ναί, μὰ ὁ κ. Κορδᾶτος δὲν ἱκανοποιεῖται. Θέλει νὰ συνειδητροποιήσῃ τὸ κίνημα τῶν Ζηλωτῶν. Τοὺς θέλει συνειδητοὺς ἐπαναστάτες (διάβαζε: κομμουνιστάς). Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐξηγεῖ τόνομά τους πολὺ αὐθαίρετα. Ζηλωταί, λέει, ὠνομάσθηκαν γιὰ τὸ ζῆλό τους ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Ἡ λέξη Ζηλωτής, πουθενὰ ὡς τώρα δὲν ἀναφέρεται μὲ τέτοια κοινωνικὴ σημασία· μόνο θρησκευτικὴ ἢ ἠθικὴ σημασία ἔχει. Ζηλωταὶ εἶναι ὅσοι δείχνουν ζῆλο στὴ θρησκεία ἢ στὶς ἐντολὲς τῆς θρησκείας. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Κορδάτος ἀναφέρει ὅτι οἱ στασιασταὶ κατέβηκαν στὸν ἀγῶνα κρατῶντας τὸ Σταυρὸ στὸ χέρι. Νὰ ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀνόματός των. Καὶ μόνον αὐτή.

Ὅσο γιὰ τὴ σημασία τοῦ κινήματος, μόνον ἀπὸ ἀφέλεια *καὶ ἄγνοια τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ* εἶναι δυνατὸν νὰ λέῃ κανεὶς ὅπως ὁ κ. Κορδάτος, πὼς τὸ Κίνημα τῶν Ζηλωτῶν «ἔχει περισσότερη σημασία ἀπὸ ἑκατὸ νίκες τῶν Τσιμισκήδων». Οἱ Τσιμισκῆδες καὶ οἱ νίκες των γιὰ ἕνα ὑλιστὴν ἱστορικὸ δὲν εἶνε ἀσυνάρτητες μπραβοῦρες καὶ μπεχλιβανισμοί, ὅπως τοὺς πέρνει ὁ κ. Κορδάτος, μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἢ ἡ ἐπίφαση οἰκονομικοκοινωνικῆς ἐξελίξεως. Κάθε μιὰ νίκη τῶν Τσιμισκήδων ἄφησεν ἀποτελέσματα καὶ ἴχνη, ἐνῷ ἡ Κομμούνα τῆς Σαλονίκης δὲν ἄφησε, σπουδαῖα τοὐλάχιστο. Κι' ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ σοβαρώτατα ἂν ἦταν ὅπως θέλει ὁ κ. Κορδάτος νὰ τὴν παραστήσῃ ἀποτέλεσμα βαθύτερης μεταβολῆς ποὺ εἶχε γίνει στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ σύνθεση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, «τὸ πρῶτο μεγάλο ἀστικὸ κίνημα» «ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ καμπάνια τοῦ ἀστισμοῦ ἐνάντια στὴ φεουδαρχία».

Γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ὁ κ. Κορδάτος ἰσχυρίζεται πὼς ἐμπόριο δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν ΙΑ' αἰῶνα στὸ Βυζάντιο. Ὅτι ἐμπόριο, ὅπως τὸ ἐννοοῦμε σήμερα, δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτὸ δὲ χωρεῖ ἀμφιβολία. Τίποτε ὅπως τὸ ἐννοοῦμε σήμερα δὲν ὑπῆρχε χθὲς καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ αὔριο. Μὰ ἀνεπτυγμένες ἐμπορικὲς σχέσεις δὲν ὑπῆρχαν; Κράτος ἰμπεριαλιστικό, ὅπως τὸ Βυζάντιο ἵδρυμα καθαυτὸ ἐμπορικοῦ ὑπολογισμοῦ, δὲν εἶχεν ἐμπόριο; Καὶ ἡ Βυζαντινὴ διείσδυση ὡς ἀπάνω στὴ Ρωσσία κι' ὡς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας σὲ ποιούς λόγους ὀφείλεται; Οἱ «Τσιμισκῆδες» ἐπήγαιναν ν' αὐξήσουν τὰ οἰκόπεδά τους καὶ τ' ἀμπελοχώραφά τους ἕως ἐκεῖ; Ἔτσι ἐξηγεῖ ὁ ἱστορικὸς ὑλισμὸς τὶς περιπέτειες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας; Εἶναι δὲ ἀστεῖο νὰ λέγεται πὼς ὅτι «κουτσοεμπόριο» ὑπῆρχε, γενότανε μόνο καὶ μόνο γιὰ τὰ λοῦσα τῆς Φεουδαρχίας καὶ τοῦ κλήρου. Εἶνε τὸ ἴδιο σὰν νὰ λέμε σήμερα πὼς ἡ Βρεττανικὴ Αὐτοκρατορία διατηρεῖται ἀπὸ τὸ ἐμπόριο ποὺ διεξάγεται χάριν τῶν Λόρδων μόνο!! Ἡ ὕπαρξη καὶ μόνο πολεμικοῦ Βυζαντινοῦ στόλου, καὶ στολου ἰσχυροῦ, ἀρκεῖ γιὰ ν' ἀποδείξῃ πὼς ὑπῆρχε καὶ ἐμπορικὸς στόλος ἀνάλογος. Πουθενὰ ποτὲ δὲν ἀκούσθηκε Κράτος νὰ διατηρῇ πολεμικὸ στόλο ἂν δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ὑποστηρίξῃ μ' αὐτὸν τὰ ἐμπορικά του σκάφη. Ἀπὸ τοὺς πειρατὲς ποὺ ὑπῆρχαν τότε δὲν θὰ εἶχε κανεὶς νὰ φοβᾶται ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐμπόριο.

Ἀκριβῶς ἡ ἐμπορικὴ σημασία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας στάθηκεν ἡ αἰτία τῆς ἀκμῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεώς της. Γιατὶ γιὰ νὰ κρατῇ τὴν προνομιοῦχο ἐμπορικὴ θέση της ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ βρίσκεται πάντα σ' ἐμπόλεμο κατάσταση μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ ἡ διαρκής, σὲ διάστημα αἰώνων, ἐμπόλεμη κατάσταση τὴν ἐγονάτισεν.

Ἐξίσου αὐθαίρετα ἰσχυρίζεται ὁ κ. Κορδάτος πὼς τότε ἄρχισε σὲ Δύση καὶ Ἀνατολὴ τὸ Ἀστικὸ κίνημα καὶ ὁ ἐμπορισμὸς καὶ πὼς τότε πρωτοφαινότανε ἡ μέση κοινωνικὴ τάξη. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη «σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση» ἦταν στὴν ἀκμή του ὁ τιμαριωτισμός, ἡ φεουδαρχία. Τὸ λέει ἄλλως τε, ὁ ἴδιος ὁ κ. Κορδάτος. Καὶ θὰ χρειασθοῦν δυὸ-τρεῖς αἰῶνες γιὰ νὰ παρακμάσῃ ἡ φεουδαρχία καὶ ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀστισμός. Ὅσο γιὰ μεσαία τάξη οὐτὲ ὑπῆρχε πάντοτε.

ΓΙΟΛΔΑΣΗ:— Γερόντισσα

ΓΙΟΛΔΑΣΗ: — Πορτραῖτο κοριτσιοῦ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΓΙΟΛΔΑΣΗΣ

Ὁ ζωγράφος Γιολδάσης μετὰ τριετὴν ἀπουσία ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα ξαναγυρίζει καὶ μᾶς φέρει τοὺς καρποὺς μιᾶς σοβαρῆς κι' ἐπίμονης ἐργασίας. Σπανίως νέος ζωγράφος ἔχει δείξει τόση συνέπεια στὴ δουλειά του τόση στοργὴ στὸ θέμα του καὶ σπανίως ζωγράφος ἐπεβλήθη χωρὶς θόρυβο ἀλλὰ μὲ μόνην τὴν πραγματικὴ ἀξία τοῦ ἔργου του. Ὁ Γιολδάσης ἀφοῦ ἔκαμε στὰ 1925 τὴν πρώτη του ἔκθεση σ ἣν ὁποία μᾶς φανεροώθηκεένας εὐσυνείδητος μελετητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ μὲ τὶς περίφημες«Σαντορίνες»του. Μετὰ τὴν ἔκθεση ἐκείνη ὁ Γιολδάσης ἐξαφανίστηκε. Πῆγε ἐρημίτης σ' ἕνα χωριὸ Θεσσαλικό, στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του. Τρία χρόνια μακρυὰ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα. ἀνάμεσα σὲ χωρικούς, μέσα στὸ κάμπο τὸ Θεσσαλικό. Μετὰ τρία χρόνια ξαναγυρίζει. Καὶ φέρνει ἕνα ἔργο πλούσιο, θετικό, προορισμένο νὰ ζήσῃ. Μιὰ ματιὰ ποὺ ἐρρίξαμε σ' ὅλες τὶς εἰκόνες του, ἀκατάστατα, ὅπως τὶς ἔβγαζε ἀπὸ τὰ κιβώτια, στάθηκε ἀρ-

ΓΙΟΛΔΑΣΗ: — Τοπεῖο στὰ Ἄγραφα

Ἀνάλογα σφάλματα συναντᾷ κανεὶς σὲ κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κορδάτου, κι' ὅσο ἂν δὲν εἶναι βασικὰ δείχνουν ἄγνοια τοῦ θέματος ποὺ εἶναι πιὸ ἀσυγχώρητη γιατὶ ὁ συγγραφεὺς μιλεῖ μὲ πολλὴν αὐθάδειαν γιὰ προηγούμενες ἐργασίες πού, ἂν ἔχουν καὶ τρωτὰ ἢ ἐλλείψεις, μένουν πάντα μνημεῖα ἱστορικῆς ἔρευνας σεβαστὰ στὴν πάγκοινη ἐκτίμηση.

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

κετὴ γιὰ νὰ καταλάβουμε πόσο δημιουργικὰ εἶχε χρησιμοποιήσει τὸ χρονικὸ διάστημα μιᾶς τριετίας ὁ καλλιτέχνης. Ἡ ἔκθεσή του θ' ἀρχίσῃ κατὰ τὶς 15 Δεκεμβρίου στὸ Ζάππειο, ὁπότε θὰ γράψωμε γιὰ τὸ ἔργο του πλατύτερα καὶ ἀναλυτικά.

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΣΙΓΚΡΙΝΤ ΟΥΝΔΣΕΤ

Διὰ πρώτην φορὰν τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς Φιλολογίας ἀπονέμεται εἰς γυναίκα. Μετὰ τὴν Σέλμα Λάγκερλοφ καὶ τὴν Γκρατσιὰ Ντελέντα, ἡ Νορβηγὶς συγγραφεὺς Σίγκριντ Οὔνδσετ τιμᾶται μὲ τὸ βραβεῖον Νόμπελ τοῦ 1928.

Τὸ ἔργον τῆς κ. Οὔνδσετ διαιρεῖται εἰς δύο κύκλους: «Μυθιστορήματα καὶ Σύγχρονα διηγήματα» ἀφ' ἑνός, «Χριστίνα Λαβρανσντάττερ» ἀφ' ἑτέρου. Ὁ πρῶτος κύκλος περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς ἔργα: «Μάρθα Οὐλιέ» (1907), «Εὐτυχισμένη ἡλικία» (1918), «Τζέννυ» (1911), «Κακόμοιρες ὑπάρξεις» (1912), «Ἄνοιξις» (1914), «Ἡ λάμψις τοῦ μογεμένου καθρέφτη» (1917), «Οἱ σοφὲς παρθένες» (1918), «Ἀνοιξιάτικα συνεφα» 1921). Οἱ τρεῖς τόμοι τοῦ μεγάλου ἔργου «Χριστίνα Λαβρανσντάττερ» ἐξεδόθησαν εἰς τὰ 1920—1921 καὶ 1922. Εἰς τὸν δεύτερον κύκλον ἠμποροῦν νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ αἱ ἑξῆς μεσαιωνικαὶ ἱστορίαι: «Ὁ ρυθμὸς τῆς Βίγκα-Λιὸτ καὶ τοῦ Βιγηντὶς» (1900), «Ἡ ἱστορία τοῦ Βασιλέως Ἀρθούρου καὶ τοῦ Ἱππότου τῆς Στρογγύλης Τραπέζης» (1915) καὶ «Ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Χάλβαρτ» (1920).

Ὁλόκληρον τὸ ἔργον τῆς Οὔνδσετ, ἀπὸ τὴν ἀδύνατον καὶ διστακτικὴν Μάρθαν Οὐλιέ, ἕως τὴν δυνατὴν καὶ ὑγιᾶ Χριστίνα Λάβρανσντάττερ, εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως μιᾶς γυναικείας ψυχῆς.

Ἡ Οὔνδσετ εἶναι ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν συγγραφέων ποὺ ἐπέρασεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν της μελετοῦσα τὴν γυναίκα. Φυσικὰ πλεῖστοι ἀξιολογώτατοι συγγραφεῖς, ἔχουν ἀφιερώσει στὴν γυναίκα σελίδες ὑπερόχου ὁμορφιᾶς, μὲ βαθειὰ παρατήρηση καὶ λεπτὴ ψυχολογία, ἀλλὰ ἡ γυναίκα διὰ τοὺς συγγραφεῖς δὲν ὑπῆρξε παρὰ ἀντικείμενον μελέτης. Ἡ Οὔνδσετ δὲν μελετᾷ τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ μὲ τὴν περιέργειαν τοῦ περαστικοῦ ἢ τοῦ λογοτέχνου, κάθεται καὶ ἀναλύει καὶ βυθομετρᾶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν της γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ νοιώσῃ καὶ νὰ ζωγραφίσῃ τὴν πολυτάραχη γυναικεία ψυχή. Ἕνας μεγάλος γερμανὸς καὶ φιλόσοφος ὁ Ὄττο Βαϊνὲγκερ λέγει εἰς ἕνα του σύγγραμμα: «Ἡ γυναίκα εἶναι, καὶ μένει γιὰ μᾶς τοὺς ἄνδρες, terra incognita, διότι δὲν μποροῦμε νὰ εἰσδύσωμεν σ' αὐτήν, καὶ διότι αὐτὴ δὲν εἶναι ἱκανή, νὰ κάμῃ μιαν λογικὴν μελέτην τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὰ μυστικά της, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη εἶναι ἄγνωστα». Ὁ Βαϊνέγκερ ἐπίστευεν ὅτι μία γυναίκα δὲν ἦτο εἰς θέσιν τὰ γράψῃ κάτι σὰν τὶς «Ἐξομολογήσεις» τοῦ Ρουσώ, διότι, λέγει «τὴν στιγμήν, ποὺ θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ τὸ κάμῃ, θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι γυναίκα καὶ θὰ γινόταν ἄνδρας.» Ἐν τούτοις ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ μισογύνη φιλοσόφου, ὑπῆρχεν εἰς τὴν Νορβηγίαν, μία νέα, ἡ ὁποία ἔγραφε τὶς πρῶτες σελίδες ἑνὸς ἔργου ποὺ θὰ ἦτο αἱ ἐξομολογήσεις τῆς γυναικός, ὄχι «μιᾶς» γυναικός, ἀλλὰ ὅλου τοῦ γυναικείου φύλου. Καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ σπουδαιότης τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς Οὔνδσετ. Μᾶς δίδει τὴν ἑρμηνείαν τῆς γυναικός, τῆς γυναικὸς τῆς ὁποίας τὴν διαρκῶς ἐναλασσομένην μορφὴν ζητοῦμεν ματαίως νὰ συλλάβωμεν μέσα εἰς τὴν πραγματικότητα ἢ εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τῆς ὁποίας ἡ αἰσθηματικὴ ζωὴ μᾶς παρουσιάζεται πότε πολύπλοκος καὶ πολυσύνθετος καὶ πότε κενή. Αὐτὸ τὸ ὑπέροχο, τὸ δυσερεύνητο δημιούργημα, ποὺ καλεῖται γυναίκα, γιὰ τὴν Οὔνδσετ γίνεται κάτι ἁπλό, πραγματικό, ἁπτό, εὐκατάληπτο.

Ἐμπρὸς στὴν δυνατὴ προσωπικότητα τῆς συγγραφέως, ὁ ἄνδρας, μέσα εἰς τὸ ἔργον της, συστέλλεται, μικραίνει, καὶ μᾶς παρουσιάζεται σὰν μιὰ ὕπαρξις, ἀδύναμη καὶ ἀνεπιτήδεια. Ἐμφανίζεται χωρὶς ἀτομικότητα, χωρὶς δύναμιν, χωρὶς θέλησιν. Ὁ Χριστιάνος εἰς τὴν «Εὐτυχισμένη Ἡλικία» ἔχει ἐντελῶς γυναικεία τρυφερότητα (τὰ χάδια του ἔχουν κάτι τὸ παιδιάστικο, τὸ ἀδέξιο. Εἶναι ἀγαθώτατος καὶ ὑπομένει μὲ χαμόγελο τὴν νευρικότητα καὶ τὴν γκρίνια τῆς γυναίκας του. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν καταλαβαίνει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ χίλια δυὸ καπρίτσια τῆς συντρόφου του Ὁ Τόρκιλδ εἰς τὴν «Ἄνοιξη» ὁμοιάζει μὲ τὸν Χριστιάνο. Καὶ οἱ δύο ἀμφιβάλουν γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς γυναίκας των. Ὁ Τόρκιλδ ἔχει συγκεντρώσει ὅλες του τὶς ἐλπίδες σὲ μιὰ μόνη γυναίκα καὶ εἶναι πεπεισμένος ὅτι αὐτὴ μόνη θὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ κάνῃ εὐτυχισμένη τὴ ζωή του, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα βλέπει τὰ πράγματα διαφορετικά. δὲν βρίσκει ἐκεῖνο, ποὺ ὠνειρεύθη, καὶ σὲ κάθε κίνηση τῆς συζύγου του νομίζει ὅτι ἀνακαλύπτεται καὶ ἀπὸ ἕνα δεῖγμα τῆς ἀδιαφορίας της. Ὁ Τόρκιλδ εἶναι ἕνας ζηλιάνος, ἕνας δυστυχισμένος, ποὺ ἁπλώνει τὸ χέρι προσμένοντας μὲ ἀγωνία τὴν ἐλεημοσύνη, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν δύναμη, οὔτε τὸ θάρρος νὰ τὴν πάρῃ. Ὁ Φρειδερῖκος στὴν «Κυρία Βααγκώ», εἶναι ἡ γελοιογραφία τῶν τύπων τοῦ Χριστιάνου καὶ τοῦ Τόρκιλδ, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι ἀκόμη πειὸ ἀδύνατος καὶ πειὸ ἀδέξιος. Ὑψηλός, ρωμαλέος, δυνατός, δέχεται τὰ κτυπήματα τῆς μοίρας χωρὶς ἀγανάκτησιν. Σκύβει τὸ κεφάλι καὶ σιωπᾷ.

Ὁ ἄνδρας, τὸν ὁποῖον ἐμελέτησε περισσότεροον ἡ Οὔνδσετ εἶναι ὁ Ἐρλάνδος εἰς τὴν «Χριστίνα Λαβρανστάντερ». Εἰς αὐτὸν ἀνευρίσκομεν τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ τοῦ Χριστιάνου, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον κάτι τὸ ἀφελῶς ἀνεύθυνον καὶ κάποια παιδιάστικη ἀσυνειδησία. Ἴσως ἡ συγγραφεὺς τοῦ δίδει τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν διὰ ν' ἀναδείξῃ ἐντονώτερα τὴν γιγαντιαία ψυχικὴ δύναμη τῆς Χριστίνας. ἡ ὁποία ἀγαπᾷ τὸν Ἐρλάνδον ὄχι μόνον σὰν ἐρωτευμένη γυναίκα, ἀλλὰ σὰν μεγάλη μητέρα. Γιὰ τὴν Χριστίνα εἶναι ὁ ἀγαπημένος ἄνδρας, ἀλλ' ἰδίως ὁ ἄνθρωπος, ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς προστασίας της. Ἔτσι λοιπὸν ἡ Χριστίνα Λαβρανστάντερ κοντὰ σ'αὐτὸν τὸν ἀφελῆ ἄνθρωπον προβάλλει μὲ τὸ χαμόγελο τῆς νίκης στὰ χείλη, μία γυναίκα ἀκλόνητη στὴν πίστη της καὶ πανίσχυρη στὴν μοναξιά της.

Ὁ ἄνδρας εἰς τὸ ἔργον τῆς Οὔνδσετ παιζει δεύτερον ρόλον. Ἐκεῖνο, ποὺ ἐπιζητεῖ κυρίως ἡ συγγραφεὺς νὰ ἀποδώσῃ εἶναι ἡ αἰσθηματικὴ ζωὴ τῆς γυναικός, τὸ πρῶτο ξύπνημα τῆς γενετησίου ὁρμῆς στὸ κορίτσι, τὴν διάθεση τῆς ἐρωτευμένης καὶ τῆς μητέρας. Τὸ ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένον εἰς αὐτὴν μητρικὸν ἔνστικτον, τὴν ἐβοήθησε εἰς τὸ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ, ὅπως δὲν κατώρθωσε κανείς, ἕως σήμερον συγγραφεύς, εἰς τὰ διηγήματά της «Τὰ ἕξη μαντήλια», «Μικρὰ κορίτσια» καὶ «Μία παιδοῦλα».

ΟΥΓΚΟ ΣΑΪΠΕΡ.—Τὸ πρόσωπο

Ἡ Νορβηγὶς συγγραφεὺς κατὰ τὴν κριτικὴν ἑνὸς συμπατριώτου της, δὲν ἔχει «ὕφος» ἢ μᾶλλον ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ ὕφος. Ἔχει, ἐν τούτοις, ἰδικήν της ἐντελῶς τεχνοτροπίαν. Συνήθως, γράφει μὲ μονολόγους, οἱ ὁποῖοι διακόπτονται ἀποτόμως ἀπὸ περιγραφάς, καὶ παραθέτει σειρὰν λεπτομερειῶν, ἀσημάντων κατ' ἐπιφάνειαν, παραλείπει δὲ οὐσιώδεις λεπτομερείας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ συμπληρώσῃ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὴν φαντασίαν του. Τὸ ἀριστούργημα τῆς Σίγκριντ Οὔνδσετ εἶναι τὸ μέγα μεσαιωνικὸν ἔργον της «Χριστίνα Λαβρανσντάττερ». Δὲν εἶναι ἱστορικὸν ἔργον, διότι εἰς τὴν ἐποχήν, ποὺ τὸ κατατάσσει ἡ συγγραφεύς του, ἦτοι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ἡ Νορβηγία στερεῖται ἱστορικῶν γεγονότων.

Ἡ Οὔνδσετ ἀφοῦ ἐπὶ δέκα πέντε χρόνια κατέγινε εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠθῶν καὶ τῆς κοινῆς ζωῆς ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν εἰς τὰ ἔργα της τοῦ πρώτου κύκλου. ἐθεώρησεν ὅτι κατέχει ἀρκετὴν ἱκανότητα καὶ ἱκανὰ πειστήρια διὰ νὰ ζωγραφίσῃ καὶ τὰ ἤθη τοῦ μεσαιῶνος. Εἰς τὸ ἔργον αὐτό, ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα ζητήματα, τὰ ὁποῖα θίγει, εἶναι καὶ τὸ θρησκευτικόν. Ἡ συγγραφεύς, ἡ ὁποία ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν, ἐδημιούργησε μὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἕνα ὑπέροχον ἰδεαλιστικὸν ἔργον, ἀξιοσημείωτον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Δὲν ὑπάρχει, πράγματι, μεγαλειτέρα, ὡραιοτέρα καὶ πλέον ἐπιβλητικὴ καὶ τελεία φυσιογνωμία εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν φιλολογίαν ἀπὸ τὴν παράδοξον μορφὴν τῆς Χριστίνας Λαβρανστάντερ.

ΑΙΜΙΛΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

ΕΝΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΦΟΥΤΟΥΡΙΣΤΗΣ

Ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα γεγονότα τῆς ἐφετεινῆς καλλιτεχνικῆς σαιζὸν τοῦ Βερολίνου, εἶναι ἡ ἐμφάνισις τοῦ Οὔγγρου ζωγράφου Οὔγο Σάϊπερ. Ἡ ἔκθεσίς του ὑπῆρξε μιὰ ἀληθινὴ ἀποκάλυψις, ὀφειλομένη στο βερολινέζο ζωγράφο Βάλντεν, τὸν ἀρχηγὸ τοῦ γερμανικοῦ φουτουρισμοῦ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκθέσεώς του ὑπῆρξεν ἀνέλπιστη. Τὸ καλλιτεχνικὸν κοινὸν καὶ ἡ σοβαρὰ κριτικὴ τοῦ ἐπεφύλασσαν μιὰ θερμὴ καὶ ἐνθουσιώδη ὑποδοχή.

Ὁ Οὔγο Σάϊπερ διακρίνεται ἰδίως στὰ πορτραῖτα. Ἡ τέχνη του εἶναι νευρώδης. Τὰ πρόσωπα καὶ τὰ προφίλ ποὺ σχεδιάζει εἶναι σχεδὸν σκελετώδη. Ἡ τεχνοτροπία του εἶναι ἕνας φουτουρισμός μετρημένος, συνειδητός, κι' εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε συμβατισμό. Οἱ ἄκαμπτες, ἀσφαλεῖς γραμμές, καὶ τὸ «κιαρουσκοῦρο», προσδίδουν στὰ πρόσωπά μιὰ ἔκφραση ἀναγλυφική, ποὺ κάνει τὰ πορτραῖτα αὐτὰ νὰ μοιάζουν σὰ γλυπτική. Ἡ ἁπαλότητα τῆς σαρκὸς τοῦ εἶναι ἄγνωστη Ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ἀποδώσῃ τὴ γοητεία, τὴ χάρη, τὸ χαμόγελο τοῦ μοντέλου του. Θἄλεγε κανεὶς ὅτι κατορθώνει νὰ ζωγραφίζῃ τὴν ὀστεώδη συναρμογὴ τοῦ τύπου ποὺ ἔχει ἐμπρός του, τὴν «ἀνεκφραστη αὐτὴ ὁμορφιὰ τοῦ ἀνθρώπινου σκελετοῦ», ὅπως τὴν ὠνόμαζεν ὁ Μπωντελαίρ. Κι' ἀπάνω στὴ ρωμαλέα αὐτὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἑνὸς προσώπου ρίχνει ἕνα πνευματικὸ φῶς ποὺ ἀποκαλύπτει τὴν προσωπικότητα τῆς φυσιογνωμίας.

Μὲ μιὰ λέξη ἡ τέχνη τοῦ Σάϊπερ εἶναι πρωτότυπος, δυνατή, ὡραία, καὶ ἐνδιαφέρουσα. Καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἕνας τύπος μετριόφρων καὶ συμπαθής, ἁπλοϊκὸς καὶ ἀτημέλητος τόσο ποὺ μοιάζει μὲν χειρώνακτα. Στὴ μητρόπολη ὅπου οἱ ζωγράφοι γυρίζουν μὲ λιμουζίνα, αὐτὸς ὁ ζωγράφος τῆς Βουδαπέστης φαίνεται σὰν ἕνας

χωρικὸς ντυμένος ἑορτάσιμα. Μετριόφρων καὶ ἁπλοϊκὸς ὁ Σάϊπερ, ἰδοὺ γιατὶ εἶναι ἕνας ἀληθινὸς καλλιτέχνης. Προτίμησε νὰ τρώῃ ξερὸ ψωμὶ καὶ νὰ ντύνεται φτωχικά, παρὰ νὰ ἀρνηθῇ ἐκεῖνο ποὺ ἤταν γι' αὐτὸν ἡ ἀσφαλὴς καὶ ἀληθινὴ φωνὴ τῆς τέχνης. Μονάχα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τόσο καθαρὴ καρδιὰ καὶ προχωρεῖ τόσο θαρραλέα μέσα στὴ ζωή, μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τόσες δυνατὲς καλλιτεχνικὲς ἐκφράσεις. Σήμερα ὁ ἀθλητὴς αὐτὸς τῆς ζωῆς, ἀρχίζει νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ μέρος τοῦ σκληροῦ του ἀγῶνος. Μετὰ τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀφάνεια, ἐγνώρισε ξαφνικὰ τὴ δόξα καὶ τὴν εὐμάρεια. Ἡ ἔκθεσίς του στὸ Βερολῖνο τὸν ἀνέσυρε ἀπὸ τὴν ἔνδειαν καὶ τὸν ἔκαμε διάσημο, καὶ ἡ φήμη ἐξεπέρασε ἤδη τὰ γερμανικὰ σύνορα, γιὰ νὰ τὸν κάμῃ γνωστὸ στὸ μεγάλο κοινὸ τῆς Εὐρώπης.

ΕΝΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΝ ΓΕΓΟΝΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ σύλλογος τῶν ἐν Ἀθήναις φωτογράφων ἀπεφάσισε νὰ προκηρύξῃ φωτογραφικὸν διαγωνισμὸν τῆς ὡραιοτέρας ἑλληνικῆς κεφαλῆς. Ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς ὀργανούμενος ἀπὸ ἕνα μεγάλο σωματεῖον τῆς πρωτευούσης δὲν πρόκειται νὰ ἔχῃ τίποτε κοινὸν μὲ τοὺς γνωστοὺς διαγωνισμοὺς καλονῆς ποὺ μᾶλλον τὰ συμφέροντα τῶν ἐνεργούντων τὸν διαγωνισμὸν ἔρχονται νὰ ὑπηρετήσουν παρὰ νὰ δημιουργήσουν ἕνα αἰσθητικὸν γεγονός. Ἕνας διαγωνισμὸς ὅμως ὁ ὁποῖος θὰ διεξαχθῇ μὲ εἰλικρίνειαν, τὸν ὁποῖον ἐγγυᾶται μιὰ ὁλόκληρος ἐπαγγελματικὴ ὁλότης καὶ ὁ ὁποῖος μόνον πρὸς ἕνα αἰσθητικὸν ὄφελος ἀποβλέπει, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ ν' ἀποτελῇ γεγονὸς καλλιτεχνικόν. Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἐρρίφθη αὐτὴ ἡ ἰδέα ἐβραδύναμεν ὅμως νὰ τὴν ἀνακοινώσωμεν διότι ἡ ἐπιθυμία ὅλων ἦτο πρὶν γνωσθῇ τὸ πρᾶγμα, νὰ μελετηθῇ ἐπαρκῶς. Σήμερον εἴμεθα ἕτοιμοι. Καὶ τὴν πρώτην γνωστοποίησιν τὴν κάμνομε διὰ τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» ποὺ εἶναι τὸ καλλιτεχνικώτερον καὶ ἐγκυρότερον περιοδικὸν τῆς Ἑλλάδος.

Κάθε δεσποινὶς ἢ κυρία ποὺ νομίζει πὼς μπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ τὸν τίτλον τῆς ὡραιοτέρας ἑλληνικῆς κεφαλῆς ἂς προσέρχεται εἰς ὁποιοδήποτε φωτογραφεῖον τῆς πρωτευούσης καὶ ἂς φωτογραφίζεται. Αἱ φωτογραφίαι ὅλαι θὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ συλλόγου, ὅπου καὶ θὰ γίνῃ ἡ ὁριστικὴ ἐκλογὴ ἐκείνων ποὺ τελικῶς θὰ διαγωνισθοῦν διὰ νὰ ἀναδειχθῇ ἡ ὡραιοτέρα. Εἰς προσεχῆ μας ἀνακοίνωσιν θὰ καθορίσωμεν ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ διαγωνισμοῦ καθὼς καὶ τὸ βραβεῖον τῆς ὡραιοτέρας.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ τὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» θὰ συντρέξουν τὴν καλλιτεχνικὴν ταύτην προσπάθειαν, σᾶς παρακαλῶ κ. Διευθυντὰ νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξαιρέτου ἐκτιμήσεώς μου.

Ι. ΞΑΝΘΑΚΗΣ

Πρόεδρος τοῦ συλλόγου τῶν ἐν Ἀθήναις φωτογράφων.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Δημ. Τσελένην. Ἐνταῦθα: Δὲν μπορεῖ νὰ πῇ κανεῖς πὼς οἱ στίχοι σας εἶναι κακοί, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ πῇ πὼς εἶναι καὶ ἄρτιοι ὥστε νὰ μποροῦν νὰ δημοσιευθοῦν δίχως νὰ σᾶς βλάψουν. Ἰδίως στὸ μέλλον θὰ τοὺς ἀντικρύζετε σὰν παθητικό. Πιστεύωμε ὅτι θὰ γράψετε καλά. Δικαίωμα κρίσεως δὲν ὑπάρχει στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.— ***Πέτρον Ψαλτήραν***, Καλάμας. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ θερμά σας λόγια.— ***Δῆμον Γερμανὸν***, Κυπαρισσία: Περιμένετε γράμμα μας.— ***Δῆμον Οἰκονόμου***, Καθηγητὴν Ἀμαλιάδα: Ἐδόθη ἐντολὴ νὰ σᾶς σταλῇ τὸ τεῦχος.— ***Β. Βασιλείου*** Θεσσαλονίκην: Θὰ θέλαμεν νὰ εἴχαμε ὑπ' ὄψει τὸ πρωτότυπο. Ἂν μπορῆτε νὰ μᾶς τὸ στείλετε θὰ σᾶς τὸ ἐπιστρέψωμε ἀμέσως.— ***Μάλμειον Βιβλιοθήκην:*** Σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα σας σᾶς ἐγγράψαμε συνδρομητή.—***Μανοῦσον***, Ἀνώγεια Μυλοποτάμου Κρήτης. Ἐστάλησαν τὰ δελτία. ***Κωσ. Τάκην***: Τὰ τρίστιχα πολὺ πρόχειρα.— ***Ἀγγ. Καλοκαιρινοῦ***, Ἀλκιανόν, Κρήτην. προσεχῶς θὰ δημοσιεύσωμε κάτι ἀπὸ τὰ Εἰδύλλια.— ***Ἀλ. Φράγκου***. Συνεργασίαν δεχόμεθα ὁπωσδήποτε δὲν βρίσκομε ὅμως ἀκόμη τοὺς στίχους σας δημοσιεύσιμους.— ***Ν. Παπᾶν***. Τρίκαλα. Δὲν σᾶς συνιστοῦμε νὰ μεταφράζετε Ταγκὸρ ἀπὸ τὰ Γαλλικά. Δὲν θὰ εἶστε ποτὲ σίγουρος πὼς θ' ἀποδώσετε τὴν σκέψη τοῦ ποιητή. Πειὸ σίγουρες εἶναι οἱ ἐγγλέζικες μεταφράσεις. Αὐτὰ ποὺ μᾶς ἐστείλατε δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν.—***Κ. Τριανταφυλλίδην***, ἐνταῦθα. Ἐμεῖς ποτὲ δὲν θέλουμε νὰ καταχρίνωμε. Ὅταν ἀρνούμεθα νὰ δημοσιεύσωμε κάτι τὸ κάνομε μὲ λύπη μας. Κάποτε ὅμως ἡ ἄρνησή μας αὐτὴ ὀφελεῖ τοὺς νέους λογίους. Τὸ «ὅταν ἡ καρδιὰ μιλεῖ» δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ.—***Υ. Κοκορίδου***, Σέρρας. Ἐλήφθησαν εὐχαριστοῦμε.—***Θ. Θεοφίλην***, Δράμαν. Στεῖλτε κάτι πιὸ διαλεγμένο.—***Κ. Καλαντζῆν***, ἐνταῦθα. Ἡ «Γέννηση» δὲν λέγει τίποτε. Μόνον λόγια.— ***Μ. Φρέρην***, Σῦρον. Θὰ σᾶς σταλοῦν τὸ ταχύτερον.—***Κ. Μιμῖκον***, Αἴγιον. Οἱ στίχοι σας δὲν εἶναι κακοί. Θέλουν μόνο δούλεμα τὰ θεματά σας. Ἴσως δημοσιεύσωμε ἀργότερα τὸ «Πρωτοβρόχι».—***Δ)δα Λούλαν Κοτσέτου***, Πάτρας. Θὰ γράψωμε.— ***Γερ. Παπαναστασάτου***, Κέρκυραν. Ὅπως θὰ θυμᾶστε πρὸ δύο μηνῶν ἔγραψε δύο μεγάλες περιγραφὲς γιὰ τὴν Κέρκυρα ὁ κ. Πασαγιάννης. Δὲν μποροῦμε νὰ ξαναρχίσωμε πάλι. Στεῖλτε μας κάτι ἄλλο.— Sonex, Ἐνταῦθα. Καὶ γιὰ τὸ δεύτερο ποίημα δὲν ἔχουμε τίποτε παραπάνω νὰ προσθέσωμε ἀπὸ ὅσα σᾶς εἴπαμε στο προηγούμενο φύλλο.— ***Ἄλλεν***, Ἐνταῦθα. Δουλέψατε δουλέψατε πολὺ καὶ πρὸ παντὸς μὴ βιασθῆτε νὰ δημοσιεύσετε.— ***Ι. Κουτάντον***, Κρήτην. Δὲν βλέπουμε ἄλλον τρόπον ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἀστυνομίας. Νὰ τὸν μηνύσετε ἀφοῦ κρατεῖ κάτι δικό σας. ***Ἄστρον Φεγγάρην***, Ἐνταῦθα: Θέσιν πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχομεν. Ὅλαι αἱ ὀργανικαὶ θέσεις τῆς συντάξεως ἔχουν καταληφθῆ. Ὅσον διὰ τοὺς στίχους βρίσκομε ὅτι δὲν εἶναι τόσο κατάλληλοι γιὰ δημοσίευση.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΗΛΕΦ. 11-48

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 56

Πώλησις καὶ ἔκδοσις παντὸς εἴδους Ἑλληνικῶν βιβλίων: Νομικῶν, Ἰατρικῶν καὶ Φιλολογικῶν, εἰς εἴκοσι μηνιαίας δόσεις.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
ΟΔ. ΦΡΑΤΤΥ - ΡΙΤΣΙΩΤΗ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ

Αἱ ἐγκαταστάσεις μας ἀπὸ τὰς τελειοτέρας τοῦ εἴδους. Περιλαμβάνουν 40 διάφορα μηχανήματα καὶ τὰ ἀκόλουθα τμήματα:

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ, ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ,
ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΕΙΟΝ, ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΕΚΤΕΛΟΥΝΤΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑΙ, ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΚΑΙ, ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΙΚΑΙ

Θέσαλε τὸ δέρμα σας
ὑπὸ γαλακτοθεραπείαν

Κυρία

Ὅταν ἡ ἐπιδερμίς σας εἶνε κουρασμένη ἀπὸ τὰ ψιμμύθια, τῆς πούδρας ἢ ἀποξηραμένη ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὴν σκόνην, ὁ δερματολόγος σᾶς λέγει «θέσατέ την ὑπὸ τὴν δίαιταν τοῦ Γάλακτος Ἰννοξά».

Πλῦσις τοῦ προσώπου πρωΐαν καὶ ἑσπέραν διὰ τοῦ Γάλακτος *Ἰννοξὰ* ἀναπαύει τὴν ἐπιδερμίδα, τὴν δυναμώνει τὴν καθιστᾷ ὁμαλήν, ὁμοιόχρωμον καὶ ὑγιᾶ.

LAIT INNOXA

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ
Ι. & Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΡ. 3
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ & ΡΟΓΚΟΤΗ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΥΡΩΣΑΝΤΩΝ ΤΟΥΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΟΥΣ ΛΑΧΝΟΥΣ ΤΗΣ 5ΗΣ ΚΛΗΡΩΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΑΧΕΙΟΥ ΤΟΥ 1928

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΠΟΛΙΣ	ΑΡΙΘ.	ΚΕΡΔΗ
Γ. Τριγωνίδης, Ἰονικὴ Τράπεζα καὶ Ἀναστ. Ἡλιόπουλος, ὁδὸς Ἐδέσσης 6	Θεσ)νίκη	34091	Δρ. 500.000
Παν. Μπακάλης, ἐργάτης ἐργοστασίου Τσιμέντων ὁ «Ἡρακλῆς» Νέα Κοκκινιὰ	Πειραιεὺς	14944	» 100.000
Φωφὼ Μελεμενῆ, Συνοικία Ἁγ. Βαρβάρας Παγκράτι	Ἀθῆναι	14944	» 100.000
Νικόλ. Παΐζης, ἐπιπλοποιὸς Νοταρᾶ 80	Πειραιεὺς	24498	» 62.500
Παν. Λαμπρινόπουλος, ἀντιπρόσωπος ἑταιρίας Ἰωάννου Μέξη Χαριλάου Τρικούπη 60	Ἀθῆναι	24498	» 62.500
Μαρία Σταφυλαράκη, Α. Ε. Οἰνοποιΐας Ἀδελφῶν Παυλάκη Πλούτωνος ἀριθ. 2	Πειραιεὺς	1755	» 50.000
Βλ. Ἀνδρειωμένος, ὑπάλληλος Ζαχαροπλαστείου	Ναύπλιον	1755	» 50.000
Γεώργιος Κομάτας, (ἐξηργύρωσε μέσον Τραπέζης Ἀθηνῶν)	Καβάλλα	ΑΒ 30030	» 50.000
Δημ. Ἀλεβίζος, (ἐξηργύρωσε μέσον Τραπέζης Ἀθηνῶν)	Καβάλλα	ΑΒ 38508	» 25.000
Ζ. Ε. Ζαχαρίου, Κοτσίνη 6 Στοὰ Θεοδωρίδου Ρουσσίδου	Θεσ)νίκη	2852	» 5.000
Α. Βρεττός, λογιστὴς Φιλελλήνων 27	Βόλος	2852	» 5.000

Διὰ νὰ γάμωη τὸ σωίλι σας, μελαχειρίζεσθε μόνον τὰ ωροϊόνλα

LAMBO

ΠΑΡΚΕΤΙΝΗ, ΒΕΡΝΙΚΙ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ,
ΥΓΡΑ & ΣΚΟΝΕΣ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Ι. ΛΟΥΪΖΙΔΗΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΣ ΤΗΣ ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡ. ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΡΙΣΙΩΝ Ε.Δ.Ρ.

Ἐπὶ τετραετίαν εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παρισίοις. Ἐργασθεὶς ἐπ' ἀρκετὸν ἐν τοῖς νοσοκομείοις τῶν Παρισίων SAINBOISIER ST.ANTOINE καὶ PITIÉ. Ὁλιγοήμερος ἀνώδυνος ἐγγυημένη θεραπεία παθήσεων στόματος καὶ ὀδόντων.
Ἐπιστημονικὴ ἐφαρμογὴ Γεφυρῶν καὶ ὀδοντοστοιχιῶν.

ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ 44 ΟΜΟΝΟΙΑ

Σ. ΛΟΥΪΖΙΔΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ
ΣΥΦΙΛΙΔΟΛΟΓΟΣ - ΟΥΡΟΛΟΓΟΣ - ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ

Σπουδάσας ἐπὶ μακρὸν ἐν Παρισίοις, εἰς τὰ τελειότερα Νοσοκομεῖα (ST.LOUIS, NECHER SARIBOISIÈRE) τὰ συφιλιδολογικά, Οὐροποιογεννητικά, Γυναικολογικὰ νοσήματα.

ΔΕΧΕΤΑΙ 9 π. μ.—1½ μ. μ.
καὶ 4½—8½ μ. μ.

58 ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΟΜΟΝΟΙΑ

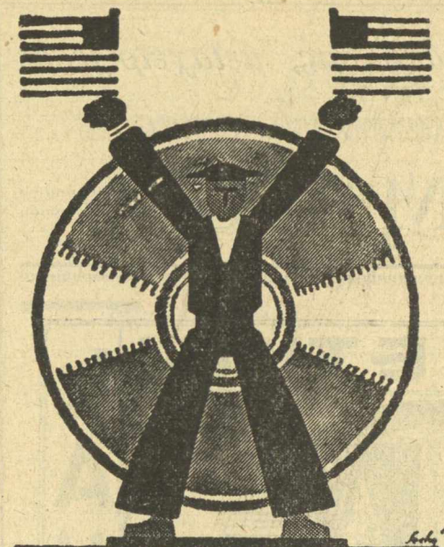

BRUNSWICK

ΓΡΑΜΜΟΦΩΝΑ - ΔΙΣΚΟΙ

ΓΕΝ. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ

ΑΛΕΞ. ΚΟΚΟΛΗΣ & ΣΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ ΒΟΥΛΗΣ 9

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ: ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ 130

ΘΕΣ)ΝΙΚΗ: ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 3

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ. ΦΕΙΔΙΟΥ 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 2.700 000

Μέτοχοι: Καλλιτέχναι Φιλότεχνοι — ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3

Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα Μονωδία, Δραματική, Ἀπαγγελία, Ἱστορία Μουσικῆς, Prima Vista, Ρυθμικὴ σύστημα Dalcroze.

ΕΙΣ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΗΝΑ ΑΗΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σιας Λ. Ἀλεξάνδρας 15
ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΜΑΝΟΥΗΛ—Ἀχαρνῶν Σουρμελῆ
ΓΕΡ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ—Κεραμέων—Ἐλευσινίων
ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ—Τέρμα Πατησίων
ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ—Πατησίων 306
ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι
ΑΛ. ΖΕΡΒΟΥ—ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ— Καλλιθέα
ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισιά
Ν. ΜΠΟΡΟΥΝΗ—Πειραιά
Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ—Πειραιά
ΜΑΡΚΟΥ καὶ ΜΑΚΡΗ—Ν. Φάληρον
Λ. ΨΑΛΤΟΦ—Ν. Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
» » ΧΑΛΚΙΔΟΣ
» » ΚΟΡΙΝΘΟΥ
» » ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
» » ΒΟΛΟΥ

Μέσος ὅρος φοιτώντων μαθητῶν κατ' ἔτος 2500

ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΠΙΑΝΑ

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ BLUTHNER CROTRIAN STEIN WEG NEUMEYER, SOPH Κ.Λ.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ

Ὅλα τὰ κλασσικά, παιδαγωγικὰ καὶ νεώτερα. Γίνονται δεκταὶ ἰδιαίτεραι παραγγελίαι. Συνεργασία μὲ τοὺς μεγαλυτέρους ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Εὐρώπης

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραμπάσσα, μανδολίνα, κιθάρες, ὅλα τὰ εἴδη τῶν πνευστῶν ὀργάνων, ἐξαρτήματα παντὸς εἴδους μπάνται φιλαρμονικῶν, ρόλοι, πιανόλες, χρονόμετρα κλ.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ

Ἀναλαμβάνει τὴν ἔκδοσιν μουσικῶν τεμαχίων καὶ ἐκδόσεις ἔργων διαφόρων μουσουργῶν.

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΔΙΣΜΑΤΩΝ

Χορδίζονται, λουστράρονται καὶ ἐπισκευάζονται παντὸς εἴδους πιάνα, πιανόλες καὶ μουσικὰ ὄργανα ἀπὸ ἀρίστους τεχνίτας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ (9414)

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διακηρύσσει ὅτι τὴν 3ην τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 11 π.μ. θὰ διεξαχθῇ ἐνώπιον τῆς κατὰ Νόμον Ἐπιτροπῆς Προμηθειῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν δημ. διαγωνισμὸς διὰ τὴν προμήθειαν τῇ Ν. Ὑπηρεσίᾳ 8000 ζευγῶν περιποδίων βαμβακερῶν.

Οἱ σχετικοὶ ὅροι εὑρίσκονται κατατεθειμένοι παρὰ τῇ Δ)σει Προμηθειῶν καὶ τοῖς Ἐμπορικοῖς Ἐπιμελητηρίοις, δημοσιευθήσονται δὲ καὶ διὰ τῆς ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ι. ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ (9525)

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διακηρύττει ὅτι τὴν 8ην μηνὸς Δεκεμβρίου ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 11 π.μ. θὰ διεξαχθῇ ἐνώπιον τῆς κατὰ Νόμον Ἐπιτροπῆς Προμηθειῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν δημ. διαγωνισμὸς διὰ τὴν προμήθειαν τῇ Ναυτικῇ Ὑπηρεσίᾳ ἀνὰ 3000 ψηκτρῶν πλύσεως καὶ ἐνδυμάτων.

Οἱ σχετικοὶ ὅροι εὑρίσκονται κατατεθειμένοι παρὰ τῇ Δ)σει Προμηθειῶν καὶ τοῖς Ἐμπορικοῖς Ἐπιμελητηρίοις.

Δημοσιευθήσονται δὲ καὶ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ι. ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ (9523)

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν διακηρύσσει ὅτι τὴν 7ην μηνὸς Δεκεμβρίου ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ ὥραν 11 π.μ. θὰ διεξαχθῇ ἐνώπιον τῆς κατὰ Νόμον Ἐπιτροπῆς Προμηθειῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν δημ. διαγωνισμὸς διὰ τὴν προμήθειαν τῇ Ναυτικῇ Ὑπηρεσίᾳ 4000 κορδονίων.

Οἱ σχετικοὶ ὅροι εὑρίσκονται κατατεθειμένοι παρὰ τῇ Δ)σει Προμηθειῶν καὶ τοῖς Ἐμπορικοῖς Ἐπιμελητηρίοις.

Δημοσιευθήσονται δὲ καὶ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Ι. ΔΕΜΕΣΤΙΧΑΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π.Ν.

ΟΙΝΟΙ ΕΚΛΕΚΤΟΙ

" ΕΙΣ ΤΙΜΑΣ "
ΛΙΑΝ ΛΟΓΙΚΑΣ

ΒΟΥΡΓΟΥΝΔΙΑΣ

ΒΟΡΔΩ

ΡΗΝΟΥ

" ΠΩΛΗΣΙΣ "
ΛΙΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΙΚΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΙ' ΟΛΑ ΤΑ ΓΟΥΣΤΑ — ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ

ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΑΝΔΡΕΟΥ Κ. ΜΠΡΟΥΜΗ

ΟΔΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ 70 = ΑΘΗΝΑΙ = ΤΗΛ. 4-64 (ΠΑΛΑΙΟΝ)

(ΠΑΛΑΙΑ ΑΓΟΡΑ)

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Τιμαὶ κατὰ φιάλην εἰς ΔΡΑΧΜΑΣ

ΟΙΝΟΙ ΒΟΥΡΓΟΥΝΔΙΑΣ ΜΑΡΚΑΣ BOUCHARD AINÉ & FILS

ΛΕΥΚΟΙ Bourgogne.
Chablis.
DRY POUILLY Réserve.
Grand Bourgogne BOUCHARD-AINÉ MONOPOLE.

ΕΡΥΘΡΟΙ Bourgogne.
Pommard.

ΟΙΝΟΙ ΒΟΡΔΩ ΜΑΡΚΑΣ LOUIS ESCHENAUER

ΛΕΥΚΟΙ Merin d'Or GRAVES.
Graves sec.
Beau Rocher Graves Supres mœlleux.
Graves Superieures sec.
Grand Vin de Graves sec OLIVIER.
Sauternes.
Barsac sec.
Grand Vin CLOS LA GARDE.

ΕΡΥΘΡΟΙ Médoc.
Tertre du Moulin, St. Emilion.
St. Estéphe, marque Castel du Roy.
Margaux.
St. Julien.
Grand Vin CAMPONAC.

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ

ΟΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΑΙΩΤΙΣΣΗΣ 3 (ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΟΛΥΖΩΗ) ΤΗΛ. 11-26 ΝΕΟΝ

Πλουτισθὲν διὰ τῶν τελειωτέρων μηχανημάτων καὶ διαθέτων ὅλα τὰ μέσα ἀναλαμβάνει κάθε ἐργασίαν, μὲ ταχύτητα καὶ καλλιτεχνίαν ἀπαράμιλλον.

ΤΙΜΑΙ ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΑΙ

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΥΛΙΤΙΔΟΣ

Η ΟΥΛΙΤΗΣ Πυώδης οὐλῖτις, στοματῖτις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ παθήσεις τῶν οὔλων καὶ τῶν ὀδόντων θεραπεύονται ἀσφαλῶς διὰ τοῦ

SANOGYLE

Τοῦ ἐν Παρισίοις ἱνστιτούτου "LA BIOTHERAPIE,,
Εἶναι ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ ὀδοντόπαστα ποὺ καθαρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ προλαμβάνει τὰς παθήσεις τῶν οὔλων
Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Φαρμακεῖα. Δείγματα δωρεὰν ζητήσατε παρὰ τῷ κ.
Γ. ΚΑΤΑΠΟΔΗ — ΜΑΚΡΑΣ ΣΤΟΑΣ 47, ΠΕΙΡΑΙΑ

ΑΓΟΡΑΖΩ γραμματόσημα οἱασδήποτε ξίας εἰς τὰς πλέον συμφερούσας τιμάς, ἀσφράγιστα καὶ σφραγισμένα.
ΠΡΟΤΙΜΩ ΤΟΝ ΑΝΩ ΤΥΠΟΝ γραμμασοσήμου Δίδω δάνεια ἐπὶ γραμματοσήμων (συλλογῶν, στόκ, κλπ. κλπ.)
Ἐνδιαφέρομαι διὰ παλαιὰς ἐπιστολὰς μὲ γραμματόσημα.

ΔΗΜ. Α. ΣΠΑΝΟΣ

Πλατεῖα Κλαθμῶνος
Ὁδὸς Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν

ΠΟΥΡΗΣ

ΚΟΝΙΑΚ
ΟΥΖΟ
ΗΔΥΠΟΤΑ

Οἶνος ἱδρυθεὶς τῷ 1868
ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

KODAK

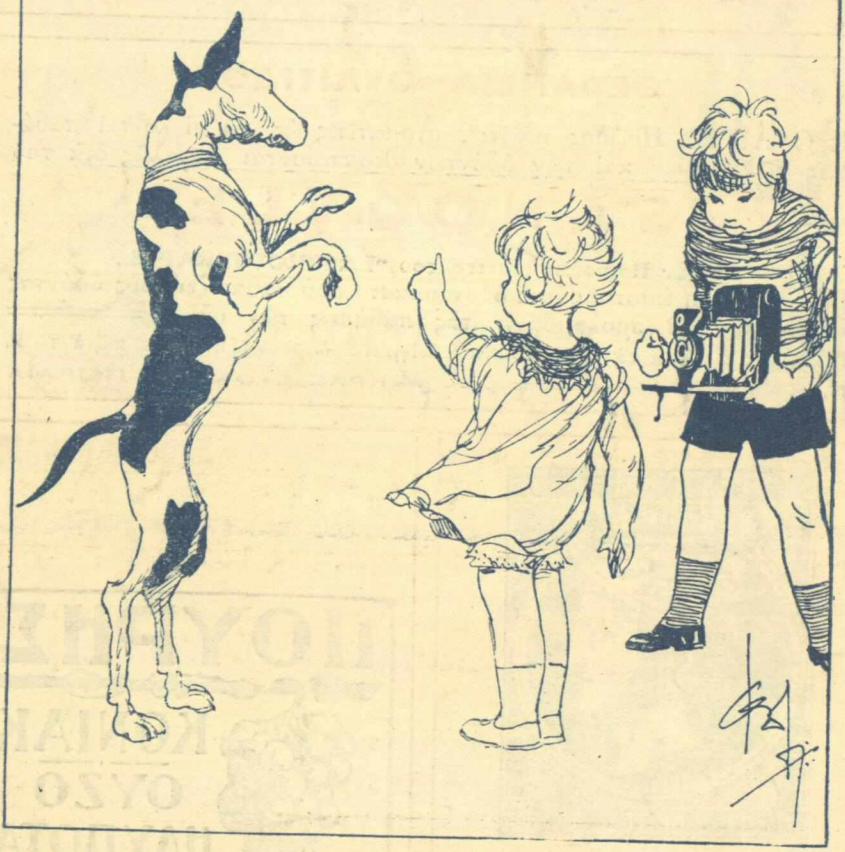

Ένα KODAK διατηρεῖ ζωντανὰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῶν παιδιῶν σας.

Ζητήσατε τὰ νέα μας μοδέλα.

Ὁ χειρισμός των εἶναι ἁπλούστατος.

ΤΙΜΑΙ ΑΠΟ 230 ΔΡΑΧΜΑΣ ΚΑΙ ΑΝΩ

ΤΥΠΟΙΣ: "ΠΥΡΣΟΥ,, Α. Ε.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ. 5